תוספות יום טוב על מסכת עירובין

תוספות יום טוב

geulaquiz.com

הקדמה

א מבוי. פירש הר״ר יונתן הכהן שהוא מלשון מבוא העיר (שופטים א׳:כ״ד) ע״כ. ומ״ש הר״ב ומן התורה שרי לטלטולי ביה כלומר כדין הכרמלית שהזכיר ברפי״א דשבת. אבל לא שיהיה דינו כרשות היחיד גמור לחייב הזורק מרשות הרבים לתוכו וכמ״ש במשנה דלקמן דאפילו הוכשר בקורה לא הוי כרשות היחיד גמורה. ומ״ש הר״ב ורבנן הוא דגזור וכו׳ וכן פירש״י וכן לשון הרמב״ם בפרק י״ז מה״ש ומד״ס היא הרוח הרביעית וכן לשון הטור סי׳ שס״ג. ועיין במשנה דלקמן דפי׳ דהל״מ היא. ועיין מה שכתבתי שם בס״ד:

והרחב מעשר ימעט. דהוי כפרצה ולא יועיל בה הכירא דקורה. ולר׳ יהודה דקורה משום מחיצה אינו צריך למעט כדאיתא בברייתא. ה״ר יונתן:

אף על פי שהוא רחב מעשר כו׳. כתב הרמב״ם ואפילו היה גבוה יותר מעשרים אמה ועיין משנה ו׳:

הכשר. פירש הר״ב הכנתו והזמנתו וחברו במשנה ב׳ פ״ק דב״ק:

ובית הלל אומרים או לחי או קורה. פי׳ הר״ב דאתאי הל״מ כו׳ ולעיל פי׳ דרבנן גזור כו׳. הואיל ואין הדבר מפורש בתורה אע״פ שמקובל מסיני והוא דבר תורה להעניש עליו במיתה ועונשים מקרי ד״ס כמ״ש הכ״מ בתחלת הלכות אישות והביא ראיה לדבריו. [*ומהם במשנה ג׳ בפרק בתרא דסנהדרין]. וכן בכל מקום אא״כ שאמרו ז״ל בפי׳ דאורייתא הוא כ״כ הרמב״ם בספר המצות שלו שורש ב׳ וכן ראיתי שהשיב בתשובה. [*ועוד כתב כן בפי׳ משנה י״ב פרק י״ז דכלים וכתבתיו במשנה ג׳ פ״ז דאהלות]. ועיין משנה ד׳ פ״ד דתענית. [*ובפרקין דף ד׳] ובפ״ק דסוכה הוא דאמרינן שיעורין חציצין ומחיצין הל״מ וקאי מחיצין אשיעור גובה מחיצה שתהיה עשרה והיינו לרבי יהודה דמשנה ו׳ פרק י״ז דכלים אבל לר״מ שם דהלכה כמותו מוקי התם לגוד ולבוד ודופן עקומה וכן הזכיר הרמב״ם הל״מ לענין גוד ולבוד דמשנה ט׳ וי׳ דפירקין בפ׳ ט״ז מה״ש. אבל לענין מנין המחיצות הזכיר מד״ס בפי״ז כמ״ש לעיל ועיין ספ״ט דעת שלישית דמדאורייתא בב׳ מחיצות הוי רה״י:

[*לא נחלקו ב״ש וב״ה כו׳. אמר ר״ע על זה ועל זה נחלקו. וכתבו התוספות בריש ד׳ י״ג אדרבי עקיבא דלא שייך לאקשויי טעמא דב״ש אתא לאשמועינן דכיון דת״ק אמר לא נחלקו בדין הוא שיש להשיב ולומר נחלקו ע״כ ותמהני דא״כ תהדר הקושיא על הת״ק טעמא דב״ש אתא לאשמועינן וצריך לעיין]:

כדי לקבל אויר לארכו. בגמ׳ הגירסא לרחבו. וכן גירסת רש״י ובספר רי״ף וכן בפ״ב דסוכה דף כ״ב. והכי מסתבר דכיון דהאריח חצי לבנה והלבנה מרובעת כמ״ש הרמב״ם בפירושו וכן בחבורו פרק י״ז הלבנה שלשה טפחים על שלשה טפחים ע״כ. ונמצא האריח שהיא המחצה לא פיחתה מן האורך אבל פיחתה מן הרוחב בלבד ומיהו בכל המשניות הגירסא לארכו וכן העתיקה בכ״מ פרק הנזכר גם בב״י סי׳ שס״ג. ואפשר דלגירסא זו נאמר דשיעור לבנה שלשה טפחים ברוחב טפח ומחצה וכשנחלקה נמצא האריח טפח ומחצה על טפח ומחצה אבל לפי זה היה יכול לקצר ולומר לקבל אריח ולא לזכור לארכו הואיל והאריח מרובע ושוה בין באורך בין ברוחב. ועוד דאם כן יוכל לקבל לבנה ברחבו ה״מ למיתני. ועיין בריש מסכת ב״ב בשיעור לבנה ואריח. ובפי׳ הרמב״ם כדי לקבל אריח לארכו ר״ל אפילו אין לרחבה אלא טפח אפשר שיתקיים עליה אריח [בטיט] שיהיה על אורך הקורה ע״כ:

היתה של קש וכו׳. כתב הר״ב ר״י קא״ל כו׳ ומפרש בגמ׳ דבא להוסיף שאע״פ שהוא ממין שאינה בריאה לקבל בנין כזה אפ״ה כשר. ועקומה מפ׳ בגמ׳ שעקמימותה חוץ למבוי ואילו ינטל עקמימותה יש בין זה לזה שלשה טפחים אפ״ה אמרינן רואין כאילו היא פשוטה וכולה תוך המבוי עומדת ולא חיישינן דילמא אתי לאמשוכי אבתרה. ועגולה משום סיפא כל שיש בהקיפו איצטריך ליה וכולה מתניתין זו רבי יהודה קתני לה כ״כ הר״ר יונתן הכהן. אבל הרמב״ם והרא״ש והטור כתבו דבהא דעקומה ועגולה מודו רבנן דאמרינן רואין וככ״ע אתיא. אלא דצריך שאילו ינטל עקמימותה שלא יהא בין זה לזה ג״ט:

כל שיש בהקיפו ג״ט. [*והר״ב העתיק אם יש בהקיפה וכן הגירסא בסדר המשנה שבירושלמי. וחשבון הזה] משמע בגמ׳ שהוא מצומצם וכתבו התוס׳ דקשיא דאין החשבון מדוקדק לפי חכמי המדות. והרמב״ם כתב שכל שיש אמה באלכסון שלה יש בהקיפה ג״א ושביעית בקרוב ולפי שזה לא יושג לעולם אלא בקירוב לקחו הם בחשבון הגדול ואמרו שיש בהקיפו כו׳ ע״כ ואע״פ שעל פי החשבון הזה כל שיש בהקיפו ג״ט לא יגיע אלכסונו לטפח שמפני השביעית החסר בהיקף יחסר האלכסון שליש שביעית בקירוב וא״כ הוי לקולא וכה״ג מקשה בגמ׳ פ״ק דסוכה דף ח׳ אימר דאמרי׳ לא דק לחומרא לקולא מי אמרינן. כבר כתב המגיד לא דקדקו בשל דבריהם והקלו בו ע״כ. ועיין במשנה ז׳ פי״ב דאהלות:

גבהן עשרה טפחים. פי׳ הר״ב כשיעור גובה המבוי. [*עיין מ״ש לעיל במשנה ב׳ בס״ד וכן בר״פ דלקמן] וכתב הר״ר יונתן וה״ה בקורה שצריך שלא תהיה למטה מעשרה ולא תני בקורה דסמך על משנה זו של לחי ששיעורו עשרה כשיעור מבוי ע״כ. ומ״ש הר״ב ואפילו היה המבוי גבוה הרבה כבר

כתבתי כן לעיל משנה א׳ בשם הרמב״ם:

רבי יוסי אומר רחבן ג׳. פי׳ הר״ב דבעי דבר חשוב במחיצה. וז״ל הר״ר יונתן י״ל דדעתיה דרבי יוסי דבעי דבר חשוב במחיצה שאפילו יפליגנו מן הכותל בשלשה דלא ליתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ולבטליה כדאשכחן במדה אמצעית של ג׳ מדות במחיצת כלאים כל שהוא שלשה צריך שלא יהא בין זה לזה במלואו ואוקמינן לה במלואו נכנס ויוצא ומשום הכי מחמיר ר״י ואפילו בסומכו לגמרי לכותל בעי ג״ט וברחבו עכ״ל ובפ״ד בתוספתא דכלאים איתא והובאה בגמ׳ בפירקין דף ט״ז ע״א:

אפילו בדבר שיש בו רוח חיים. ולא חיישינן שמא תמות דמיתה לא שכיחא (ועיין מ״ש במשנה ב׳ פרק ט׳ דנדרים) ולשמא תברח נמי ליכא למיחש דבקשורה מיירי ולשמא תרבץ תחתיה וליכא מחיצה עשרה נמי ליכא למיחש. דמיירי דמתוחה באשלי מלעיל כלומר שקשורה בחבלים לכותלי המבוי ביתדות שיוצאות מן הכתלים או מן התקרה ואינה יכולה לרבוץ תחתיה והכי מפרשינן בסוכה עכ״ל הר״ר יונתן:

רבי יוסי אוסר. פירש הר״ב דחיישינן שמא תמות ותיכווץ. סוכה דף כ״ד:

רבי מאיר מטהר. פי׳ הר״ב דסבר כל מחיצה כו׳. וקשה דלפלוג נמי ברישא. ובגמ׳ ורי״ף ורבינו יונתן איתא ברישא ר״מ [אוסר]. [*וכן הוא בסדר המשנה שבירושלמי ברישא ורבי מאיר אוסר]:

וכותבין עליו גיטי נשים. מ״ש הר״ב [*ואם כתב לה גט בקרן וכו׳] לא מגרשה בה כיון שצריך קציצה. כדמפרש במשנה ג׳ פרק ב׳ דגיטין דכתיב וכתב ונתן מי שאינו מחוסר וכו׳:

שיירא. תרגום אורחת ישמעאלים שיירת ערבאי. רמב״ם:

והקיפוה. מע״ש בכלי בהמה. כגון מרדעת ואוכפין של בהמה והיא מחיצה שהרבה ממנה פרוץ כגון החלל שבין אוכף לאוכף אעפ״כ הוי מחיצה ומותר לטלטל בכל הבקעה שהיתה מתחלה כרמלית שהרי עכשיו היא מוקפת לדירה. הר״ר יונתן:

גבוה עשרה טפחים. מהטעם שנתנו חכמים בסוכה רפ״ק כמ״ש שם שכ״כ התוס׳ שם סוף דף ד׳ דהא דבעינן בשבת מחיצה גבוהה עשרה מהתם ילפינן:

ולא יהיו פרצות וכו׳. כתב הר״ב דפרוץ כעומד מותר וכ״כ הרמב״ם ושכן הוא בכל התורה ועיין משנה ח׳ פרק קמא דסוכה:

מקיפין כו׳. פירש הר״ב אשיירא קאי וטעמא מפרש במשנה דלקמן:

ומדמאי. גמרא דתנן (בפ״ג דדמאי) מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי. ופי׳ הר״ב שם דאם לנו חייבין לתקן. וכתבתי שם דאיכא בירושלמי דמוקי הכי. והקשה שם הר״ש מדהכא דתנן גבה ומלערב ש״מ דבשבתו ולנו איירינן ואפילו הכי פטורים מדמאי ע״כ. ונ״ל דאותו מ״ד סבירא ליה דהכא לצדדין קתני דפטורים מדמאי כשלא לנו ואם לנו ושבתו חייבים בדמאי אבל פטורין מלערב:

ומלערב. פי׳ הר״ב עירובי חצירות. אבל [עירובי] תחומין חייבין ובספ״ב דשבת כתב דעירובי תחומין יש להם סמך מקראי:

ב עושין פסין לביראות. עיין במשנה ד׳ [*ומ״ש הר״ב שעמוקים עשרה עיין מ״ש בזה בס״ד בפ׳ דלקמן משנה ג׳]:

וארבעה פשוטין. כתב הרמב״ם בפירושו דר״י מודה כשיש ביניהן י״ד. ולאו דוקא אלא מסרך סריך בלישנא דברייתא דתני ר״י אומר כי״ג אמה וכי״ד אמה ור״ל יצאו מכלל י״ג ולכלל ארבע עשרה אמה לא באו די״ג אמה ושליש הן וכן כתב במשנה דלקמן ובחבורו פרק י״ז:

גובהן עשרה טפחים ורחבן ששה. גובהן י׳ שאין נקראת מחיצה בפחות מי׳ [*וכמ״ש בס״ד בפרק דלעיל משנה ב׳] ורחבן ו׳ טפחים דזהו אמה שאע״פ שבמחיצת (חצר) סגי בפס ד׳ (כמ״ש הר״ב פרק דלעיל משנה ב׳) לא דמי דהתם בחצר איכא ג׳ מחיצות שלימות אבל בפסי ביראות שרובו פרוץ מכל צד מצריכין פס של ששה טפחים. הרב רבי יהונתן:

קשורות. כתב הר״ר יונתן ואע״פ שאין הפרות מושכות בעול בשבת אפילו הכי משערין בהו לפי שגם בימות החול נכנסות שם לשתות ופעמים שכשהצמד הא׳ נכנס לשתות מוצא הב׳ ששתה משם ורוצה לצאת ואם יהיו בין הדיומדין פחות מזה השיעור יבואו הפרות ויפילו הדיומדין לארץ. ומחלוקת דר״מ ור״י שזה משער בצמד של שלש שלש פרות וזה משער בארבע משמע שיש מקומות שאין חורשין בלא ארבע פרות או מפני שהארץ קשה לחרוש או מפני שהבהמה גסה שלהן אינה חזקה כשאר פרות דעלמא ע״כ [*ועוד בה שלישית שראיתי בארץ רוסיא בהרבה מקימות שחורשין בארבע צמדים ולא מפני שני אלו הטעמים אבל מפני שהקרקע שמינה מאד והמחרישה נכנסת בעומק הרבה וצריכה לשוורים רבים להוליך המחרישה]:

אחת נכנסת כו׳. פירש הר״ב רבקה אחת כו׳ הכי ת״ר ופירש״י ולא פרה נכנסת ופרה יוצאה דא״כ לא הו״ל קשורות. ומ״ש הר״ב דלא בעינן מצומצמות כל כך. ר״ל דאילו עשר אמות לר׳ מאיר וכן הי״ג ושליש לר״י לא בעינן מצומצמות וכו׳ וכן הוא ברש״י ורמב״ם:

סחר. עיין בפ״ג דשביעית משנה ד׳ בפירוש הר״ב והתם גרס סהר ואפילו הכי מפרש כמו סחר אבל התם אי אפשר לפרש בית האסורים:

מוקצה. פירש הר״ב רחבה כו׳ ונקראת מוקצה לפי שאין רוב תשמיש שם כדכתב הרמב״ם משנה ח׳ פרק בתרא. וכתב הר״ב דכל הני הקיפן לדירה הוא. פירוש לדירת אדם לכניסה ויציאה תמיד כן פירש״י דף כ״ב ע״א ועיין במשנה ה׳ מ״ש שם בס״ד:

ומותר להרחיק כו׳. כתב הר״ב והני פסי ביראות נמי הואיל ומימיהן ראויין לשתיית אדם כו׳ כ״כ רש״י ז״ל. ועיין במשנה דלקמן:

בור הוא הגבא שיתכנסו שם המים. הרמב״ם:

לבאר הרבים בלבד. כתב הר״ב ואין מותר כו׳ אבל להוציא מים כדי לשתות אדם עצמו אסור. והקשו בתוספות דאם כן אמאי בעינן שיהיו ראוין לאדם כמ״ש הר״ב במשנה דלעיל ותירצו די״ל שאם דלה לצורך בהמה ונשתיירו שם שרי לאדם. אי נמי דתחלת התקון לא הותרו אלא לצורך בהמה אבל בשכבר נתקן לצורך בהמה שרי אף לצורך אדם ע״כ. ומ״ש הר״ב אלא יורד לבור ושותה. היינו כשהבור קצרה אבל אם היא רחבה כל כך שלא יוכל האדם להרחיב רגליו בצדי הבור וירד. מותר לכתחלה לכל אחד מהני פירושים או לדלות או לתקן. תוס׳:

חגורה. פי׳ הר״ב מחיצה. וכן ל׳ התו׳ וכתב הר״ר יונתן שמפני שמצריכין מחיצה מד׳ רוחותיה קורא לה חגורה:

ועוד אמר רבי יהודה בן בבא כו׳ כתב הר״ב משום דאמר חדא לחומרא כו׳ ואע״ג דר״י נמי תנא חדא לחומרא במשנה ג׳ וקתני אחריתא במשנה ד׳ ולא קתני ועוד. התם אפסיקוהו רבנן במילתא אחריתא דאיהו לא איירי אלא בפסי ביראות ואהדרו רבנן בגינה וקרפף כו׳. גמרא. [*ועיין מ״ש במשנה ז׳ פ״ד דביצה ובמשנה ב׳ פ״ט דנדרים]:

שומירה או בית דירה וכו׳. פי׳ הר״ר יונתן שומירה כעין סוכה של שומרי הצאן או השדות או הכרמים בקביעות יומם ולילה כל השנה או בית דירה לבה״ב אע״פ שאינה תדירה אלא לפרקים או שתהא סמוכה לעיר בתוך אלפים אמה כגון דיכול בה״ב ללכת ולטייל בה:

אלא בור כו׳. רוצה לומר אחד מהם או בור או שיח או מערה. רמב״ם:

ובלבד שיהא בה שבעים אמה וכו׳. מ״ש הר״ב דהא בעי למעבד מינה רצועה של רפ״ג אמות אורך כו׳. על הצד הקירוב הוא. לפי שהוא פחות ב׳ אצבעות ושני שלישי אצבע. כי השטח שעשינוהו שבעים אמות וד׳ טפחים על שבעים אמות וד׳ טפחים הקו שיקיפהו בד׳ רוחותיו יהיה ארכו ד׳ פעמים ע׳ אמות וד׳ טפחים. ד״פ שבעים הוא ר״ף ד׳ פעמים ד׳ טפחים הוא ששה עשר טפחים שהן שתי אמות וד׳ טפחים עוד כדי למלאות הקרנות הפגומות. ופגימתן לדברי הר״ב שעשה הרצועה הזאת המקפת ברוחב שני שלישי אצבע צריך למלאות לד׳ קרנות לכל אחת שני שלישי אצבע על שני שלישי אצבע שהן ד׳ שלישי אצבע וד׳ פעם ארבע שלישי אצבע הם ט״ז שהם חמש אצבעות ושליש אצבע. ומובן הוא שזה שכתב הר״ב שאין מגיע תוספת לרוחב שני שלישי אצבע. ר״ל תוס׳ לכל רוח ורוח ר״ל הרצועה הנוספת בכל רוח ורוח אין ברחבה שני שלישי אצבע. אבל ברוחב השטח יעלה ליותר שהרי שתי רצועות נוספות ברוחב השטח וכן באורך. גם קל להבין למה אינה מגיע וזה לפי שזה שנשאר בידינו היה י״ח אמות וארבע טפחים אורך ברוחב טפחיים וכשתחתוך הרוחב לרצועות שיהיו ברוחב כל אחת שני שלישי אצבע יהיו י״ב רצועות שהטפחיים הם ח׳ אצבעות שבהם כ״ד שלישי אצבע. הנה בידינו י״ב רצועות. שאורך כל אחד ואחד שמונה עשרה אמות וארבע טפחים. חשוב י״ב פעמים י״ח אמות וד׳ טפחים יעלו רכ״ד אמות כי י׳ פעמים י״ח עולה ק״פ. עוד שני פעמים י״ח עולה ל״ו הרי רט״ז. עוד י״ב פעמים ד׳ טפחים הם מ״ח טפחים שהן ח׳ אמות נמצאו בין הכל רק רכ״ד אמות ואנן בעינן למעבד מינה רצועה רפ״ג אמות. ומה שכתב דהלכה כחכמים דבעינן דבר מועט כ״כ הרמב״ם ועיין מה שכתבתי בסייעתא דשמיא פ״ה מ״ג: שני שלישים או קרוב מזה עד שתהיה מדת המרובע קרוב מבית סאתים וכן נראה מדבריהם במקום אחר. ומאמר רבי יהודה אפילו אין בה אלא בור ושיח ומערה. רוצה בואחד מהם. או בור. או שיח. או מערה. ונתבאר בתוספתא כי רבי אליעזר סובר אם היה ארכה יותר על שנים ברחבה אין מטלטלין בתוכה ומחלוקתם במה שאומר לך. והוא כי ר׳ יוסי אומר כי המקום שהוא בית סאתים [שמדתו] חמשת אלפים אמה כמו שבארנו אפילו יהיה ארכו כשנים ברחבו עד שיהיה ארכו מאה אמה ורחבו חמשים אמה כמו חצר המשכן מטלטלין בתוכו ושיהיה בזה האלכסון קרוב לקי״ב והוא יותר מכפל הרוחב ור׳ אליעזר סובר כי לא יוסיף האורך על הרוחב אלא כשיעור שיהיה האלכסון כפל הרוחב. ויהיה אורך השטח שלש ותשעים ושליש תשיעית [ו] הרחב חמשים וג׳ ושליש אמה והאלכסון מאה ושבעה וחצי ואלו החשבונות כולם בקירוב ומה שזכרתי לך לדמיון ואי אפשר להוציאם בדיוק לפי שהם כולם חשבונות בלי גדורים ולא יהיה לדעת רבי אליעזר לעולם באורך בית סאתים יותר משלש ותשעים ושליש תשיעית אמה ולדעת רבי יוסי יהיה ארכו מאה אמה וזו היא צורתו* מה שזכרנו לדעת רבי אליעזר ויהיה שיעור מאמר ר׳ אליעזר כן היה אורך האלכסון יותר על שנים ברחבה אפילו אמה אחת אין מטלטלין בתוכה וכל מה שזכרנו מן הגדירה והוצאת האלכסון והשיבור הוא קרוב מאד בעיני היודע בחכמת החשבונות והתשבורות וקשה מאד ויהיה בו כסומא מי שלא למד בזה הענין עכ״ל:

וזה ביאורו. אמר כי חצר המשכן שיעורו בית סאתים חמשת אלפים אמה כי ארכו מאה ורחבו חמשים זה מבואר מאד שכשתכפיל חמשים על מאה

לומר חמשים פעם מאה יעלו בידך חמשת אלפים. ומה שאמר אבל שטח מרובע שיהיה עומד הזוית יהיה מדתו ה׳ אלפים לא יודע צלע אותו השטח אלא בקרוב. ר״ל כשהוא מרובע אמיתי. או שאין ארכו כפלים כרחבו. ונתן טעם הדבר לפי שהוא חשבון בלי גדור וכו׳ כמו שזכרתי לך במה שקדם ביחוס אלכסון לעגולה כו׳ הוא בפרק דלעיל משנה ה׳ והעתקתי לשונו שם. ואמר לפיכך אמרו שבעים ושירים כי כשתשים אלו השירים חמש שביעיות כאשר זכרתי לך ותכה שבעים וחמש שבעיות יהיה החשבון חמשת אלפים וחצי אחד בקירוב. וזה אופן הכאתו נצטרך לעשות גם האמות לשבעיות שיהיה הכל במספר שוה ויהיו השבעים אמות ז׳ פעם שבעים ארבע מאות ותשעים הרי בידינו תצ״ה שבעיות עם הה׳ שבעיות הקדומים. ונכה אלו תצ״ה ונאמר ה׳ פעם ה׳ כ״ה. ה׳ פעם צ׳ ת״ן. ה׳ פעם ת׳ שני אלפים. עוד אמור צ׳ פעם ה׳ ת״ן. צ׳ פעם צ׳ ח׳ אלפים ק׳. (שכן י׳ פעם צ׳. תת״ק. נמצא בידך ט׳ פעם תת״ק) צ׳ פעם ת׳ ל״ו אלפים (שכן י׳ פעם ת׳ ד׳ אלפים הרי בידך ט׳ פעם ד״א) עוד אמור ת׳ פעם ה׳ שני אלפים. ת׳ פעם צ׳ ל״ו אלפים. ת׳ פעם ת׳ ק״ס אלפים (שכן ק׳ פעם ק׳ י׳ אלפים. וא״כ ק׳ פעם ת׳ מ׳ אלפים נמצא בידך ד׳ פעמים מ׳ אלפים). צרפם כ״ה ת״ן שני אלפים. ת״ן ח׳ אלפים ק׳. ל״ו אלפים. שני אלפים ל״ו אלפים ק״ס אלפים. הנה האחדים ה׳ והעשיריות ק״ך ושים הק׳ להמאיות יהיו אלף ושים האלף להאלפים ויהיו כל האלפים רמ״ה הנה עלה בידינו המספר מהכאות תצ״ה בעצמו שהוא רמ״ה אלפים כ״ה ורצונינו לדעת כמה אמות שלמות הם בזה המספר ולפיכך נצטרך להכות השבעיות בעצמם כי כל שבעה שבעיות מזה הגדר הוא אמה מהגדר ונמצא שלידיעת ריבוע כל הגדר הנעשה למספר שבעיות תצ״ה הוא כשנכה שבעה מהם בעצמם ויעלה בידינו מ״ט שהוא ז׳ פעם ז׳ התבאר לנו כי כל מ״ט שבמספר שיצא לנו מהכאת תצ״ה בעצמו הן אמה בתשבורת. ונבא לדעת כמה פעמים מ״ט הם בזה המספר שאמרנו ונמצא כי ברמ״ה אלפים הם חמשת אלפים פעם מ״ט כי הר׳ יש בו ד׳ פעם מ״ט ויוותרו ד׳ שים אותם למ״ה יהיו גם כן מ״ט הנה שברמ״ה הם חמשה פעם מ״ט ויהיה א״כ ברמ״ה אלפים חמשה אלפים פעם מ״ט. וכל מ״ט הוא אמה. הרי שבמספר שאמרנו הם חמשת אלפים אמה ויותרו כ״ה שהם שבעיות והם חצי אחד בקרוב שהאחד הוא מ״ט כמו שהתבאר:

ואמר עוד ואם תשים השירים שני שלישים תהיה מדת אותו השטח ד׳ אלפים תתקצ״ג ושבע תשעיות. משפטו בזה האופן שנעשה השבעים אמות לשלישים להעלות המספר לחלקים שוים ויהיו השבעים ר״י שלישים כי ג׳ פעמים שבעים הוא ר״י. ונחבר להם גם השני שלישים הקדומים ויהיו ריי״ב והכה ריי״ב בעצמו כמשפט האמור בהכאת תצ״ה בעצמו. ואחר ההכאה תצרף הכל. ונמצאו בידך מ״ד אלפים תתקמ״ד. (וכשנדע) כמה אמות יהיה זה המספר בתשבורת נצטרך לדעת כמה מחלקים אלו עולים באמה בתשבורת ואלו החלקים הם שלישים ונמצא שגדר שעשינוהו לחלקים כולם שליישים שכל שלש ממנו הוא אמה מהגדר. ונרבעם לדעת האמה בתשבורת הרבוע ונכה ג׳ פעם ג׳ הוא ט׳ ידענו מזה שכל ט׳ שלשיים הם אמה בתשבורת ולפיכך כל כך ט׳ חלקים שבמספר הזה כל כך אמות הם בתשבורת המספר כולו ומצאנו שבל״ו אלפים מן המ״ד הם ד׳ אלפים פעם ט׳. ובתוך שמונה אלפים הנשארים הם ת״ת פעם ט׳ וישארו ת״ת ונקח מן התתקמ״ד מאה לצרף לת״ת אלו. יעלו גם כן ק׳ פעם ט׳. ויוותרו תתמ״ד. וכבר עלה בידינו ארבעה אלפים תת״ק אמות. ומצאנו בתתמ״ד שבתת״י מהם צ׳ פעם ט׳ (שבכל מאה א׳ פעם צ׳ עוד י׳ הנה בת״ת נשארו ח׳ פעם י׳ הנה הנם עם הי׳ שצרפתי בתת״י גם כן אחד פעם צ׳) הרי תתק״צ אמות. ומן הל״ד הנותרים תעשה ג׳ פעם ט׳ ויוותרו ז׳ הרי לך [ארבע אלפים] תתקצ״ג אמות שבעה תשעיות ר״ל שכל תשע מהם אמה ברבוע:

ואמר עוד ונתבאר בתוספתא כו׳ והכי מסקינן בגמ׳. ואמר אפילו יהיה ארכו כשנים ברחבו ושיהיה בזה האלכסון קרוב לקי״ב והוא יותר מכפל הרחב זהו דרך פירוש הרי״ף. ואולם שהאלכסון קרוב לקי״ב מבואר ממה שכבר הודעתי נאמנה בפי׳ משנת הנוטע ירק בפ״ה דכלאים. שכל אלכסון מרובע ארוך הוא גדר למרובע שרבועו כשני המרובעים שקו אורך ורוחב גדריהם והנה קו האורך המונח הוא גדר למרובע ששטחו בתשבורת עשרת אלפים כי מאה על מאה עשרת אלפים (כי י׳ פעם מאה אלף נמצא בידך י׳ פעם אלף) וקו הרוחב הוא גדר למרובע ששטחו בתשבורת כ״ה מאות כי חמשים פעם חמשים חמשה ועשרים מאות (כי י׳ פעם חמשים חמש מאות הרי בידך חמשה פעם ת״ק) מספר כל שני המרובעים י״ב אלף ת״ק. ונשוב אל האלכסון והוא מונח קי״ב ונכה הקי״ב כמשפט ההכאה והצירוף ויצא לנו י״ב אלף תקמ״ד כמספר שני המרובעים מרובעי ארך ורחב ויותרו מ״ד וז״ש בקירוב:

ואמר עוד דר״א סובר כי לא יוסיף הארך על הרחב אלא כשיעור שיהיה האלכסון כפל הרחב ויהיה ארך השטח צ״ג ושליש תשיעית. הרחב נ״ג ושליש. והאלכסון מאה וז׳ וחצי. וכה משפט ביאור דבריו נעשה צ״ג אמות הארך כולם לשלישי תשיעיות כדי שיהו החלקים כולם שוים וכל שליש תשיעית הוא חלק מכ״ז כי ג״פ ט׳ כ״ז. הנה צ״ג הם כ״ז פעמים צ״ג והם ב׳ אלפים תקי״א ועם השליש תשיעית המוקדם הם בין הכל ב׳ אלפים תקי״ב. וכן נעשה מן נ״ג ושליש שהוא הרוחב לחלקם לחלקים שוים שיהיו כולם שלישיות ויהיו שלשה פעם נ״ג הוא קנ״ט ועם השליש הקדום הם ק״ס וכשנכה הרחב בארך לרבעם נכה ק״ס עם ב׳ אלפים תקי״ב כדרך ההכאה האמורה ונצרפם ויעלה הרבוע ד׳ פעם מאה אלף עוד אלף תתק״ך. וכשנרצה לדעת כמה אמות הם אלו החלקים בתשבורת. ולזה צריכין אנו לדעת תחלה מספר אמה אחת בתשבורת כמה היא מאלו החלקים והיו חלקי הארך שהן שלישי תשעיות כ״ז באמה וחלקי הרחב שהן שלישיות ג׳ באמה. ולפיכך נכה ג׳ בכ״ז והן ג׳ פעם כ״ז שהן פ״א וזהו מדת אמה אחת בתשבורת וכל כך מספר

פ״א שנמצא במרובע שהנחנו כל כך אמות הם בו. והנה בד׳ פעם מאה אלף הם ד׳ אלפים פעם פ״א ויותרו ע״ו אלפים (כי הפ׳ מותיר מכל מאה אלף כ׳ אלפים שהן פ׳ אלפים ג) והא׳ של הפ״א לוקחת מהם ד׳ אלפים נמצא שנשארו ע״ו אלף) וע״ב אלף תת״ק הן תת״ק פעם פ״א (כי ע״ב הוא ח׳ פעם ט׳ נמצא בע״ב מאות ח׳ פעם תת״ק ובע״ב אלף פ׳ פעם תת״ק ועוד תת״ק להשלים הא׳ של הפ״א) הנה יש בידינו ארבע אלפים תת״ק חלקי פ״א (אלפים) שהן אמה בתשבורת. ונשארו מכל הד׳ פעם ק׳ אלף ג׳ אלפים עוד מאה ונשימם אל האלף תתק״ך ויהיו ה׳ אלפים כ׳. והה׳ אלפים הם ששים פעם פ׳ ונשארו כ׳. (כי בכל אלף י׳ פעם פ׳ ויותרו ר׳. וכשתחבר ה׳ פעם ר׳ הן אלף ובאלף עוד י׳ פעם פ׳ ונותרו ר׳ הרי ס׳ פעם פ׳) ומן הר׳ שנשארו נקח ס׳ פעמים א׳ להשלים הא׳ [של הפ״א] ויותרו ק״מ ונשימם עם הכ׳ ויהיו ק״ס הנה בידינו ד״א תתק״ס אמות וישארו ק״ס חלקי פ״א שהן ב׳ פעם פ׳ ויחסרו ב׳ פעם א׳ להשלים הב׳ אמות הנה מדת שטח מרובע ארוך צ״ג ושליש תשיעית ורחב נ״ג ושליש עולה בריבוע ד״א תתקס״ב בקרוב והוא קרוב למדת ה׳ אלפים חצר המשכן המונח:

ואולם לדעת שהאלכסון הוא ק״ז וחצי בקרוב צריכין אנו לדעת כמה יעלו ב׳ המרובעים מרובע הארוך שהוא צ״ג ושליש תשעיות ומרובע רחב שהוא נ״ג ושליש. וכבר אמרנו שחלקי מספר הארוך אחרי שחלקנוהו לשלישי תשעיות שעלו שני אלפים תקי״ב ונכה אותם בעצמם כמשפט ההכאה והצרוף שהתבאר ונמצאם ס״ג פעם מאה אלף ועשרת אלפים עוד קמ״ד. ולדעת כמה אמות הם בתשבורת נקח כל חלקי שלישי תשעיות שבאמה והן כ״ז ונכה כ״ז בעצמו כמשפט ההכאה והצרוף ויהיו תשכ״ט והן כל חלקי שלישי תשעיות בתשבורת אמה אחת. וכמספר תשכ״ט פעמים שנמצאם במספר מרובע ארוך שהנחנו כל כך אמות הן בו. ונמצא שמונה אלפים פעם תשכ״ט בנ״ח פעם ק׳ אלף ול״ב אלף. שמן נ״ו [ק׳ אלף] היו ח׳ [אלף] פעם ת״ש (שהרי בנ״ו יש שמונה פעם ז׳ והמספר שנוציא הן ז׳ מאות והמספר שמוציאים ממנו הם מאה אלפים נמצא ששמונה אלף פעם ז׳ מאות בנ״ו [פעם ק׳ אלף] הללו) ומן הז׳ פעם ק׳ אלף נוציא ג״כ ח׳ אלפים פעם כ׳ של התשכ״ט ונצטרך להוצאה זו מאה וששים אלף (כי כ׳ פעם ח׳ אלפים הוא זה המספר בעצמו ונשארו ב) ה׳ פעמים ק׳ אלף עוד מ׳ אלפים. מהם נוציא גם כן ח׳ אלפים פעם ט׳ למלאות כל המספר תשכ״ט לשמונה אלפים פעם. ונצטרך להוצאה זו ע״ב אלפים (כמספר ח׳ פעם ט) נמצאו מה שנשאר מכל מספר ס״ג פעם מאה אלף. שהוא ד״פ ק׳ אלף עוד ס״ח אלף ויש בידינו שמונה אלפים פעם תשכ״ט. ומן הנותרים נמצא בהם שש מאות פעם תשכ״ט כי בד״פ מאה אלף עוד כ׳ אלפים יהיה ששה מאות פעם ת״ש (כי ששה פעם ז׳ הן מ״ב וכל ריבוע מאה במאה הוא עשרת אלפים נמצא מספר ששה מאות בהכאה לת״ש הן מ״ב פעם עשרת אלפים שהן ד׳ פעמים מאה אלף עוד כ׳ אלפים) ונשאר מ״ח אלפים. ולהשלים הך׳ של תשכ״ט נוציא ג״כ שש מאות פעם כ׳ ונצטרך להוצאה זו י״ב אלפים (שכן כ׳ פעם ת״ר) ונשאר ל״ו אלפים ולהשלים הט׳ של תשכ״ט למספר ת״ר פעם נוציא ג״כ ת״ר פעם ט׳ ונצטרך להוצאה זו חמשת אלפים ת׳ (שכן ששה פעם ט׳ נ״ד וכל ששה הללו הם מאות הרי נ״ד מאות שהן חמשת אלפים ת׳) ונשאר מכל ס״ג פעם ק׳ אלף. שלשים אלף ת״ר. ועלה בידינו ח׳ אלפים ת״ר פעם תשכ״ט. ונחבר שלשים אלף ת״ר. הנשארים עם העשרת אלפים קמ״ד הקדומים ויהיו מ׳ אלפים תשמ״ד. ונמצאו בהם נ׳ פעם תשכ״ט שכן ל״ה אלפים הם חמשים פעם ת״ש (שבכל ל״ה אלף בכל אלף פעם א׳ ת״ש. ויוותר ש׳ שהן ק״ה מאות והן ט״ו פעם ת״ש) ולהשלים הכ׳ של תשכ״ט למספר נ׳ פעם תשכ״ט. נוציא ג״כ נ׳ פעם כ׳ ונצטרך אלף להוצאה זו (שכן כ׳ פעם נ׳ הן אלף) ולהשלים הט׳ של תשכ״ט למספר האמור. נוציא גם כן נ׳ פעם ט׳ ונצטרך להוצאה זו ת״ן (שהוא ט׳ פעם נ׳) ונשאר מן הכל ד״א רצ״ד ועלה בידינו ח״א תר״ז פעם תשכ״ט. עוד נוציא מד״א רצ״ד הנשארים ונמצא בהם ה׳ פעם תשכ״ט שה׳ פעם ת״ש הן ל״ה מאות וה׳ פעם כ׳ הן מאה וה׳ פעם ט׳ הן מ״ה נמצא שהוצרכנו להוצאה זו ל״ו מאות מ״ה. ונשארו תרמ״ט. ועלה בידינו ח״א [תרנ״ה] פעם תשכ״ט שהן כל כך אמות שמונה אלפים תרנ״ה עוד תרמ״ט חלקים שכל חלק הוא חלק מתשכ״ט באמה בתשבורת והוא גם כן קרוב לאמה שלא יחסרו כי אם פ׳ חלקים מן התרמ״ט עד תשלום תשכ״ט. ונרבע גם כן הרוחב שאמרנו שהוא ק״ס שלישי אמה וכשנכה מספר זה בעצמו בדרך ההכאה וצרוף האמורים יעלו כ״ה אלף ת״ר ולדעת כמה אמות הן בתשבורת נקח כל חלקי שלישי אמה והן שלשה ונכה אותם ונדע כי ט׳ שלישי אמה הם אמה בתשבורת ולכך כל כך מספר ט׳ שנמצא במספר כ״ה אלף ת״ר כל כך אמות הן בזה המספר ונמצא שי״ח אלף הם שני אלפים פעם ט׳ (שכן ט׳ פעמים שני אלפים הן י״ח אלף) ונשארו שבעה אלפים ת״ר ונוציא מהן ת״ת פעם ט׳ והן שבע אלפים ומאתים (שהרי הן ע״ב מאות וח׳ פעם ט׳ ע״ב והמספר שהוציאנו ממנו הן מאות) נשאר ת׳ בלבד ובידינו י״ח אלפים ת״ת פעם תשעה ובאלו ת׳ הנשארים הם ארבעים פעם תשעה ויוותרו ארבעים (כי ת׳ הוא עשרה פעם ארבעים נמצא שנשאר ארבעים) ועלה שני אלפים תת״מ פעם ט׳ ובמ׳ הנשארים נמצא ג״כ ד׳ פעם ט׳ וישארו ד׳ הרי בידינו שני אלפים תתמ״ד פעם ט׳ שהן כל כך אמות ב״א תתמ״ד [*עוד ד׳ חלקי תשעיות] ומעתה נצרף שני הרבועים והם ח׳ אלפים תרנ״ה. ב״א תתמ״ד ויהיו י״א אלף תצ״ט אמה עוד תרמ״ט חלקי תשכ״ט (באורך על רוחב ארבע חלקי תשעיות) שיעלו אמה ושליש אמה בקירוב. וזה חשבונו שנכפיל ונעלה התרמ״ט בט׳ והד׳ בתשכ״ט ונאמר ט׳ פעם תרמ״ט והן ה׳ אלפים תתמ״א ונאמר תשכ״ט פעם ד׳ (או ארבע פעם תשכ״ט) והן ב״א תתקי״ו. הנה אלו שני המספרים שביחד הם שמונה אלפים תשנ״ז הם תשבורת חלקי תרמ״ט תשכטי״ם [ברוחב י״ט תשעיות באורך ותשכ״ט] אורך

על ארבע תשעיות רוחב אבל לדעת מה הן החלקים נכפיל החלקים בעצמם והם תשכ״ט ותשעיות ונאמר תשעה פעם תשכ״ט והן ששה אלפים תקס״א. והוא האמה בתשבורת שחלקי ארכה תשכ״ט וחלקי רחבה תשעיות ואולם כבר אמרנו כי תרמ״ט [פעם טי״ת ותשכ״ט פעם] ארבע עלו שמונה אלפים תשנ״ז ולפיכך נוציא מהם ששה אלפים תקס״א והיא אמה ויוותרו שני אלפים קצ״ו. והן שני אלפים קצ״ו חלקי ששה אלפים תקס״א לאמה [*שהוא שליש אמה בקירוב] ונוכל להקטין אותן ונעשה בשני המספרים (רצוני לומר מספר שני אלפים קצ״ו ומספר ששה אלפים תקס״א) מכל שלשה חלקים חלק אחד ונמצא כי שני אלפים קצ״ו כשנחשוב כל שלשה חלקים שיהיו חלק א׳ שישובו במספר תשנ״ב (שהרי שלשה פעמים ת״ש. שני אלפים ק׳. ושלשה פעמים ל״ב. צ״ו) ומן ששה אלפים תקס״א כשנחשוב כל שלשה חלקים שיהיו חלק א׳ נמצאם שישובו במספר שני אלפים קפ״ז (שהרי שלשה פעמים שני אלפים ו״א. ג״פ ק״פ. תק״מ. וג״פ ז׳ כ״א). עוד נקטין מה שעלה בידינו (והוא תשל״ב חלקי שני אלפים קפ״ז). למספר קטן ונחשוב כל שלשה חלקים לחלק אחד. (ככה [נכה] בשני המספרים) ונמצאם כי תשל״ב ישובו רמ״ד (שהרי שלשה פעמים ר׳ הן ת״ר וג״פ מ׳ ק״ך וג׳ פעמים ד׳ י״ב) ומן ב״א קפ״ז ישובו תשכ״ט (שהרי שלשה פעמים ת״ש. שני אלפים ק׳. וג׳ פעמים כ׳ ס׳. ושלשה פעמים ט׳ כ״ז) הנה עלה בידינו שרבוע (ט׳ תשעיות) אורך ותרמ״ט חלקי תשכ״ט [רוחב ומרובע תשכ״ט אורך] ברוחב ארבע תשעיות עולים אמה בתשבורת עוד רמ״ד חלקי תשכ״ט לאמה בתשבורת. שהוא שליש אמה בקירוב שהרי רמ״ד שליש תשל״ב הוא אבל תועלת ההקטנה שנוכל לדבר החלקים במלות קצרות. והנה עמדנו למנין שמספר שני המרובעים הם אחד עשר אלף ת״ק אמה עוד שליש בקירוב:

וזכינו לדין שאלכסון זה המרובע ארוך שעלו שני רבועי קוי אורך ורוחב ממנו למספר הזה האמור שיהיה האלכסון ממנו גדר ק״ז וחצי לפי שנמצאהו גדר למרובע במספר ששה וארבעים אלף רכ״ה חלקים. שנעשה ק״ז גם כן לחצאים שיהיו החלקים שוים ונמצא בידינו רט״ו וכשנכה רט״ו בדרך ההכאה והצרוף יצא לנו ששה וארבעים אלף רכ״ה. וכשנדע כמה חציים הם באמה בתשבורת כדי לדעת כמה חלקים מאלו הם באמה בתשבורת נרבע גם כן החצי בעצמו וכמו שהשליש נתרבע כפי חלקיו הראשונים לאמה והם שלשה והכי שלשה בעצמו לומר שלשה פעם שלשה כן החצי הוא חלק משנים באמה בגדר שאנו בו ונכהו בעצמו לומר שני פעם שני הם ארבע. הנה שכפי מספרו ארבע שבזה המספר המונח. כל כך אמות בתשבורת הם במספר הזה. והנה יצאו ארבעים אלפים בד׳ ד׳ הרי בידינו עשרת אלפים פעם ארבע (כי ארבע פעם עשרת אלפים ארבעים אלף) ועוד אלף פעם ד׳ בד׳ אלפים ונשארו שני אלפים רכ״ה ובידינו י״א אלפים והנשארים ב׳ אלפים הם ת״ק פעם ארבע נמצא בידינו י״א אלפים ת״ק ועוד רכ״ה יתירים שהם נ״ו פעם ארבע וחלק אחד שהוא רביע מאמה בתשבורת:

עוד נוכל למצוא מספר ק״ז וחצי להעלותו לסך כזה בדרך יותר מהיר והוא הדרך שהרגלת בו במשנת הנוטע ירק בפ״ה דכלאים. והוא להכות מספר היוצא בחצי כדרך הכאת מספר היוצא בשלמים ונאמר חצי פעם חצי רביע. חצי פעם ז׳ שלשה וחצי. חצי פעם ק׳ נ׳. שבעה פעם חצי ג׳ וחצי. שבעה פעם ז׳ מ״ט. שבעה פעם מאה ת״ש. מאה פעם חצי נ׳. ק׳ פעם ז׳ ת״ש. מאה פעם מאה עשרת אלפים. צרפם רביע. ג׳ וחצי. חמשים. שלשה וחצי. מ״ט. ת״ש. נ׳. ת״ש. י׳ אלפים. יהיה בידך רביע ואחדים עם החציים ששה עשר והעשיריות ק״מ תחברם יהיו קנ״ו ועוד רביע והמאיות י״ד תחברם יהיו אלף תקנ״ו ורביע עוד עשרת אלפים הרי י״א אלפים תקנ״ו ורביע. ואמתת ההכאה במספר היוצא בחציין להכותו בדרך מספר היוצא בשלמים ושיהיה החשבון בכוון ואמת אוכיח בזה האופן יונח אורך ארבע אמות ברוחב חצי אמה שנכה חצי בד׳ ולפי חשבוננו אמרנו חצי פעם ד׳. ב׳. וכן הוא שכשיהיה שטח ארוך ד׳ ורחב חצי ותחלוק השטח לשנים ברחבו. ותחבר החלקים זה אצל זה ר״ל צלע אורך זה הנה הוא מרובע שנים על אחד שהן הב׳ וכן נניח אורך ד׳ וחצי אמה ברוחב חצי אמה ולפי חשבוננו. חצי חצי. וחצי ד׳. יעלו ב׳ ורביע. וכן הוא. שכמו שחלקת בשטח ד׳ לשנים חלקים ונהיה ב׳ על אחד שהן ב׳ כן יחלק עכשיו גם החצי לשנים ויהיה ב׳ ורביע על א׳. שהן ב׳ ורביע שנמצאת למד שכמו שהכאת השלמים בשלמים מעדיפים בהכאתם במספר השלמים שאני מכה בה ר״ל ב׳ בד׳ מכפיל ומעדיף שיהיו הד׳ ב׳ פעם ד׳. ככה הכאת החצי באיזה מספר שיהיה מחלק ומחסר כמספרו שהוא חצי ככה מחסר ועושה המוכה לחצי מספרו איזה מספר שהיה אם ד׳ עושהו לב׳ ואם חצי עושהו לרביע והרצון בעשייה לחצי ר״ל בריבוע התשבורת שהשלמים ד׳ נעשים ב׳ על ב׳ והחצי נעשה רביע על רביע הנך רואה כי ההכאה על דרך הזה הוא מכוון ואמת והוא קרוב מאד בחשבון היוצא בחציים. כי לא נצטרך רק להכאה ולצרוף. ונקמץ בהוצאה כי אין אנו צריכים לשום הוצאה כמו בדרך אשר דרכנו בה במספרים הקודמים:

ונשוב אל ענייננו הרי שרבוע ק״ז וחצי קרוב לשני הרבועים כי לא ישאר רק נ״ו ורביע והוא בקירוב במספר גדול כזה ומפני כן ידענו כי אלכסון מרובע ארוך המונח הוא ק״ז וחצי:

אני טרם אכלה לדבר חשבתי למשפט כי זה שהניח הרמב״ם אלכסון ק״ז וחצי שיש להשיב עליו שאם נניחהו ק״ז ורביע יתקרב יותר לחשבון שני המרובעים האמורים ולא יעדיף ק״ז ורביע כי אם פחות משתי אמות. ולפי חשבון ק״ז וחצי העדיף כמו נ״ו אמה בתשבורת וזה שנחלק הק״ז ג״כ

לרביעית ויהיו תכ״ט עם הרביע הקדום וכשנכה תכ״ט כדרך הכאה והצרוף יהיו קפ״ד אלף עוד מ״א. ונכה הרביעיות ד׳ פעם ד׳ יהיו ט״ז וכל כך ט״ז חלקים שבמספר הזה כל כך אמות הן בו. ונמצא ק״ס אלף הן י׳ אלפים פעם ט״ז. ומן כ״ד אלף הנותרים יהיו אלף פעם ט״ז וישארו ח׳ אלפים והח׳ אלפים הם ת״ק פעם ט״ז הרי בידינו י״א אלפים ת״ק פעם ט״ז ונשארו רק מ״א חלקים חלקי ט״ז לאמה בתשבורת והם ב׳ אמות ע׳ חלקי ט״ז לאמה. הרי שיצא לנו החשבון בקרוב דק מאד כשנאמר שהאלכסון ק״ז ורביע. העולה מזה שנמצינו למדים שכשנניח האלכסון ק״ז ורביע שיתקרב מספר מרובע האלכסון עם מספר ב׳ המרובעים בפחות מב׳ אמות. ולכן הקרוב אלי כי טעות סופר הוא בל׳ הרמב״ם וצריך להיות ק״ז ורביע:

ואפילו היא כבית כור. ואע״ג דלא הוקף לדירה. דלא דמי לבקעה דבקעה לא מסיימי מחיצותיה אלא בדרך מדרון נכנס לה ויוצא ממנה. אבל בגינה וקרפף יש להם מחיצות מעליותא אך לא נעשו על דעת שידורו בהם. הר״ר יהונתן:

ביתו אסור כו׳. כתב הרמב״ם ר״ל רשותו בחצר. ומוסב על ביטל רשותו סתם. ומ״ש הר״ב כדתנן וכו׳ בין בשוגג בין במזיד. רישא דמתניתין נקט אע״ג שהוא דלא כהלכתא וכן עשה לקמן פרק ו׳ משנה ב׳. ולענין פסק הלכה דמשנה זו כתב הרמב״ם שכלן דחויות. ועיין בפרק ו׳ משנה ג׳:

ג מערבין. פי׳ הר״ב עירובי תחומין כו׳ ואע״ג דתחומין חמירי שיש להן סמך מן המקרא כמ״ש בספ״ב דשבת. הקלו בתחומין שאינה אלא לדבר מצוה תוספות ספ״ב דשבת. והא דקרי ליה עירוב לפי שהוא מערב התחומין שלא היה יכול לילך בו תחלה. עם התחום שהיה יכול לילך בו. כ״כ המגיד רפ״ו מהי״ט אליבא דהראב״ד:

חוץ מן המים כו׳. דטעמא דעירובין משום דדעתו ודירתו במקום מזונותיו הוא ונעשה המערב כאילו אוכל ושובת שם במקום שהניח עירוב ומשם יש לו אלפים אמה לכל רוח והלכך דבר מזון בעינן. רש״י. ומ״ש הר״ב דלאו פרי מפרי וכו׳ עיין על זה מ״ש בפ״א ממעשר שני מ״ג בס״ד:

[*והכל נקח בכסף מעשר. עיין במשנה ז׳ פ״ג דעוקצין]:

מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה. עיין מ״ש במשנה י׳ פ״ב דקדושין:

סומכוס אומר בחולין. פי׳ הר״ב שאפילו אם ישאל כו׳ אין מפרישים תרומה בשבת אפי׳ בין השמשות. כדתנן סוף פרק ב׳ דשבת וע״ש ולקמן במשנה ב׳:

ולכהן בבית הפרס. פי׳ הר״ב דמותר לכהן לכנס שם כשהוא מנפח כו׳ דכולה ספיקא משום עצמות הוא שהבשר כבר נרקב כמה שנים ועצמות בלא בשר אין מטמאין באהל אלא במגע וכשמנפח לפני רגליו אם יש עצם גדול נראה הוא ויזהר שלא יגע בו ברגליו ואם עצם קטן הוא נדחה בנפיחה ואינו מסיטו ברגליו ואם מכוסה בעפר אינו מטמא דהא עצם כשעורה אינו מטמא אלא במגע. הר״ר יונתן:

מפני שיכול לילך לחוץ ולאכול. פירש הר״ב כגון שיכנס שם בשידה תיבה ומגדל ומסיים רש״י בעגלות מבעוד יום ועיין רפ״ח דאהלות שצריך שמחזיקים ארבעים סאה וכו׳ [*ועי׳ מ״ש במשנה ד׳ פ״ג דחגיגה] ופריך בגמרא היכי אייתי לה דאם מוציא ידו חוץ לשידה יאהילנה על הקבר ומדנקט ר״י ולאכול ש״מ דראוי לאוכלו בעי ר״י ומשני שיכול להביא אצלו בפשוטי כלי עץ שאין ברחבן טפח דלא מקבלי טומאה ואין מביאין הטומאה [*ומה שכתב הר״ב דאסור ליהנות ולהשתמש בבית הקברות לשון רש״י וכל תשמישי המת אסורין בהנאה דנפקא לן בסנהדרין מותמת שם מרים (במדבר כ׳) וגמר שם שם מעגלה ערופה ע״כ]:

והכהנים בחלה ובתרומה. כן הגי׳ בס׳ מדויק וכן בריי״ף והכי מסתברא דמ״ש תרומה מחלה. והטעות נפל בדפוס מדתנן לעיל ולישראל בתרומה. ושבוש הוא דמדתנן הכא והכהנים בחלה ש״מ דכסומכוס אתיא ולא כת״ק. ובין כך ובין כך קשיא לי על פסק הר״ב והרמב״ם לעיל דלא כסומכוס וכן כתב הרמב״ם בחבורו פ״א מה׳ עירובין והא סתם ר׳ כסומכוס והוי מחלוקת ואח״כ סתם והלכה כסתם ונ״ל לתרץ דאשכח סתמא אחרינא והוא מתניתין דלקמן דסתם כר׳ דלא גזרו בה״ש משום שבות וא״כ דין התרומה לישראל כדין היין לנזיר וק״ל [*והרא״ש כתב ולית הלכתא כסומכוס כו׳ ואע״ג דסתם משנה דמסכת כלים [פי״ז] כוותיה משום דב״ה סברי כרבנן (פירוש בברייתא) וכן רב הונא דאמר שבועה שלא אוכל ככר זו מערבין לו בה והא דתנן במתניתין והכהנים בחלה ובתרומה לא הוי כמחלוקת ואח״כ סתם דה״ה לישראל נמי אלא אורחא דמילתא נקט כהנים שחלה ותרומה מצויין להם ועוד דהך משנה שנויה בפרק כל שעה והתם דוקא כהנים וההוא לישנא תנא נמי הכא עכ״ל ומה שיש לדקדק בדבריו הללו כתבתי בס׳ מעדני מלך בס״ד]:

השולח ערובו ביד חש״ו. כתב הר״ב אבל בערובי חצירות קי״ל קטן גובה את הערוב. בתוספות מסקינן הטעם דעירובי תחומין הואיל ואסמכוה אקרא החמירו ולא הימנוהו רבנן לקטן. והר״ר יונתן פירש דעירובי חצירות דקני ממילא כדתנן (בפרק ו׳ משנה ה׳) בעה״ב שהיה שותף עם שכניו א״צ לערב ולפיכך קטן גובה אותו ולא איכפת לן שהרי הוא א״צ שיאמר בו כלום אבל בעירובי תחומין צריך הוא שיאמר במקום ערובי זה תהא שביתתו של פלוני והוא לאו בר דעת הוא:

למטה מי׳ עירובו עירוב. מ״ש הר״ב דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו כו׳ היינו במקום מצוה כמ״ש הרמב״ם וכתבתיו לעיל ספ״ב דשבת:

נתנו בבור כו׳. פירש הר״ב שבכרמלית הכי מוקים בגמרא וקשיא לפלוג וליתני באילן גופיה בין העומד ברשות הרבים לעומד בכרמלית:

נתנו במגדל כו׳. מ״ש הר״ב איסור שבות דמקלקל. עיין מ״ש בזה בס״ד במשנה ג פרק כ״ב דשבת:

נתגלגל חוץ לתחום. אפילו תחומים דרבנן ואפילו לרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו כו׳ מ״מ לא הוי עירוב [אע״ג דבין השמשות מצי למשקליה ואתויי] כיון דאם קנה שביתה במקום שנתגלגל העירוב היה עומד עתה חוץ לתחום ואין לו אלא ד׳ אמות הילכך תקינו רבנן שלא יהיה עירוב אלא כשהוא בתוך התחום. תוספות. ומ״ש הר״ב והוא שנתגלגל שתי אמות כו׳ הכי איתא בגמ׳. וכתב הר״ר יונתן שיש לו ארבע אמות כנגד כל העיר שהוא מפסיד ולא דמי למי שיצא חוץ לתחום דאמרינן במתני׳ (ספ״ד) דאפי׳ אמה אחת לא יכנס דהתם אין ראוי לתת לו ארבע אמות יותר שהרי נתכוין לשבות בעיר שהיא עולה לו כד״א ואם יצא חוץ לתחום כבר הוא חוץ לתחום וחוץ לארבע אמות אבל הכא שהיה רוצה לעקור את עצמו מן העיר ראוי לתת לו במקום שמניח שם ערובו ד״א ששם הוא ביתו:

נפל עליו גל. כתב הר״ב והוא דבעי מרא וחצינא דהויא מלאכה. הכי איתא בגמרא ונראה לפרש דחופר בכלי והוא תולדה דחורש:

אם ספק ר״מ אומר הרי זה חמר גמל. משום דס״ל תחומין דאורייתא והא דמטהר בספק טומאה דאורייתא במשנה ז׳ פ״ה דטהרות התם תרי חזקות לקולא דהעמד מת על חזקתו שהיה חי והעמד הנוגע על חזקתו שהיה טהור והכא חדא חזקה איכא דהעמד תרומה על חזקתה אבל ליכא עוד חזקה ולומר העמד גברא על חזקתו שעירב. גמרא. ועיין פ״ה משנה ד׳:

מתנה אדם על ערובו. [*כתב הר״ב מניח שני ערובין וכו׳ וביר׳ מתני׳ מתנה אדם על עירוביו ומה שפי׳ הר״ב דאמרי׳ יש ברירה. היינו כדכתב בפ״ז דדמאי משנה ד׳ דבדרבנן יש ברירה ותחומין דרבנן כדסתם פ״ה משנה ה׳ ובסוף פ״ב דכתובות. וכ״כ המגיד בפ״ח מה״ע וב״י סימן תי״ג ועיין בפ״ה דנדרים:

[*ואם היו שניהם רבותיו. איצטריך לאשמועינן אפי׳ אחד רבו מובהק. תוס׳]:

מערב אדם שני עירובין. מוקמינן בגמרא כגון דמנח ליה בסוף אלף אמה לכאן ובסוף אלף אמה לכאן דאלת״ה אלא דמנח ליה לסוף אנפים לכאן. נמצא שהפסיד כל האלפים של צד אחרת והרי אינו יכול לילך ביום הראשון אל מקום הערוב של יום השני ואנן בעינן שיהא הוא וערובו במקום אחד בשעה שיקנה הערוב וכדתנן במשנה ד׳. ומ״ש הר״ב שיערב ערב יום הראשון משום יו״ט שחל להיות אחר השבת נקט ליה שאי אפשר לו ביום השבת להוליך הערוב אבל ביו״ט שלפני השבת יכול ליטול אותו הפת עצמו שכבר נקרא עליו שם ערוב ולהוליכו לרוח האחרת דהא מפרש לקמן בד״ה ובשני כו׳ דבאותו ערוב עצמו לא הוי כמכין מיו״ט לשבת. ואין נראה לחלק בין מוליכו לאותו רוח שכבר היה שם מאתמול. או מוליכו לרוח אחרת שכיון שנקרא עליו שם עירוב תו מצי לאנוחיה בשתיקה ולא הוי הכנה. וכ״כ בטור סי׳ תי״ו בהדיא לענין עירוב שתי רוחות. [*ומ״ש הר״ב דהל׳ כר״א. גמ׳]:

ובשני כבני עירי. כתב הר״ב ואינו רוצה להפסיד לא אלפים של תחומו מכאן ולא אלפים של תחומו מכאן. כלומר לאיזה רוח שעירב אינו רוצה להפסיד האלפים שכנגדה בין שעירב מכאן בין שעירב מכאן. אבל לעולם אין כאן הפסד אלא פעם אחת אלפים והיינו אותן אלפים שברוח שהיא כנגד אותו שעירב בה ועי׳ ל׳ הר״ב במשנה דלעיל בד״ה הריני כו׳:

מוליכו. פי׳ הר״ב השליח וכן פי׳ רש״י. וטעמייהו דאילו ע״י עצמו הא קי״ל במשנה ט׳ פ״ז דעיקר ערוב ברגל ואין צריך פת:

משתכר כו׳. *)וכ״ש לרבי אליעזר בעינן שיהא קיים בין השמשות דשני כמו שכתב הרמב״ם בפרק ח׳ מה״ע והטור סימן תי״ו. שאם אינו קיים אין כאן עירוב ליום שני דהא קדושה אחריתא היא. הילכך האי משתכר כו׳ לא אמרו חכמים לאפוקי מדר׳ אליעזר. אלא מלתא אגב אורחא קאמרי:

ולא הודו לו חכמים. פי׳ הר״ב דקסברי קדושה אחת הן דאתקון משום דשמא באו עדים וכו׳ עיין זה בארוכה במ״ד פרק ד׳ דר״ה. ומ״ש הר״ב דחכמים האמורים כאן הוא ר׳ יוסי. האמת בא להודיענו אבל לענין פי׳ המשנה לא איכפת לן ולא מידי דהא אפשר להיות דחכמים דלעיל דמספקא להו ביו״ט ושבת דאינהו גופייהו סבירא להו בשני ימים דראש השנה דודאי כיומא אריכתא הן. אלא דבגמ׳ מייתינן ברייתא דמתני בהדיא דחכמים דרבי אליעזר מודו ליה בב׳ ימים דר״ה דיכול לערב שני עירובין וטעמייהו דס״ל דמשום ספק עבדינן ב׳ ימים. וחד מנייהו חול כדפי׳ הר״ב במשנה דלקמן. ור״י חולק שם:

ועוד אמר ר״י כו׳. וצריכא דאי אשמעינן בערוב בהא קאמר ר״י משום דלא קעביד מידי אבל כלכלה דמחזי כמתקן טיבלא אימא מודה להו לרבנן ואי אשמעינן הני תרתי משום דליכא למגזר עלייהו אבל ביצה דאיכא למגזר בה משום פירות הנושרים ומשום משקין שזבו (כדאיתא בשמעתא קמייתא דביצה) אימא מודה להו לרבנן צריכא. גמ׳. [*ועיין בפ״ב מ״ה מ״ש שם בס״ד]:

מתנה אדם כו׳. כתב הר״ב ולמחר הוא אומר כו׳ ואם היום קדש כו׳. הכי תניא בגמ׳ וכתב הר״ר יונתן שלא הוצרכו לומר ביום שני אם היום קדש כו׳ אלא כדי שיתן אל לבו שהיום קודש ולא יזלזל במלאכה דדי היה לו שיאמר אם היום חול תהא זו תרומה על זו:

וכן ביצה שנולדה בראשון תאכל בשני. פי׳ הר״ב הראשון קדש כו׳ דאין הכנה לחול. עיין בפירושו לריש מס׳ ביצה:

ולא הודו כו׳. פירש הר״ב דבב׳ ימים טובים של גליות מודים וליכא למימר מיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולה יומא כדפסקינן בסוף פרק ג׳ דשבת דהתם ההיא יומא דשבתא דאסרינן ביה ודאי קדש. ובין השמשות הוא הספק אמרינן מיגו כו׳. אבל הכא יום השני שבו ניקום ונאסר הוא עצמו הספק הלכך ליכא למימר מגו וכו׳:

אם היום אם למחר. כדי שלא יראה בתפלתו כשקרן. הרב רבינו יונתן:

ולא הודו לו חכמים. פי׳ הר״ב לא להזכיר של ר״ח בר״ה וטעמא בגמרא דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן. פירשו בתוס׳ דבר״ה כתיב (ויקרא כ״ג:כ״ד) זכרון תרועה ובראש חדש כתיב בפ׳ בהעלותך גבי חצוצרות (במדבר י׳:י׳) והיה לכם לזכרון וגו׳ ובראשי חדשיכם והלכך כשיאמר בתפלה יום הזכרון הזה עולה לו לשניהם. ומ״ש הר״ב ולא להתנות מפרש בגמ׳ דאתו לזלזולי ביה בשני אי מחזיקינן ליה בספק אבל כי אמרינן סתמא מחזיקינן להו בקדושה אחת:

ד **[אין לו אלא ארבע אמות]**. במשנה ה׳ תמצא בפירוש הר״ב הני ארבע אמות מאי עבידתייהו]:

הוליכוהו לעיר אחרת או נתנוהו לדיר וסהר. לפי שדרך הוא כשמוליכין את האדם שמוליכין אותו אל עיר הלכך קתני הוליכו גבי לעיר. אבל אין דרך הוא שכשמוליכין את האדם שמוליכין אותו אל תוך דיר וסהר. אלא שיארע לפעמים שכשמוליכין אותו ולא יוכלו לבא אל עיר או מפני סבה ומקרה אחרת שיתנוהו לאותו אדם למקום אחר המשתמר כמו בדיר או סהר לכך תני גבייהו ונתנוהו כלומר שההולכה לא היתה לשם כך אלא שנתנוהו וטעמא דדיר וסהר שוים לעיר בדין זה עיין בפי׳ [הר״ב] פ״ב משנה ג׳:

רבי יהושע ור״ע אומרים אין לו אלא ארבע אמות. מ״ש הר״ב רבותי פירשו משום דגזרו וכו׳. בגמ׳ עצמה נסתפקו בשני הפירושים. אלא שהרמב״ם החזיק בזה הפירוש לכן כתב על זה הפירוש ורבותי פירשו. ואע״ג דנקטי משום דגזרי דיר וסהר כו׳ וכן הלשון בגמ׳ מסתברא דאין הכי נמי דבעיר נמי גזרו דהא ודאי משמע דאכל מה שהוזכר בדברי ר׳ גמליאל ור״א בן עזריה קא מפלגי והא דלא נקטי נמי עיר משום דאף בדברי ת״ק לא הוזכרו בהדדי ונקטי אינהו חדא מתרתי בבי דתנא קמא וה״ה לאידך:

שרצו להחמיר כו׳. להך טעמא דגזרי כתב הר״ב דבמהלכת מודו לפי שאינה דומה לדיר וסהר אלא כשהיא קבוע בנמל כמו שכתב הרמב״ם אי נמי כפירוש רש״י דכשהספינה מהלכת כשעוקר האדם רגליו קודם שיניחהו מוציאתו הספינה מארבע אמותיו ונכנס בארבע אמות אחרות על כרחו והוי כמי שהוציאוהו עובדי כוכבים ונותנין אותו תדיר בארבע אמות אחרות שנותנין לו לעולם ארבע אמות וכן לעולם ע״כ. וטעמא דרצו להחמיר כדאיתא בגמרא דלמא עמדה פתאום ולאו אדעתייהו. ולטעמא דשבתו באויר מחיצות כו׳. נראה דהא דרצו להחמיר טעמא משום דהואיל ויצאה חוץ לתחום רצו להחמיר שלא תטעה ולא תחלק בין יוצא חוץ לתחום ושבת במחיצות ההן מבעוד יום כמו בספינה להיכא דלא שבת כמו בדיר וסהר. ותתיר הכל:

מה אנו לירד. פי׳ הר״ב לתוך העיר ועיין במ״ד:

מי שיצא ברשות. פי׳ הר״ב כגון לעדות החודש כו׳ עיין במשנה ה׳ פרק ב׳ דראש השנה:

חוזרין למקומן. פירש הר״ב התירו להם לחזור עם כלי זיינן למקומן. הכי מפרשים בגמ׳ וטעמא שמא ירגישו בהם האויבים שיצאו וירדפו אחריהן ואין כלי זיין בידם להציל. ולמקומן דתנן היינו למקום שנתנו להם חכמים שהוא עד אלפים אמה דבשיעור היתר הליכה אין בין יוצא ברשות לעדות החדש וכיוצא בו לבין יוצא להציל. ומיהו איכא עוד אוקימתא בגמרא דאם נצחו האויבים ומפחדים לשבות שם רשאים לחזור בכלי זיינן עד למקומן ממש. ופסקו הפוסקים לתרווייהו. ועיין משנה ז׳ פרק ו׳ דיומא:

לא יכנוס. כ׳ הר״ב אלא ממקום שחשיכה לו ימדוד אלפים אמה וכו׳ וכתב הר״ר יונתן וא״ת במה ימדוד אלפים אמה מפרש בברייתא מהלך אלפים פסיעות בינונית ועד מקום שיכלו יכנוס ולא יותר. פסיעות בינונית שלא ירחיב רגליו וירחיקם זו מזו כדרך שהוא רץ אלא כמהלך בינוני וזה שיעור אמה אחת בין רגל לרגל:

יכנס. כיון שאילו היה יודע שהעיר תוך תחומו לא היה קונה שביתה אלא עם בני העיר הרי הוא כמי שקנה שביתה עמהם. ב״י סימן ת׳:

דברי ר״י בן נורי וחכמים אומרים כו׳. הא דפסק הר״ב הלכה כר׳ יוחנן בן נורי בישן וכחכמים בנכסי הפקר בגמרא פסקינן הכי ולא הוי תרי קולי דסתרי אהדדי דקי״ל כרבנן דנכסי הפקר אין קונין שביתה. וישן היינו טעמא הואיל וניעור קנה ישן נמי קני כדפי׳ רש״י:

אין לו אלא ד׳ אמות. כתב הר״ב דקומתו של אדם בינוני ג׳ אמות כו׳ גמרא. ומפרשינן בתוספות דהיינו בלא ראשו ובפשוט ידים נכנס הראש. דאי תימא ג׳ אמות עם הראש אמאי בעינן במשנה ד׳ בפ״ק דב״ב ד״א להיזק ראיה אלא ודאי דמלבד הראש שיעוריה ג׳ אמות ואע״ג דאין בראש שיעור אמה מכל מקום מפני הגבשושית שסביב לכותל לפעמים. ופעמים נמי שמגביה עקבו ועומד על אצבעות רגליו הצריכו חז״ל עוד אמה:

[*רבי אליעזר אומר והוא באמצען. נטר עד הכא וה״ה לבתרי בבי דבמשנה קמייתא. נ״ל]:

ומודה ר״י כו׳. והיינו דאיכא בינייהו דר׳ יהודה וחכמים [*דרבנן סברי ד׳ לכל צדדיו היינו ח׳ על ח׳ ור׳ יהודה סבר לחד רוח ותו לא כדקתני ומודה ר״י לר׳ אליעזר שאם בירר לו שתים לכאן ושתים לכאן שאין יכול לחזור בו וכן אם בירר ארבעתן לרוח אחת. רש״י דף מ״ח]:

ובלבד שלא יוציא וכו׳. פירש הר״ב פתו או חפציו ומסיים רש״י דחפציו כרגליו כדתנן (פ״ה דביצה מ״ג) הבהמה והכלים כרגלי הבעלים:

[*אמר ר״ש כו׳. כתב הר״ב דהלכה כר״ש. גמרא]:

וחשכה לו. ה״ג רש״י ומפרשים בגמרא דחשיכה לו אם ירצה לילך לביתו אבל לעקרו של אילן אזיל וז״ש הר״ב שיכול להגיע שם כו׳ ואיכא דאמרי בגמ׳ דחשיכה לו. אם ילך מעט מעט אבל כי רהיט מטי להתם וכן הסכמת הפוסקים וכ״כ הר״ב במשנה ט׳:

לא אמר כלום. [פי׳ הר״ב הואיל וכו׳ ואין לו אלא ד׳ אמות] והא דבפ״ג משנה ד׳ אפי׳ למ״ד דספק ערוב אינו ערוב מ״מ יש לו אלפים שמביתו כדפי׳ הר״ב שם ולא אמרינן שלא יזוז ממקומו אומר ר״י דהתם דעומד בעירו לא עקר דעתיה מעירו ודעתו שאם לא יקנה שם שביתה שיהיה לו תחום ביתו. תוספות ועיין פ״ה משנה ז׳:

ומעיקרו ועד ביתו אלפים אמה. דהא עיקר ערוב ברגל כדמסקינן במ״ט והכא דדחוק הוא דחשיכה לו שרינן ליה*) [באומר] שביתתי כו׳:

ואמר שביתתי במקומי זכה כו׳. וקמ״ל שאין נקרא זה שביתה בטעות. כדאמר ר״י במשנה ד׳. דטעמו שאילו היה יודע כו׳ כמ״ש שם בס״ד. דלא דמי מי שהוא סמוך לעיר ולא ידע דניכר לכל ומפורסם ששביתתו בטעות מה שאינו ניכר לומר דאילו היה יודע האילן. או הגדר. לא היה אומר תהא שביתתי במקומי. כ״כ הר״ר יונתן. ולא קשיא הא אפי׳ לר״מ דלא יכנוס מ״מ רשאי לילך אלפים אמה כמ״ש הר״ב שם. ואע״ג דלא אמר. והכא משמע דבעינן מיהא שיאמר כו׳ הרי כבר הוכיחו בתוס׳ דה״נ לא בעינן שיאמר אלא איידי דרישא דקתני ואמר שביתתי במקום פלוני. נקט נמי הכא שיאמר:

עגולות. פי׳ הר״ב דבערי מקלט דמינייהו ילפינן אלפים אמה כו׳ כדילפינן בגמרא ול״ק אמ״ש בפ״ג משנה ה׳. דתחומין דרבנן. שהרי כתב הטור סי׳ שצ״ז דקראי אסמכתא בעלמא אבל במשנה ג׳ פ״ה דסוטה משמע דלר׳ עקיבא דדריש אלפים מקראי דס״ל דהן דאורייתא דהא אמרינן התם בגמרא דלר״ע תחומין דאורייתא ועיין מה שאכתוב שם בס״ד:

מרובעות נשכר הזויות. עיין לקמן רפ״ה ומ״ד פ״ו דיומא:

וזו היא שאמרו העני וכו׳. אתאן לר״מ וכלומר בזו אמרו העני כו׳ אבל עיקר ערוב בפת והכי מפורׁ בגמ׳ וטעמיה דר״מ פי׳ הר״ר יונתן דכיון שמביא פת גילה דעתו וניכר שרצונו לשבות שם. אבל כשמערב ברגליו אמרי אינשי אם ת״ח הוא שמעתיה משכתיה. ואם ע״ה חמרו אתבד ליה והולך לבקרו שם ור׳ יהודה סובר כיון שטורח הוא בעצמו יש הכירא יותר. משׁשולח שם ובידו פת. ומ״ש הר״ב דשוים באומר שביתתי במקום פלוני כו׳. כלומר ופלוגתייהו באומר שביתתי במקומי ואינו עני שיש לו פת. ומ״ש הר״ב או בא בדרך שאין עמו פת הכי קאמר או בא בדרך אע״פ שיש עמו פת. הוי כמי שאין עמו פת. הואיל ובדרך הוא וחשכה לו כדמסיק שהיה צריך לרוץ. וכ״פ הרמב״ם בפירושו וחבורו וכן נראה בטור סי׳ ת״ט. ואם לא תפרש כן תקשה דידיה אדידיה דכתב אבל עשיר וכו׳ ש״מ דאפי׳ בא בדרך צריך העשיר שישלח פת וכו׳ והדר כתב האומר שביתתי כו׳ אא״כ יש שהות כו׳ ומשמע דלא בעינן שירוץ ויגיע שם אלא שיהיה שהות כל כך. ודוחק לומר דדוקא בעני או מי שאין לו פת קאמר להך. ועוד דא״כ בריש משנה ז׳ ה״ל להתנות בזה דדוקא במי שאין לו פת איירינן:

והחזירו חבירו כו׳. פי׳ הר״ב שכיון שהחזיק בדרך כדי לקנות שביתה כו׳ כלומר דלא אמרינן נמלך הוא שלא לקנות שביתה אלא אמרינן דבדעתו עומד וזוהי דעת הרמב״ם. ויש דעות אחרות לפוסקים. ומ״ש דא״ל עת צינה כו׳. וחזר בו מללכת היום. אבל דעתו לילך למחר:

שתים יכנס שלש לא יכנס. פי׳ הר״ב אם עומד באמה השנייה כו׳ ודכוותיה שלש לא יכנס אם עומד באמה השלישית. והכי איתא בגמרא:

מי שהחשיך כו׳. כתב הרב דבמקומו לא קנה שביתה כו׳ הלכך אין לו אלא ד׳ אמות כו׳. קיצור לשון אני רואה בכאן וז״ל הרב רבינו יהונתן לא יכנס אם אמר שביתתי בעיר לא אמר כלום שהרי הוא חוץ למקום שסיים יותר מאלפים אמה ובמקומו נמי לא קנה שביתה כו׳ ע״כ. אבל דוחק הוא לפרש משנתינו באומר שביתתי כו׳ דוקא. ואם נאמר שמפני כן לא כתב כן הר״ב נבא לדוחק יותר גדול דאמאי לא קנה שביתה במקומו ויהיה לו אלפים אמה שהרי מבואר במ״ז שאין צריך שיאמר כו׳. ואפשר שהר״ב סובר דמתני׳ בהחשיך בדרך וסובר שיש לו רק אלפים מיירי ולמחר רואה סי׳ התחום והרי

הוא אמה חוצה לה. והשתא סבירא ליה דהואיל וסבור היה שיש לו רק אלפים הוי כגלוי דעת שאינו רוצה לקנות שביתה במקומו וגם בזה יש דוחק לפרש כן מתני׳ דמיירי דוקא בטועה וסובר שיש לו רק אלפים לעיר. ועוד דלשון הר״ב שכתב שהרי גילה דעתו משמע דגלוי דעת ממש הוי הלכך יותר נכון לומר שנתכוון ללשון הרב רבינו יונתן וטעות נפל בהעתק. אבל הרמב״ם בחבורו פכ״ז מה״ש לא נכנס לא׳ מן הדחוקים הללו וכתב לא יכנס אלא מהלך ממקום שנכנס עליו השבת והוא עומד בו אלפים אמה בלבד וכ״כ הטור בסי׳ ת״ה:

עד חמש עשרה אמה. פירש הר״ב לאו דוקא. אלא כלומר לפי סברת האדם שיוכל לשער עד ט״ו אמה ולא יותר אבל אפשר לפחות ולשער שא״א שיטעו כל כך וזה לפי ענין המקום ההוא אם הוא מישור או שיש בו גאיות או הרים וכיוצא בזה ומה שכתב עוד ואית דמפרשי חמש עשרה דוקא ולא ידעתי לישבו יפה. לא ראה בזה דברי רש״י והר״ר יונתן שכתבו. וזה לשונם. אמרינן לקמן בפרק כיצד מעברין אין מודדין אלא בחבל של חמשים אמה ארבעים חבלים יש לאלפים וכל חבל וחבל מתמעט שתי אחיזות שזה תופס מכאן. וזה תופס מכאן. והאחיזה טפח וחצי אצבע. הרי פ׳ טפחים. וארבעים אצבעות העולין לעשר טפחים. הרי תשעים [טפחים] שהן ט״ו אמות. עכ״ל. ומ״ש הר״ב ולא מחמירין כו׳ עיין בסוף מכילתין:

המשוחות. פי׳ הר״ב מודדי התחומין כדמתרגמינן ומדותם מחוץ לעיר ומשחתון מברא לקרתא (במדבר ל״ה:ה׳):

ה **היו שם גדודיות כו׳**. לשון הר״ב לאחת הקרנות וכן לשון רש״י. ואכולהו קאי ולאו דוקא בקרנות שהן קרן זויות אלא ה״ה באמצע. וכן נראה דעת הפוסקים. ושיעור ושירים דקאמר. ארבעה טפחים כמ״ש בפ״ב משנה ה׳. וצ״ל דלאו דוקא ועיין במשנה דלקמן:

וגשרים. לשון הר״ר יהונתן שהן מכוסין מלמעלה. ויש לו כותלים מד׳ רוחותיו אלא שהכיפה חלולה. ויש בכותלים פילוש שהמים יעברו תחתיו. או בני אדם. ויש תחתיו דירה למוכס ע״כ:

ועושין אותה כמין טבלא כו׳. גירסת הר״ב אותן וכן גירסת רש״י וקשיא לי לגירסתם דהא תנינא חדא זימנא בפרק דלעיל משנה ח׳ ודוחק לומר משום דסתם לן הכא כרבנן דלעיל ולומר דהלכה כמותם. דהוה מחלוקת ואח״כ סתם. דהא בלאו הכי יחיד ורבים הלכה כרבים. וכ״ש דחכמים מקילין והלכה כדברי המיקל בערוב. הלכך נראה יותר גרסת הסופר דגרס אותה. ופירש הרמב״ם וז״ל ר״ל כשתהיה המדינה עגולה שיעשו בה מרובע דבק לה ואז ימדדו חוץ למרובע אלפים אמה לכל רוח ומרויחים אנשי המדינה אותן התוספות שיוסיף המרובע על העגולה שבתוכו ע״כ:

כמין טבלא מרובעת. כתב רש״י בעיר מרובעת עסקינן שאין בה אלא אלפים על אלפים. דהוי נמי תחומין מרובעין. ואם אינה מרובעת כגון שהיא יתירה על אלפים לארכה או פחותה מאלפים. לא הוו מרובעים. דתחומין מרובעים לאו דוקא שיהא ארכן כרחבן. שהרי רחבן למדת העיר היא. אם קטנה אם גדולה. וארכן אלפים אלא מרובעים דקתני למעוטי עגולים ע״כ. ופירש הב״י סימן שצ״ט דהא דכתב אם קטנה ר״ל בת אלפים. דאי בפחות מאלפים היאך כתב שרחבן למדת העיר דודאי שהוא יותר מכן דלעולם יש לו אלפים לכל רוח מרוחות העיר דמי גרע ממי ששבת בבקעה דמ״ח פרק דלעיל:

כדי שיהא נשכר הזויות. כתב הרב ולא עגולים כו׳. ובצדדין מתמעטים כו׳ וכ״כ רש״י וכתב על זה בית יוסף אין לומר כפשוטה שהרי אם לצד אחד מהעיר אנו נותנין לו אלפים אמה כשנעגל כל סביבות העיר ממקום שכלו אותן אלפים אין ספק שלכל צדדי העיר יהיו אלפים אלא היינו לומר שכשאנו נותנין לו אלפים אמה לכל סביבות העיר עגולות הוא מפסיד הזויות וכשהן מרובעות נשכר הזויות דכל אמתא ברבוע אמתא ותרי חומשי באלכסון נמצא כשיוצא מהעיר כנגד הזויות ללכת באלכסון מהלך אלפים ות״ת ואם היו עגולות לא היה יכול להלך בשום צד יותר מאלפים. ע״כ. עיין משנה ד׳ פ״ו דיומא:

קרפף. לשון הרמב״ם הוא *)צלע מצלעות מרובעות מדתו בית סאתים והוא שבעים ושירים עכ״ל. עשאו שם משותף או מושאל. דלעיל משנה ג׳ פרק ב׳ פי׳ כדברי הר״ב שם. ונלמד מענינו:

אם יש לזו שבעים אמה ושירים כו׳. וכן במשנה דלקמן מאה וארבעים ואחד ושליש וכן העתיקו הרמב״ם בפ׳ כ״ח מה״ש והטור סימן שצ״ח וזה סותר לפסק הרמב״ם והר״ב בפרק ב׳ משנה ה׳ דפסקו דלא כר״ע דסבירא ליה הכי אלא כחכמים דסבירא להו עוד דבר מועט המשלים לבית סאתים ממש. ובתוספות פ״ב דף כ״ג ע״ב כתבו אמתניתין דמאה וארבעים ואחד ושליש דלקמן. דאתיא כר״ע א״נ לא חש לצמצם ע״כ. אך הרמב״ם בפט״ז מה״ש כתב לשיעור של בית סאתים שהוא ע׳ ושירים על ע׳ ושירים והיינו הא דר׳ עקיבא וכ״כ בטור סימן שצ״ח. נראה שחזר בו הרמב״ם ופסק כר׳ עקיבא משום דהנך סתמי דהכא משמע כוותיה:

אם יש בין שנים החיצונים מאה וארבעים ואחד ושליש. פירש הר״ב לא משולשים ממש וכו׳. ודקתני בין שנים החיצונים הכי קאמר אם יש אויר בין שני החיצונים כדי להתמלאות אמצעי ולעמוד אויר הנשאר בין אמצעי ולחיצונים מכאן ומכאן על קמ״א ושליש לכאן וקמ״א ושליש לכאן דהיינו ב׳ קרפיפות לשניהן רואין וכו׳ אבל אם רבה אויר יותר מכאן לא אמרינן רואין. ל׳ רש״י:

מאה וארבעים ואחד ושליש. עיין מ״ש במשנה דלעיל:

של חמשים אמה. בגמ׳ אסמכוהו אקרא דכתיב בחצר המשכן (שמות כז יח) ורוחב חמשים בחמשים ומדלא אמר חמשים חמשים ואמר חמשים בחמשים ילפינן מיניה תרתי. הך דהכא והא דמ״ה פ״ב:

והגיע לגיא או לגדר מבליעו. כ׳ הר״ב אם אינו רחב נ׳ אמה. וכן ל׳ רש״י והמכוון אם אינו רחב כי אם נ׳ אמה. וז״ל הרמב״ם מבליעו. וזה יתכן ר״ל שיהיה רחב הגיא נ׳ אמה או פחות שהוא שיעור החבל וכמו כן גובה הגדר ואם לא יתכן ימדוד אותו כאשר נפרש לקמן ע״כ. ומ״ש הר״ב אע״פ שיש במדרונו יותר מאלף וכן לשון הר״ר יונתן. וקשיא מספר אלף דנקטי. אלא שרוצה לומר עד אלפים. דהכי איתא בגמרא וכמה עומקו של גיא אמר רב יוסף עד אלפים. וכתב הר״ר יונתן ואם רצה לירד בשבת במדרון הגיא. יכול לירד שם ואח״כ יוצא משם ומשלים תחומו כאילו לא ירד בגיא. והר״ב לא פי׳ בהבלעת הגדר היאך ועיין בסמוך:

הגיע להר מבליעו. מסתבר דכמו שבהבלעת הגיא שהוא שעומדים על שני שפתי הגיא מזה ומזה שנמצא שנמדד השטח הרחב ולא השטח הקצר שהרי בכל גיא שהוא כמשולש יש בו שטח קצר והוא בתחתיתו ושטח רחב והוא בעליונו. ואנו מודדין בעליונו בשפתיו שהוא שטחו הרחב. ודכוותיה בהר כשמבליעו והרי הוא כמו כן כמשולש שיש בו שטח רחב ושטח קצר אלא שבהר שטחו הרחב בתחתיתו ומעמדו. ושטחו הקצר בעליונו. ואם להבליעו נמדדהו בשטחו הרחב כמו בהבלעת הגיא. דמאי שנא. כיצד נעשה. וזה ביארו התוספות והרא״ש והטור בסי׳ שצ״ט שזוקף עץ גבוה בשפתו מזה ועץ אחר כנגדו בשפתו מזה ומותח החבל מזה לזה ע״כ. ודלא כהר״ר יונתן שכתב בהבלעה דגדר שעולה זה על שפתו מכאן וזה על שפתו מכאן ומבליע באותו חבל ע״כ. דהשתא אין ההבלעה דגדר שוה להבלעה דגיא. וכתבו בתוס׳ דהא דלא כייל בהדי הדדי הגיע להר או לגדר מבליעו היינו משום סיפא דתני שמעתי שמקדרין בהרים לכך תני הר בפני עצמו אע״ג דקידור שייך נמי בגיא וגדר ע״כ ור״מ מה ששמע מרבו אמר ורבו לענין הרים נשאלה השאלה לפניו. ומ״ש הר״ב והוא שלא יהיה הר זקוף הרבה אלא משופע שבהלוך ה״א ממנו לא יגבה אלא י״ט. גמרא. וכתב הר״ר יונתן טעם בזה משום דניחא תשמישתיה לעלות במדרונו שהרי יש במדרונו ה׳ אמות שהם ל׳ טפחים קודם שיגבה ההר י׳ טפחים וכזה השיעור היה כבש המזבח שהיה ל׳ אמה לגובה ט׳ אמות של מזבח בלא קרנות המזבח והיו עולין בו במשא כבד עם איברי העולות והאימורים נמצא שכשיש במדרון ג׳ חלקים יותר על חלק הגבוה ניחא תשמישתיה. ע״כ. ואע״פ שג׳ פעמים ט׳ עולים רק כ״ז. ובכבש יש עוד ג׳ יתירים. לא קפיד. אבל בלאו הכי. אין הנדון דומה ממש לראיה שהביא. כי זה שאמר שהכבש ל׳ אמה זהו במשך שטחה על הארץ שהיה מחזיק ל׳ אמה מהעזרה עד המזבח וכדתנן בסוף מדות המזבח והכבש ס״ב. והיינו דמזבח עצמו מחזיק על הארץ ל״ב והכבש ל׳. אבל מדרון שפועו תנן התם בפ״ג שהוא ל״ב אמה. ואם נשוה המדות היה צריך שיהיה ג׳ חלקים ומחצה במדרון יותר מן הגובה כי ג״פ ט׳ עולים כ״ז נשארו עוד ה׳ לתשלום ל״ב שהוא מחצית הט׳ ויותר קצת. ומ״ש הר״ב שאם הוא זקוף יותר מזה אומדו כו׳ היינו טעמא לפי שקשה לעלות עליו ולמדדו על גבו כפירוש הר״ר יונתן. וכ״ש לפי׳ התוס׳ שהקילו בו ולאהטריחו להבליעו בחבל של נ׳ אמה ע״י קורות אלא אומדין אותו וכתב בטור דדוקא כשהאומד הוא עד נ׳ אמה שהוא דין הבלעה אבל אם יש בו יותר מנ׳ אמה מקדרין כדלקמן:

חוץ לתחום. פי׳ לתחומי הצדדין וכדמסיים הר״ב תחומים של צדי העיר:

אם אינו יכול להבליע. בחבל של נ׳ אמה. טור. וקאי נמי אגיא וגדר וכדכתבתי לעיל בשם התוספות דקידור שייך נמי בהו אע״ג דהא דאם אינו יכול פירשו תוספות בע״א ומיהו בגיא לא איכפת בין מתלקט י׳ מתוך ה׳ למתוך פחות כדכתב בטור:

בזו אמר רבי דוסתאי כו׳. כתב הר״ב למעוטי עיר מקלט וכו׳ וטעמא מפורש בגמ׳ מפני שהן של תורה ואע״ג דבמשנה ד׳ פ״ג כתבתי דר״מ ס״ל תחומין דאורייתא. הא פריך לה בגמ׳ דלעיל דף ל״ה ע״ב ומשני דהא דלעיל דידיה והא דהכא דרביה ודיקא נמי דקתני שמעתי:

[*שמקדרין. פי׳ הר״ב נוקבין רואין כאלו נוקבין אותן ומודדין דרך הנקב כו׳ והוא לשון רש״י ובפרק בכל מערבין (עירובין דף ל״ה ע״ב) כתב רש״י וז״ל ולשון מקדרין כמו נוקבין דמשוה מדת ההר כאילו הוא נקוב במקום מעמד רגלי העליון. ונמצא לבו במקום שרגליו עומדות עכשיו. וכשנותן החבל עכשיו כנגד מרגלותיו הוה ליה כאילו נותן אותו כנגד לבו בקרקע חלקה כדרך כל המודדין עד כאן]:

[*המומחה. כתב הר״ב אדם הבקי במדידה וכ״פ הרמב״ם ובירושלמי אמתני׳ אמרינן ההדיוט שריבה אין שומעין לו משמע נמי כפירוש הר״ב והרמב״ם ותיובתא להגאון שמפרש בע״א]:

שלא אמרו חכמים כו׳. דמדאורייתא לא מתסרי מידי ואינהו גזור הלכך אזלינן בהו לקולא כן לשון רש״י בגמ׳. ומיהו איכא דסבירא ליה דעד ג׳ פרסאות מדאורייתא וכמ״ש פ׳ דלעיל משנה ח׳ ועיין ספ״ב דכתובות:

אין מערבין את כולה. כתב הר״ב שלא תשתכח תורת רשות הרבים דהכא בעיר שיש לה שני שערים שיכנסו בה בני אדם על האחת ויצאו על השניה כדכתב הרמב״ם בפירושו וז״ש הר״ב בסוף מתניתין ועיר שאין לה אלא פתח אחד כו׳. וכתב רש״י הטעם ואע״ג דעכשיו היא של יחיד הואיל ותחלתה של רבים דלמא הדרה ומתעבדת של רבים ואתו לערובי כולה:

כעיר חדשה. פירש הר״ב ששמה חדשה. הכי תניא ובס׳ יהושע (טו) היא כתובה בנחלת יהודה. תוספות. [*ובירושלמי כעיר חדשה שביהודה כגון צנן וחדשה ומגדל גד]:

ואמר לבנו. מבעוד יום. רש״י:

מותר לביתו. ודמיא לדתנן בפ״ב משנה ד׳ ולא דמי לדתנן בפ״ד מ״ז וכעין שחלקתי שם בין אותן המשניות בשם התוס׳ כ״כ רש״י בכאן וז״ש הר״ב ומסתמא בביתו ניחא ליה דכל שיודע ביתו ניחא לי׳ כו׳:

ולביתו יותר מכאן. ובגמ׳ פריך היכי משכחת לה שיהיה קרוב ממקום ערובו ויהיה רחוק יותר מביתו ומתרץ כגון דקאי ביתו באלכסונו שראובן עומד במזרח ביתו וערובו מושך למערב יותר מביתו ואעפ״כ פעמים שהאלכסון רב והוי ביתו רחוק ממנו יותר מערובו:

מה שנשכר. ל׳ הר״ב שמן הערוב לצד העיר כלומר למערב הערוב:

מהלכין את כל עיר קטנה. פי׳ הר״ב כד׳ אמות ומשלימין מדתן חוצה לה. כלומר על הד׳ אמות אלו משלים. דלא כהר״ר יונתן שכת׳ דאע״ג דאמרי׳ כד׳ אמות דמיא לא שנחשוב אותן כלל. אלא מדכתב ומשלימין ר״ל שנחשוב אותן הד׳ אמות. וכ״כ הרמב״ם והטור:

ולמודד שאמרו. במ״ד פרק ד׳:

ו שאינו מודה בערוב. דדבר תורה מותר לטלטל בלא ערוב ושלמה ובית דינו תקנו דבר זה כדי שלא יטעו העם ויאמרו כשם שמותר להוציא מן החצירות לרחוב המדינה ושוקיה ולהכניס מהם לחצירות כך מותר להוציא מן המדינה לשדה ולהכניס כו׳ ויחשב שהשוקים והרחובות הואיל והן רשות לכל הרי הן כשדות ויאמרו שחצרות בלבד הן רשות היחיד וידמו שאין הוצאה מלאכה ושמותר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים לפיכך תיקן שכל רשות היחיד שתחלק בדיורין ויאחז כל אחד ואחד בה רשות לעצמו וישאר ממנו מקום ברשות כולן ויד כולן שוה בו כגון חצר לבתים שנחשוב אותו המקום כאילו הוא רשות לרבים ונחשוב כל מקום ומקום שאחז כל אחד מן השכנים וחלקו לעצמו שהוא בלבד רשות היחיד ויהיה אסור להוציא מרשות שחלק לעצמו לרשות שיד כולם שוה בו וכו׳ עד שיערבו מע״ש כלומר שכלנו מעורבים ואוכל אחד לכולנו וכמו שאנו שווים במקום זה שנשאר לכולנו כך כולנו שוים בכל מקום שאחז כל אחד לעצמו והרי כולנו רשות אחד ובמעשה זה לא יבואו לטעות ולדמות שמותר להוציא מרשות היחיד לרה״ר עכ״ד הרמב״ם פ״א מה״ע. ועיין מ״ש ר״פ דלקמן:

הרי זה אוסר. כתב הר״ב דאין ערוב ולא ביטול רשות מועיל כו׳ עד שישכיר והעכו״ם לא ישכיר דחייש לכשפים. בגמרא. ופירש הרב רבינו יונתן שיאמר בלבו אני רוצה לתת לו חלקי שבחצר מתנה ועם כל זה אינו רוצה לטלטל בו עד שאשכיר לו בפחות מש״פ בודאי לכשפים הוא מתכוין עכ״ל. ומ״ש הר״ב ושוכרה מן העובד כוכבים אפילו בפחות מש״פ. בגמ׳. וטעמא לפי שפחות מש״פ חשוב להם מחמת קמצנותם כדאמרי׳ דבן נח נהרג על פחות מש״פ משום דלא מחיל אפי׳ אפחות מש״פ והוי גזל לדידהו. וגזל מז׳ מצות בני נח ונהרגין עליהם וכן כתב הר״ר יונתן. והרמב״ם נתן טעם אחר כבסמוך. ומה שכתב הר״ב ואפי׳ בשבת שהשכירות כבטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא היכר בלבד ולפיכך שוכרים ממנו אפי׳ בפחות מש״פ כן כתב הרמב״ם בפ״ב מה״ע. ומ״ש בדין ישראל שיכול לבטל וכו׳ עיין במשנה ד׳:

שהיה דר עמנו במבוי. וביטל לנו רשותו. רש״י ורמב״ם:

והוציאו את הכלים. והחזיקו בו ושוב אע״פ שיוציא הוא לא יוכל לחזור מבטולו כיון שכבר החזקתם בו. והכי איתא בהדיא בגמ׳. ואע״פ שאין זו החזקה כשאר חזקות שקרקע נקנה בה (כדתנן ומפורש במשנה ה׳ פ״ק דקדושין) אפילו הכי הקילו חכמים בה ותקנו כשאר חזקות כ״כ הר״ר יונתן. ולהכי אתי שפיר דבדברי ת״ק נקט והוציאו הכלים משום דלא בעינן אלא חזקה בעלמא משא״כ בדברי ר״י דגרס ועשו צרכיכם. דלדידיה כל צרכיהם הצריכו לעשות. והר״ב שכתב בדברי ת״ק ועשו צרכיכם שיטפא דלישנא נקטיה ולא דק. ובעצמו כתב בדברי ר״י שאמר לת״ק ולא עד שיוציא כליו כדקאמרת ש״מ דה״ג נמי בדברי ת״ק. ומ״ש הר״ב וחזר והוציא בין בשוגג וכו׳ רישא נקט וכמ״ש בס״ד לעיל ספ״ב:

רבי יהודה אומר כו׳ עד שלא יוציא. פי׳ הר״ב עד שלא יצא היום. בגמ׳ בברייתא עד שלא תחשך ופרכינן והא עד שלא יוציא תנן כלומר ופליג לומר דחזקה לא מהני ויוכל לבטל בטולו הראשון כשיוציא. ומשני אימא עד שלא יצא היום:

ביתו אסור כו׳. כתב הר״ב דסבר האי תנא כו׳ כלומר לאפוקי מדר׳ אילעי שאמר שמעתי מר״א דספ״ב. ופסק [*הר״ב וכן] הרמב״ם כהאי תנא דהכא:

שאחד נותן כו׳. גמרא הא תו למה לי ומשני משום שנים נותנים רשות דאיצטריך לאשמעי׳ דלא גזרינן דלמא יטלו נמי. ואין נוטלין רשות דמשנה יתירה היא שמעינן מינה דאע״ג דא״ל קני על מנת להקנות לשני דמהו דתימא שליח שוייה קמ״ל כיון דלא קנה איהו לאשתרויי לא מצי לאקנויי:

ר״י אומר במזיד אוסר. היינו בדלא החזיקו בו כבר שאם החזיקו והוציאו מבתיהם לחצר שוב אינו יכול לאסור כדפירש הר״ב במשנה ב׳ ואפילו לר״י [*דהתם]:

אין צריכין לערב. כתב הר״ב ודוקא שתופי מבואות כו׳. ופי׳ לערב לשתף. המגיד רפ״ה מה״ע וכיוצא בזה ספ״ט. ועיין מ״ש בס״ד פ״ז מ״י. ומ״ש הר״ב דערוב משום דירה הוא בפ״ה בגמ׳ דמ״ט וכלומ׳ לערב דירתן לעשותן אחת אבל שתופי מבואות אינו אלא לשתף רשות החצרות שבמבוי ולא רשות הבתים וחצר לאו בת דירה היא. רש״י. ומ״ש הר״ב אבל אם נשתתפו ביין כו׳ ואין סומכין על השתוף כדי שלא תשתכח תורת ערוב כו׳. ז״ל הרמב״ם בחבורו שהרי אין התינוקות מכירין מה נעשה במבוי לפיכך אם נשתתפו במבוי בפת סומכין עליו ואין צריך לערב בחצירות שהרי התינוקות מכירין בפת עכ״ל כלומר ויודעים שמשום השתוף של פת מטלטלין בחצרות ולא יבואו לטלטל בחצרות בלא שתוף הפת אבל ליין ושאר דברים אין לתינוקות הכירא כי אין משגיחין בדברים שנעשה בהם דבר מה כי אם אל הפת עיניהם תלויות ומשגיחין לדעת מה יעשה בו. וא״ת ותיפוק לי׳ בלא תשתכח כו׳ היאך נסמוך על שתוף מבואות שלא בפת במקום עירובי חצירות שאינו אלא בפת. הא מלתא ל״ק דהא איכא דס״ל בגמ׳ דאה״נ דסומכין על שתוף שלא בפת כו׳. וכתב רש״י ואע״ג דיין בחצר לא חזי מגו דחזי למלתיה בשתוף סמכינן עליה בחצר ע״כ. ומ״ש הר״ב והוא שיהיו כולן שותפים בכלי אחד. גמ׳ ודתני סיפא לזה ביין ולזה בשמן צריכין לערב ה״ה יין ויין בשני כלים אלא אורחא דמלתא נקט. ועוד דלא הוצרך התנא לפרש דסתם יין ושמן בשני כלים. תוספות:

חמש חבורות ששבתו בטרקלין. [*כתב הר״ב] וכולן יש להם פתח פתוח לחצר וכ״כ רש״י ובתוס׳ כתבו הטעם דאל״כ לא היו צריכין לתת ערוב אלא ב׳ הפנימים משום דאינך כולהו החיצונים הוו כבית שער שלהם ותנן במשנה ד׳ פ״ח דבית שער אינו אוסר. ומיהו אותו שלפני הפנימי לא מקרי בית שער כר״י דס״פ בגמ׳. ומ״ש עוד הר״ב וצריכין לערב עם שאר בני החצר משום דאל״ה שאין כאן עוד דיורין בחצר אינן צריכין ערוב כלל דע״כ לא אמרינן שהן חלוקין לב״ש כדאית ליה ולב״ה כדאית ליה אלא כשיש דיורין אחרים בחצר. וכן מסיק בטור סי׳ ש״ע. ועי׳ במשנה דלקמן דבעינן נמי שאין נותנין הערוב בטרקלין זה והכי תניא אמתני׳ דהכא:

ומודים בזמן שמקצתן שרויין בחדרים או בעליות. בגמ׳ מאי חדרים ומאי עליות אילימא חדרים ממש ועליות ממש. פירש״י שלא היו מחוברים מעולם. פשיטא. אלא לאו כעין חדרים כעין עליות ומאי ניהו מחיצות המגיעות לתקרה ש״מ דבמחיצות כאלו לא פליגי וכדכתב הר״ב:

וישנים בבתיהם. כתב הר״ב הואיל וחלוקים דיוריהן בלינה וגם אין אוכלין כו׳. משמע דתרתי בעינן שיהיו חלוקים בלינה ושלא יאכלו כו׳ ממש אבל אם חסר אחת משתיהן או שאוכלין משולחן אחד ממש אע״פ שחלוקים בלינה או שאין חלוקים בלינה אע״פ שאין אוכלין משלחן אחד ממש לעולם א״צ לערב הואיל ובדבר אחד אינן חלוקים או בלינה או בפת. ומשמע מיהת דכשאין חלוקים בלינה דבעי קבלת פרס וצריך טעם לחלק בין פת ללינה. ובגמ׳ פליגי אי מקום פיתא גורם אי מקום לינה גורם. ומשמע דלמ״ד דלינה גורם אין צריך כלל לקבלת פרס כמו שאין צריך שום שתוף בלינה למ״ד מקום פיתא גורם. ועוד כל הפוסקים פסקו דמקום פיתא גורם. ולהר״ב משמע דמקום לינה וקבלת פרס סגי. ובטור סימן ש״ע בתר דפסק כמ״ד מקום פיתא גרים ולא אזלינן כלל בתר מקום לינה כתב הלכך האחין שאוכלין בבית אביהם וישנים בבתיהם אינן אוסרין ואם נותן להם פרס ואוכלין בבתיהם אוסרין וכו׳ ע״כ. והוא משנתינו זאת ולמדנו מדבריו דהא דתנן וישנים בבתיהם לאו למימרא דמקום לינה מעכב אלא משום דמסתמא בבית שישנים שם הם אוכלין הלכך תני וישנים בבתיהם לגלויי ולפרושי דהא דתני שהיו אוכלין על שלחן אביהם דלאו משולחן ממש הוא שהרי ישנים בבתיהם ומסתמא שם אוכלין אלא דמקבלין פרס הן. והשתא עיקרא דמלתא הואיל ואינם אוכלין על שלחן אביהם ממש אלא אוכלין בבתיהם הלכך צריכין ערוב וקבלת פרס זה מהני להו בסיפא דמתניתין דאבל אם היה ערוב כו׳ וכך הוי ליה להר״ב לכתוב הואיל והן חלוקים דיוריהן בלינה והלכך אין אוכלין כו׳:

מותרין כאן וכאן. כתב הר״ב דטעמא מאי אין סומכין כו׳ ומיירי בנשתתפו ביין דאילו בפת סומכין לעולם כדפי׳ הר״ב לעיל במשנה ה׳:

מבני מבוי ולא נשתתף כו׳. ואסורין במבוי ואין אומרים שיועיל הערוב במקום שתוף כיון שהרוב נשתתפו. דהכא טעמא אחרינא איכא מה שאין סומכין על ערוב במקום שתוף ולא משום שלא תשתכח כו׳ אלא כדכתב ב״י סי׳ שפ״ז דלא שייך למימר שנסמוך על הערוב במקום שתוף דערוב שעירב כל חצר לעצמו (דבהכי אייריגן הכא במתני׳ דהא לא תנן פתוחות זו לזו)היאך יתיר לטלטל במבוי והרי אפי׳ מחצר לחצר שלא דרך מבוי אסור לטלטל עכ״ל. ובתוס׳ דף ע״א נדחקו מאד בזה עיין שם. והר״ר יונתן פי׳ אחד מבני מבוי כו׳. כלומר ששכחו כל בני חצר אחת ולא נתנו חלק ביין השתוף אבל בערוב הפת נתנו חלקן אסורים במבוי דאין סומכין כו׳. אבל אם לא שכחו כל בני החצר להשתתף אלא אחד לבדו היה מותר גם השוכח במבוי כדאמרינן בערוב דתו לא אתי לאשתכוחי שתוף כיון דרובא שתפו ע״כ. ועיין מזה בפרק ז׳ משנה ט׳ מ״ש שם בס״ד:

שהמבוי לחצרות כחצר לבתים. פירש הר״ב כשם כו׳ ולא תימא לא דמי כו׳ וכ״כ רש״י ונטר לה עד הכא אע״ג דכולה מתניתין ה׳ דלעיל מתנייה לענין שתוף מבואות ותנן נמי רפ״ג בכל מערבין ומשתתפין. מכל מקום מבואות בהדיא לא תנן עד הכא:

שכח אחד מן החיצונה כו׳. משנה שאינה צריכה היא דהא תנא ליה רישא פנימית ולא חיצונה פנימית מותרת. וכן שכח אחד מן הפנימית כו׳ נמי משנה שאינה צריכה היא. וי״ל דפסק הלכתא כדברי האומר דרגל האסורה אוסרת ושאינה אסורה אינה אוסרת הר״ר יונתן:

נתנו ערובן במקום אחד. פי׳ הר״ב בחיצונה כו׳ אבל בפנימית כו׳ דהא אחדא לדשא ומשתמשא ואין לעכב בידה מחמת שנשתתפה עם בני החיצונה דיכולה לומר להן לתקוני שתפותיך ולא לעוותי גמ׳:

ואם היו של יחידים. ל׳ הר״ב שאין בפנימית אלא אחד ובחיצונה אחד וכ״כ רש״י ומסיים ואם היו שנים אפילו בחיצונה גזרינן דלמא אתי למשרי שנים בפנימית ואחד בחיצונה ע״כ. ובפי׳ אחד כ׳ הרמב״ם בפי׳ ר״ל הוא וכל אנשי ביתו שהם כמו אדם אחד כמו שבארנו ע״כ:

ז **בתוך עשרה**. פי׳ הר״ב שיהא קצת ממנו כו׳. דמש״ה הדר תני פחות מד׳ על ד׳ או למעלה מי׳ והא מרישא שמעי׳ לה אלא לאשמעינן דאפי׳ קצת כו׳ גמ׳:

למעלה מי׳ מערבין שנים. פי׳ הר״ב ודוקא בחצר כו׳ אבל בבית המקורה אפי׳ למעלה מי׳ וכו׳ הכי איתא בגמ׳. ונראה מזה. דשני בתים בלא חצר נמי אינן יכולין לטלטל מזה לזה בלא ערוב וכן מוכח רפ״ט דלכ״ע אפי׳ לר״ש דמיקל בגגות חצרות וקרפיפות שא״צ לערב. משמע דדיורין שתחת הגגות דהיינו הבתים שצריכין ערוב. וכן כתב שם הרמב״ם בפירושו לר׳ שמעון דמיקל מכולהו שאומר כי החלוק וההפרש במקום הדירה בלבד אבל חצרות והגגות וכו׳ אבל מה שהוא אסור להוציא דבר ממה שיש בבית אל הבית האחר כו׳ אלא אם עשו ערוב בין שני הבתים עכ״ל הרי דלר׳ שמעון דמיקל מכולהו אפי׳ הכי ס״ל דבבתים צריכין לערב ולא התנה שיהא שם חצר. וזה ממה שיקשה על דברי הרמב״ם שהעתקתי בר״פ דלעיל דמוכח שלא תקנו שלמה וב״ד אלא כשיש דיורין חלוקים אצל מקום שיד כולן שוות בו דהוו הדיורין רשות היחיד והמקום שיד כולן שוות בו כעין רשות הרבים דאיכא למיגזר דלמא יחליפו בין אלו הרשויות לרשות היחיד ורשות הרבים ממש כדאיתא התם. אבל שתי רשויות ששתיהן כל אחד רשות היחיד ממש אין נראה מדבריו שגזרו עליו שלמה וב״ד. ואולי שזה שכתב לעיל היינו גזירת שלמה ובית דינו. והך דהכא מגזירת חכמים:

ובלבד שלא יורידו למטה. פירש הר״ב בבתים אבל בחצר שרי כדר״ש ריש פרק ט׳ דהלכתא כוותיה והכי מוקים בגמרא. ולפי זה הא דכתב דכשהוא רוחב פחות מד׳ דמותרים להוריד היינו אפילו לבתים כמו שכתב הרמב״ם:

נפרצה הכותל עד עשר אמות. ונשאר מן הכותל משהו מכאן ומשהו מכאן או מצד אחד לבדו שהרי לא נפרצה במלואה ואותה פירצה אינה נחשבת אלא כפתח. הר״ר יונתן:

[*ורחב ארבעה*) גרסינן. וכן פירש רש״י ורחב ד׳ טפחים]:

אפילו מלא קש ותבן. פירש הר״ב דסופו ליטלו. ופירשו התוספות דבקש ותבן הניטלין בשבת איירי לאפוקי שהקצוהו ללבן בו לבנים או לגבל בו טיט דאין ניטלין בשבת ועיין משנה ה׳:

מלא עפר כו׳. שסתם עפר וצרורות בחריץ מבוטלין הן. גמ׳. ועי׳ באהלות פרק ט״ו משנה ז׳ [*ופרק ד׳ דמקואות משנה ג׳]. והך מלא סגי במשך ד׳ טפחים לרוחב במכ״ש דנסר דבסמוך. ב״י סי׳ שע״ב:

[*מערבין שנים. שמשני צדי הנסר הוא חריץ כמ״ש הר״ר יונתן בפירושו. ומה שתמהו התוספות על פירש״י בגזוזטרא והוא פי׳ הר״ב כתבתי ישוב בספר מעדני מלך בס״ד]:

מאכילין. כתב הר״ב מניחין בהמתן כו׳ אבל בידים לא כדאיתא בגמ׳ ומפרש רש״י דאי משקיל בידים חיישינן דשקיל טובא וממעיט וכו׳ אבל בהמה לא תמעיט באכילתה [כ״כ] בשבת אחד וכדכתב הר״ב. וקשה דלקמן פ״ט משנה ג׳ מפרש דמחיצה שנפרצה בשבת לא בטיל עירוב כו׳ כדפי׳ שם הר״ב. ומצאתי בהרא״ש שמפני קושיא זו מפרש למתניתין דבחול קאמר ואסור בידים דלמא ממעט ליה בערב שבת המוך לחשכה ולאו אדעתיה ומטלטל בשבת בחצר האסורה וכן מוכח לשנא דמתני׳ דנתמעט דמיירי בחול כדפי׳ הר״ב. ובגמרא פריך ממתני׳ דהכא דחשיב למתבן למחיצה אדלעיל מתני׳ ג׳ דמלא קש ותבן לא חייץ ומשני לענין מחיצה חשבינן ליה למחיצה (מידי דהוה אעביט ואוכפות וכלי בהמה דפ״ק משנה ח׳) אבל לענין חציצה לחוץ מפני אויר החריץ ולדון כסתום דמשוית ליה כארעא אי בטליה בהדיא אין אי לא לא. ועיין מ״ג פ״ח:

ומזכה. כתב הר״ב והזוכה מגביה העירוב בידו טפח. גמ׳. ועיין מ״ש במ״ד פ״ק דקדושין ומשנה ג׳ פ״ג דב״ק:

ומזכה לו ע״י בנו ובתו הגדולים כו׳. הכא לא פירש הר״ב והרמב״ם כדפי׳ במשנה ה׳ פ״ק דמציעא. דגדולים שאינן סמוכין על שלחן אביהם ואפילו

קטנים כו׳ דשאני התם דלענין מציאה דטעמא דהאב זוכה במציאת בנו אינו אלא משום איבה והלכך תלוי בסמוך על שלחנו דאיכא איבה אבל מה שהאב רוצה לזכות לאחרים ע״י בניו זוכים הם לאחרים כאיניש דעלמא כן מסיק בב״י סימן שס״ו בשם תשובת הרמב״ן סי׳ רי״ג דאפי׳ ר׳ יוחנן דמפרש במציאה כמו שכתבתי סבירא ליה הכא קטן קטן ממש מהטעם שהתבאר כ״כ התוספות במכילתין רפ״ח דף פ״ב ע״ב לענין אחר דמודה רבי יוחנן:

ושפחתו העברים. בפ״ק דקידושין משנה ב׳ תנן דאמה העבריה קנה את עצמה בסימנין. והשתא לא משכחת לה שפחה עבריה אלא קטנה והכי מוקי לה בגמרא פ״ו דגיטין דף ס״ז ע״ב. ובשתופי מבואות דרבנן אמרו שתזכה אפי׳ לאחרים ושאני שפחה מבתו הקטנה דאפי׳ תימא ידו כידה [נ״ל שצ״ל ידה כידו] היינו כיד אביה אבל לא כיד רבה שאין קנינו בה קנין גמור. והכי נמי מסיק בגמרא פ״ק דמציעא דף י״ב. דהא דתנן התם מציאת שפחה עבריה שלה היינו של אביה לאפוקי של רבה דלא:

ועל ידי אשתו. בפרק בתרא דנדרים משנה ח׳ תנן סתמא כר״מ דיד אשה כיד בעלה כמו שכתבתי שם. ומשום הכי מסיק הרא״ש דהכא כשאינו זנה ולפיכך מעשה ידיה שלה ואין ידה כידו אבל הרמב״ם העתיק המשנה כצורתה בפרק א׳ מה״ע. וכתב הכסף משנה דטעמו דאנן קיי״ל דלא כר״מ אלא כרבנן דסברי דיש קנין לאשה בלא בעלה ע״כ. ותמיהני דהא מבואר שהרמב״ם פוסק כר״מ בנדרים כמו שכתבתי שם בס״ד דאי סבירא ליה כרבנן לא היה מצריך התם לומר שתי לשונות על מנת שאין לבעליך רשות בהן ומה שתרצי בה עשי אלא בחדא לסגי. ואין לומר לחלק בנדרים לשאר דברים שכן פסק בהדיא בסוף פ״ג מהל׳ זכייה ועוד סתם וכתב בפ׳ ט׳ מהלכות נזירות שמתנה שאין לבעלה רשות בהן שיאמר על מנת שאין כו׳ אלא מה שתרצי תעשי בהן. ואע״פ ששם בגמ׳ לא הוזכר אלא על מנת שאין לבעליך רשות בהן. ועוד תימה דאפילו לרבנן אין קנין לאשה בלא בעלה אלא באומר ע״מ שאין לבעליך רשות בהן מיהת. ולפי מ״ש בנדרים להרמב״ם לא מהני לרבנן אלא באומר ג״כ ומה שתרצי בהן תעשי. וכן עיין מ״ש במ״ג פ״ג דקידושין. ומ״ש במ״ב פ״ח דפסחים:

מפני שידן כידו. ולקמן ריש פ״ח [בברייתא בגמ׳] איתא מערב ע״י עבדו וכו׳ פירוש בשביל וע״י בנו ובתו כו׳. מפני שידן וכו׳ וכתבו התוספות [אעבדו ושפחתו קאי] כדאמרינן בריש הזורק בגיטין דיד עבד קני ליה רביה. ע״כ. ונראה דה״נ לא קאי אלא אעבדו כו׳ וטעמא דבנו ובתו הקטנים אע״ג דיש להן יד לזכות כשהגיע לכלל אגוז ונטלו. צרור וזורקו כדאיתא בגיטין. ופסקו הרמב״ם פ״ד מהל׳ זכייה וטור ח״מ סימן רמ״ג. ומסתמא בהכי מיירי דאלת״ה שפחה העבריה דקטנה היא ואם לא הגיע לכלל זה למה תזכה וכ״ש לאחרים. אלא היינו טעמא דהכא דלענין עירוב כיון שיכול לערב בשבילם שהן סמוכים עליו כדלקמן בגמרא הלכך אמרו שאין יכול לזכות על ידיהם. ולענין כנעני נמי הוה סגי בהאי טעמא אלא נקט טעם מרווח טפי. ועי״ל דודאי לגבי עבדים כנענים ידן כידו ממש. מיהו לגבי הקטנים אע״ג דלאו כידו ממש הוא מ״מ כיון שאין הקטנים יכולים לזכות לאחרים הרי כאילו העירוב עדיין ביד המזכה. וכלפי הא הוי כידו ולהכי כלליהו לגבי הא מלתא דידן כידו:

נתמעט האוכל. מע״ש השני. הר״ר יונתן:

מוסיף ומזכה כו׳. כתב הר״ב כיון שנשאר כו׳ אינו נראה כמערב מתחלה. דכל המערב לאחרים בתחלה צריך להודיע משום דלמא חובה הוא לו כדמפרש הר״ב בסיפא:

[וצריך להודיע. כתב הר״ב ודוקא בזמן שיש לחצר שני פתחים לשני מבואות שכשעושה כו׳ אסור כו׳ והיא אוקימתא בגמרא בסוף פרקין דמתניתין דהכא בחצר שבין ב׳ מבואות ומפרש הרמב״ם כמ״ש הר״ב והשיגו הראב״ד בפ״ה מה״ע דאיזו חובה היא לו שהרי יוכל להשתתף גם עם האחרת למאי דפסקינן הלכה כר״ש בג׳ חצרות שבפ״ד מ״ו ותירץ המגיד דאה״נ דלא משום שיהא אסור באחרת נגעו בה אלא דחובה לו ואינו רוצה להשתתף בשתיהן וכמ״ש לשונו לקמן בסוף הפרק בס״ד]:

וכמה הוא שיעורו. לכאורה אשתופי מבואות קאי דביה אנן קיימין. וכן פי׳ הר״ר יהונתן וכתב דהוא הדין לעירובי חצרות והר״ב כתב שתי דעות בעירובי חצרות במשנה י׳ ועיין נמי במשנה דלקמן:

מרובין. פירש הר״ב י״ח בני אדם. לישנא דגמרא נקט. ופירש הר״ר יונתן י״ח בעלי חצירות למבוי או בעלי בתים לחצר ולא קפדינן אגולגלתא דכל בני בית של כל אחד ע״כ. כלומר אלא למתחייבים לתת חלק לעירוב:

מזון שתי סעודות. כתב הר״ר יונתן כיון דדבר חשוב הוא סגי להו בהכי ע״כ. ונ״ל דמזון ב׳ סעודות להכי הוי דבר חשוב שכן עיקרי סעודות שבת שתים הן כמו שאפרש במשנה ב׳ פרק דלקמן [*ועל מ״ש הר״ב שהן י״ח גרוגרות כתבתי בזה בפרק י״ז דכלים משנה י״א]:

אמר ר׳ יוסי כו׳. כתב הר״ב דאין הלכה כר׳ יוסי וכ״פ הרמב״ם ואם כן חלוקין עליו חביריו דהלכה מכלל דפליגי. וכן נראה דתנא דמתניתין ז׳ הוא דפליג דלר״י אין אנו צריכין להוסיף ואין לומר דר״י מיירי שנתמעט קודם שנכנס שבת ראשון דהא ודאי שאם עדיין לא בא שבת שלא נעשה בו מצותו

שלא יקרא שיור. וכן פי׳ הר״ר יונתן בהדיא בדר׳ יוסי שנתמעט משעורו משנכנס שבת ראשון. ואין צריך להוסיף עליו אפילו לשבת הבאה. ולעיל פי׳ נמי הכי וכמ״ש שם. ולא קשיא לישנא דאר״י ולא ר׳ יוסי אומר דלפי האמת הרי הוא חולק ות״ק לא ס״ל כותיה. מ״מ איהו דקאמר בד״א כו׳ בלשון פירוש הוא אומר כאילו הוא בא לפרש ולא לחלוק וזה לפי שסבור הוא דת״ק יודה לו לפירוש זה שבדבריו. וכאומר דבריך בכך אמורים הלכך תני ליה המסדר נמי בלישנא דלאו לאפלוגי ולא רבי יוסי אומר אבל לפי האמת פליגי ועיין בסוף פירקין. [*ובמשנה ו׳ פ״ח דעדיות] ובטור סי׳ שס״ח פוסק כר״י ונראה דסבירא ליה דלפרושי אתא ולא לאפלוגי כדתנן אר״י. אבל קשה דלמאי תנן לעיל דמוסיף דלמאי ירצה להוסיף. וי״ל דירצה להוסיף כדי שאם יכלה גם זה הנשאר שיהיה לתוספת זה דין עירוב כבראשונה. וקמ״ל דרשאי להוסיף ודינו דין עירוב הראשון וא״צ להודיע:

ולא אמרו כו׳. כתב הר״ב הלכך מקילינן כו׳. וכ״כ רש״י והיינו דשעורו דתנן קאי אתרווייהו אמבואות ואחצרות וכדפירשתי לעיל בשם הר״ר יונתן. וכתב עוד הרר״י וה״ה בשיורי שיתוף כשהעירוב קיים ע״כ. ולטעמיה אזיל דס״ל דטעמא דאין סומכין על עירוב במקום שתוף נמי משום שלא תשתכח הוא וכמ״ש בשמו פרק דלעיל משנה ח׳. אבל לפירוש הב״י שכתבתי שם דוקא קאמר ר׳ יוסי בעירובי חצירות אבל לא בשיורי שתוף והיינו דנקט עירוב והא אנן בשתוף קיימינן אע״ג דהוא הדין לעירוב מ״מ עיקר משנתינו בשתוף. אלא דבשתוף אין הדין כן הלכך איצטריך למנקט מאי דמייתינן בה״ה ועיין במשנה דלקמן מה שאכתוב שם בס״ד:

בכל מערבין כו׳. עיין ריש פ״ג מ״ש שם:

ככר באיסר כו׳. רש״י פי׳ כמדת איסר. וכן נראה פירוש הרמב״ם שהביא הר״ב ובלשון פירושו כתב ואפילו תהיה שעור מועט. ועיין מה שכתבתי פ״ד משנה ג׳ במסכת מעשר שני. ומ״ש הר״ב שנותנין אותו עם שאר ככרות כו׳ ובלבד כו׳ וכן דעת רש״י והיינו דסבירא ליה דהא דתנן לעיל בשיעור קאי גם אעירובי חצרות וכמ״ש לעיל. אבל להרמב״ם הא דלעיל לא קאי אלא אשתוף. וא״כ ר׳ יוסי דלעיל לא קאי אלא אשתוף דהא עד השתא לא איירי בעירובי חצרות כלל. והיאך יאמר בד״א ולא קשיא דקרי ליה עירוב דהכי נמי משכחת לה בפ״ו מ״ה ובסוף פ״ט. אבל קשה הא דקאמר ולא אמרו לערב בחצרות כו׳ דהוי ליה למנקט ולא אמרו לערב במבואות. [*ומיהו בפרק ד׳ דף מ״ו ע״ב מפרש רש״י דבשלא תשתכח תורת עירוב תחומין קאמר ולפ״ז דעתו נמי דבשתוף מבואות קאמר ר״י וכן הסכימו התוס׳ שם בשם ר״י וכתבו דקרי שתוף מבוי עירובי חצרות בכמה דוכתי. ולעיל מינה באותו דבור כתבו ראיה לפירש״י דהכא. הברייתא שכתב הר״ב בפ״ו מ״ה] ועוד שמ״ש בפ׳ דלעיל מ״ח בשם ב״י הכי מסיק להרמב״ם ושתוף מבואות לית ביה האי טעמא דשלא תשתכח כו׳. ונראה לי דלהרמב״ם הא דתנן לעיל ולא אמרו כו׳ לאו טעמיה דר״י הוא כפירש״י והר״ב. אלא מלתא באפי נפשה היא. דהשתא דסליק משיעורא דשתוף מבואות ובעי למימר שיעורא דעירובי חצירות מקדים התנא ושונה דאע״פ שישתתפו צריכין לעירוב חצירות אבל לא אמרו כו׳ ובגמרא ורי״ף לא גרסי׳ ולא בויי״ו וניחא טפי ואי נמי גרסי׳ אתי שפיר. ועיין מ״ש לקמן במשנה הסמוכה בשם הרא״ש:

נותן אדם מעה כו׳. בגמרא פריך מאי טעמא דר״א הא לא משך ומשני עשאו כארבעה פרקים בשנה דתנן (בפרק ה׳ דחולין משנה ד׳) שהעמידו דבריהם על דין תורה שמעות קונות כמו שפי׳ הר״ב שם. הכא נמי מפני תקון שבת העמידו דבריהם על דין תורה:

[*ולנחתום. והר״ב העתיק או לנחתום וכן בפירש״י וכן הגירסא במשנה שבסדר ירושלמי]:

לא זכו לו מעותיו כו׳. כתב הר״ש ואפילו עירב כו׳ וזכה גם לזה כו׳. בדברי רש״י כתוב וזיכה ביו״ד וכן משמע דר״ל שזיכה לו ע״י אחר ממה שכתב שהרי לא נתכוין לזכות לו במתנת חנם כשאר המזכים ואי איתא דלא זיכהו ע״י אחר מאי קאמר שלא נתכוין. שלא זיכה הל״ל דלאו כוונה חסריה אלא מעשה הוא דחסריה. הלכך מסתבר דזיכה ע״י אחר קאמר ואפ״ה לא מהני ליה לפי שזה שזיכה לו ע״י אחר לא כיון לזכותו במתנת חנם כדרך המזכין. אלא כונתו היתה שיקנה במעות ומעות אינן קונות. ומה שזיכה ע״י אחר היה זה בשביל אחרים שאליהם נתכוין בחנם כדרך המזכין. אבל לפי זה כי לא עירב החנוני לאחרים אלא לזה לבדו וזיכה ע״י אחר משמע דמהני. וקשה דמדנקט ואפילו עירב זה החנוני לכל האחרים דמשמע וכ״ש אם עירב לזה לבדו. וי״ל דהא דנקט אפילו כו׳ משום וזיכה הוא דנקט הכי. וה״ק לא מיבעיא כשלא עירב הוא בשביל האחרים אלא כל אחד הביא עירובו דהשתא ודאי אינו מזכה העירוב בשביל זה שנתן המעה אלא מניח חלקו ומערב עם האחרים. דפשיטא דלא זכה בעירוב משום דמעות אינן קונות. אלא אפילו עירב בשביל האחרים דהשתא ודאי שזיכה ע״י אחר בשבילם שהם לא נתנו לו כלום ונמצא שכל העירוב שהניח בשביל האחרים ובשביל זה שנתן המעה שזיכה ע״י אחר דמסתמא כיון שבא לכלל זכייה ע״י אחר שמזכהו לכל העירוב דלמה יזכה הרוב ויניח המעט. אפ״ה קאמר דלא מהני לזה שנתן המעה משום דאע״ג דזיכה ע״י אחר לא נתכוין כו׳ אלא שיקנה במעה. ואע״ג דודאי דבעלמא לא בעינן לקונה במשיכה שימשוך הוא דוקא אלא שלוחו כמותו ומהני כשימשוך ע״י שליח. וזה פשוט. מ״מ הכא לא עשאו בעל המעה שליח לזה האחר שעל ידו מזכה בעל החנוני אלא כל כוונתו לקנות מהחנוני במעות. וזהו שפירש״י והר״ב לקמן בדיבור שאין מערבין כו׳ שלא נתכוין אלא לקנות וכו׳ ולא סמך עליו שיעשה שלוחו. כלומר שיעשה לזה שמזכה על ידו שיהיה שלוחו. והואיל ולא נתכוין שיהיה זה הזוכה שלוחו. וגם החנוני לא נתכוין כו׳ א״כ במה יקנה במעות ומעות אינן קונות. כך נראה

בעיני דעת רש״י ז״ל. ודלא כמו שכתבו התוספות דבחנם פירש״י שלא נתכוין כו׳ דאפילו זיכה ע״י אחר או קנה מן השוק כיון שהנותן מעה נתכוין לקנות במעה מהחנוני ומעות אינן קונות כל הזכיות שעשה החנוני שלא מדעת בעל הבית קעביד ואין מערבין אלא מדעתו וכתבו דלשון הקונטרס דלקמן נמי מוכיח כן. ור״ל זה הלשון שהבאתי בסמוך. ובאמת שמוכח מתוכו דבכוונת הנותן תלי רש״י אבל על הדרך שכתבתי דמיירי שזיכה ע״י אחר ולכך אם היתה כוונת הנותן שיזכה ע״י האחר. ושהאחר יזכה לו הוי מהני דהוי כאילו עשאו הוא שליח לקבלה כלומר למשוך. דאטו מי שמקנה חפץ לחבירו במעות שנותן לו ואח״כ נותן החפץ ליד הקונה בלא כוונה שימשוך כדי לקנות. וזה זכה ומשכו מי לא הוי משיכה מעלייתא דכיון שמושך בפניו אין צריך שיאמר לו לך משוך וקני כמו שכתוב בטור ח״מ סי׳ קצ״ז. וכתבתי ג״כ במשנה ד׳ פ״ק דקדושין והכא נמי אי הוה זה הזוכה כשלוחו של זה הנותן מעה היה זוכה בשבילו אע״פ שזה לא נתכוון כדרך המזכין. מכל מקום זכה זה מפני הדברים שאמרנו. וזהו שהוצרך רש״י להוציא ג״כ מכוונת הנותן מעה שלא היתה על סמך שיעשה שלוחו וכדפירשתי אבל מ״מ לא לחנם כתב מתחלה שלא נתכוין החנוני כו׳ אלא בכוונה מכוונת כתב כן לפי דאיירינן בשזיכה ע״י אחר וכדפירשתי. ואילו נתכוין החנוני ככל חקת העירוב וכמשפטו גם לזה למה יגרע ואע״פ שהנותן מעה לא בקש למתנת חנם כאחרים אלא נתן לו מעה מכל מקום לא מפני כן נאמר שהיא מתנה בעל כרחו ושלא רצה לקבל במתנה ושמפני כן לא יזכה בעירוב ולפיכך הוצרך לומר שלא נתכוון החנוני כו׳ דתרווייהו בעינן שלא יתכוין החנוני וכן הנותן. דאילו נתכוין החנוני זכה זה ככל שאר הזוכים ולא גרע מעה שנתן. ואילו נתכוון הנותן מעה לזכות ככל חקת העירוב וכמשפטו אע״פ שהחנוני לא נתכוין מכל מקום היה קונה במשיכת שלוחו וכדכתבתי. אבל התוס׳ נוסחאותם בפירש״י היתה וזכה בלא יו״ד כמו שהעתיקו וכנראה מלשונם שכתבו. ובחנם פירש כן דאפילו מתכוין להקנות לו בחנם ואפילו זיכה לו ע״י אחר עד כאן. ומדהדרו וכתבו ואפילו זיכה וכו׳. שמע מינה דהא דמתכוין להקנות בלא זיכה ע״י אחר מיירי ואם כן זה שכתב רש״י שלא נתכוין כו׳ מיירי בלא זיכה ע״י אחר. ומפני כן כתבו מה שכתבו. אבל לפי עניית דעתי הקלושה והרטושה. נראה להוכיח מלשון נתכוון שנוסחא העיקרית בדברי רש״י כנוסחאות ספרינו וזיכה ביו״ד. ועוד יש לי הוכחה גדולה מזו דלעיל מיירי שהיה העירוב ע״י אחר שזיכה על ידו להאחרים ממה דמפרש לקמן כשאומר לחנוני ערב עלי קנה עירוב. ואי בלא שום זכייה ע״י אחר מאי עדיפא בלישנא דערב מלישנא דזכה דודאי דלא יקנה אלא ע״י זכייה דע״י אחר כמשפט המערב לאחרים. אבל אם נאמר דאיירינן שלהאחרים היתה זכייה ע״י אחר נוכל לומר שכיון שא״ל ערב עלי הרי בקש מידו זאת שיעשה עמו משפט העירוב ואמרינן שהזכייה שע״י אחר המועלת לאחרים מועלת גם לו וכמו שאפרש בס״ד בדבור דלקמן מכל זה [מוכח] שהנוסח וזיכה ביו״ד והב״י שהגיה בסימן שס״ט שצ״ל בדברי רש״י וזכה בלא י׳ וגם בטור הגיה כן. ואע״פ דלכאורה בטור יש מקום להגהתו לפי שהוא כתב אח״כ שאם זיכה לו הנחתום ע״י אחר שקנה עירוב. ומשמע לכאורה דעד השתא לאו בזיכה ע״י אחר איירינן. ואפילו לפי זה נראה בעיני שאין להגיה גם בדברי הטור מהטעם שאוכיח בדבור הסמוך לקמן. וזהו כדעת אביו הרא״ש ז״ל שאעתיקהו לקמן בסמוך וכל שכן בדברי רש״י עצמן דפשיטא שהנוסח ביו״ד ממה שהתבאר וה׳ אלהים אמת ינחנו במעגלי צדק ואמת אמן:

ומודים בשאר כל אדם כו׳. פירש הר״ב דנעשה כאומר לו ערב עלי. כ״כ רש״י ומסיים וגבי חנוני גופיה אי א״ל ערב עלי אמרינן בגמרא דקני ע״כ וכבר מבואר טעמו ממ״ש לעיל וזה לשון הטור שהרי עשאו שליח לערב לו בענין שיועיל וכיון שא״א להיות לו עירוב אלא אם כן יזכה לו כמו לאחרים הוי כאילו אומר לו שיזכה לו כמו לאחרים ע״כ. ועוד כתב וכן אם זיכה לו ע״י אחר קנה וכמ״ש לעיל בשמו. ואני שמעתי ולא אבין אילו היתה כוונת הטור דעד הכא לא איירינן שהיתה כאן שום זכייה ע״י אחר וכנראה מדבריו וכאשר פירשו הבית יוסף. א״כ אחרים נמי במה יזכו אלא על כרחך לומר שהאחרים נתנו עירובן בעצמם והוא עירב להם כלומר שהוא התעסק לקבץ עירובם ליחד. ואי הכי מאי אהני ליה אפילו יאמר לו בפירוש שיזכה לו כמו לאחרים אכתי במה יקנה זה העירוב שמניח זה בשבילו כיון שאין כאן אחר הזוכה בעבורו. ומפני כן הוצרך המגיד לכתוב דמיירי כשא״ל ערב עלי שקונה פת מאחר ומערב לו אבל בפת עצמו לא שאין שליח קונה ומקנה ע״כ. אבל אם נפרש כמ״ש אני בדברי רש״י דלעולם זיכה לאחרים על ידי אחר. אלא שלזה לא נתכוון בזכייה זו להקנות לו כיון שנתן מעה וסמך על המעה בדוקא. אתי ודאי שפיר דכשא״ל ערב עלי הוי כאילו א״ל שיזכה לו כמו לאחרים כלומר כמו שמזכה האחרים על ידי אחר. כן יזכה לו ע״י האחר ושתעלה לו זכייתו זאת כזכיית כל חקת משפט עירוב. ואם זאת היתה כוונת בעל הטורי׳ כנראה מלשונו זה שבא לבאר למה מהני לשון ערב עלי ולא הועילנו כלום אלא על הדרך שכתבתי. אף אני אומר שאין צריך הגהה בדבריו כלל אלא לעולם דבריו אמורים בשזיכה לאחרים על ידי אחר וכדברי רש״י. ומ״ש אח״כ או שיזכה לו הנחתום על ידי אחר. ר״ל או שיזכה לו על ידי אחר בכוונת זכייה כדין זכיית עירוב לא שלא במתכוון כדלעיל:

שאין מערבין כו׳. כתב הר״ב הלכך גבי חנוני כו׳ נמצא מערב לו שלא מדעתו. כל זה דברי רש״י. וביאור תחלת הלשון כתבתי למעלה בס״ד. אבל זה שכתב נמצא מערב לו שלא מדעתו קשיא דמידי הוא טעמא דשאין מערבין שלא מדעתו משום שאין חבין כו׳ כדתנן במתניתין. והכא שבקש מידו זאת לערב בעבורו היאך שייך לומר שהוא שלא מדעתו דבשלמא דמעות לא קנאו וזה לא נתכוון לזכות לו כ״א על ידי מעות כדפירש לעיל ומש״ה לא קנאו

ניחא. אבל הך טעמא לא אתי שפיר. ומצאתי שהרא״ש תמה בזה על דברי רש״י אלא דתמה עוד על התוספות שכתבו דזיכה לו על ידי אחר לא מהני דאמאי לא. כיון שגילה בדעתו שחפץ בעירוב שהרי נתן מעות לחנוני ומאחר שאין קונה לו המעה וזיכה לו החנוני אמאי לא זכה. ומפני כן כתב דפירוש המשנה כמשמעה דאם נתן לו לחם בלא זיכוי לא זכו לו מעותיו דמעות אינן קונות ולא סבירא ליה כת״ק דהוי כמו בד׳ פרקים כו׳ כמ״ש לעיל אבל אם זיכה לו על ידי אחר מודו רבנן דהוי עירוב. והא דקתני שאין מערבין כו׳ מלתא באפי נפשה היא ולא קאי אנותן מעות לחנוני. והכי קאמר ואין מערבין כו׳ וכה״ג בפרק קמא דיום טוב (במבנה ב׳) שאפר כירה מוכן הוא תדע דאי קאי אנותן מעות לחנוני ה״ל למתניה קודם הך דתני ומודים חכמים עכ״ל. ולפי מ״ש אני לעיל תמיהתו השניה לא סלקא אלא טעמא רבה איכא דאע״ג שגילה בדעתו שחפץ בעירוב וזיכה לאחרים על ידי אחרים לא מהני לו כמו שהארכתי. מ״מ מפני תמיה הראשונה נכון לקיים פי׳ דשאין מערבין כו׳ מלתא באפי נפשה היא. וכהאי פי׳ צריכין ג״כ לומר בריש פ״ד דנדה ומשנה ה׳ פ״ה דפרה ועיין משנה ז׳ פ״ה דאהלות [*ומשנה ב׳ פ״ב דהוריות]:

אבל בעירובי חצירות כו׳. והא דתנן במשנה ז׳ צריך להודיע הוא בשתוף מבואות וכדפירש הר״ב בחצר שבין שתי מבואות והכי מוקים בגמרא ור״י לאו לאפלוגא אתא וא״נ פליג איפסק בגמרא הלכה כמותו להכי שפיר פירש לעיל דוקא בכה״ג. ובטעמא דת״ק דהכא כתב הרא״ש דאפילו במבוי אחד חשבינן ליה קצת חובה אולי יש קצת טעם למה אינו רוצה לערב ע״כ. ויש למצוא טעם על הדרך שכתב המגיד בפ״ה מה״ע דאפילו לדס״ל בחצר שבין שתי מבואות שיכולה להשתתף עם שתיהן אפ״ה אין אומרים זכות הוא לו דשמא אינה חפצה בשתוף שני מבואות דאוושי לה אינשי שבני המבואות יהיה להם מקום מיוחד יוכלו שניהם לשום בו כליהם ולהתחבר שם ביחד. ע״כ. וה״נ בחצר אחד בעצמו אפשר דלא ניחא ליה שיתערבו בני החצר משום אוושא דבני החצר עצמו. שאם לא יוכלו לטלטל כליהם בחצר ישבתו איש איש בביתוולא יהיה אוושי דאינשי בחצר. ולמאי דאמרן דפליג לא קשיא דקתני אמר ר״י ולא ר״י אומר כמו שכתבתי במשנה ט׳ בס״ד:

ח **מניח את החבית ואומר הרי זה לכל בני עירי.** ואי משלו כדמשמע. צריך לזכות על ידי אחר וכדתנן משנה ו׳ פרק דלעיל. והכי אתי מסקנתא דגמרא לעיל דף פ׳ אמר רב נחמן אחד עירובי תחומים אחד עירובי חצרות אחד שתופי מבואות צריך לזכות:

לכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה. כתב הר״ב דמילי דמצוה נינהו. דלבית המשתה סתמא היינו כדאמר בעלמא למשתה בנו ור״ל משתה דחתן וכלה. ועיין משנה ז׳ פ״ג דפסחים. ומה שכתב וקי״ל אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה. לישנא דגמרא ומדקאמר אין מערבין שמע מינה דקפדינן שלא לערב. ומאי איסורא איכא בעירוב הכי הוה ליה למימר אין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה. אלא אית לן למימר משום דכשמערב חייב לברך עליה כשם שמברכין על כל מצות דרבנן מלאו דלא תסור. והלכך קאמר אין מערבין כו׳ כדי שלא לברך ברכה לבטלה. וסייעתא להרמב״ם והטור שכתבו לברך. אבל רש״י פירש אין מערבין לא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום על ידי עירוב אלא לדבר מצוה עכ״ל. אפשר שדעתו כדעת הראב״ד סוף פרק ו׳ מהלכות עירובין שלא לברך על עירוב תחומין. דבשלמא עירובי חצרות ושתופי מבואות יש בהן היכר לשבת שלא להוציא לרשות הרבים אלא הכא קולא נפקא מינה לשבת ולא חומרא והמצוה שבשבילה מערבין אינה נוגעת לעירוב. והמגיד כתב דאדרבה יותר ראוי לברך על התחומין דמדאורייתא עד שלשה פרסאות וחכמים אסרו וקבעו תחומים אלפים אמה. ועל ידי עירוב עדיין גזרתן ומצותן קיימת שלא ללכת יותר מאלפים לכל רוח אלא שהעתיק שביתתו ממקומו למקום עירובו. ומה שנשכר מזה. מפסיד לצד האחר. ובעירובי חצרות ושתופי מבואות הותרה גזירתן לגמרי. מאי אמרת דוצונו היינו שכשנרצה לטלטל מבית לחצר ומחצר למבוי שנערב וכל שכן בתחומין דעדיין גזירתן קיימת כמו שאמרנו. והר״ב בריש פרק ב׳ דביצה כתב [ומברכין] על עירובי תבשילין כדרך שמברכין על עירובי חצרות אפשר דמשמע מזה דסבירא ליה כהראב״ד:

וכל שקבל עליו וכו׳. [*והר״ב העתיק וכל מי וכו׳. וכן הוא בסדר המשנה שבירושלמי] ומפרש הר״ב כשהודיעוהו ואפילו לא קיבל הכי מיפרשא בגמרא משום דקיימא לן יש ברירה בתחומין לפי שהן דרבנן וכדאיתא במשנה ה׳ פרק ג׳ והלכך כשהודיעוהו כשקבל משתחשך אמרינן הובאר למפרע אבל אם לא הודיעוהו מאי ברירה איכא הא לא ידע דאיכא עירוב דדעתיה עלויה:

מזון שתי סעודות. פירש הר״ב מזון שצריך לו לשבת. ואם תאמר דבמשנה ז׳ פרק ח׳ דפאה. וכן במשנה ב׳ פרק י״ו דשבת משמע בהדיא דחייב בשלש סעודות וכדכתב הר״ב הכא בדרבי יהודה ולימא מסייע להו לפוסקים שפסקו דיוצאים לסעודה שלישית במיני תרגימא ותיהוי תיובתא לאותן הפוסקים שפסקו דבעינן נמי פת. עיין עליהם בטור סי׳ רצ״א. ויש לומר דאע״ג דמצות שבת היא שצריכה שלש סעודות מכל מקום אכילת אדם דבר יום ביומו אינו אלא ב׳ סעודות. כדתנן בסוף פרק בתרא דפאה דהיינו בלילה אחת וביום אחד. ולא אמרו הדבר להחמיר אלא להקל כדמשכחת נמי בשיעורא לרבי שמעון כדפירש הר״ב לקמן. מידי דהוי לרבי מאיר דמשער מזונו לחול וכדי להקל. והכי נמי לא הצריכו סעודות יותר מבחול ולכולי עלמא:

רבי יהודה אומר לשבת. פירש הר״ב כיון דבשבת אכיל ג׳ סעודות כו׳. וכ״כ רש״י. ואע״ג דבשאר יומי כי אכיל ביום סעודת שחרית אוכל לערב סעודת ערבית. בשבת שאני שצריך שיאכל סעודת הערב שהיא השלישית מבעוד יום ולפיכך ממעט בשל שחרית כל שכן לר״ת שהנהיג שלא לאכול בשבת בין

מנחה למעריב ע״פ המדרש שכל השותה מים בשבת בין השמשות כאילו גוזל מתים שאז צריך שיאכלנה קודם תפלת מנחה שהוא בעוד היום גדול. והר״ר יונתן כתב טעם אחר בדברי ר״י לפי שבשבת ממלא בטנו מתבשיל ומיני מתיקה וכ״כ הרמב״ם בפירושו למסכת כלים פי״ז משנה י״א וז״ל שבשבת יאכל פחות מפני מציאות המשתה והיין וירפה האסטומכא וימעיט האכילה:

רבי יוחנן בן ברוקה אומר מככר כו׳. אע״פ שמשנה זו בנויה על עירובי תחומין ביין כדקתני מניח את החבית פתח בחבית וסיים בפת. ונ״ל דלא תימא דבפת שהוא חשוב דלא הצריכו שיעור כל כך קמ״ל. ושיעור שאר דברים מפורש בברייתא בפרק בכל מערבין והביאה הרמב״ם בפ״א מהלכות עירובין והטור סימן שפ״ו:

מככר בפונדיון כו׳. ופסק הר״ב כמותו. וכן פסק הרמב״ם והכי סתם לן תנא בסוף פ׳ בתרא דפאה. ובכריתות פ״ג משנה ה׳ כתב הר״ב גם דעת רש״י דפסק כר״ש. אבל בנגעים פ׳ י״ג [*כתב דעת שניהם ועיין בריש פרה] ובפ״ק דטהרות וכלים פי״ז סתם כהרמב״ם:

[*ר״ש אומר שתי ידות כו׳. כתב הר״ב ה״מ בעירוב כו׳. אבל בכל שאר דוכתי ס״ל לר״ש שאין סעודה פחותה מחצי ככר כו׳. והקשה לי מהר״ר **יצחק מרלי הלוי דלאו כללא הוא דהא במשרה אשתו דפ׳ ה׳ דכתובות מ״ח אינו כן כמ״ש שם בס״ד.** ואומר אני דרש״י נשמר מזה שלא כתב אבל בכל שאר דוכתי וכתב אבל שיעור סעודה קים להו לרבנן הכי ובעי׳ שישהה בכדי אכילת חצי ככר זו והוא פרס כו׳. ע״כ. אם כן לא בא אלא לפרש פרס דאמרי׳ בכל דוכתי:

משלש לקב. ולא אמר מי״ח לסאה כדמפרש בן עזאי בריש פרק קמא דפרה]:

ואנשי מרפסת. פי׳ הר״ב שפתחי עליות פתוחין לה והדר התנה בדבור כל שגבוה כו׳ שלא תהא המרפסת גבוה י׳ מן העמוד כו׳. וצריכין אנו לפרש באחד מב׳ פנים. או שר״ל שהעליות הפתוחות למרפסת אינם גבוהים י׳ כו׳ והוי שריותא דלאותה גובה לכל בני העליות. או שז״ש שפתחי עליות כו׳ לאו למימרא שום שריותא לעליות אלא פירושי קא מפרש למרפסת מאי היא. ולעולם העליות גבוהות הרבה יותר מי׳ טפחים מן העמוד כו׳ כי כן דרך העליות להיות גבוהות הרבה ושריותא דמתני׳ לבני מרפסת עצמן ר״ל לאותן הדרים במרפסת כגון שהמרפסת עצמה מוקפת בבנין ודרין בה ואע״ג דפשטא דלישניה דהר״ב מוכח יותר כפי׳ קמא. מ״מ זה הפי׳ השני עולה יותר ע״פ שיטת הגמ׳ דסברה דמסתמא העליות גבוהות יותר מי׳ טפחים מהעמוד ומוקמינן [*דלאותם הדרים] במרפסת קאמרינן והכי נמי מפרש הרמב״ם בפירוש המשנה:

ששכחו ולא עירבו. קצת קשה דליתני בקצרה שלא עירבו ולמאי קתני ששכחו. ונראה לי דלמאי דמיירי דוקא שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן אלא שלא עירבו ביחד וכדכתב הר״ב אתי שפיר דמשום הכי קתני ששכחו לאשמועינן הא. דמיירי דוקא בכהאי גוונא שעירבו לעצמן דהשתא דעירבו לעצמן אלא שלא עירבו גם ביחד שייך לומר ששכחו כלומר שהיו עסוקים בענין עירוב ושכחו מלערב עוד גם ביחד. ואילו לא עירבו כלל לא הוה שייך למימר ששכחו. דמאי ששכחו שייכא כיון שלא נתעסקו כלל בדבר. דומה לזה שנאמר בכתוב (בראשית מ׳:כ״ג) ולא זכר שר המשקים וגו׳ וישכחהו. אמר שמתחלה לא זכרו כלל. ואח״כ כשזכרו הדר וישכחהו. וכן נאמר (דברים כ״ה:י״ז) זכור את אשר עשה לך עמלק וגו׳ אל תשכח. דפשוטו לומר שכשתזכור אל תשכח הרי ששכחה הוא מאמר על הדבר שהוא מוזכר ונשכח:

פחות מכאן לחצר. והוא הדין אם המרפסת גבוה עשרה טפחים מהעמוד דהשתא נמי לא ניחא תשמישתה דבני מרפסת. ומה שכתב הר״ב דלחצר אף לחצר הכי איתא בגמ׳ וטעמא דכיון דלשניהם תשמישן קשה ואין לזה נחת מזה הלכך שניהם אסורים. והא דאסורים פירש הרמב״ם והמגיד בפ״ד דלענין כלים ששבתו בבית הוא דאילו לכלים ששבתו בחצר אפילו לא עירבו כלל מותר לטלטל מן החצר למרפסת והרי הם בכלל גגות וחצירות דריש פרק דלקמן דהא הכל רשות אחת חוץ משני בתים וכמו שהעתקתי לשון הרמב״ם בזה בר״פ דלעיל:

חוליית הבור והסלע. פי׳ הר״ב והוא שיהיה הבור מלא כו׳. בגמ׳. דאי לאו הכי אלא בבור שדולין מים אפשר דחסר בשבת. ובגמ׳ ולמה לי למיתני בור ולמה לי למיתני סלע. צריכא דאי אשמעינן סלע דליכא למגזר אבל בור לגזור זמנין דמליא פירות הראוין לטלטל בשבת צריכא. וא״ת ומאי שנא ממשנה ה׳ דפרק ז׳ דלא חיישינן שיתמעט המתבן בשבת ומניחין לאכול ממנו. וי״ל דהתם מחיצה איכא ומבדלת וחולקת החצרות לשתים והלכך מערבין שנים ולא אחד ולא חיישינן לשמא יתמעט. אבל הכא דיד שניהם שוים להשתמש בבור זו אלא שאם הבור במלואה אז יד בני המרפסת נוחה יותר בתשמישה מבני החצר ואם תתמעט אז גם יד המרפסת לא תהיה נוחה בתשמישה יותר מבני החצר. אמרינן הואיל ולבני החצר ג״כ תשמיש בבור זו אלא שאינו נוח כמו למרפסת צריך שתשאר ניח זה לכל היום. ועיין משנה ז׳ פרק בתרא:

במה דברים אמורים. אריישא נמי קאי כל שגבוה כו׳. דמאי שנא וכן כתב הרמב״ם פ״ד מהלכות עירובין וטור סי׳ שע״ה. וקצת קשה אמאי לא כייל התנא ותני כל שגבוה י׳ טפחים כגון חוליית הבור כו׳:

בבית שער. מסיק בבית יוסף סי׳ שע״ה דכל בית שער בין דיחיד בין דרבים כפשטא דמתניתין. ומיהו בהרבה בתים זה לפנים מזה בעינן שיהא דרבים כמו שכתבתי במ״ו פ״ו:

ומרפסת. צריכים לחלק בין מרפסת דהכא למרפסת דלעיל לפי הפירוש השני שכתבתי שם דהרי לעיל בעינן שבני המרפסת עירבו. אלא דלעיל מיירי במרפסת העשויה לדירה. והכא במרפסת שאינו עשוי לדירה אלא דבדרך ארעי אירע שדר שם:

תפיסת היד. פי׳ הר״ב שיש לבעל הבית מקום כו׳. וכן לשון רש״י ולפי זה מ״ש לקמן דאי בעי שקיל להו. וגם זה ל׳ רש״י צריך לפרש דמחמת איסור שבת שאין כאן הילכך אי בעי כו׳. אבל לא שיהא רשאי מן הדין להשליכם לחוץ. שהרי מקום יש לו למשכיר להניח שם חפציו. ואע״ג דלכאורה דוחק לפרש כן ולומר דאע״ג שמן הדין אינו רשאי להשליכם חוצה הואיל אי עבר והשליכם חוץ ויכול לעשות כן ואין איסור שבת מונעו דמשום הכי לא הוה תפיסת יד לבעל הבית אלא טפי מסתבר לפרש דאף מצד הדין רשאי להשליכם ובעינן נמי שלא יהא כאן איסור שבת אבל אי לא היה רשאי להוציא מצד הדין אעפ״י שמצד איסור שבת יכול הוא להוציא מכל מקום הואיל מצד הדין אי אפשר שיוציא מקרי ודאי תפיסת יד לבעל הבית. ומה שכתב שיש לבעל הבית מקום כו׳ היינו שעכשיו יש לו מקום לפי שעד עכשיו לא הקפיד עליו השוכר או השואל. כך היה נראה יותר לפרש אלא שראיתי בבית יוסף בל׳ מהר״ר יוסף קולן שהביא שכ׳ דשייר שיוכל להניח חפציו בפנה. וכן משמע מל׳ ב״י עצמו דתרתי בעינן שיהו כליו שם ושיהיה לו פנה מיוחדת. הלכך תפסתי עיקר פי׳ הראשון:

אינו אוסר עליו. וכתב הר״ב ודוקא כשאין שם דיורין אחרים כו׳ כ״כ הרר״י וכ׳ עוד דכשיש דיורין אחרים שאוסר היינו כשמוליכין עירובן אצל אחרים וכדתנן במ״ז פ״ו. ומה שכתב דיקא נמי דקתני אינו אוסר עליו כו׳. גם הוא מדברי הר״ר יונתן. וקשיא לי בגוה דאי הכי אם כן ברישא נמי בבית שער דתנן נמי אינו אוסר עליו דיקא מינה דאי איכא דיורין אחרים דאוסר. ובמ״ו פ״ו בחמשה ששבתו בטרקלין אחד כו׳ דפירש הר״ב דמיירי שיש דיורין אחרים בחצר. ופירש נמי שיש לכל אחד פתח לחצר דאי לאו הכי מלבד שנים הפנימים הוו כולהו החיצונים מהם כבית שער להם ופטורין כמו שכתבתי שם בשם התוספות. והשתא קשיא דהא הכא איכא למידק דעד כאן לא פטרינן בית שער אלא כל דעליו אינו אוסר הא איכא דיורין אחרים אוסר ואם כן התם אמאי בעינן שיש לכל אחד פתח בחצר. ועוד בגמ׳ דמוקים מתניתין לר״י בבית שער דרבים. לדידיה מאי עליו דקתני. אלא דלאו דוקא אם כן בסיפא נמי מנלן למידק [*ומה שכתב הר״ב דהלכה כר׳ יהודה וכן כתב הרמב״ם ומשום דאמוראי מפרשי למילתיה הכסף משנה פרק ד׳ מהל׳ עירובין:

רבי שמעון אומר כו׳. כתב הר״ב והלכה כר״ש. גמ׳:

בין מלמעלה. הכי גרסינן בספרים אחרים וכן גרס הר״ב וכן הועתק בסוגיא דפרק קמא דסוכה דף ט״ז. אכן בתוספות דהכא ודהתם מוכח דלא גרסינן [ליה] דפירשו דמתוך אוגנו [דת״ק] היינו מלמעלה דבדרבי שמעון בן גמליאל וכן הנוסח הכא במשנה דסוגיא]:

אוגנו. עי׳ הפי׳ שכתבתי במ״ב פ״ח דמסכת ברכות. ובפי׳ הרמב״ם שכתב חוליות הבור קאי אאוגנו וצריך להגיה מלת אוגנו קודם חוליות. כן נראה לי. ולא כמו בספרים אחרים שנדפס מלמטן בתחתיות הבור דלפי זה מאי והסמוך לו דקאמר. ולענין הלכה בין תנא קמא לרשב״ג עיין במשנה דלקמן:

אמת המים. פירש הר״ב אפילו ברשות היחיד כרמלית היא כיון שבאה מכח כרמלית דזהו הנהר שנמשכת ממנו. הר״ר יונתן:

אלא אם כן עשו לה מחיצה. פירש הר״ב בתוך אוגניה וכך כתבו רש״י והר״ר יונתן והיינו כתנא קמא דמתני׳ דלעיל אבל הרמב״ם בפרק ט״ו מהלכות שבת ופ״ג מהלכות עירובין והטור בסי׳ שע״ו ושע״ו פסקו כבית הלל אליביה דר״ש בן גמליאל. והכי מסתבר דהא קיי״ל כל מקום ששנה ר״ש בן גמליאל במשנתינו הלכה כמותו. ומיהו אמוראי נינהו דלית להו האי כללא כדאיתא בהדיא בגמ׳ שלהי פרק המדיר. וכן פסקו שם הרמב״ם והר״ב דלא כר״ש בן גמליאל ושם רב נחמן פסק דלא כר״ש בן גמליאל בשם רבי יוחנן ומשום דהלכה כרב נחמן בדינא כתב הרי״ף דאין הלכה כר״ש בן גמליאל. וכן מ״ד פי״א דכתובות פסקו הרמב״ם והר״ב דלא כרשב״ג. והרמב״ם עצמו וכן הר״ב לא פסקו כר״ש בן גמליאל ריש פי״ב דשבת. וכן בפרק י״ז ובמ״ו פרק ד׳ דגיטין ועוד במ״ו פרק ז׳ דגיטין ועי׳ שם מ״ד ובמ״ג פ״ב דפסחים. ומ״ז פרק ד׳ דתענית. [*ועוד רבים]. גם הרי״ף לא סבירא ליה האי כללא בדוקא כמו שכתב הרב רבינו אשר בשמו בפרק הפרה. ויש שם הוכחה בדברי הרא״ש דאיהו נמי לא סבירא ליה הכי ממה שכתב דמי ולדות שמין בשפחה. ואין להאריך. ועי׳ מ״ה פ״ד דפסחים מה שכתבתי שם בסייעתא דשמיא. [*ולמה שכתבתי לעיל דבאוגנו דבדברי תנא קמא היינו למעלה דר״ש בן גמליאל לא קשיא ולא מידי:

רבי יהודה אומר כותל שעל גבה כו׳. מתוך פירוש הר״ב דלקמן שכתב ור״י לטעמיה דפליג נמי אבור והוא מל׳ רש״י נשמעינהו דלא גרסינן הכא להא וכן נראה מדברי התוספות שאכתוב לקמן בסמוך וכן הרב רבינו אשר לא גרס במשנה ולא בברייתא ואף בסדר המשנה דירושלמי נמי ליתא:

אמר רבי יהודה מעשה כו׳. וכתבו התוספות אין זה מעשה לסתור דאמילתא דלעיל קאי דלא בעי מחיצה לשם מים עד כאן וכבר כתבתי לעיל דל״ג במתניתין דהכא רבי יהודה אומר כותל שעל גבה כו׳. אכן נ״ל דאפ״ה קושיא זו דמעשה לסתור לא קשיא ולא מידי ואע״ג דכיון דל״ג רי״א כותל כו׳.

אם כן את״ק קאי והוה מעשה לסתור. דליתא דהשתא בלשון קושיא הוא דמקשה על הת״ק מהך מעשה ולא קא״ל בניחותא. ותדע דהא רבנן דהיינו תנא קמא מהדרו ליה וא״ל מפני שלא היה בה כשיעור]:

שלא היה בה כשיעור. כתב הר״ב שאין נעשין רשות לעצמן וכו׳ אא״כ וכו׳ ומסיים רש״י שאם עוברת ברשות הרבים הויין רה״ר כדתנן בפי״א דשבת משנה ד׳ רקק מים ורה״ר מהלכת בו חייב וכמה הוא רקק פחות מעשרה טפחים אלמא מים שאינן עמוקים עשרה אינן רשות לעצמן וכי הוו נמי בחצר הוו להו רה״י עכ״ל. ומשמע מיהו דאם אין בה כשיעור דמודו רבנן לרבי יהודה דכותל שעל גבה תדון משום מחיצה. וזה לשון הרמב״ם בפרק ט״ו מהלכות שבת ואם אין בגובהה עשרה או שאין ברחבה ד׳ ממלאין ממנה בלא מחיצה ע״כ. ולמאי דאמרן דכשאין בה כשיעור שיש להן הדין של המקום שהם עוברים בו. ואם כן כי באו מי האמה הזאת מכרמלית או ממבוי או מרשות הרבים אמאי תסגי לה בכותל שעל גבה טפי מבור שבין שתי חצירות דמתניתין דלעיל דאטו חמירא טלטול שמחצר לחצר מטלטול שממבוי לחצר וכל שכן מכרמלית ואין צריך לומר מרשות הרבים. וצריך עיון:

אלא אם כן עשו לה מחיצה. פי׳ הר״ב כל סביבות הגזוזטרא או סביב נקב ד׳ על ד׳ כו׳ כן כתב רש״י. והתנאי דד׳ על ד׳ קאי נמי אגזוזטרא עצמה. דמידי הוא טעמא דבעינן בנקב שיהא ד׳ על ד׳ הוא משום שצריך שיהא בחלל המחיצות ארבעה על ארבעה דבלאו הכי לא הוו מחיצות. כדפירש״י בגמרא דף פ״ו ע״א וה״נ בעשויה בגזוזטרא עצמה:

בין מלמטה. פירש הר״ב מחוברת לגזוזטרא מתחתיה כן פירש״י. ואע״ג דלהרמב״ם שכתב הר״ב דפירש מלמטה על המים הוי [*פירש דמלמעלה מתחת אותו נקב כדפי׳ רש״י בלמטה וכן הוא בהדיא בפירוש הרמב״ם ז״ל והוי הך דמלמעלה ומלמטה דהכא] דומיא דלעיל משנה ו׳ כתבו התוספות דרש״י ס״ל דנקב עשוי ד׳ על ד׳ אפי׳ במחיצות למעלה איכא היכר:

וכן ב׳ גזוזטראות. בדף פ״ד ע״ב כתב רש״י דל״ג וכן:

[*עשו לעליונה ולא עשו לתחתונה שתיהן אסורות וכו׳. וכו הגירסא בסדר המשנה שבירושלמי ולא נשנית הבבא השניה דעשו לתחתונה כו׳ כדכתב הר״ב ולשון הטור סי׳ שנ״ה וכ״ש עשו שתיהן לתחתונה שתיהן אסורות ופי׳ הב״י כלומר דכיון דתחתונה אעפ״י שאין יכולה להשתמש דרך עליונה אלא בזריקה שזורקים הדלי לה אפ״ה אסרה עלה וכ״ש עליונה שהיא משתמשת דרך תחתונה בנחת דאסרה עלה עכ״ל. ומה שפירש הר״ב] [*עשו לעליונה שנשתתפו בני התחתונה וכו׳ ואי עשתה גם בתחתונה לא כתב הר״ב מה דינן. [איתא] בגמ׳ דשרו אפי׳ לא עירבו דגלויי גליא דעת׳ דאנא בהדך לא ניחא לי נמצא שהתחתונה מסולקת מעליונה וכל אחת רשות לעצמה ויש לה מחיצה המתרת. ומ״ש הר״ב דאם שתיהן בתוך י׳ לעולם אוסרת. זהו שיטת הרמב״ם בפ״ד מהלכות עירובין ויהיב טעמא מפני שהן כצוצרא אחת. ודומה לי סיוע לשיטת הרמב״ם בפירקין אוקימתא דאביי ד׳ פ״ד ע״ב ואין להאריך:

אין שופכין לתוכה מים בשבת. פי׳ הר״ב דבד״א וכו׳ נבלעים שם במקומם פחות כו׳ אין נבלעים ויוצאין לרה״ר. כלומר וכיון דאין ראויין להבלע הלכך כי שפיך בחצר ידע שיצאו לחוץ וכי יוצאים נתקיימה מחשבתו וגזרו על כחו ברשות הרבים דלמא אתי למשרי זריקה בהדיא לרה״ר. אבל כשנבלעים במקומן כי נמי נפקי לבר לא מקיימה מחשבתו. והא דתנן ד׳ אמות כתב רש״י דבאורך ורוחב משמע דאי לא יהיב שיעורא נמי לפותיא אין כאן שיעור מפורש כלום ומשמע אפי׳ רחבה משהו וליכא לאוקמי בה טעמא ע״כ. ומיהו אפי׳ היא שמונה על ב׳ או על תמונה אחרת. כל שיש בה כדי לרבע ד׳ על ד׳ הרי יש מקום לבלוע ושרי כדאיתא בגמ׳ אליבא הך אוקימתא דר׳ זירא וקאמר בגמ׳ דלהכי לא קתני חצר שאין בה ד׳ על ד׳ דאי תני הכי הוי אמינא דקפידא הוא שיהא מרובע והוא חצר חשוב והוי טעמא אחרינא דאמר רב שהוא ראוי לזלף ולכבד ולרבץ וכוונתו לזלף ולא שיצאו לחוץ דבחצר שהוא מרובע כזה משתמשין בו דרך כבוד. להכי תני שהיא פחותה מארבע דמשמע שחסר שיעורו הא יש שיעור ארבע על ארבע לא שנא ברבוע ולא שנא באריך וקטין שרי ועיין במשנה דלקמן:

מחזקת סאתים. ושיעור המקום כתב הרמב״ם בפט״ו מהלכות שבת שהוא חצי אמה על חצי אמה ברום שלש חומשי אמה. ע״כ. וכתב הר״ב מפני שאדם עשוי להסתפק כו׳. גמרא. וכי מסתפק טפי מלתא דלא שכיחא הוא ולא גזרינן ביה ב״י סי׳ שנ״ז בשם הריטב״א וכי מחזיק כך משמע דלעולם שרי בין הוא ריקן או יש בו ג״כ מהשופכים דמבעוד יום. ועי׳ בלשון רש״י שאעתיק במשנה דלקמן בס״ד שכיוצא בו כתב הר״ר יהונתן אדהכא. ועי׳ עוד במשנה י״ד:

בין מבחוץ כו׳. אלא שמבחוץ צריך לקמור. פי׳ הר״ב מבחוץ שעשאה ברשות הרבים. וז״ל הרמב״ם בחבורו ברשות הרבים בצד החצר כדי שיהיו המים נקבצים בתוכה ע״כ. וצריך לקמור פירש הר״ב כדי שתהא חלוקה מרשות הרבים והאי טעמא הרמב״ם כתבו בפירושו ובחבורו. וכתב הב״י לדבריו דהיינו משום דלא מיתסר אלא משום חשדא ע״כ. כלומר דאי לא הוה קמורה איכא חשדא. שהרואים עוקה מלאה מים בצד חצרו יאמרו שהוציאם מחצר ושפכם בעוקה זו שברשות הרבים. [*ובפירוש קמור עיין מ״ש ספ״ג דאהלות]:

ביב שהוא קמור ד׳ אמות. כתב הר״ב דבד׳ אמות יש שיעור לבלוע כו׳ וכפירש״י וכתב הרא״ש דלפירושו נראה דמיירי בביב שיש לו ד׳ על ד׳ כמו בחצר דלעיל. וכתב רש״י דכשיש השיעור דתיימי מיא שופכים מים בשבת. ואי נמי לא תיימי דיש בו מים מבעוד יום כיון דרוב ימות השנה עשויין לבלוע ה״נ כי נפקי לבראי לאו להכי איכוון. וכיון דלא נתקיימה מחשבתו שרי דאפי׳ מתכוון לא איסורא דאורייתא איכא הכא דהא לאו ברה״ר זריק להו איהו גופיה אלא מאליהן יוצאין הלכך כי לא מיכוון שרי לכתחילה. ועי׳ במשנה י״א:

וחכמים אומרים אפי׳ גג או חצר מאה אמה כו׳. לשון הר״ב דכיון דבגויה שפיך מקלחי להדיא ונפקי לרה״ר והרואה אומר ששפכן סמוך ליציאתו לרה״ר וכ״כ רש״י ומסיים ובעי דליפקו. ע״כ. וכלומר ונתקיימה מחשבתו. ובלשון זה שאמרו מקלחי להדיא כו׳ ובדברי רש״י ובכח כל זה לחלק באו מה בין ביב לעוקה דעוקה העשויה ברשות הרבים אם היא קמורה דתיימי מיא לא פליגי רבנן במתניתין דלעיל והכא פליגי אלא היינו טעמא דעוקה שהיא גומא עמוקה כשנשפכים לשם דרך ירידה לגומא נשפכים ואין יוצאין כלל. אבל בביב שהוא חריץ ארוך אע״ג דקמורה בד׳ אמות ובד׳ אמות הא אמרן דתיימי מיא מ״מ חכמים אוסרין משום דהכא השפיכה שבה היא מקלחת להדיא והמים הולכים ונזחלין דרך החריץ איכא טפי למיחש דלא תיימי ויצאו לרה״ר מכח שפיכתו והרואה יאמר כו׳. ודוקא בביב שהוא חריץ חיישי׳ להכי דמפני שהוא חריץ לא יוכלו המים להתפשט אנה ואנה ומקלחי להדיא אבל בלאו הכי לא הלכך במתני׳ דלעיל לא בעינן עוקה אלא בחצר הפחות מד׳ אבל כשיש בה ד׳ לא בעינן עוקה. ואע״ג דמים נשפכים על שטח קרקע החצר שלא כדרך ירידה לגומא. מ״מ הואיל ואין כאן חריץ יכולין המים להתפשט אנה ואנה ותיימי מיא קודם שיצאו לחוץ. כל זה ראיתי ונתון אל לבי כדי ליישב סתם מתני׳ דלעיל אליבא דחכמים. כ״ש שהר״ב והרמב״ם פסקו כחכמים ולא השגיחו למשנתו של ראב״י דקב ונקי כדאמרינן בפרק החולץ (יבמות דף מ״ט) משום דס״ל דלאו כללא הוא לכל מקום. וכן במ״ד פ״ט דסוטה פסקו הרמב״ם והר״ב דלא כראב״י לגבי ר״ע. ותדע דהא הרי״ף בפ״ק דמ״ק דפסק כראב״י יהיב טעמא משום דאמוראי כוותיה אזלי. והרא״ש נמי כתב כראב״י אע״ג דלרש״י לא אזלי כוותיה מ״מ הירושלמי מוכיח כן. ואי איתא דכללא הוא לא היו צריכין לראיה אחרת. והרז״ה פסק שם דלא כראב״י ולפיכך ראוי לפרש משנה דלעיל כרבנן. אבל כי דייקינן במלתא לא מתקיימה שפיר האי פירושא ומאי דקא מפליגינן בין ביב הקמור בד״א לחצר שהיא ד״א. דהא כתבינן לעיל בשם הרא״ש דביב נמי דקמור ד׳ על ד׳ הוא והכי ודאי מוכחא מלתא. והשתא כיון שהוא ד׳ על ד׳ כמו החצר הרי המים מתפשטין בתוך ד׳ על ד׳ ונבלעים. וממ״נ אם כל הד״א הם בשפוע א״כ יש כאן נמי כעין גומא ונבלעים כמו בעוקה ואם רק חריץ באמצעו הרי מ״מ יכולין להתפשט בביב עצמו שהוא ד׳ על ד׳ ונבלעים קודם צאתם לרה״ר כמו שנבלעים בחצר קודם צאתם לרה״ר דחריץ זה לא מעלה ולא מוריד כולי האי. אלא עיקרן של הדברים דלפום האי פירושא דפי׳ הר״ב במתני׳ דלעיל דשריותא תליא במקום שהוא שיעור לבלוע המים לא אתיא מתני׳ דלעיל כרבנן דהכא. דלרבנן דהכא לא שרו ליה משום שיעור מקום בליעת המים שהרי הכא דיש שיעור לביב כדאמרן ואפ״ה אסרי והכי מוקים בהדיא בגמ׳ דלהאי פירושא כולה מתני׳ ראב״י היא וחסורי מחסרא וה״ק חצר שהיא פחותה כו׳ הא ד״א שופכין שראב״י אומר ביב הקמור כו׳. ועל רש״י אין כאן מקום תלונה כלל דברישא לא פי׳ כלום אלא כתב כדמפרש בגמ׳. ואיכא פירושא אחרינא בגמ׳ כדבעינן למימר לקמן דסלקא מתני׳ דלעיל כרבנן. ועוד דרש״י שפירושו בסדר הגמ׳ לא הוצרך לפרש דרישא דלא כרבנן דבגמ׳ קחזית ליה. וגם על הרמב״ם אין מקום להתלונן דבפירושו למשנה דלעיל כתב כשיש בחצר פחות מד״א על ד״א ונתכוין בזה לטעמא דרב שבגמ׳ דמפרש דפחות מד׳ דתנן היינו פחותה מד׳ על ד׳ וכדתניא בהדיא בגמ׳ וכלומר כי פחותה מהריבוע כזה אע״ג שהוא ארוך ח׳ אמות ברוחב ב׳ שיש לרבע בה ד׳ על ד׳ כל שאין ברוחב גם כן ד׳ אין החצר ראוי להשתמש בו דרך כבוד לזולפו ולרבצו ולכבדו ונמצא שכל המים ששופכין שם אין דעתו לזלף החצר אלא שיצאו לחוץ וכי נפקא הא מתקיימת מחשבתו הלכך גזור רבנן עליה דלמא אתי למשרי זריקה בהדיא לרה״ר וע״י עוקה שרינן שהמים אינם מקלחים לרה״ר אלא מתקבצין בגומא אבל כשיש בו ד׳ על ד׳ ברבוע דרגילין לזלף מסתמא לזלף הוא שופך וכי נפיק לא מתקיימת מחשבתו וליכא למיגזר. ובביב סבירא להו רבנן דכיון ששופך ע״פ הביב מגלי דעתיה דשפיך ולא לדלוף ואיכא למגזר משום זריקה ברה״ר. ומיהו כי שופך על הגג עצמו או בחצר שלא על פי הביב דאין יורדין מכחו לרה״ר לא גזרו אבל כששופך ע״פ הביב שהמים אינם מתקבצים אלא נזחלים ויוצאים ומכחו יוצאים איכא למגזר אע״ג דיש כאן שיעור לבלוע הא אמרו דלפי׳ זה לא נפקא מינה מידי בשיעור הבליעה. אלא להר״ב דפוסק כחכמים ומפרש למתניתין דלעיל בטעמא דלא סלקא אליביה דרבנן ולא פירש דאתיא כראב״י יש מקום תלונה בדבריו. והטור מפרש מתניתין דלעיל כהר״ב. אבל פסק כראב״י משום דמשנתו קב ונקי:

[*אבל שופך מגג לגג. והטור סוף סי׳ שנ״ז כתב שופך על הגג. והב״י העתיק שופך הוא לגג ע״כ. ובמשנה שבסדר ירושלמי אבל שופך הוא על הגג]:

וכן שתי דיוטאות. הר״ר יונתן מפרש דכי גרסינן וכן דקאי אצירוף דתנן חצר ואכסדרא מצטרפין וקאמר דכמו כן שתי דיוטאות שלפני עליה ויש עליהן תקרה מעזיבה [רבה] (נ״א רכה) שמתבלע בהן מים כמו בחצר והן זו כנגד זו. ולא זה למעלה מזה ואינן רחוקות ד׳ טפחים זה מזה קאמר מתניתין דמצטרפין לד״א ושופכין בהן מים בשבת אבל אם אינן זו כנגד זו אלא זה למעלה מזה או רחוקות ד״ט זו מזו שאין תשמישן נוחין זה לזה חיישינן

כשיצא אל הדיוטא האחת לשפוך שופכיו ויראה שמתקלקל בכאן לא יעבור אל האחרת לשפוך לה מפני הטורח וישפכם לרשות הרבים וצריכין לעוקה כגון עריבה מעץ או חבית שנשברה ועושין לעוקה ומחזקת סאתים. ומקצתן עשו עוקה כו׳ חוזר לחצר שהיא פחותה מד״א כו׳ עכ״ד. ולפי׳ הר״ב ל״ג וכן וכפירושו מפרשים רש״י והרמב״ם:

ואת שלא עשו עוקה אסורים. פירש הר״ב כל זמן שלא עירבו דאי שריית כו׳ אתו לאפוקי מאני כו׳. עם השופכים כו׳ כי יחוש על קלקול הדיוטא ולא ישפכם בדיוטא שיתגלגלו וירדו לעוקת חבירו אלא יוציאם עם הכלי כו׳ וכי תימא כי נמי ערבו אמאי שרי הרי נמצא ששני בעלי בתים שלכל אחד שיעור סאתים שופכין בעוקה אחת שאינה מחזקת רק סאתים הא מילתא מפרשא בגמ׳ דלא איכפת בנפישי דמיא וכדפרישית לעיל בשם רש״י דאפילו נתמלאת מבעוד יום לית לן בה. והלכך כששופך יותר מסאתים נמי לית לן בה דלא קבעו חכמים אלא שיהא כאן גומא המחזקת שיעור לבעל הבית אחד ליומא דהשתא כוונתו לשפוך בגומא ולא שילכו לרשות הרבים וכדפרישית לעיל. וכתבו התוספות ואי מיירי בלא עירבו תרוייהו ליתסרו. ויש לומר דאינם שופכים ממש בתוך העוקה שבחצר אלא שופכין על הדיוטא הן יורדין על העוקה הסמוכה לה. ואע״ג דהוי חצר שאינה מעורבת לא אסרו בה:

ט **שלא יהא [גג] גבוה כו׳**. כתב הר״ב גזירה משום תל גבוה י׳ ורחב ד׳ ברשות הרבים. דהוי רשות היחיד כדפירש בריש פי״א דשבת. ומה שכתב הרמב״ם כגון עמוד כו׳ ברשות היחיד הוא שגזר ר״מ משום תל כו׳ ברשות הרבים. וה״ה לגגים דמתני׳ דהוי כמו עמוד כו׳ ברשות היחיד דגזרינן משום תל כו׳ ברשות הרבים:

גבוה עשרה או נמוך עשרה. אע״ג דהיינו הך דאם האחד גבוה מהשני עשרה. בהכרח השני נמוך ממנו עשרה וכן להפך. נקט הכי. משום דלפעמים שתי הבתים הסמוכין בגגותיהן אין שום אחד מהן גבוה יותר מחבירו. אלא שבית האחד נבנה בעמק לפי שאין קרקע שתי הבתים שוה ואז לא שייך לומר שזה גבוה. אלא שייך לומר שזה נמוך:

קרפיפות. פי׳ הר״ב שאינן יותר מבית סאתים. ובלא הוקף לדירה. וכר״ע בפ״ב מ״ה דהלכה כמותו. ואי הוקף לדירה אפי׳ ביתר נמי וכדאיתא בטור סימן שע״ב וכתב עוד דאפילו לא הוקף לדירה והוא יתר מבית סאתים אע״ג דאסור לטלטל בו יותר מד׳ אמות כדלעיל מכל מקום הוי לר״ש רשות אחת לגבי חבירו או לגבי חצר לטלטל ב׳ אמות בזה וב׳ אמות בזה להוציא ולהכניס מזה לזה כדפרש״י ריש פרק י״ט דשבת דף ק״ל:

לכלים ששבתו בתוכן. פי׳ הר״ב מוציאין מזה לזה מסיים הרמב״ם ובלבד שלא יכנס בכלי זה לבית מן הבתים אלא א״כ ערבו. פ״ג מה״ע:

ולא לכלים ששבתו בתוך הבית. פי׳ הר״ב והביאן לחצר על ידי שעירבו ואע״ג דהשתא שכיחי מאני דבתים בחצר אפ״ה כלים ששבתו לתוכן שרי לטלטולי ולא גזרינן דלמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר. וליכא למימר יאמרו שני כלים בחצר א׳ מותר וא׳ אסור דרבי שמעון לטעמי׳ דלא גזר בכי הא. במ״ו פ״ד. גמרא. [*ומה שכתב והלכה כר׳ שמעון. גמרא]:

גג גדול כו׳. פי׳ הרמב״ם כשיש כותל מקיף בגגות. וכן נראה דברי הר״ב. [*אלא שלא פי׳ בהדיא לפי שאין צריך להיות כותלים ממש. אלא אמרינן גוד אסיק מחיצתא. ומיהו דוקא כשאין הגג בולט מהכותל דמינכרא מחיצתא] וכדרב בגמ׳. ולדידיה מפרש בגמ׳. דלהכי תנא גג וחצר דגג דומיא דחצר מה חצר מינכרא מחיצתא אף גג מינכרא מחיצתא. דאי לא. לא אמרינן גוד אסיק. וגדול נמי אסור:

הגדול מותר. פי׳ הר״ב להוציא לו כלי בית שלמטה. דאילו כלים ששבתו [*בתוכן] מותרין בשתיהן. כדקי״ל לר״ש. ומ״ש הר״ב ושרי באותן גפופין. כלומר בשביל אותן גפופין שרי בכל הגג וכלישניה גבי חצר:

הגדולה מותרת. אם עירבה לעצמה רש״י. ועיין במשנה דלקמן:

והקטנה אסורה. כתב הר״ב דאם נפרצה בשבת כו׳. טעמא מפורש במשנה דלקמן:

חצר שנפרצה לרה״ר. אפילו בשבת. טור סי׳ שע״ד ועיין במשנה דלקמן:

וחכ״א מתוכה לרה״ר. וכתב רש״י וה״ה נמי מתוכה לרה״ר. וקשיא אמאי לא קאמרי מתוכה לרה״י דמכדי לאפלוגי. אדר״א קאתי הל״ל בלישני׳. ולמסקנא דגמרא ניחא דמסקינן דבתוכה כ״ע לא פליגי דכרמלית היא. כי פליגי במקום מחיצה. דר״א סבר צדי רה״ר כרה״ר ומקום מחיצה זו צדי רה״ר היא ורבנן סברי דצדי רה״ר לאו כרה״ר. ור״א דקאמר מתוכה לאו דוקא אלא מתוך מקום מחיצתה קאמר. ומשום דרבנן נקטי מתוכה נקיט איהו נמי מתוכה. ורבנן ה״ק מי לא קא מודית לן היכא דטלטל מתוכה לרה״ר דפטור דכרמלית היא צדי נמי ל״ש. ור״א התם לא קדרסי לה רבים והכא דרסי לה רבים והשתא רבנן אמרו לר״א מתוכה לרה״ר קא מודית ומשום הכי קאמר ר״א נמי מתוכה והוא לא יכול לומר מתוכה לרה״ר חייב דלדידיה מתוכה מתוך מקום מחיצתה והוא רה״ר לדידיה. ומסדר המשנה הקדים דברי ר״א לחכמים שכך דרכו לשנות דברי חכמים באחרונה ועי׳ משנה ג׳ פ״ז דיומא ופ״ד דביצה מ״ו:

משתי רוחותיה. פי׳ הר״ב בקרן זוית. גמ׳. ועיין משנה דלקמן:

וכן בית שנפרץ. פי׳ הר״ב ואין התקרה פרושה ומתוחה על מקום הפרצה. אע״ג דלפנים במקום שכלתה הפרצה מהכתלים משם ואילך יש תקרה לא אמרי׳ יורד וסותם הואיל ובאלכסון הוא כזה תוספות. וא״ש דלא תנן בית גבי רוח אחת במתני׳ דלעיל דהכא מסתמא שנפרץ גם התקרה קמ״ל דבאלכסון לא אמרי׳ פי [תקרה] יורד כו׳. ובפירוש הרמב״ם וזה הבית שאמרנו [שנפרץ משתי רוחותיו] הוא שנפגם סדרם ונהרס זוית מזויותיו ונפל קצת מזה הכותל ולא תהיה קורה פרוסה על מקום הפרצה אלא אשר יהיה מושב הקורות בקירותיו על זאת הצורה. ולפיכך הוא אסור. אבל כשנפרץ על זאת הצורה הרי הוא מותר כי העיקר אצלנו פי תיקרה יורד וסותם ע״כ ובחבורו ספי״ז מה ש כתב בית או חצר שנפרץ קרן זוית שלה כו׳ אין עושין פתח בקרן זוית ואם היתה שם קורה מלמעלה על אורך הפרצה וכו׳ מותר וכו׳ והוא שלא תהיה באלכסון. עכ״ל. והמגיד כתב שכוונתו אינה מבוארת ובכ״מ מדקדק מדלא כתב בקרן זוית וכתב קרן זוית שנראה שאינו מפורש שאוכל בשתי רוחות אלא שנפרץ מן הצד קרי לה קרן זוית ואמר שאם מונחת הקורה על אורך הפרצה אמרינן פי תקרה וכו׳. אבל אם הקורה מונחת לאורך הפרצה באלכסון לא אמרינן פי וכו׳ עכ״ד. וזהו כפירושו שבפירוש המשנה. ולהרמב״ם צ״ל דהכא תנן בית לאשמעינן דאף בבית אמרינן פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי:

וכן מבוי שנטלו קורותיו או לחייו. כתב רש״י דגרסינן שניטלה קורתו או לחיו. ע״כ. כלומר דהא הכשירו בלחי א׳ או קורה א׳ כדלעיל מ״ב פ״ק. והתוס׳ דף י״ז כתבו עוד דאע״ג דאליבא דר״י קיימינן ואשכח ליה לדידי׳ מבוי ניתר בב׳ קורות או שני לחיים [כמו במפולש] מ״מ למה לי למנקט קורותיו כיון דבקורה אחת או בלחי אחד נאסר המבוי ע״כ. [*וכגירסת רש״י הוא במשנה שבסדר הירושלמי]:

ר״י אומר אם מותרין כו׳. פי׳ הר״ב כלומר כשם שאסורין וכו׳ בגמ׳. וכתב הר״ר יונתן ואע״פ שמצינו כהאי גוונא מותר לשבת אחרת כגון שיורי עירוב (ולר׳ יוסי עצמו פ״ז מ״ט) שאפילו לשבת אחרת מועיל בכל שהוא. אע״ג דלכתחילה בעינן שיעור. ע״כ:

אסורים לאותה שבת. כתב הר״ב ולא אמרינן הותרה כו׳ כלומר דלעיל בקטנה שנפרצה לגדולה אמרינן דהותרה כו׳ ומסתמא לאו בחצר שאין בה אלא אחד מיירי אלא בסתם חצר שיש בה דיורין הרבה אלא שערבו ולזה נתכוון רש״י ז״ל כמו שכתבתי לעיל בשמו דהא דגדולה מותרת כשעירבה לעצמה ומאי קא משמע לן פשיטא דאי בלא עירבה היאך תהא מותרת אלא משום דבגמרא מוקמינן למתניתין דלעיל שנפרצה מע״ש וכדכתב הר״ב. ושאם נפרצה בשבת אף הקטנה מותרת. להכי נקט שעירבה. לומר דמתניתין בעירבה כל אחת לעצמה מיירי וטעמא דקטנה אסורה משום שנפרצה מערב שבת אבל כשנפרצה בשבת אף הקטנה מותרת הואיל ועירבה. וקא משמע לן דאין צריך שתהא של יחיד. וקאמר הר״ב דאפילו הכי לא דמי הכא לדלעיל. ודבריו דברי הרמב״ם הן בפירושו. והב״י שכתב בסימן שע״ד וז״ל שאני התם שלא נפרץ אלא לחצר אחר שהוא רה״י כמוהו ואין ביניהם אלא שזה של יחיד אחד הוא וזה של יחיד אחר אבל כשנפרץ לרשות אחרת ממש דהיינו לרשות הרבים או לכרמלית לא אמרינן הואיל כו׳ ע״כ. צריך לפרש דבריו ג״כ דמ״ש של יחיד היינו אף אם ע״י עירוב נעשה כשל יחיד ותדע דאל״כ אדמחלק בסיפא ברה״ר וכרמלית לחלק בחצר עצמה שיש בה דיורין הרבה. ומתוך מה שכתבנו אתה למד טוב טעם למה שכתבתי לעיל בשם הטור בחצר שנפרצה לר״ה דמיירי אפי׳ בשבת. דהתם נמי לאו לענין עירוב הוה כמתניתין דהכא:

וחכמים אוסרים. הואיל ומפולש לא אמרי׳ פי תקרה יורד וסותם (ול״ק מהכא אפירש״י בגמרא באכסדרה בבקעה. דהכא מפולש לרה״ר והתם בבקעה דכרמלית. תוס׳ דסוכה ד׳ י״ח) וא״ת במתני׳ דלעיל דמוקמינן בקרן זוית לוקמה בב׳ רוחות זו כנגד זו דהוה מפולש וכרבנן. כתבו התוס׳ בד׳ צ״ד סד״ה משתי רוחות. דניחא ליה לאוקמיה בכל ענין. ע״כ:

ועוד אמר ר״י. כלומר ועוד זו מתיר אע״ג דליכא פי תקרה. גמ׳. ומכלל הא כ״ש הך דלעיל דאיכא נמי פי תקרה. אלא דאמר ר״י להא דלעיל דקסבר דרבנן יודו לו בההוא [*ועי׳ מ״ש בס״ד פ״ד]:

מערבין. כלומר משתתפין. הר״ר יונתן. וכבר ראית כיוצא בזה פ״ו מ״ה:

המוצא תפילין וכו׳. הך פירקא במסכת שבת הוה ליה למיתני גבי הוצאות אלא משום דקתני (במשנה ב׳) ר״א כו׳ ואפי׳ חוץ לתחום ועוד משום דקתני בס״פ רש״א מקום שהתירו כו׳ ומפרשי׳ דקאי אס״פ [מי שהוציאוהו]. תוס׳:

המוצא תפילין. פי׳ הר״ב בשדה במקום שאין משתמרין ר״ל ויש לחוש שיתבזו וכדכתב בדבור בישנות ואסור להניחן במקום בזיון. וכן אוכיח מדברי רש״י בסוף המשנה (מ״ש רש״י בכאן במקום שנאבדים לשון אבוד וכלייה הוא תדע דלא כתב שיגנבו דמשום גנבי לא התירו וכן כתבו התוס׳ בסוף פ״ק דביצה. ולשון הטור סי׳ ש״א בבזיון במקום שאין משתמרין הכי נמי קאמר בבזיון דהיינו במקום כו׳ שיש לחוש לבזיון ואפילו דעד עכשיו לא נתבזו. [*ושם תפילין פירשתי ברפ״ד דמנחות]:

מכניסן זוג זוג. פי׳ הר״ב קסבר שבת זמן תפילין הוא. והכי מסקנא דגמ׳ דמחוורתא כדשנינן דבהא פליגי תנא קמא ורבן גמליאל. ותימא דהכא פסק

הר״ב וכל הפוסקים כת״ק דזוג זוג מכניסן. וא״כ סבירא לן דשבת זמן תפילין. ובמשנה ג׳ פ״ג דברכות מפרש הר״ב דשבת לאו זמן תפילין וכן הסכמת כל הפוסקים. ונמצאו שתי הלכות פסוקות דסתרן אהדדי. ואפי׳ אם נתרץ דברי הפוסקים ונאמר דהך מחוורתא דקאמר בגמרא היינו לשנויי מאי דס״ד דפליגי בדרב שמואל בר רב יצחק דאמר מקום יש בראש שראוי להניח בו שני תפילין וכו׳ דת״ק לית ליה דרב שמואל בר ר״י ור״ג אית ליה ומשני דכ״ע אית להו ובשבת זמן תפילין פליגי וקאמרי׳ תו ואב״א כו׳ ואב״א כו׳ ולדחות כל הני שנויי אמרינן מחוורתא כו׳ אבל אה״נ דלפי האמת האי שנויא גופיא שנויא בעלמא היא. ופלוגתייהו בדרב שמואל בר רב יצחק ולכ״ע שבת לאו זמן תפילין הוא. הנה מלבד דכל זה דוחק ואין זה במשמע. גם בתוס׳ בדף צ״ו ע״ב בד״ה לא ס״ד. נראה מדבריהם דאין סברא לומר כן דתנא קמא לית ליה דרב שמואל. ואפי׳ כי נימא הכי אכתי קשיא לי מתיר אע״ג דליכא פי תקרה. גמ׳. ומכלל הא כ״ש הך דלעיל דאיכא נמי פי תקרה. אלא דאמר ר״י להא דלעיל דקסבר דרבנן יודו לו בההוא [*ועי׳ מ״ש בס״ד פ״ד]:

מערבין. כלומר משתתפין. הר״ר יונתן. וכבר ראית כיוצא בזה פ״ו מ״ה: הלכה פסוקה אחרת מהרא״ש שהביא בטור א״ח סי׳ ל״ד דפסק להא דרב שמואל שיוכל להניח ב׳ זוגות חד דרש״י וחד דר״ת והא הכא פסקינן כת״ק דלית ליה דרב שמואל וצ״ע ועוד נשאר ג״כ בתימה מה שהקשיתי על הטור במשנה ב׳ פ״ו דשבת. ועיין סוף פ״ק דביצה:

בישנות. פי׳ הר״ב שניכר הקשר כו׳ ואע״ג דהשתא אין בו קשר רשאי ללובשו דאפ״ה הוי דרך מלבוש א״נ דעונבו. תוספות:

אבל בחדשות פטור. פי׳ הר״ב אין מחללין דאיסור נמי איכא והכי תניא בברייתא דף נ״ז ר״י אוסר בחדשות וכ״כ בתוספות:

ובסכנה מכסן והולך לו. פי׳ הר״ב בסכנה של שמד ופירש״י אכולה מתני׳ קאי בין מעט בין צבתים מכסן בטליתו (והר״ר יונתן כתב בקש ותבן וניחא טפי דאין כאן הרגש) שלא יוטלו כל כך בבזיון ומניחן שם והולך ולא [יזיזם] משם שמא ירגישו בו ויתחייב למלכות אבל סכנה דלסטים נכרים קאי אמחשיך דאי איכא סכנה להחשיך מפני הלסטים מוליכן וכו׳ ולא יניחם שם שלא יזלזלו בהם הלסטים. וינהגו בהם מנהג בזיון ע״כ. דקדק רש״י לכתוב לסטים נכרים משום דבסוף פ״ק דביצה אמרינן דלסטים ישראל לא אתי לזלזולי בהו והרי לא התירו אלא משום חשש בזיון כמ״ש לעיל. ומ״ש הר״ב דחסורי מחסרא והכי קתני. גמ׳. ומשום ר״ש דפליג במשנה דלקמן איצטרך למחסרא. [*ונ״ל דרבינו הקדוש הוכרח להחסיר למשנתינו דהא חכמי המשנה לא רצו לגלות הא דפחות פחות מד׳ אמות כמ״ש בר״פ אחרון דמסכת שבת]:

רבי שמעון אומר נותנן לחבירו וכו׳ ות״ק סבר פחות מד׳ אמות עדיף דאי אמרת נותנו לחבירו וחבירו לחבירו אוושא מלתא דשבת. גמרא. פי׳ הר״ר יהונתן ויש חילול השם בעיני עמי הארץ השומעים. שסוברים דאיכא חילול שבת. וטעמא דר״ש בגמ׳. כדכתב הר״ב והרמב״ם. ושמעת מהך דפליגי. ותימה על הרמב״ם דמזכי שטרי לבי תרי דפסק כרבי שמעון וכדכתב הר״ב. וכתב ג״כ שמותר להוליך [פחות] פחות מד״א. וכן בחיבורו פרק י״ט מהלכות שבת וכן קשה בטור ס״ס ש״א ואם נוכל לפרש דבריהם דלצדדין קאמרי ניחא. דזה שאמר מוליכו פחות [פחות] מד״א באין עמו חברים. וכך כתבו התוס׳ דמודה ר״ש בכך דלא גרע מכיס דריש פ׳ בתרא דשבת כמו שכתבתי שם. וזה שאמר נותנו לחבירו בשיש שם חברים. והשתא כולה פסקא כר״ש. ולפי פסק זה. גבי כיס נמי נותנו לחבירו כו׳ דהא הכי עדיפא ליה. וכן כתבו התוס׳. וזה היה להרמב״ם ולטור לפרש בפ״ו מהלכות שבת וסי׳ רס״ו ואולי שסמכו על מה שכתבו לדר״ש במקומו. ודין הכיס העתיקו כמוזכר במקומו בגמ׳:

וכן בנו. דאיכא נמי דבר מצוה דצריך הוא להרחיצו ולסוכו ביום הולדו ואליבא דת״ק שרי בהולכת פחות [פחות] מד״א. הר״ר יונתן:

אפילו מאה. דאע״ג דקשיא ליה ידא כלומר מה שמטלטלין אותו מיד ליד. אפילו הכי הא עדיפא משיוליכנה פחות [פחות] מד״א גזירה וכו׳. גמרא:

אפילו חוץ לתחום. פי׳ הר״ב בחבית של הפקר. גמ׳. ופירשו בתוס׳ [ל״ז ע״ב ד״ה הכא בחבית] דחוץ לתחום דחבית אבל לא מחוץ לתחום של הזוכה בו כדתנן משנה ה׳ פרק בתרא דביצה דכרגלי הממלא. א״נ שלא נתכוון שום אחד שיזכה לא לו ולא לאחרים אלא כל אחד למה ששותה. ומ״ש הר״ב הא קיל״ן הבהמה וכו׳ במשנה ג׳ פרק הנזכר. ופסק הר״ב כר״י וכן פי׳ הרמב״ם ולכאורה היינו לאפוקי מדא״ל. אבל במאי דפליג אר״ש ומתיר אפילו לדבר הרשות לית הלכתא כר״י אלא כר״ש וכתנא קמא דלא התירו אלא לדבר מצוה ואין זה כנגד הכלל דר״י ור״ש הלכה כר״י דהכא תנא קמא סבירא ליה בזה כר״ש ונמצא דר׳ יהודה עם סתם משנה הוא חולק וההוכחה שכן הוא. דאי אמרי׳ דפסק כר׳ יהודה דשרי אף לדבר הרשות אם כן הלכה כר״ש דקאמרי. למאי מיבעי להו כלל. אלא שראיתי להרמב״ם בפי״ב מה״ש דפסק כר׳ יהודה אפי׳ לדבר הרשות וכן פסק בטור ס״ס ש״א. וצ״ע למאי כתב כלל הלכה כר״ש. ואפשר משום בנו דאע״ג דקשה ליה ידא מותר באוושא ולא בהולכה דבהא לא איירי רבי יהודה ומיהו הר״ב אפשר שסובר כהרמב״ן שהביא ב״י והמגיד דס״ל דלא פסקינן הלכתא כר״י אלא לגבי דא״ל וכמו שכתבתי:

א״ל. פי׳ הר״ב ריב״ן הוא דשמעינן ליה לעיל בפ״ד משנה ה׳:

גוללו אצלו. פי׳ הר״ב הואיל וראשו אחד בידו. דאף ע״ג דמרשות הרבים לכרמלית לאו איסור דאורייתא איכא. מיהא הכא בנח ברשות הרבים מיירי ואיכא משום שבות ורישא ר״י היא:

משהגיע לי׳ וכו׳. מ״ש הר״ב ובגמ׳ פריך והא לא נח. כלומר וקיי״ל רפי״א דשבת דקלוטה לאו כמי שהונחה דמיא. ומ״ש דנח על הכותל הוי כאילו נח [ברה״ר] הכי תנן לה במשנה ג׳ פרק הנזכר:

[*נותנין עליו. פירש הר״ב בני עליה והוא מלשון רש״י ז״ל. ותמיהני מי שייך עליה לכאן שאין חלון סמוך לקרקע עליה ואף אם היה כן מי שכיח בית שאינו גבוה רק י׳ טפחים ומי דחקו לפרש כן. והרמב״ם לא הזכיר בני עליה ולשון הטור סי׳ שנ״ג וחלון הבית פתוח לו. ומ״ש הר״ב ודווקא כלים הנשברים כו׳ עיין מה שכתבתי בס״ד בסוף מ״ו פ״ג דב״ב:

ומטלטל ברשות הרבים. עי׳ במשנה דלקמן]:

ובלבד שלא יוציא כו׳. אעומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברה״ר קאי ועיין מ״ו. [*והרבה דקדוקים יש לי בבבא זו בספר מעדני מלך פרק עושין פסין סי׳ ב׳ ואין להאריך בכאן]:

לא יעמוד כו׳ וישתין כו׳. פי׳ הר״ב דשתן ורוק הוו כמונחין במקום ד׳ על ד׳. בגמ׳ דמחשבתו שהוא צריך לכך משויא ליה מקום ועי׳ רפ״ק דשבת לענין ידו:

משנתלש רוקו. [*והר״ב העתיק שנתלש אולי גירסתו היתה כמו שהיא במשנה שבסדר ירוש׳ מי שנתלש וכן נראה שהיתה גירסת הרמב״ם שכתב בפירושו כי משנתלש וכו׳] ומה ש(א)פירש הר״ב והוא שנתעגל ונתהפך בפיו וכ״פ הרמב״ם וכגירסת מתניתין דכלים פ״ח משנתי׳ רבי יהודה אומר אם היפך וכו׳ וכדאיתא בגמ׳ ופירשו למשנתינו כדבריו דהתם אע״ג דהכא לא חילק כמו התם ובגמ׳ מסקי׳ דקשיין אהדדי. סברי להו דשיטתו דהתם עיקרית. ומדהכא הוא דחזר בו ופירשו לפי האמת ולא לפי משמעות המשנה אבל רש״י פי׳ כמשמעה וכתב משנתעגל ונאסף לצאת ועי׳ עוד מזה במס׳ כלים בס״ד:

לא יעמוד אדם ברה״י וישתה ברה״ר. פירש הר״ב בכלים דהם צריכין לו הכי איתא בגמ׳ לא תקשה מסתמא דמשנה ד׳ דמותר לעמוד ברה״י ולטלטל [ברה״ר] אלא דלעיל בכלים שאינן צריכין לו והכא בצריכין לו. וכתב רש״י והא ליכא למימר דשתיית המים תיהוי הכנסה כמשתין ורוק דלא דמי דהתם קא עקר מרשות זו וקעביד הנחה לרשות זו אבל שותה עביד עקירה והנחה בחד רשות דהא ברשות שהוא שותה בה פיו עומד ובפיו נחין מיד ע״כ. וכתב הרא״ש ואע״פ שהן חוזרין ונבלעים במעיו אין חשש הואיל ונחו בפיו שהוא מקום פטור ע״כ:

וכן בגת. עי׳ במשנה ד׳ פ״ד דמעשרות:

למטה מי״ט. פי׳ הר״ב וה״ק עומד כו׳ וקולט בכלי למטה מי׳ טפחים מן המים היורדים מן המזחילה. לשון מסורס הוא דמ״ש למטה מי״ט קאי אמזחילה דמסיים. וסרסהו פרשהו כך. וקולט בכלי מן המים היורדים מן המזחילה שהיא ולמטה מי״ט. וכתב רש״י דהה״נ אם המזחילה למעלה מעשרה דשרי לקלוט כל שאינו מצרף ומחבר הכלי והא דתני במתניתין למטה משום שריותא דצינור במצרף כמ״ש לקמן בסמוך. ומ״ש הר״ב אבל יצרף כו׳ למזחילה שהוא בפחות מג׳ כו׳ כלומר דבהכי עסקינן דסתם מזחילה היא בפחות מג׳. ומ״ש הר״ב ואע״פ שהיא למטה מי׳. כלומר דאילו למעלה מי׳ לא משכחת שום צד היתר בצירוף כמ״ש לקמן בסמוך:

ומן הצינור מ״מ שותה. כתב הר״ב כלומר בין קולט בין מצרף משום דצינור לעולם בולט הוא כו׳. כלומר ג׳ טפחים דלא הוי כלבוד לגג. ומשום דסתם צינור כן הוא הלכך נקט תנא דמתניתין הך שריותא בצינור אבל ה״ה למזחילה הבולטת ג״ט דדינא הכי. ומ״ש דכשאין בה ד׳ על ד׳ כו׳ דאע״ג דמתניתין בלמטה מי׳ ולבוד נמי ליכא כדאמרן אפ״ה ד׳ על ד׳ למטה מי׳ כרמלית הוי [כדפי׳ ברפי״א דשבת] ומפיק מכרמלית לרה״ר כן פירש״י. ומש״ה נמי לא שרינן צירוף אע״ג דאין בה ד׳ על ד׳ ולא לבוד אלא בלמטה מי׳ משום דאי למעלה מי׳ אף על גב דאין בה ד׳ על ד׳ ולא לבוד אסור לצרף גזירה משום דיש בה ד׳ על ד׳ דהוי רשות היחיד כשהוא למעלה מעשרה כזיז דמשנה ד׳ כדפי׳ הר״ב שם אבל למטה מעשרה ליכא למגזר דאי נמי הוי ארבע על ארבע אכתי כרמלית היא נמצאת למד דאין בין מזחילה לצנור אלא שדברו חכמים בהווה:

ממלאין הימנו בשבת. כתב הר״ב ואפילו הבור מופלגת מן הכותל של חלון ארבעה טפחים. בגמ׳. דאי בסמוכה בפחות מארבעה למה לי חולייתו גבוהה עשרה דבור גופה רה״י דעמוקה עשרה ואין כאן רה״ר מפסקת דכיון שאין ד״ט מן החוליא לכותל הבית לא דרסי ליה רבים כלל והוי מקום פטור ומינה שמעת דכשהיא סמוכה דא״צ שתהא חולייתו י׳ וזהו פירוש השני שכתב הרמב״ם למתניתין דקמ״ל דבור וחולייתו מצטרפין לי׳ ובסמוכה וגם זה בגמ׳. [*ואע״ג דכבר תנן לה במסכת שבת בפי״א כמ״ש בפי׳ הר״ב דהתם סוף משנה ב׳. תירצו התוס׳ שם דרגילות כך וכמ״ש כבר בשמם בריש מסכת

ברכות. עוד תירצו דהתם קמ״ל צירוף ד׳ כשהחוליא עצמה גבוהה י׳ והניח דף עליה ובפרק חלון (עירובין דף ע״ח) מסיימי ואי לאו דהכא. מדשבת לא הוי יליף מידי דדלמא חוליא נקט אגב סלע דבכל דוכתא רגיל להזכיר חוליא בהדי סלע ע״כ. והתירוץ הב׳ מוכח בהדיא בסוגיא דפ׳ חלון] והא דמשנה ג׳ פ״ח דבעינן שתהא הבור מלאה לא דמי להכא דהתם אין מקום פטור ביניהם אלא מקום שלא עירבו בו:

[*שופכין]. מל׳ הר״ב שכתב ודוקא באשפה של רבים וכו׳ אבל באשפה של יחיד אין זורקין לה וכו׳. משמע שגרסתו במשנה זורקין וה״נ מייתי לה בפ״ק דף ח׳ וכתבו עלה התוספות וז״ל זורקין לה בשבת משמע שהאשפה רחוקה מן הכותל ודרך למעלה מי׳ זורקים לה דהוי מקום פטור. ואית דגרסי שופכין ע״כ לשונם]:

מטלטלין תחתיו. כתב הר״ב דכיון וכו׳ ונמצאו כמחיצות וכמ״ש בטור א״ח סי׳ שס״ב ועקרן במקום שמחוברין לאילן גבוה עשרה ע״כ. וז״ש רש״י והרי יש כאן מחיצה י׳ ע״כ משום דמסתמא נופי׳ מחוברין לעיקרן בגובה י״ט. ומ״ש הר״ב ומכל מקום צריך למלאות וכו׳ שבין הנוף לארץ וכו׳ מלתא דתמיהה הוא דכל לבוד דאמרינן בכולי דוכתי לא אשכחן שיהא ממולא ול׳ הרמב״ם בפירושו שימלא חלל הענפים ובפרק ט״ז מה״ש ממלא בין בדיו ועליו וכתב וקושרן בארץ עד שיעמוד ברוח מצויה ולא הבינותי היאך קושרן בארץ ואולי שמלשון הזה יצא לו להר״ב מ״ש שבין הנוף לארץ ורוצה לומר דדברי הרמב״ם שממלא בין בדיו ועליו וקושרן עם מה שמילא מתחתיהן ולארץ דאז לא ישב הרוח אפילו מתחת. וכל זה דוחק. גם הר״ב בעצמו לא פי׳ כן במשנה ד׳ פ״ב דסוכה ומשם למדו למשנתינו דהכא ובהלכות סוכה פרק ד׳ כתב הרמב״ם וקושר אותן. ולכן נ״ל כי מלת בארץ שכתב הוא ט״ס וצ״ל כאחת וטעות כזה מצוי שהיה כתוב כאחת והחליף כ״ף בבי״ת וחי״ת ברי״ש. ומ״ש הר״ב כשיעור בית סאתים עי׳ במשנה ה׳ פ״ב:

שרשיו. שיוצאין שרשיו מן הקרקע ונראין כמו באילנות הזקנים. ר׳ יונתן:

שבמוקצה. עי׳ במ״ג פ״ב:

וחדקים. פי׳ הר״ב קוצים ומסיים הרמב״ם כמו כמשוכת חדק (משלי טו):

אין נועלין בהן. ואי קשיא לך הא דפסקינן במ״ז פי״ז דשבת דפקק החלון שרי משום דתוספת אהל עראי שרי בשבת התם בחלון הוי אהל עראי שעשוי לפתוח ולסגור תמיד. אבל הכא במוקצה ופרצה קבע הוא שאין עשוי לפתוח אלא לזמנים רחוקים לפי שאין דרך כניסתו ויציאתו עליהם. ואם היה פתח קבוע לכנס ולצאת דרך שם. אע״פ שאין גבוהין מן הארץ נועלין בהם כן כתב הרא״ש בשם הראב״ד. ומיהו [*אם היה בו ציר] צריך שלא יחזור הציר למקומה משום שמא יתקע. כתנא קמא דמשנה י״ב:

גבוהים מן הארץ. באיזה שיעור שיהיה. הרמב״ם. והכי תנא בגמ׳ אפי׳ מלא נימא. ובפי׳ הר״ר יונתן שלשה טפחים וטעות הוא כמו בטור א״ח סי׳ שי״ג כדכתב שם בב״י:

אא״כ עשו מחיצה גבוהה עשרה טפחים. רש״י פירש דאסיפא קאי. והר״ר יונתן פירש דבין אסיפא בין אריש קאי. שאם יעשה מחיצה סמוך לפתח מבחוץ מרה״י לרה״י קא מטלטל:

דברי רבי מאיר. וסתם מ״ד דעומד כו׳ ומטלטל דלא כר״מ כדאיתא התם בגמ׳ ואע״ג דבמשנה ו׳ פירש הר״ב דבחפצים הצריכים לו אסור לטלטלן וכמ״ש שם הך מפתח נמי אינו צריך אליו באותו רשות שהוא עומד בו בטור סי׳ ש״ן וכפי הר״י:

שהיה בירושלים. פי׳ הר״ב דכרמלית היא כיון שדלתותיה נעולות בלילה לא מקריא רה״ר דעיר של רבים היא שאוכלוסין הרבה באין לה. אבל עכשיו דדלתותיה נעולות לאו רה״ר שאינה כדגלי מדבר שהוא דרך פתוח כל שעה כדפירש רש״י בגמ׳. והאי כרמלית לאו דוקא כרמלית אלא כדין כרמלית שאסור לטלטל ממנו לרה״י ומרה״י לה. דהוי עיר של רבים שאסור לערב וכו׳ וכמ״ש הרמב״ם לפי שהיא עיר של רבים וכו׳. לא היתה מעורבת וכו׳. ועל העיקרים שבארנו בפרק ה׳ מ״ו. ורש״י שפירש דמערבין כולה אלא שלא עירבו. היינו לפי פירושו בפ״ה דמפרש עיר של רבים דרבים בוקעים בה. ואם דלתותיה נעולות מערבין כולה. ודוחק לומר שאם היתה ירושלים יכולה לערב כולה שלא עירבו כולה. ולהרמב״ם ניחא דאינו יכולה להתערב כולה. ובסוף פ״ה דפסחים נמי משמע הכי. דתנן יצתה כת הראשונה וישבה לה בהר הבית לפי שלא היו יכולין להוליך פסחיהם בשבת כדפירש רש״י בעצמו. ואמאי לא עירבו מערב שבת כדי שיוכלו להוליך. אלא ודאי שא״א לערב כולה ומפני כן אפשר שלא עירבו כלל. כדי שלא יבואו להוליך אפילו במקום שאינו מעורב וע״ש רפ״ו. ומעתה מפירוש הרמב״ם עצמו מתיישב מה שהקשה כ״מ פי״ד וב״י סי׳ שמ״ה. אמאי קרי לירושלים כרמלית:

רבי יוסי אומר. ולא פליג ר״י וא״ל אלא שניהם חולקים עם רבי מאיר. הר״ר יונתן:

ורבי יוסי מתיר. כיון שיש לו תורת כלי עליו ואע״פ שמלאכתו לאיסור. לצורך גופו שרי לטלטל. כדפי׳ הר״ב משנה ד׳ פי״ז דשבת ועי׳ עוד במשנה דלקמן:

נגר הנגרר. כתב הר״ב שאין בראשו גלוסטרא דאי יש הא שרי ליה רבי יוסי לעיל כלומר והכא רבי יהודה דנמי הלכה כמותו. לא התיר אלא בנגרר ולא ניחא ליה לפרש דלעיל נמי לא התיר רבי יוסי אלא בנגרר ור״א דפליג בעי קשור ותלוי כדפי׳ הר״ב שם. דס״ל דהואיל ור׳ יוסי משום דיש עליו תורת כלי מתיר לא איכפת לן אפי׳ אם אינו קשור כלל. וזו היא סברת הרמב״ם גם הטור סי׳ שי״ג לנוסח שכתב הב״י:

והנגרר אף במדינה. פי׳ הר״ב הואיל וקשור אע״פ שאינו תלוי והלכה כר״י. ולא קשיא הלכתא אהלכתא דבמשנה ז׳ פי״ז דשבת פסק כחכמים דפקק החלון אפי׳ אינו קשור ותלוי פוקקים בו. דנגר שאני שהוא בריח שתוחבין בו כדפי׳ הר״ב משנה י׳ דומה טפי לבנין והלכך בעי קשירה מיהת. כ״כ הטור. והמגיד בפכ״ו מה״ש מדקדק מל׳ הרמב״ם דמחלק דפקק החלון שהוא מתוקן ומוכן לכך מאתמול ויש לו תורת כלי עליו:

מחזירין ציר התחתון כו׳. הר״ב סתם וכתב של דלת ואיכא למטעי דדלת בית וכל המחובר כמו בור ודות נמי בכלל. וליתא וכדמפרש טעמא דר״י דס״ל דאין בנין בכלי ש״מ דלאו בדלת שבדבר המחובר מירי והכי תניא בגמ׳ ציר דלת שידה תיבה ומגדל במקדש מחזירין כו׳ ואל תטעה בלשון רש״י שכתב ציר התחתון של דלת חלון שידה תיבה כו׳. דהכי פירושו חלון של שידה וכו׳. לפי שאין פתח לשידה וכו׳ דפתח שם הונח לפתיחה המשמשת לכניסה ויציאה להכי אסברא וקרי לה חלון. וציר כ׳ הרמב״ם מגזרת תסוב על צירה (משלי כ״ו:י״ד):

אבל לא במדינה. פי׳ הר״ב גזרה שמא יתקע מסיים רש״י בגרזן או במקבת דהוי מלאכה וברפי״ז דשבת כתב דהוא גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש ע״כ:

והעליון כאן וכאן אסור. פירש הר״ב דה״ל כבונה ומסיים רש״י וקסבר יש בנין בכלים ומלאכה. הותרה אפי׳ במקדש ע״כ. ועי׳ במשנה י״ד מ״ש שם בס״ד. ומ״ש הוה כבונה הקשו ע״ז התוס׳ מב״ה דמשנה ו׳ פ״א דביצה ס״ל דאין בנין בכלים [והר״ב פוסק הכא כת״ק] ופירשו דהכא טעמא משום דשבות גדולה כזו לא התירו במקדש וטובא אשכחן דלא התירו כגון סדור קנים וכו׳ דמשנה ו׳ פי״א דמנחות ע״כ. [*ועי׳ עוד שם] וכן במי״ג וט״ו דפירקין ומשנה ח׳ וט׳ דפ״ה דפסחים. ועיין במ״ה פ״ק דביצה. [*ובירושלמי אמתניתין דלקמן אר״י בר בון לא כל שבות התירו במקדש]:

מחזירין רטיה במקדש. פירש הר״ב כהן שהוצרך וכו׳ כדי שלא תהא חוצצת כו׳. ומסיים רש״י דחציצה פוסלת בה דבעינן ולקח הכהן וכיון דחייץ לא הוי לקיחה בכהן. ומ״ש הר״ב דאי לא שריית ליה כו׳ הכי איתא בגמ׳ פ״ק דביצה דף י״א ע״ב דטעמא לאו משום שאין שבות במקדש ואפי׳ כהן דלאו בר עבודה. אלא דוקא כהן דבר עבודה הוא שהתירו לו סופו משום תחילתו ולפיכך אני תמה על מ״ש הרמב״ם בפכ״א מה״ש ומחזירין רטיה כו׳ שאין איסור שבות במקדש:

אבל לא במדינה. פי׳ הר״ב גזירה שמא ימרח וכפירש״י. ופירש שיחליק גומות שברטייה ע״כ. אבל לשחיקת סממנים ליכא למיחש כיון דמאתמול הוי עליה. והא דמ״ה פ״ו דשבת טעמא אחרינא כמ״ש שם תוס׳. ומיהו רש״י בביצה מפרש משום שחיקת סממנים. ופירושו דהכא עיקר. כי כאן מקום המשנה:

ואם בתחלה כו׳. פי׳ הר״ב שלא היתה קשורה מבעוד יום וכהן זה לא סלקה כו׳ וכ״כ רש״י. דס״ל דאי סלקה משום עבודה אע״ג דמאתמול הוא דסלקה מ״מ הואיל משום עבודה הוא שסלקה אי לא שריית ליה כו׳:

קושרין נימא במקדש. פי׳ הר״ב דקסבר מכשירי מצוה כו׳ ודוקא שנפסק באמצע כו׳ אבל כו׳ דהוי קשר של קיימא אסור. וכן כתב הר״ר יונתן. ותמיהני דכיון דס״ל דמכשירי מצוה שא״א לעשותן מע״ש דוחין מה לי שאינו של קיימא מה לי של קיימא דכיון דאדחייה אדחייה דהא הכי איתא לר״א דס״ל הכי כדאיתא בשבת פי״ט. וכ״ש למ״ש הר״ר יונתן דקסבר האי תנא עיקר שירה בכלי. ורש״י מפרש במשנה דקושרין ואע״פ דקשר אב מלאכה היא ורש״י ס״ל עיקר שירה בכלי כמו שאוכיח בר״פ בתרא דקידושין [ועי׳ במשנה דלקמן לתרץ מהכא אדלעיל ואדלקמן] והא דמפלגינן בגמ׳ בין באמצע למן הצד מפרש רש״י באמצע כשנפסקה באמצע קושרה שאלמלא עונבה לא תשמע קולה וכשנפסקה מן הצד דשם אינה צריכה חזוק כל כך עונבה ועי׳ בסוף פירקין. ומדברי הרמב״ם בפ״י מה״ש נראה דס״ל דמירי דקשר שאינו של קיימא דסמיך להך מתניתין דהכא להוא דסוף מסכת שבת דמדבריהם למדנו וכו׳ שקושרין ובאינו של קיימא. ונראה דלטעמיה אזיל דס״ל אין עיקר שירה אלא בפה כדפסק בפ״ג מהלכות כלי המקדש. וכן משמע דעת הר״ב במשנה ד׳ פ״ב דערכין ועי׳ ברפ״ה דסוכה. ומפירוש הר״ב דהכא שמענו ודאי דס״ל נמי דלא הותר קשר שאינו של קיימא שלא במקום מצוה. ואפי׳ לדברי רש״י למדנו דס״ל דלא הותר וכו׳ דהא מן הצד דעונבו משמע נמי דלא הותר אלא במקדש דאמקדש תנא לה בברייתא. מסייעין למ״ש בסוף מסכת שבת דלכ״ע לא הותרה קשירה שאינו של קיימא שלא לדבר מצוה:

חותכין יבלת במקדש. ברפ״ו דפסחים מפרש הר״ב דדוקא ביבשה דמפרך פרכה. ופי׳ נמי דבכלי אסור משום שאפשר לעשות מערב שבת:

יבלת. כתב הר״ב שנאמר או יבלת ואע״פ שלפי לשון המקרא מלת יבלת שם תואר הוא לבהמה שבה המום כמו שהתחיל עורת או שבור ולא אמר עורון או שבר שיהיה שם דבר מ״מ בלשון המשנה אי אפשר לומר כן דהיאך יאמר שיחתוך הבהמה המתוארת ונקראת יבלת ולא פי׳ מה יחתוך. אלא שבלשון

המשנה יבלת שם דבר לאותו מום והוא נקרא בלשון אשכנ״ז וואר״ץ וקאמר שיחתכנה. כ״פ רש״י. ולא ישתנה משקלו כי נמצא שם דבר על זה המשקל כמו אדרת צמרת יבשת. ואל תתמה כי לשון חכמים לחוד ולשון מקרא לחוד. ועי׳ מה שכתבתי בריש מסכת תרומות. [*ובפ״ק דפסחים משנה ב׳]:

כורך עליו גמי. [וא״ת] והא הויא חציצה ולעיל מפרש דלא תהא חציצה. מוקים בגמ׳ דהכא בשמאל דעבודת כהן בימין כדתנן בריש פרק שני דזבחים וא״נ בימין שלא במקום עבודה ופירש רש״י כגון על גב האצבע:

ואם להוציא דם וכו׳. לשון הר״ב אסור דהוה ליה חובל כו׳ וקשה דתיפוק לי׳ שאין זה צורך עבודה. וז״ל רש״י אסור שאין זה צורך עבודה. ועוד דהוה ליה חובל וכו׳ ע״כ. והא דלא שרינן הכא אב מלאכה כמו גבי קשירת נימא לפירש״י דלעיל משום דאפי׳ כי תימא דצורך עבודה הוא כדי שלא יצא הדם ממנו בשעת עבודה ולאו אורח ארעא כו׳ ולכך ירצה להוציא קודם לכן. מ״מ הואיל ואין זה אלא משום דלאו אורח ארעא כו׳ לא הוי צורך עבודה כולי האי ולא התירו אב מלאכה וכ״ש שמתיישב ג״כ הא דמשנה י״ב מה שכתבתי שם בשם רש״י:

בוזקין. פי׳ הר״ב לשון כתיתה ומסיים רש״י כדאמר ברפ״ב דיומא ממאי דהאי ויפקדם בבזק (שמואל י׳ יא) מידי דמיבזק הוא ועוד כמראה הבזק (יחזקאל א) מפרש בחגיגה כאור היוצא מן החרסים שצורפים בהם זהב והם נקובים וסדוקים ולהב היוצא בנקב יש בו כמראה ירקרק או אדמדם:

על גבי כבש. והא דתנן ברפ״ב דזבחים שלא יעמוד ברגליו על גבי כלי כו׳ משום חציצה. מפרש בגמ׳ דהכא דלא הוי להך בזיקה כי אם בהולכת עצים למערכה דלא הוי עבודה. ומ״ש הר״ב אבל לא במדינה מפני שהוא מתקן לשון הר״ר יהונתן כמתקן חצירו כדי להלך בו והרי הוא כבונה:

מבור הגולה ומבור הגדול. פירש הר״ב כך שמם ושניהם היו בלשכת העזרה. בסוף מדות תנן לשכת הגולה שבו בור וע״ש בפירוש הר״ב ומ״ש עליו בס״ד. וכתב הר״ר יונתן דבור הגדול לא מצינו לו עיקר בעזרה חוץ ממקום זה ואפשר שבו היו משקעין את מי הכיור כדתנן ביומא [מ״י פ״ג] ולפי שלא יתכן לשקעו אלא בבור ארוך מאד אפשר לומר שבזה בור הגדול היו משקעין. ועי׳ שם ביומא:

בגלגל. כתב הר״ב אבל בשאר בורות אסור גזירה שמא ימלא לגנתו או לחורבתו. פירוש וחייב משום זורע שכמו שהזורע כוונתו להצמיח הפרי כן כוונת המשקה צמחים ואילנות כדפסק הרמב״ם בפ׳ ח׳ מהל׳ שבת. ומ״ש הר״ב במקום דליכא למגזר. להרמב״ם אפי׳ בחצר כל שאין שם גינה. ולר״ת דוקא בגלגל קטן כאותן שבבתים. טור א״ח סי׳ של״ח:

ומבאר הקר. כתב הר״ב על שם שהיה באר מים חיים קורא לו בור הקר. הכי מפרש בגמ׳ וכולהו בורות הנובעים מים חיים נמי נקראים כך. ולא זהו היתרו משום שהיה קר אלא היתרו מפני הצורך היה כדמפרש ואזיל:

שרץ שנמצא במקדש. כלומר שמצאוהו מת. הר״ר יהונתן:

המיינו. פי׳ הר״ב באבנטו. תרגום אבנט המיינא. הרמב״ם:

ומבין האולם ולמזבח. דמשם ולהלן קדושה יתירה משל עזרה כדתנן לה בסוף פ״ק דכלים. ובמשנה ה׳ פ״ה דתמיד פי׳ הר״ב דעל שבות כזה גזרו ואפי׳ במקדש. ועי׳ לעיל משנה י״ב:

ושאר כל המקומות. סתמא דמתניתין למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. רש״י. וכן פירש הר״ב בדברי בן ננס:

פסכתר. פירש הר״ב סיר וכו׳ ועי׳ במשנה ה׳ פ״ה דתמיד:

ר״ש אומר. כתב הר״ב ר״ש פליג את״ק דלעיל דאמר קושרין נימא כו׳ והא דנטר עד הכא משום דבעי לאסוקי מילי דבמקדש אבל לא במדינה. תוספות. ומ״ש הר״ב אבל לא קושרין בקשר שאפשר לבא בו לידי חיובא דאורייתא. כפירושו דלעיל שם דלת״ק עצמו לא התירו אלא שאינו של קיימא. וכדכתב לקמן בסמוך שלא התירו במקדש כו׳ לא חיובא דאורייתא. ורש״י מפרש כאן דאתיא לידי חיוב חטאת במדינה כפירושו דלעיל דאפילו אב מלאכה הותרה במקדש במכשירין דא״א לעשותן מערב שבת. ומ״ש הר״ב וא״ל ר״ש לת״ק אל תתמה וכו׳ וגבי תחומין אני מיקל טפי. זה לשון הר״ר יונתן דתחומין איכא מ״ד דאית בה דררא דאיסור דאורייתא. דכתיב (שמות ט״ז:כ״ט) אל יצא איש ממקומו וכתיב (ישעיה נט) אם תשיב משבת רגליך. וכאן שאנו מחמירין דאפי׳ שבות הקל אין מתירין במדינה. ר״ש מחמיר יותר מהם שאפי׳ במקדש אינו מתיר שבות שאפשר לבא בו לידי חיוב חטאת ע״כ. ומ״ש הר״ב דאפי יצא חוץ לתחום. כפירוש הרמב״ם הוא. ולעיל בסוף פ״ד לא פירש כן. אלא דמתיר דוקא במחשיך דאנוס הוא. והן דברי הר״ר יהונתן שלשם:

סליקא לה מסכת עירובין.

פרק א

א מבוי. פירש הר״ר יונתן הכהן שהוא מלשון מבוא העיר (שופטים א׳:כ״ד) ע״כ. ומ״ש הר״ב ומן התורה שרי לטלטולי ביה כלומר כדין הכרמלית שהזכיר ברפי״א דשבת. אבל לא שיהיה דינו כרשות היחיד גמור לחייב הזורק מרשות הרבים לתוכו וכמ״ש במשנה דלקמן דאפילו הוכשר בקורה לא הוי כרשות היחיד גמורה. ומ״ש הר״ב ורבנן הוא דגזור וכו׳ וכן פירש״י וכן לשון הרמב״ם בפרק י״ז מה״ש ומד״ס היא הרוח הרביעית וכן לשון הטור סי׳ שס״ג. ועיין במשנה דלקמן דפי׳ דהל״מ היא. ועיין מה שכתבתי שם בס״ד:

והרחב מעשר ימעט. דהוי כפרצה ולא יועיל בה הכירא דקורה. ולר׳ יהודה דקורה משום מחיצה אינו צריך למעט כדאיתא בברייתא. ה״ר יונתן:

אף על פי שהוא רחב מעשר כו׳. כתב הרמב״ם ואפילו היה גבוה יותר מעשרים אמה ועיין משנה ו׳:

ב הכשר. פירש הר״ב הכנתו והזמנתו וחברו במשנה ב׳ פ״ק דב״ק:

ובית הלל אומרים או לחי או קורה. פי׳ הר״ב דאתאי הל״מ כו׳ ולעיל פי׳ דרבנן גזור כו׳. הואיל ואין הדבר מפורש בתורה אע״פ שמקובל מסיני והוא דבר תורה להעניש עליו במיתה ועונשים מקרי ד״ס כמ״ש הכ״מ בתחלת הלכות אישות והביא ראיה לדבריו. [*ומהם במשנה ג׳ בפרק בתרא דסנהדרין]. וכן בכל מקום אא״כ שאמרו ז״ל בפי׳ דאורייתא הוא כ״כ הרמב״ם בספר המצות שלו שורש ב׳ וכן ראיתי שהשיב בתשובה. [*ועוד כתב כן בפי׳ משנה י״ב פרק י״ז דכלים וכתבתיו במשנה ג׳ פ״ז דאהלות]. ועיין משנה ד׳ פ״ד דתענית. [*ובפרקין דף ד׳] ובפ״ק דסוכה הוא דאמרינן שיעורין חציצין ומחיצין הל״מ וקאי מחיצין אשיעור גובה מחיצה שתהיה עשרה והיינו לרבי יהודה דמשנה ו׳ פרק י״ז דכלים אבל לר״מ שם דהלכה כמותו מוקי התם לגוד ולבוד ודופן עקומה וכן הזכיר הרמב״ם הל״מ לענין גוד ולבוד דמשנה ט׳ וי׳ דפירקין בפ׳ ט״ז מה״ש. אבל לענין מנין המחיצות הזכיר מד״ס בפי״ז כמ״ש לעיל ועיין ספ״ט דעת שלישית דמדאורייתא בב׳ מחיצות הוי רה״י:

[*לא נחלקו ב״ש וב״ה כו׳. אמר ר״ע על זה ועל זה נחלקו. וכתבו התוספות בריש ד׳ י״ג אדרבי עקיבא דלא שייך לאקשויי טעמא דב״ש אתא לאשמועינן דכיון דת״ק אמר לא נחלקו בדין הוא שיש להשיב ולומר נחלקו ע״כ ותמהני דא״כ תהדר הקושיא על הת״ק טעמא דב״ש אתא לאשמועינן וצריך לעיין]:

ג כדי לקבל אריח לארכו. בגמ׳ הגירסא לרחבו. וכן גירסת רש״י ובספר רי״ף וכן בפ״ב דסוכה דף כ״ב. והכי מסתבר דכיון דהאריח חצי לבנה והלבנה מרובעת כמ״ש הרמב״ם בפירושו וכן בחבורו פרק י״ז הלבנה שלשה טפחים על שלשה טפחים ע״כ. ונמצא האריח שהיא המחצה לא פיחתה מן האורך אבל פיחתה מן הרוחב בלבד ומיהו בכל המשניות הגירסא לארכו וכן העתיקה בכ״מ פרק הנזכר גם בב״י סי׳ שס״ג. ואפשר דלגירסא זו נאמר דשיעור לבנה שלשה טפחים ברוחב טפח ומחצה וכשנחלקה נמצא האריח טפח ומחצה על טפח ומחצה אבל לפי זה היה יכול לקצר ולומר לקבל אריח ולא לזכור לארכו הואיל והאריח מרובע ושוה בין באורך בין ברוחב. ועוד דאם כן יוכל לקבל לבנה ברחבו ה״מ למיתני. ועיין בריש מסכת ב״ב בשיעור לבנה ואריח. ובפי׳ הרמב״ם כדי לקבל אריח לארכו ר״ל אפילו אין לרחבה אלא טפח אפשר שיתקיים עליה אריח [בטיט] שיהיה על אורך הקורה ע״כ:

ה היתה של קש וכו׳. כתב הר״ב ר״י קא״ל כו׳ ומפרש בגמ׳ דבא להוסיף שאע״פ שהוא ממין שאינה בריאה לקבל בנין כזה אפ״ה כשר. ועקומה מפ׳ בגמ׳ שעקמימותה חוץ למבוי ואילו ינטל עקמימותה יש בין זה לזה שלשה טפחים אפ״ה אמרינן רואין כאילו היא פשוטה וכולה תוך המבוי עומדת ולא חיישינן דילמא אתי לאמשוכי אבתרה. ועגולה משום סיפא כל שיש בהקיפו איצטריך ליה וכולה מתניתין זו רבי יהודה קתני לה כ״כ הר״ר יונתן הכהן. אבל הרמב״ם והרא״ש והטור כתבו דבהא דעקומה ועגולה מודו רבנן דאמרינן רואין וככ״ע אתיא. אלא דצריך שאילו ינטל עקמימותה שלא יהא בין זה לזה ג״ט:

כל שיש בהקיפו ג״ט. [*והר״ב העתיק אם יש בהקיפה וכן הגירסא בסדר המשנה שבירושלמי. וחשבון הזה] משמע בגמ׳ שהוא מצומצם וכתבו התוס׳ דקשיא דאין החשבון מדוקדק לפי חכמי המדות. והרמב״ם כתב שכל שיש אמה באלכסון שלה יש בהקיפה ג״א ושביעית בקרוב ולפי שזה לא יושג לעולם אלא בקירוב לקחו הם בחשבון הגדול ואמרו שיש בהקיפו כו׳ ע״כ ואע״פ שעל פי החשבון הזה כל שיש בהקיפו ג״ט לא יגיע אלכסונו לטפח שמפני השביעית החסר בהיקף יחסר האלכסון שליש שביעית בקירוב וא״כ הוי לקולא וכה״ג מקשה בגמ׳ פ״ק דסוכה דף ח׳ אימר דאמרי׳ לא דק לחומרא לקולא מי אמרינן. כבר כתב המגיד לא דקדקו בשל דבריהם והקלו בו ע״כ. ועיין במשנה ז׳ פי״ב דאהלות:

ו גבהן עשרה טפחים. פי׳ הר״ב כשיעור גובה המבוי. [*עיין מ״ש לעיל במשנה ב׳ בס״ד וכן בר״פ דלקמן] וכתב הר״ר יונתן וה״ה בקורה שצריך שלא תהיה למטה מעשרה ולא תני בקורה דסמך על משנה זו של לחי ששיעורו עשרה כשיעור מבוי ע״כ. ומ״ש הר״ב ואפילו היה המבוי גבוה הרבה כבר כתבתי כן לעיל משנה א׳ בשם הרמב״ם:

רבי יוסי אומר רחבן ג'. פי' הר"ב דבעי דבר חשוב במחיצה. וז"ל הר"ר יונתן י"ל דדעתיה דרבי יוסי דבעי דבר חשוב במחיצה שאפילו יפליגנו מן הכותל בשלשה דלא ליתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ולבטליה כדאשכחן במדה אמצעית של ג' מדות במחיצת כלאים כל שהוא שלשה צריך שלא יהא בין זה לזה במלואו ואוקמינן לה במלואו נכנס ויוצא ומשום הכי מחמיר ר"י ואפילו בסומכו לגמרי לכותל בעי ג"ט וברחבו עכ"ל ובפ"ד בתוספתא דכלאים איתא והובאה בגמ' בפירקין דף ט"ז ע"א:

ז **אפילו בדבר שיש בו רוח חיים**. ולא חיישינן שמא תמות דמיתה לא שכיחא (ועיין מ"ש במשנה ב' פרק ט' דנדרים) ולשמא תברח נמי ליכא למיחש דבקשורה מירי ולשמא תרבץ תחתיה וליכא מחיצה עשרה נמי ליכא למיחש. דמירי דמתוחה באשלי מלעיל כלומר שקשורה בחבלים לכותלי המבוי ביתדות שיוצאות מן הכתלים או מן התקרה ואינה יכולה לרבוץ תחתיה והכי מפרשינן בסוכה עכ"ל הר"ר יונתן:

רבי יוסי אוסר. פירש הר"ב דחיישינן שמא תמות ותיכווץ. סוכה דף כ"ד:

רבי מאיר מטהר. פי' הר"ב דסבר כל מחיצה כו'. וקשה דלפלוג נמי ברישא. ובגמ' ורי"ף ורבינו יונתן איתא ברישא ר"מ [אוסר]. [*וכן הוא בסדר המשנה שבירושלמי ברישא ורבי מאיר אוסר]:

וכותבין עליו גיטי נשים. מ"ש הר"ב [*ואם כתב לה גט בקרן וכו'] לא מגרשה בה כיון שצריך קציצה. כדמפרש במשנה ג' פרק ב' דגיטין דכתיב וכתב ונתן מי שאינו מחוסר וכו':

ח **שיירא**. תרגום אורחת ישמעאלים שיירת ערבאי. רמב"ם:

והקיפוה. מע"ש בכלי בהמה. כגון מרדעת ואוכפין של בהמה והיא מחיצה שהרבה ממנה פרוץ כגון החלל שבין אוכף לאוכף אעפ"כ הוי מחיצה ומותר לטלטל בכל הבקעה שהיתה מתחלה כרמלית שהרי עכשיו היא מוקפת לדירה. הר"ר יונתן:

גבוה עשרה טפחים. מהטעם שנתנו חכמים בסוכה רפ"ק כמ"ש שם שכ"כ התוס' שם סוף דף ד' דהא דבעינן בשבת מחיצה גבוהה עשרה מהתם ילפינן:

ולא יהיו פרצות וכו'. כתב הר"ב דפרוץ כעומד מותר וכ"כ הרמב"ם ושכן הוא בכל התורה ועיין משנה ח' פרק קמא דסוכה:

ט **מקיפין כו'**. פירש הר"ב אשיירא קאי וטעמא מפרש במשנה דלקמן:

י **ומדמאי**. גמרא דתנן (בפ"ג דדמאי) מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי. ופי' הר"ב שם דאם לנו חייבין לתקן. וכתבתי שם דאיכא בירושלמי דמוקי הכי. והקשה שם הר"ש מדהכא דתנן גבה ומלערב ש"מ דבשבתו ולנו איירינן ואפילו הכי פטורים מדמאי ע"כ. ונ"ל דאותו מ"ד סבירא ליה דהכא לצדדין קתני דפטורים מדמאי כשלא לנו ואם לנו ושבתו חייבים בדמאי אבל פטורין מלערב:

ומלערב. פי' הר"ב עירובי חצירות. אבל [עירובי] תחומין חייבין ובספ"ב דשבת כתב דעירובי תחומין יש להם סמך מקראי:

פרק ב

א **עושין פסין לביראות**. עיין במשנה ד' [*ומ"ש הר"ב שעמוקים עשרה עיין מ"ש בזה בס"ד בפ' דלקמן משנה ג']:

וארבעה פשוטין. כתב הרמב"ם בפירושו דר"י מודה כשיש ביניהן י"ד. ולאו דוקא אלא מסרך סריך בלישנא דברייתא דתני ר"י אומר כי"ג אמה וכי"ד אמה ור"ל יצאו מכלל י"ג ולכלל ארבע עשרה אמה לא באו די"ג אמה ושליש הן וכן כתב במשנה דלקמן ובחבורו פרק י"ז:

גובהן עשרה טפחים ורחבן ששה. גובהן י' שאין נקראת מחיצה בפחות מי' [*וכמ"ש בס"ד בפרק דלעיל משנה ב'] ורחבן ו' טפחים דזהו אמה שאע"פ שבמחיצת (חצר) סגי בפס ד' (כמ"ש הר"ב פרק דלעיל משנה ב') לא דמי דהתם בחצר איכא ג' מחיצות שלימות אבל בפסי ביראות שרובו פרוץ מכל צד מצריכין פס של ששה טפחים. הרב רבי יהונתן:

קשורות. כתב הר"ר יונתן ואע"פ שאין הפרות מושכות בעול בשבת אפילו הכי משערין בהו לפי שגם בימות החול נכנסות שם לשתות ופעמים שכשהצמד הא' נכנס לשתות מוצא הב' ששתה משם ורוצה לצאת ואם יהיו בין הדיומדין פחות מזה השיעור יבואו הפרות ויפילו הדיומדין לארץ. ומחלוקת דר"מ ור"י שזה משער בצמד של שלש שלש פרות וזה משער בארבע משמע שיש מקומות שאין חורשין בלא ארבע פרות או מפני שהארץ קשה לחרוש או מפני שהבהמה גסה שלהן אינה חזקה כשאר פרות דעלמא ע"כ [*ועוד בה שלישית שראיתי בארץ רוסיא בהרבה מקימות שחורשין בארבע צמדים ולא מפני שני אלו הטעמים אבל מפני שהקרקע שמינה מאד והמחרישה נכנסת בעומק הרבה וצריכה לשוורים רבים להוליך המחרישה]:

אחת נכנסת כו'. פירש הר"ב רבקה אחת כו' הכי ת"ר ופירש"י ולא פרה נכנסת ופרה יוצאה דא"כ לא הו"ל קשורות. ומ"ש הר"ב דלא בעינן מצומצמות כל כך. ר"ל דאילו עשר אמות לר' מאיר וכן הי"ג ושליש לר"י לא בעינן מצומצמות וכו' וכן הוא ברש"י ורמב"ם:

ג **סחר**. עיין בפ"ג דשביעית משנה ד' בפירוש הר"ב והתם גרס סהר ואפילו הכי מפרש כמו סחר אבל התם אי אפשר לפרש בית האסורים:

מוקצה. פירש הר"ב רחבה כו' ונקראת מוקצה לפי שאין רוב תשמיש שם כדכתב הרמב"ם משנה ח' פרק בתרא. וכתב הר"ב דכל הני הקיפן לדירה הוא. פירוש לדירת אדם לכניסה ויציאה תמיד כן פירש"י דף כ"ב ע"א ועיין במשנה ה' מ"ש שם בס"ד:

ומותר להרחיק כו'. כתב הר"ב והני פסי ביראות נמי הואיל ומימיהן ראויין לשתיית אדם כו' כ"כ רש"י ז"ל. ועיין במשנה דלקמן:

ד **בור הוא הגבא שיתכנסו שם המים**. הרמב"ם:

לבאר הרבים בלבד. כתב הר"ב ואין מותר כו' אבל להוציא מים כדי לשתות אדם עצמו אסור. והקשו בתוספות דאם כן אמאי בעינן שיהיו ראוין לאדם כמ"ש הר"ב במשנה דלעיל ותירצו די"ל שאם דלה לצורך בהמה ונשתיירו שם שרי לאדם. אי נמי דתחלת התקון לא הותרו אלא לצורך בהמה אבל בשכבר נתקן לצורך בהמה שרי אף לצורך אדם ע"כ. ומ"ש הר"ב אלא יורד לבור ושותה. היינו כשהבור קצרה אבל אם היא רחבה כל כך שלא יוכל האדם להרחיב רגליו בצדי הבור וירד. מותר לכתחלה לכל אחד מהני פירושים או לדלות או לתקן. תוס':

חגורה. פי' הר"ב מחיצה. וכן ל' התו' וכתב הר"ר יונתן שמפני שמצריכין מחיצה מד' רוחותיה קורא לה חגורה:

ה **ועוד אמר רבי יהודה בן בבא כו' כתב הר"ב משום דאמר חדא לחומרא כו' ואע"ג דר"י נמי תנא חדא לחומרא במשנה ג' וקתני אחריתא במשנה ד' ולא קתני ועוד**. התם אפסיקוהו רבנן במילתא אחריתא דאיהו לא איירי אלא בפסי ביראות ואהדרו רבנן בגינה וקרפף כו'. גמרא. [*ועיין מ"ש במשנה ז' פ"ד דביצה ובמשנה ב' פ"ט דנדרים]:

שומירה או בית דירה וכו'. פי' הר"ר יונתן שומירה כעין סוכה של שומרי הצאן או השדות או הכרמים בקביעות יומם ולילה כל השנה או בית דירה לבה"ב אע"פ שאינה תדירה אלא שתהא סמוכה לעיר בתוך אלפים אמה כגון דיכול בה"ב ללכת ולטייל בה:

אלא בור כו'. רוצה לומר אחד מהם או בור או שיח או מערה. רמב"ם:

ובלבד שיהא בה שבעים אמה וכו'. מ"ש הר"ב דהא בעי למעבד מינה רצועה של רפ"ג אמות אורך כו'. על הצד הקירוב הוא. לפי שהוא פחות ב' אצבעות ושני שלישי אצבע. כי השטח ששינוהו שבעים אמות וד' טפחים על שבעים אמות וד' טפחים הקו שיקיפהו בד' רוחותיו יהיה ארכו ד' פעמים ע' אמות וד' טפחים. ד"פ שבעים הוא ר"ף ד' פעמים ד' טפחים הוא ששה עשר טפחים שהן שתי אמות וד' טפחים עוד כדי למלאות הקרנות הפגומות. ופגימתן לדברי הר"ב שעשה הרצועה הזאת המקפת ברוחב שני שלישי אצבע צריך למלאות לד' קרנות לכל אחת שני שלישי אצבע על שני שלישי אצבע שהן ד' שלישי אצבע וד' פעם ארבע שלישי אצבע הם ט"ז שהם חמש אצבעות ושליש אצבע. ומובן הוא שזה שכתב הר"ב שאין מגיע תוספת לרוחב שני שלישי אצבע. ר"ל תוס' לכל רוח ורוח ר"ל הרצועה הנוספת בכל רוח ורוח אין ברחבה שני שלישי אצבע. אבל ברוחב השטח יעלה ליותר שהרי שתי רצועות נוספות ברוחב השטח וכן באורך. גם קל להבין למה אינה מגיע וזה לפי שזה שנשאר בידינו היה י"ח אמות וארבע טפחים אורך ברוחב טפחיים וכשתחתוך הרוחב לרצועות שיהיו ברוחב כל אחת שני שלישי אצבע יהיו י"ב רצועות שהטפחיים הם ח' אצבעות שבהם כ"ד שלישי אצבע. הנה בידינו י"ב רצועות. שאורך כל אחד ואחד שמונה עשרה אמות וארבע טפחים. חשוב י"ב פעמים י"ח אמות וד' טפחים יעלו רכ"ד אמות כי י' פעמים י"ח עולה ק"פ. עוד שני פעמים י"ח עולה ל"ו הרי רט"ז. עוד י"ב פעמים ד' טפחים הם מ"ח טפחים שהן ח' אמות נמצאו בין הכל רק רכ"ד אמות ואנן בעינן למעבד מינה רצועה רפ"ג אמות. ומה שכתב דהלכה כחכמים דבעינן דבר מועט כ"כ הרמב"ם ועיין מה שכתבתי בסייעתא דשמיא פ"ה מ"ג: שני שלישים או קרוב מזה עד שתהיה מדת המרובע קרוב מבית סאתים וכן נראה מדבריהם במקום אחר. ומאמר רבי יהודה אפילו אין בה אלא בור ושיח ומערה. רוצה בואחד מהם. או בור. או שיח. או מערה. ונתבאר בתוספתא כי רבי אליעזר סובר אם היה ארכה יותר על שנים ברחבה אין מטלטלין בתוכה ומחלוקתם במה שאומר לך. והוא כי ר' יוסי אומר כי המקום שהוא בית סאתים [שמדתו] חמשת אלפים אמה כמו שבארנו אפילו יהיה ארכו כשנים ברחבו עד שיהיה ארכו מאה אמה ורחבו חמשים אמה כמו חצר המשכן מטלטלין בתוכו ושיהיה בזה האלכסון קרוב לקי"ב והוא יותר מכפל הרוחב ור' אליעזר סובר כי לא יוסיף האורך על הרוחב אלא כשיעור שיהיה האלכסון כפל הרוחב. ויהיה אורך השטח שלש ותשעים ושליש תשיעית [ו] הרחב חמשים וג' ושליש אמה והאלכסון מאה ושבעה וחצי ואלו החשבונות כולם בקירוב ומה שזכרתי לך לדמיון ואי אפשר להוציאם בדיוק לפי שהם כולם חשבונות בלי גדורים ולא יהיה לדעת רבי אליעזר לעולם באורך בית סאתים יותר משלש ותשעים ושליש תשיעית אמה ולדעת רבי יוסי יהיה ארכו מאה אמה וזו היא צורתו* מה שזכרנו לדעת רבי אליעזר ויהיה שיעור מאמר ר' אליעזר כן היה אורך האלכסון יותר על שנים ברחבה אפילו אמה אחת אין מטלטלין בתוכה וכל מה שזכרנו מן הגדירה והוצאת האלכסון והשיבור הוא קרוב מאד בעיני היודע בחכמת החשבונות

והתשבורות וקשה מאד ויהיה בו כסומא מי שלא למד בזה הענין עכ״ל:

וזה ביאורו. אמר כי חצר המשכן שיעורו בית סאתים חמשת אלפים אמה כי ארכו מאה ורחבו חמשים זה מבואר מאד שכשתכפיל חמשים על מאה לומר חמשים פעם מאה יעלו בידך חמשת אלפים. ומה שאמר אבל שטח מרובע שיהיה עומד הזוית יהיה מדתו ה׳ אלפים לא יודע צלע אותו השטח אלא בקרוב. ר״ל כשהוא מרובע אמיתי. או שאין ארכו כפלים כרחבו. ונתן טעם הדבר לפי שהוא חשבון בלי גדור וכו׳ כמו שזכרתי לך במה שקדם ביחוס אלכסון לעגולה כו׳ הוא בפרק דלעיל משנה ה׳ והעתקתי לשונו שם. ואמר לפיכך אמרו שבעים ושירים כי כשתשים אלו השירים חמש שביעיות כאשר זכרתי לך ותכה שבעים וחמש שבעיות יהיה החשבון חמשת אלפים וחצי אחד בקירוב. וזה אופן הכאתו נצטרך לעשות גם האמות לשבעיות שיהיה הכל במספר שוה ויהיו השבעים אמות ז׳ פעם שבעים ארבע מאות ותשעים הרי בידינו תצ״ה שבעיות עם הה׳ שבעיות הקדומים. ונכה אלו תצ״ה ונאמר ה׳ פעם ה׳ כ״ה. ה׳ פעם צ׳ ת״ן. ה׳ פעם ת׳ שני אלפים. עוד אמור צ׳ פעם ה׳ ת״ן. צ׳ פעם צ׳ ח׳ אלפים ק׳. (שכן י׳ פעם צ׳. תת״ק. נמצא בידך ט׳ פעם תת״ק) צ׳ פעם ת׳ ל״ו אלפים (שכן י׳ פעם ת׳ ד׳ אלפים הרי בידך ט׳ פעם ד״א) עוד אמור ת׳ פעם ה׳ שני אלפים. ת׳ פעם צ׳ ל״ו אלפים. ת׳ פעם ת׳ ק״ס אלפים (שכן ק׳ פעם ק׳ י׳ אלפים. וא״כ ק׳ פעם ת׳ מ׳ אלפים נמצא בידך ד׳ פעמים מ׳ אלפים). צרפם כ״ה ת״ן שני אלפים. ת״ן ח׳ אלפים ק׳. ל״ו אלפים. שני אלפים ל״ו אלפים ק״ס אלפים. הנה האחדים ה׳ והעשיריות ק״ך ושים הק׳ להמאיות יהיו אלף ושים האלף להאלפים ויהיו כל האלפים רמ״ה הנה עלה בידינו המספר מהכאות תצ״ה בעצמו שהוא רמ״ה אלפים כ״ה ורצונינו לדעת כמה אמות שלמות הם בזה המספר ולפיכך נצטרך להכות השבעיות בעצמם כי כל שבעה שבעיות מזה הגדר הוא אמה מהגדר ונמצא שלידיעת ריבוע כל הגדר הנעשה למספר שבעיות תצ״ה הוא כשנכה שבעה מהם בעצמם ויעלה בידינו מ״ט שהוא ז׳ פעם ז׳ התבאר לנו כי כל מ״ט שבמספר שיצא לנו מהכאת תצ״ה בעצמו הן אמה בתשבורת. ונבא לדעת כמה פעמים מ״ט הם בזה המספר שאמרנו ונמצא כי ברמ״ה אלפים הם חמשת אלפים פעם מ״ט כי הר׳ יש בו ד׳ פעם מ״ט ויוותרו ד׳ שים אותם למ״ה יהיו גם כן מ״ט הנה שברמ״ה הם חמשה פעם מ״ט ויהיה א״כ ברמ״ה אלפים חמשה אלפים פעם מ״ט. וכל מ״ט הוא אמה. הרי שבמספר שאמרנו הם חמשת אלפים אמה ויותרו כ״ה שהם שבעיות והם חצי אחד בקרוב שהאחד הוא מ״ט כמו שהתבאר:

ואמר עוד ואם תשים השירים שני שלישים תהיה מדת אותו השטח ד׳ אלפים תתקצ״ג ושבע תשעיות. משפטו בזה האופן שנעשה השבעים אמות לשלישים להעלות המספר לחלקים שוים ויהיו השבעים ר״י שלישים כי ג׳ פעמים שבעים הוא ר״י. ונחבר להם גם השני שלישים הקדומים ויהיו ריי״ב והכה ריי״ב בעצמו כמשפט האמור בהכאת תצ״ה בעצמו. ואחר ההכאה תצרף הכל. ונמצאו בידך מ״ד אלפים תתקמ״ד. (וכשנדע) כמה אמות יהיה זה המספר בתשבורת נצטרך לדעת כמה מחלקים אלו עולים באמה בתשבורת ואלו החלקים הם שלישים ונמצא שגדר שעשינוהו לחלקים כולם שליישים שכל שלש ממנו הוא אמה מהגדר. ונרבעם לדעת האמה בתשבורת הרבוע ונכה ג׳ פעם ג׳ הוא ט׳ ידענו מזה שכל ט׳ שלשיים הם אמה בתשבורת ולפיכך כל כך ט׳ חלקים שבמספר הזה כל כך אמות הם בתשבורת המספר כולו ומצאנו שבל״ו אלפים מן המ״ד הם ד׳ אלפים פעם ט׳. ובתוך שמונה אלפים הנשארים הם ת״ת פעם ט׳ וישארו ת״ת ונקח מן התתקמ״ד מאה לצרף לת״ת אלו. יעלו גם כן ק׳ פעם ט׳. ויוותרו תתמ״ד. וכבר עלה בידינו ארבעה אלפים תת״ק אמות. ומצאנו בתתמ״ד שבתת״י מהם צ׳ פעם ט׳ (שבכל מאה א׳ פעם צ׳ עוד י׳ הנה בת״ת נשארו ח׳ פעם י׳ הנה הנם עם הי׳ שצרפתי בתת״י גם כן אחד פעם צ׳) הרי תתק״צ אמות. ומן הל״ד הנותרים תעשה ג׳ פעם ט׳ ויוותרו ז׳ הרי לך [ארבע אלפים] תתקצ״ג אמות שבעה תשעיות ר״ל שכל תשע מהם אמה ברבוע:

ואמר עוד ונתבאר בתוספתא כו׳ והכי מסקינן בגמ׳. ואמר אפילו יהיה ארכו כשנים ברחבו ושיהיה בזה האלכסון קרוב לקי״ב והוא יותר מכפל הרחב זהו דרך פירוש הרי״ף. ואולם שהאלכסון קרוב לקי״ב מבואר ממה שכבר הודעתי נאמנה בפי׳ משנת הנוטע ירק בפ״ה דכלאים. שכל אלכסון מרובע ארוך הוא גדר למרובע שרבועו כשני המרובעים שקו אורך ורוחב גדריהם והנה קו האורך המונח הוא גדר למרובע ששטחו בתשבורת עשרת אלפים כי מאה על מאה עשרת אלפים (כי י׳ פעם מאה אלף נמצא בידך י׳ פעם אלף) וקו הרוחב הוא גדר למרובע ששטחו בתשבורת כ״ה מאות כי חמשים פעם חמשים חמשה ועשרים מאות (כי י׳ פעם חמשים חמש מאות הרי בידך חמשה פעם ת״ק) מספר כל שני המרובעים י״ב אלף ת״ק. ונשוב אל האלכסון והוא מונח קי״ב ונכה הקי״ב כמשפט ההכאה והצירוף ויצא לנו י״ב אלף תקמ״ד כמספר שני המרובעים מרובעי ארך ורחב ויותרו מ״ד וז״ש בקירוב:

ואמר עוד דר״א סובר כי לא יוסיף הארך על הרחב אלא כשיעור שיהיה האלכסון כפל הרחב ויהיה ארך השטח צ״ג ושליש תשיעית. הרחב נ״ג ושליש. והאלכסון מאה וז׳ וחצי. וכה משפט ביאור דבריו נעשה צ״ג אמות הארך כולם לשלישי תשיעיות כדי שיהו החלקים כולם שוים וכל שליש תשיעית הוא חלק מכ״ז כי ג״פ ט׳ כ״ז. הנה צ״ג הם כ״ז פעמים צ״ג והם ב׳ אלפים תקי״א ועם השליש תשיעית המוקדם הם בין הכל ב׳ אלפים תקי״ב. וכן נעשה מן נ״ג ושליש שהוא הרוחב לחלקם לחלקים שוים שיהיו כולם שלישיות ויהיו שלשה פעם נ״ג הוא קנ״ט ועם השליש הקדום הם ק״ס וכשנכה הרחב בארך לרבעם נכה ק״ס עם ב׳ אלפים תקי״ב כדרך ההכאה האמורה ונצרפם ויעלה הרבוע ד׳ פעם מאה אלף עוד אלף תתק״ך. וכשנרצה לדעת

כמה אמות הם אלו החלקים בתשבורת. ולזה צריכין אנו לדעת תחלה מספר אמה אחת בתשבורת כמה היא מאלו החלקים והיו חלקי הארך שהן שלישי תשעיות כ״ז באמה וחלקי הרחב שהן שלישיות ג׳ באמה. ולפיכך נכה ג׳ בכ״ז והן ג׳ פעם כ״ז שהן פ״א וזהו מדת אמה אחת בתשבורת וכל כך מספר פ״א שנמצא במרובע שהנחנו כל כך אמות הם בו. והנה בד׳ פעם מאה אלף הם ד׳ אלפים פעם פ״א ויותרו ע״ו אלפים (כי הפ׳ מותיר מכל מאה אלף כ׳ אלפים שהן פ׳ אלפים ג) והא׳ של הפ״א לוקחת מהם ד׳ אלפים נמצא שנשארו ע״ו אלף) וע״ב אלף תת״ק הן תת״ק פעם פ״א (כי ע״ב הוא ח׳ פעם ט׳ נמצא בע״ב מאות ח׳ פעם תת״ק ובע״ב אלף פ׳ פעם תת״ק ועוד תת״ק להשלים הא׳ של הפ״א) הנה יש בידינו ארבע אלפים תת״ק חלקי פ״א (אלפים) שהן אמה בתשבורת. ונשארו מכל הד׳ פעם ק׳ אלף ג׳ אלפים עוד מאה ונשימם אל האלף תתק״ך ויהיו ה׳ אלפים כ׳. והה׳ אלפים הם ששים פעם פ׳ ונשארו כ׳. (כי בכל אלף י׳ פעם פ׳ ויותרו ר׳. וכשתחבר ה׳ פעם ר׳ הן אלף ובאלף עוד י׳ פעם פ׳ ונותרו ר׳ הרי ס׳ פעם פ׳) ומן הר׳ שנשארו נקח ס׳ פעמים א׳ להשלים הא׳ [של הפ״א] ויותרו ק״מ ונשימם עם הכ׳ ויהיו ק״ס הנה בידינו ד״א תתק״ס אמות וישארו ק״ס חלקי פ״א שהן ב׳ פעם פ׳ ויחסרו ב׳ פעם א׳ להשלים הב׳ אמות הנה מדת שטח מרובע ארוך צ״ג ושליש תשיעית ורחב נ״ג ושליש עולה בריבוע ד״א תתקס״ב בקרוב והוא קרוב למדת ה׳ אלפים חצר המשכן המונח:

ואולם לדעת שהאלכסון הוא ק״ז וחצי בקרוב צריכין אנו לדעת כמה יעלו ב׳ המרובעים מרובע הארוך שהוא צ״ג ושליש תשעיות ומרובע רחב שהוא נ״ג ושליש. וכבר אמרנו שחלקי מספר הארוך אחרי שחלקנוהו לשלישי תשעיות שעלו שני אלפים תקי״ב ונכה אותם בעצמם כמשפט ההכאה והצרוף שהתבאר ונמצאם ס״ג פעם מאה אלף ועשרת אלפים עוד קמ״ד. ולדעת כמה אמות הם בתשבורת נקח כל חלקי שלישי תשעיות שבאמה והן כ״ז ונכה כ״ז בעצמו כמשפט ההכאה והצרוף ויהיו תשכ״ט והן כל חלקי שלישי תשעיות בתשבורת אמה אחת. וכמספר תשכ״ט פעמים שנמצאם במספר מרובע ארוך שהנחנו כל כך אמות הן בו. ונמצא שמונה אלפים פעם תשכ״ט בנ״ח פעם ק׳ אלף ול״ב אלף. שמן נ״ו [ק׳ אלף] היו ח׳ [אלף] פעם ת״ש (שהרי בנ״ו יש שמונה פעם ז׳ והמספר שנוציא הן ז׳ מאות והמספר שמוציאים ממנו הם מאה אלפים נמצא ששמונה אלף פעם ז׳ מאות בנ״ו [פעם ק׳ אלף] הללו) ומן הז׳ פעם ק׳ אלף נוציא ג״כ ח׳ אלפים פעם כ׳ של התשכ״ט ונצטרך להוצאה זו מאה ושש אלף (כי כ׳ פעם ח׳ אלפים הוא זה המספר בעצמו ונשארו ב) ה׳ פעמים ק׳ אלף עוד מ׳ אלפים. מהם נוציא גם כן ח׳ אלפים פעם ט׳ למלאות כל המספר תשכ״ט לשמונה אלפים פעם. ונצטרך להוצאה זו ע״ב אלפים (כמספר ח׳ פעם ט) נמצאו מה שנשאר מכל מספר ס״ג פעם מאה אלף. שהוא ד״פ ק׳ אלף עוד ס״ח אלף ויש בידינו שמונה אלפים פעם תשכ״ט. ומן הנותרים נמצא בהם שש מאות פעם תשכ״ט כי בד״פ מאה אלף עוד כ׳ אלפים יהיה ששה מאות פעם ת״ש (כי ששה פעם ז׳ הן מ״ב וכל ריבוע מאה במאה הוא עשרת אלפים נמצא מספר ששה מאות בהכאה לת״ש הן מ״ב פעם עשרת אלפים שהן ד׳ פעמים מאה אלף עוד כ׳ אלפים) ונשאר מ״ח אלפים. ולהשלים הך׳ של תשכ״ט נוציא ג״כ שש מאות פעם כ׳ ונצטרך להוצאה זו י״ב אלפים (שכן כ׳ פעם ת״ר) ונשאר ל״ו אלפים ולהשלים הט׳ של תשכ״ט למספר ת״ר פעם נוציא ג״כ ת״ר פעם ט׳ ונצטרך להוצאה זו חמשת אלפים ת׳ (שכן ששה פעם ט׳ נ״ד וכל ששה הללו הם מאות הרי נ״ד מאות שהן חמשת אלפים ת׳) ונשאר מכל ס״ג פעם ק׳ אלף. שלשים אלף ת״ר. ועלה בידינו ח׳ אלפים ת״ר פעם תשכ״ט. ונחבר שלשים אלף ת״ר. הנשארים עם העשרת אלפים קמ״ד הקדומים ויהיו מ׳ אלפים תשמ״ד. ונמצאו בהם נ׳ פעם תשכ״ט שכן ל״ה אלפים הם חמשים פעם ת״ש (שבכל ל״ה אלף בכל אלף פעם א׳ ת״ש. ויוותר ש׳ שהן ק״ה מאות והן ט״ו פעם ת״ש) ולהשלים הכ׳ של תשכ״ט למספר נ׳ פעם תשכ״ט. נוציא ג״כ נ׳ פעם כ׳ ונצטרך אלף להוצאה זו (שכן כ׳ פעם נ׳ הן אלף) ולהשלים הט׳ של תשכ״ט למספר האמור. נוציא גם כן נ׳ פעם ט׳ ונצטרך להוצאה זו ת״ן (שהוא ט׳ פעם נ׳) ונשאר מן הכל ד״א רצ״ד ועלה בידינו ח״א תר״ז פעם תשכ״ט. עוד נוציא מד״א רצ״ד הנשארים ונמצא בהם ה׳ פעם תשכ״ט שה׳ פעם ת״ש הן ל״ה מאות וה׳ פעם כ׳ הן מאה וה׳ פעם ט׳ הן מ״ה נמצא שהוצרכנו להוצאה זו ל״ו מאות מ״ה. ונשארו תרמ״ט. ועלה בידינו ח״א [תרנ״ה] פעם תשכ״ט שהן כל כך אמות שמונה אלפים תרנ״ה עוד תרמ״ט חלקים שכל חלק הוא חלק מתשכ״ט באמה בתשבורת והוא גם כן קרוב לאמה שלא יחסרו כי אם פ׳ חלקים מן התרמ״ט עד תשלום תשכ״ט. ונרבע גם כן הרוחב שאמרנו שהוא ק״ס שלישי אמה וכשנכה מספר זה בעצמו בדרך ההכאה וצרוף האמורים יעלו כ״ה אלף ת״ר ולדעת כמה אמות הן בתשבורת נקח כל חלקי שלישי אמה והן שלשה ונכה אותם ונדע כי ט׳ שלישי אמה הם אמה בתשבורת ולכך כל כך מספר ט׳ שנמצא במספר כ״ה אלף ת״ר כל כך אמות הן בזה המספר ונמצא שי״ח אלף הם שני אלפים פעם ט׳ (שכן ט׳ פעמים שני אלפים הן י״ח אלף) ונשארו שבעה אלפים ת״ר ונוציא מהן ת״ת פעם ט׳ והן שבע אלפים ומאתים (שהרי הן ע״ב מאות וח׳ פעם ט׳ ע״ב והמספר שהוציאנו ממנו הן מאות) נשאר ת׳ בלבד ובידינו י״ח אלפים ת״ת פעם תשעה ובאלו ת׳ הנשארים הם ארבעים פעם תשעה ויוותרו ארבעים (כי ת׳ הוא עשרה פעם ארבעים נמצא שנשאר ארבעים) ועלה שני אלפים תת״מ פעם ט׳ ובמ׳ הנשארים נמצא ג״כ ד׳ פעם ט׳ וישארו ד׳ הרי בידינו שני אלפים תתמ״ד פעם ט׳ שהן כל כך אמות ב״א תתמ״ד [*עוד ד׳ חלקי תשעיות] ומעתה נצרף שני הרבועים והם ח׳ אלפים תרנ״ה. ב״א תתמ״ד ויהיו י״א אלף תצ״ט אמה עוד תרמ״ט חלקי תשכ״ט (באורך על רוחב ארבע חלקי תשעיות) שיעלו אמה ושליש אמה בקירוב. וזה חשבונו

שנכפיל ונעלה התרמ״ט בט׳ והד׳ בתשכ״ט ונאמר ט׳ פעם תרמ״ט והן ה׳ אלפים תתמ״א ונאמר תשכ״ט פעם ד׳ (או ארבע פעם תשכ״ט) והן ב״א תתקי״ו. הנה אלו שני המספרים שביחד הם שמונה אלפים תשנ״ז הם תשבורת חלקי תרמ״ט תשכטיי״ם [ברוחב י״ט תשעיות באורך ותשכ״ט] אורך על ארבע תשעיות רוחב אבל לדעת מה הן החלקים נכפיל החלקים בעצמם והם תשכ״ט ותשעיות ונאמר תשעה פעם תשכ״ט והן ששה אלפים תקס״א. והוא האמה בתשבורת שחלקי ארכה תשכ״ט וחלקי רחבה תשעיות ואולם כבר אמרנו כי תרמ״ט [פעם טי״ת ותשכ״ט פעם] ארבע עלו שמונה אלפים תשנ״ז ולפיכך נוציא מהם ששה אלפים תקס״א והיא אמה ויוותרו שני אלפים קצ״ו. והן שני אלפים קצ״ו חלקי ששה אלפים תקס״א לאמה [*שהוא שליש אמה בקירוב] ונוכל להקטין אותן ונעשה בשני המספרים (רצוני לומר מספר שני אלפים קצ״ו ומספר ששה אלפים תקס״א) מכל שלשה חלקים חלק אחד ונמצא כי שני אלפים קצ״ו כשנחשוב כל שלשה חלקים שיהיו חלק א׳ שישובו במספר תשנ״ב (שהרי שלשה פעמים ת״ש. שני אלפים ק׳. ושלשה פעמים ל״ב. צ״ו) ומן ששה אלפים תקס״א כשנחשוב כל שלשה חלקים שיהיו חלק א׳ נמצאם שישובו במספר שני אלפים קפ״ז (שהרי שלשה פעמים שני אלפים ו״א. ג״פ ק״פ. תק״מ. וג״פ ז׳ כ״א). עוד נקטין מה שעלה בידינו (והוא תשל״ב חלקי שני אלפים קפ״ז). למספר קטן ונחשוב כל שלשה חלקים לחלק אחד. (ככה [נכה] בשני המספרים) ונמצאם כי תשל״ב ישובו רמ״ד (שהרי שלשה פעמים ר׳ הן ת״ר וג״פ מ׳ ק״ך וג׳ פעמים ד׳ י״ב) ומן ב״א קפ״ז ישובו תשכ״ט (שהרי שלשה פעמים ת״ש. שני אלפים ק׳. וג׳ פעמים כ׳ ס׳. ושלשה פעמים ט׳ כ״ז) הנה עלה בידינו שרבוע (ט׳ תשעיות) אורך ותרמ״ט חלקי תשכ״ט [רוחב ומרובע תשכ״ט אורך] ברוחב ארבע תשעיות עולים אמה בתשבורת עוד רמ״ד חלקי תשכ״ט לאמה בתשבורת. שהוא שליש אמה בקירוב שהרי רמ״ד שליש תשל״ב הוא אבל תועלת ההקטנה שנוכל לדבר החלקים במלות קצרות. והנה עמדנו למנין שמספר שני המרובעים הם אחד עשר אלף ת״ק אמה עוד שליש בקירוב:

וזכינו לדין שאלכסון זה המרובע ארוך שעלו שני רבועי קוי אורך ורוחב ממנו למספר הזה האמור שיהיה האלכסון ממנו גדר ק״ז וחצי לפי שנמצאהו גדר למרובע במספר ששה וארבעים אלף רכ״ה חלקים. שנעשה ק״ז גם כן לחצאים שיהיו החלקים שוים ונמצא בידינו רט״ו וכשנכה רט״ו בדרך ההכאה והצרוף יצא לנו ששה וארבעים אלף רכ״ה. וכשנדע כמה חציים הם באמה בתשבורת כדי לדעת כמה חלקים מאלו הם באמה בתשבורת נרבע גם כן החצי בעצמו וכמו שהשליש נתרבע כפי חלקיו הראשונים לאמה והם שלשה והכי שלשה בעצמו לומר שלשה פעם שלשה כן החצי הוא חלק משנים באמה בגדר שאנו בו ונכהו בעצמו לומר שני פעם שני הם ארבע. הנה שכפי מספרו ארבע שבזה המספר המונח. כל כך אמות בתשבורת הם במספר הזה. והנה יצאו ארבעים אלפים בד׳ ד׳ הרי בידינו עשרת אלפים פעם ארבע (כי ארבע פעם עשרת אלפים ארבעים אלף) ועוד אלף פעם ד׳ בד׳ אלפים ונשארו שני אלפים רכ״ה ובידינו י״א אלפים והנשארים ב׳ אלפים הם ת״ק פעם ארבע נמצא בידינו י״א אלפים ת״ק ועוד רכ״ה יתירים שהם נ״ו פעם ארבע וחלק אחד שהוא רביע מאמה בתשבורת:

עוד נוכל למצוא מספר ק״ז וחצי להעלותו לסך כזה בדרך יותר מהיר והוא הדרך שהרגלת בו במשנת הנוטע ירק בפ״ה דכלאים. והוא להכות מספר היוצא בחצי כדרך הכאת מספר היוצא בשלמים ונאמר חצי פעם חצי רביע. חצי פעם ז׳ שלשה וחצי. חצי פעם ק׳ נ׳. שבעה פעם חצי ג׳ וחצי. שבעה פעם ז׳ מ״ט. שבעה פעם מאה ת״ש. מאה פעם חצי נ׳. ק׳ פעם ז׳ ת״ש. מאה פעם מאה עשרת אלפים. צרפם רביע. ג׳ וחצי. חמשים. שלשה וחצי. מ״ט. ת״ש. נ׳. ת״ש. י׳ אלפים. יהיה בידך רביע ואחדים עם החציים ששה עשר והעשיריות ק״מ תחברם יהיו קנ״ו ועוד רביע והמאיות י״ד תחברם יהיו אלף תקנ״ו ורביע עוד עשרת אלפים הרי י״א אלפים תקנ״ו ורביע. ואמתת ההכאה במספר היוצא בחציין להכותו בדרך מספר היוצא בשלמים ושיהיה החשבון בכוון ואמת אוכיח בזה האופן יונח אורך ארבע אמות ברוחב חצי אמה שנכה חצי בד׳ ולפי חשבוננו אמרנו חצי פעם ד׳. ב׳. וכן הוא שכשיהיה שטח ארוך ד׳ ורחב חצי ותחלוק השטח לשנים ברחבו. ותחבר החלקים זה אצל זה ר״ל צלע אורך זה הנה הוא מרובע שנים על אחד שהן הב׳ וכן נניח אורך ד׳ וחצי אמה ברוחב חצי אמה ולפי חשבוננו. חצי חצי. וחצי ד׳. יעלו ב׳ ורביע. וכן הוא. שכמו שחלקת בשטח ד׳ לשנים חלקים ונהיה ב׳ על אחד שהן ב׳ כן יחלק עכשיו גם החצי לשנים ויהיה ב׳ ורביע על א׳. שהן ב׳ ורביע שנמצאת למד שכמו שהכאת השלמים בשלמים מעדיפים בהכאתם במספר השלמים שאני מכה בה ר״ל ב׳ בד׳ מכפיל ומעדיף שיהיו הד׳ ב׳ פעם ד׳. ככה הכאת החצי באיזה מספר שיהיה מחלק ומחסר כמספרו שהוא חצי ככה מחסר ועושה המוכה לחצי מספרו איזה מספר שהיה אם ד׳ עושהו לב׳ ואם חצי עושהו לרביע והרצון בעשייה לחצי ר״ל בריבוע התשבורת שהשלמים ד׳ נעשים ב׳ על ב׳ והחצי נעשה רביע על רביע הנך רואה כי ההכאה על דרך הזה הוא מכוון ואמת והוא קרוב מאד בחשבון היוצא בחציים. כי לא נצטרך רק להכאה ולצרוף. ונקמץ בהוצאה כי אין אנו צריכים לשום הוצאה כמו בדרך אשר דרכנו בה במספרים הקודמים:

ונשוב אל ענייננו הרי שרבוע ק״ז וחצי קרוב לשני הרבועים כי לא ישאר רק נ״ו ורביע והוא בקירוב במספר גדול כזה ומפני כן ידענו כי אלכסון מרובע ארוך המונח הוא ק״ז וחצי:

אני טרם אכלה לדבר חשבתי למשפט כי זה שהניח הרמב"ם אלכסון ק"ז וחצי שיש להשיב עליו שאם נניחהו ק"ז ורביע יתקרב יותר לחשבון שני המרובעים האמורים ולא יעדיף ק"ז ורביע כי אם פחות משתי אמות. ולפי חשבון ק"ז וחצי העדיף כמו נ"ו אמה בתשבורת וזה שנחלק הק"ז ג"כ לרביעית ויהיו תכ"ט עם הרביע הקדום וכשנכה תכ"ט כדרך הכאה והצרוף יהיו קפ"ד אלף עוד מ"א. ונכה הרביעיות ד' פעם ד' יהיו ט"ז וכל כך ט"ז חלקים שבמספר הזה כל כך אמות הן בו. ונמצא ק"ס אלף הן י' אלפים פעם ט"ז. ומן כ"ד אלף הנותרים יהיו אלף פעם ט"ז וישארו ח' אלפים והח' אלפים הם ת"ק פעם ט"ז הרי בידינו י"א אלפים ת"ק פעם ט"ז ונשארו רק מ"א חלקים חלקי ט"ז לאמה בתשבורת והם ב' אמות ע' חלקי ט"ז לאמה. הרי שיצא לנו החשבון בקרוב דק מאד כשנאמר שהאלכסון ק"ז ורביע. העולה מזה שנמצינו למדים שכשנניח האלכסון ק"ז ורביע שיתקרב מספר מרובע האלכסון עם מספר ב' המרובעים בפחות מב' אמות. ולכן הקרוב אלי כי טעות סופר הוא בל' הרמב"ם וצריך להיות ק"ז ורביע:

ו **ואפילו היא כבית כור.** ואע"ג דלא הוקף לדירה. דלא דמי לבקעה דבקעה לא מסיימי מחיצותיה אלא בדרך מדרון נכנס לה ויוצא ממנה. אבל בגינה וקרפף יש להם מחיצות מעליותא אך לא נעשו על דעת שידורו בהם. הר"ר יהונתן:

ביתו אסור כו'. כתב הרמב"ם ר"ל רשותו בחצר. ומוסב על ביטל רשותו סתם. ומ"ש הר"ב כדתנן וכו' בין בשוגג בין במזיד. רישא דמתניתין נקט אע"ג שהוא דלא כהלכתא וכן עשה לקמן פרק ו' משנה ב'. ולענין פסק הלכה דמשנה זו כתב הרמב"ם שכלן דחויות. ועיין בפרק ו' משנה ג':

פרק ג

א **מערבין.** פי' הר"ב עירובי תחומין כו' ואע"ג דתחומין חמירי שיש להן סמך מן המקרא כמ"ש בספ"ב דשבת. הקלו בתחומין שאינה אלא לדבר מצוה תוספות ספ"ב דשבת. והא דקרי ליה עירוב לפי שהוא מערב התחומין שלא היה יכול לילך בו תחלה. עם התחום שהיה יכול לילך בו. כ"כ המגיד רפ"ו מהי"ט אליבא דהראב"ד:

חוץ מן המים כו'. דטעמא דעירובין משום דדעתו ודירתו במקום מזונותיו הוא ונעשה המערב כאילו אוכל ושובת שם במקום שהניח עירוב ומשם יש לו אלפים אמה לכל רוח והלכך דבר מזון בעינן. רש"י. ומ"ש הר"ב דלאו פרי מפרי וכו' עיין על זה מ"ש בפ"א ממעשר שני מ"ג בס"ד:

[*והכל נקח בכסף מעשר. עיין במשנה ז' פ"ג דעוקצין]:

מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה. עיין מ"ש במשנה י' פ"ב דקדושין:

סומכוס אומר בחולין. פי' הר"ב שאפילו אם ישאל כו' אין מפרישים תרומה בשבת אפי' בין השמשות. כדתנן סוף פרק ב' דשבת וע"ש ולקמן במשנה ב':

ולכהן בבית הפרס. פי' הר"ב דמותר לכהן לכנס שם כשהוא מנפח כו' דכולה ספיקא משום עצמות הוא שהבשר כבר נרקב כמה שנים ועצמות בלא בשר אין מטמאין באהל אלא במגע וכשמנפח לפני רגליו אם יש עצם גדול נראה הוא ויזהר שלא יגע בו ברגליו ואם עצם קטן הוא נדחה בנפיחה ואינו מסיטו ברגליו ואם מכוסה בעפר אינו מטמא דהא עצם כשעורה אינו מטמא אלא במגע. הר"ר יונתן:

מפני שיכול לילך לחוץ ולאכול. פירש הר"ב כגון שיכנס שם בשידה תיבה ומגדל ומסיים רש"י בעגלות מבעוד יום ועיין רפ"ח דאהלות שצריך שמחזיקים ארבעים סאה וכו' [*ועי' מ"ש במשנה ד' פ"ג דחגיגה] ופריך בגמרא היכי אייתי לה דאם מוציא ידו חוץ לשידה יאהילנה על הקבר ומדנקט ר"י ולאכול ש"מ דראוי לאוכלו בעי ר"י ומשני שיכול להביא אצלו בפשוטי כלי עץ שאין ברחבן טפח דלא מקבלי טומאה ואין מביאין הטומאה [*ומה שכתב הר"ב דאסור ליהנות ולהשתמש בבית הקברות לשון רש"י וכל תשמישי המת אסורין בהנאה דנפקא לן בסנהדרין מותמת שם מרים (במדבר כ') וגמר שם שם מעגלה ערופה ע"כ]:

ב **והכהנים בחלה ובתרומה.** כן הגי' בס' מדויק וכן בריב"ף והכי מסתברא דמ"ש תרומה מחלה. והטעות נפל בדפוס מדתנן לעיל ולישראל בתרומה. ושבוש הוא דמדתנן הכא והכהנים בחלה ש"מ דכסומכוס אתיא ולא כת"ק. ובין כך ובין כך קשיא לי על פסק הר"ב והרמב"ם לעיל דלא כסומכוס וכן כתב הרמב"ם בחבורו פ"א מה' עירובין והא סתם ר' כסומכוס והוי מחלוקת ואח"כ סתם והלכה כסתם ונ"ל לתרץ דאשכח סתמא אחרינא והוא מתניתין דלקמן דסתם כר' דלא גזרו בה"ש משום שבות וא"כ דין התרומה לישראל כדין היין לנזיר וק"ל [*והרא"ש כתב ולית הלכתא כסומכוס כו' ואע"ג דסתם משנה דמסכת כלים [פי"ז] כוותיה משום דב"ה סברי כרבנן (פירוש בברייתא) וכן רב הונא דאמר שבועה שלא אוכל ככר זו מערבין לו בה והא דתנן במתניתין והכהנים בחלה ובתרומה לא הוי כמחלוקת ואח"כ סתם דה"ה לישראל נמי אלא אורחא דמילתא נקט כהנים שחלה ותרומה מצויין להם ועוד דהך משנה שנויה בפרק כל שעה והתם דוקא כהנים וההוא לישנא תנא נמי הכא עכ"ל ומה שיש לדקדק בדבריו הללו כתבתי בס' מעדני מלך בס"ד]:

השולח ערובו ביד חש״ו. כתב הר״ב אבל בערובי חצירות קי״ל קטן גובה את הערוב. בתוספות מסקינן הטעם דעירובי תחומין הואיל ואסמכוה אקרא החמירו ולא הימנוהו רבנן לקטן. והר״ר יונתן פירש דעירובי חצירות דקני ממילא כדתנן (בפרק ו׳ משנה ה׳) בעה״ב שהיה שותף עם שכניו א״צ לערב ולפיכך קטן גובה אותו ולא איכפת לן שהרי הוא א״צ שיאמר בו כלום אבל בעירובי תחומין צריך הוא שיאמר במקום ערובי זה תהא שביתתו של פלוני והוא לאו בר דעת הוא:

ג **למטה מי׳ עירובו עירוב**. מ״ש הר״ב דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו כו׳ היינו במקום מצוה כמ״ש הרמב״ם וכתבתיו לעיל ספ״ב דשבת:

נתנו בבור כו׳. פירש הר״ב שבכרמלית הכי מוקים בגמרא וקשיא לפלוג וליתני באילן גופיה בין העומד ברשות הרבים לעומד בכרמלית:

נתנו במגדל כו׳. מ״ש הר״ב איסור שבות דמקלקל. עיין מ״ש בזה בס״ד במשנה ג פרק כ״ב דשבת:

ד **נתגלגל חוץ לתחום**. אפילו תחומים דרבנן ואפילו לרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו כו׳ מ״מ לא הוי עירוב [אע״ג דבין השמשות מצי למשקליה ואתויי] כיון דאם קנה שביתה במקום שנתגלגל העירוב היה עומד עתה חוץ לתחום ואין לו אלא ד׳ אמות הילכך תקינו רבנן שלא יהיה עירוב אלא כשהוא בתוך התחום. תוספות. ומ״ש הר״ב והוא שנתגלגל שתי אמות כו׳ הכי איתא בגמ׳. וכתב הר״ר יונתן שיש לו ארבע אמות כנגד כל העיר שהוא מפסיד ולא דמי למי שיצא חוץ לתחום דאמרינן במתני׳ (ספ״ד) דאפי׳ אמה אחת לא יכנס דהתם אין ראוי לתת לו ארבע אמות יותר שהרי נתכוין לשבות בעיר שהיא עולה לו כד״א ואם יצא חוץ לתחום כבר הוא חוץ לתחום וחוץ לארבע אמות אבל הכא שהיה רוצה לעקור את עצמו מן העיר ראוי לתת לו במקום שמניח שם ערובו ד״א ששם הוא ביתו:

נפל עליו גל. כתב הר״ב והוא דבעי מרא וחצינא דהויא מלאכה. הכי איתא בגמרא ונראה לפרש דחופר בכלי והוא תולדה דחורש:

אם ספק ר״מ אומר הרי זה חמר גמל. משום דס״ל תחומין דאורייתא והא דמטהר בספק טומאה דאורייתא במשנה ז׳ פ״ה דטהרות התם תרי חזקות לקולא דהעמד מת על חזקתו שהיה חי והעמד הנוגע על חזקתו שהיה טהור והכא חדא חזקה איכא דהעמד תרומה על חזקתה אבל ליכא עוד חזקה ולומר העמד גברא על חזקתו שעירב. גמרא. ועיין פ״ה משנה ד׳:

ה **מתנה אדם על ערובו**. [*כתב הר״ב מניח שני ערובין וכו׳ ובירושלמי כיני מתני׳ מתנה אדם על עירוביו ומה שפי׳ הר״ב דאמרי׳ יש ברירה. היינו כדכתב בפ״ז דדמאי משנה ד׳ דבדרבנן יש ברירה ותחומין דרבנן כדסתם פ״ה משנה ה׳ ובסוף פ״ב דכתובות. וכ״כ המגיד בפ״ח מה״ע וב״י סימן תי״ג ועיין בפ״ה דנדרים:

[*ואם היו שניהם רבותיו. איצטריך לאשמועינן אפי׳ אחד רבו מובהק. תוס׳]:

ו **מערב אדם שני עירובין**. מוקמינן בגמרא כגון דמנח ליה בסוף אלף אמה לכאן ובסוף אלף אמה לכאן דאלת״ה אלא דמנח ליה לסוף אנפים לכאן. נמצא שהפסיד כל האלפים של צד אחרת והרי אינו יכול לילך ביום הראשון אל מקום הערוב של יום השני ואנן בעינן שיהא הוא וערובו במקום אחד בשעה שיקנה הערוב וכדתנן במשנה ד׳. ומ״ש הר״ב שיערב ערב יום הראשון משום יו״ט שחל להיות אחר השבת נקט ליה שאי אפשר לו ביום השבת להוליך הערוב אבל ביו״ט שלפני השבת יכול ליטול אותו הפת עצמו שכבר נקרא עליו שם ערוב ולהוליכו לרוח האחרת דהא מפרש לקמן בד״ה ובשני כו׳ דבאותו ערוב עצמו לא הוי כמכין מיו״ט לשבת. ואין נראה לחלק בין מוליכו לאותו רוח שכבר היה שם מאתמול. או מוליכו לרוח אחרת שכיון שנקרא עליו שם עירוב תו מצי לאנוחיה בשתיקה ולא הוי הכנה. וכ״כ בטור סי׳ תי״ו בהדיא לענין עירוב שתי רוחות. [*ומ״ש הר״ב דהל׳ כר״א. גמ׳]:

ובשני כבני עירי. כתב הר״ב ואינו רוצה להפסיד לא אלפים של תחומו מכאן ולא אלפים של תחומו מכאן. כלומר לאיזה רוח שעירב אינו רוצה להפסיד האלפים שכנגדה בין שעירב מכאן בין שעירב מכאן. אבל לעולם אין כאן הפסד אלא פעם אחת אלפים והיינו אותן אלפים שברוח שהיא כנגד אותו שעירב בה ועי׳ ל׳ הר״ב במשנה דלעיל בד״ה הריני כו׳:

מוליכו. פי׳ הר״ב השליח וכן פי׳ רש״י. וטעמייהו דאילו ע״י עצמו הא קי״ל במשנה ט׳ פ״ז דעיקר ערוב ברגל ואין צריך פת:

משתכר כו׳. *)וכ״ש לרבי אליעזר בעינן שיהא קיים בין השמשות דשני כמו שכתב הרמב״ם בפרק ח׳ מה״ע והטור סימן תי״ו. שאם אינו קיים אין כאן עירוב ליום שני דהא קדושה אחריתא היא. הילכך האי משתכר כו׳ לא אמרו חכמים לאפוקי מדר׳ אליעזר. אלא מלתא אגב אורחא קאמרי:

ז **ולא הודו לו חכמים**. פי׳ הר״ב דקסברי קדושה אחת הן דאתקון משום דשמא באו עדים וכו׳ עיין זה בארוכה במ״ד פרק ד׳ דר״ה. ומ״ש הר״ב דחכמים האמורים כאן הוא ר׳ יוסי. האמת בא להודיענו אבל לענין פי׳ המשנה לא איכפת לן ולא מידי דהא אפשר להיות דחכמים דלעיל דמספקא להו ביו״ט ושבת דאינהו גופייהו סבירא להו בשני ימים דראש השנה דודאי כיומא אריכתא הן. אלא דבגמ׳ מייתינן ברייתא דמתני בהדיא דחכמים דרבי

אליעזר מודו ליה בב׳ ימים דר״ה דיכול לערב שני עירובין וטעמייהו דס״ל דמשום ספק עבדינן ב׳ ימים. וחד מנייהו חול כדפי׳ הר״ב במשנה דלקמן. ור״י חולק שם:

ח **ועוד אמר ר״י כו׳**. וצריכא דאי אשמעינן בערוב בהא קאמר ר״י משום דלא קעביד מידי אבל כלכלה דמחזי כמתקן טיבלא אימא מודה להו לרבנן ואי אשמעינן הני תרתי משום דליכא למגזר עלייהו אבל ביצה דאיכא למגזר בה משום פירות הנושרים ומשום משקין שזבו (כדאיתא בשמעתא קמייתא דביצה) אימא מודה להו לרבנן צריכא. גמ׳. [*ועיין בפ״ב מ״ה מ״ש שם בס״ד]:

מתנה אדם כו׳. כתב הר״ב ולמחר הוא אומר כו׳ ואם היום קדש כו׳. הכי תניא בגמ׳ וכתב הר״ר יונתן שלא הוצרכו לומר ביום שני אם היום קדש כו׳ אלא כדי שיתן אל לבו שהיום קודש ולא יזלזל במלאכה דדי היה לו שיאמר אם היום חול תהא זו תרומה על זו:

וכן ביצה שנולדה בראשון תאכל בשני. פי׳ הר״ב הראשון קדש כו׳ דאין הכנה לחול. עיין בפירושו לריש מס׳ ביצה:

ולא הודו כו׳. פירש הר״ב דבב׳ ימים טובים של גליות מודים וליכא למימר מיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולה יומא כדפסקינן בסוף פרק ג׳ דשבת דהתם ההיא יומא דשבתא דאסרינן ביה ודאי קדש. ובין השמשות הוא הספק אמרינן מיגו כו׳. אבל הכא יום השני שבו ניקום ונאסר הוא עצמו הספק הלכך ליכא למימר מגו וכו׳:

ט **אם היום אם למחר**. כדי שלא יראה בתפלתו כשקרן. הרב רבינו יונתן:

ולא הודו לו חכמים. פי׳ הר״ב לא להזכיר של ר״ח בר״ה וטעמא בגמרא דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן. פירשו בתוס׳ דבר״ה כתיב (ויקרא כ״ג:כ״ד) זכרון תרועה ובראש חדש כתיב בפ׳ בהעלותך גבי חצוצרות (במדבר י׳:י׳) והיה לכם לזכרון וגו׳ ובראשי חדשיכם והלכך כשיאמר בתפלה יום הזכרון הזה עולה לו לשניהם. ומ״ש הר״ב ולא להתנות מפרש בגמ׳ דאתו לזלזולי ביה בשני אי מחזיקינן ליה בספק אבל כי אמרינן סתמא מחזיקינן להו בקדושה אחת:

פרק ד

א **[אין לו אלא ארבע אמות**. במשנה ה׳ תמצא בפירוש הר״ב הני ארבע אמות מאי עבידתייהו]:

הוליכוהו לעיר אחרת או נתנוהו לדיר וסהר. לפי שדרך הוא כשמוליכין את האדם שמוליכין אותו אל עיר הלכך קתני הוליכו גבי לעיר. אבל אין דרך הוא שכשמוליכין את האדם שמוליכין אותו אל תוך דיר וסהר. אלא שיארע לפעמים שכשמוליכין אותו ולא יוכלו לבא אל עיר או מפני סבה ומקרה אחרת שיתנוהו לאותו אדם למקום אחר המשתמר כמו בדיר או סהר לכך תני גבייהו ונתנוהו כלומר שההולכה לא היתה לשם כך אלא שנתנוהו וטעמא דדיר וסהר שוים לעיר בדין זה עיין בפי׳ [הר״ב] פ״ב משנה ג׳:

רבי יהושע ור״ע אומרים אין לו אלא ארבע אמות. מ״ש הר״ב רבותי פירשו משום דגזרו וכו׳. בגמ׳ עצמה נסתפקו בשני הפירושים. אלא שהרמב״ם החזיק בזה הפירוש לכן כתב על זה הפירוש ורבותי פירשו. ואע״ג דנקטי משום דגזרי דיר וסהר כו׳ וכן הלשון בגמ׳ מסתברא דאין הכי נמי דבעיר נמי גזרו דהא ודאי משמע דאכל מה שהוזכר בדברי ר׳ גמליאל ור״א בן עזריה קא מפלגי והא דלא נקטי נמי עיר משום דאף בדברי ת״ק לא הוזכרו בהדדי ונקטי אינהו חדא מתרתי בבי דתנא קמא וה״ה לאידך:

שרצו להחמיר כו׳. להך טעמא דגזרי כתב הר״ב דבמהלכת מודו לפי שאינה דומה לדיר וסהר אלא כשהיא קבוע בנמל כמו שכתב הרמב״ם אי נמי כפירוש רש״י דכשהספינה מהלכת כשעוקר האדם רגליו קודם שיניחהו מוציאתו הספינה מארבע אמותיו ונכנס בארבע אמות אחרות על כרחו והוי כמי שהוציאוהו עובדי כוכבים ונותנין אותו תדיר בארבע אמות אחרות שנותנין לו לעולם ארבע אמות וכן לעולם ע״כ. וטעמא דרצו להחמיר כדאיתא בגמרא דלמא עמדה פתאום ולאו אדעתייהו. ולטעמא דשבתו באויר מחיצות כו׳. נראה דהא דרצו להחמיר טעמא משום דהואיל ויצאה חוץ לתחום רצו להחמיר שלא תטעה ולא תחלק בין יוצא חוץ לתחום ושבת במחיצות ההן מבעוד יום כמו בספינה להיכא דלא שבת כמו בדיר וסהר. ותתיר הכל:

ב **מה אנו לירד**. פי׳ הר״ב לתוך העיר ועיין במ״ד:

ג **מי שיצא ברשות**. פי׳ הר״ב כגון לעדות החודש כו׳ עיין במשנה ה׳ פרק ב׳ דראש השנה:

חוזרין למקומן. פירש הר״ב התירו להם לחזור עם כלי זיינן למקומן. הכי מפרשים בגמ׳ וטעמא שמא ירגישו בהם האויבים שיצאו וירדפו אחריהן ואין כלי זיין בידם להציל. ולמקומן דתנן היינו למקום שנתנו להם חכמים שהוא עד אלפים אמה דבשיעור היתר הליכה אין בין יוצא ברשות לעדות החדש

וכיוצא בו לבין יוצא להציל. ומיהו איכא עוד אוקימתא בגמרא דאם נצחו האויבים ומפחדים לשבות שם רשאים לחזור בכלי זיינן עד למקומן ממש. ופסקו הפוסקים לתרווייהו. ועיין משנה ז׳ פרק ו׳ דיומא:

ד **לא יכנוס.** כ׳ הר״ב אלא ממקום שחשיכה לו ימדוד אלפים אמה וכו׳ וכתב הר״ר יונתן וא״ת במה ימדוד אלפים אמה מפרש בברייתא מהלך אלפים פסיעות בינונית ועד מקום שיכלו יכנוס ולא יותר. פסיעות בינונית שלא ירחיב רגליו וירחיקם זו מזו כדרך שהוא רץ אלא כמהלך בינוני וזה שיעור אמה אחת בין רגל לרגל:

יכנס. כיון שאילו היה יודע שהעיר תוך תחומו לא היה קונה שביתה אלא עם בני העיר הרי הוא כמי שקנה שביתה עמהם. ב״י סימן ת׳:

ה **דברי ר״י בן נורי וחכמים אומרים כו׳.** הא דפסק הר״ב הלכה כר׳ יוחנן בן נורי בישן וכחכמים בנכסי הפקר בגמרא פסקינן הכי ולא הוי תרי קולי דסתרי אהדדי דקי״ל כרבנן דנכסי הפקר אין קונין שביתה. וישן היינו טעמא הואיל וניעור קנה ישן נמי קני כדפי׳ רש״י:

אין לו אלא ד׳ אמות. כתב הר״ב דקומתו של אדם בינוני ג׳ אמות כו׳ גמרא. ומפרשינן בתוספות דהיינו בלא ראשו ובפשוט ידים נכנס הראש. דאי תימא ג׳ אמות עם הראש אמאי בעינן במשנה ד׳ בפ״ק דב״ב ד״א להיזק ראיה אלא ודאי דמלבד הראש שיעוריה ג׳ אמות ואע״ג דאין בראש שיעור אמה מכל מקום מפני הגבשושית שסביב לכותל לפעמים. ופעמים נמי שמגביה עקבו ועומד על אצבעות רגליו הצריכו חז״ל עוד אמה:

[*רבי אליעזר אומר והוא באמצען. נטר עד הכא וה״ה לבתרי בבי דבמשנה קמייתא. נ״ל]:

ומודה ר״י כו׳. והיינו דאיכא בינייהו דר׳ יהודה וחכמים [*דרבנן סברי ד׳ לכל צדדיו היינו ח׳ על ח׳ ור׳ יהודה סבר לחד רוח ותו לא כדקתני ומודה ר״י לר׳ אליעזר שאם בירר לו שתים לכאן ושתים לכאן שאין יכול לחזור בו וכן אם בירר ארבעתן לרוח אחת. רש״י דף מ״ח]:

ו **ובלבד שלא יוציא וכו׳.** פירש הר״ב פתו או חפציו ומסיים רש״י דחפציו כרגליו כדתנן (פ״ה דביצה מ״ג) הבהמה והכלים כרגלי הבעלים:

[*אמר ר״ש כו׳. כתב הר״ב דהלכה כר״ש. גמרא]:

ז **וחשכה לו.** ה״ג רש״י ומפרשים בגמרא דחשיכה לו אם ירצה לילך לביתו אבל לעקרו של אילן אזיל וז״ש הר״ב שיכול להגיע שם כו׳ ואיכא דאמרי בגמ׳ דחשיכה לו. אם ילך מעט מעט אבל כי רהיט מטי להתם וכן הסכמת הפוסקים וכ״כ הר״ב במשנה ט׳:

לא אמר כלום. [פי׳ הר״ב הואיל וכו׳ ואין לו אלא ד׳ אמות] והא דבפ״ג משנה ד׳ אפי׳ למ״ד דספק ערוב אינו ערוב מ״מ יש לו אלפים שמביתו כדפי׳ הר״ב שם ולא אמרינן שלא יזוז ממקומו אומר ר״י דהתם דעומד בעירו לא עקר דעתיה מעירו ודעתו שאם לא יקנה שם שביתה שיהיה לו תחום ביתו. תוספות ועיין פ״ה משנה ז׳:

ומעיקרו ועד ביתו אלפים אמה. דהא עיקר ערוב ברגל כדמסקינן במ״ט והכא דדחוק הוא דחשיכה לו שרינן ליה*) [באומר] שביתתי כו׳:

ח **ואמר שביתתי במקומי זכה כו׳.** וקמ״ל שאין נקרא זה שביתה בטעות. כדאמר ר״י במשנה ד׳. דטעמו שאילו היה יודע כו׳ כמ״ש שם בס״ד. דלא דמי מי שהוא סמוך לעיר ולא ידע דניכר לכל ומפורסם ששביתתו בטעות מה שאינו ניכר לומר דאילו היה יודע האילן. או הגדר. לא היה אומר תהא שביתתי במקומי. כ״כ הר״ר יונתן. ולא קשיא הא אפי׳ לר״מ דלא יכנוס מ״מ רשאי לילך אלפים אמה כמ״ש הר״ב שם. ואע״ג דלא אמר. והכא משמע דבעינן מיהא שיאמר כו׳ הרי כבר הוכיחו בתוס׳ דה״נ לא בעינן שיאמר אלא איידי דרישא דקתני ואמר שביתתי במקום פלוני. נקט נמי הכא שיאמר:

עגולות. פי׳ הר״ב דבערי מקלט דמינייהו ילפינן אלפים אמה כו׳ כדילפינן בגמרא ול״ק אמ״ש בפ״ג משנה ה׳. דתחומין דרבנן. שהרי כתב הטור סי׳ שצ״ז דקראי אסמכתא בעלמא אבל במשנה ג׳ פ״ה דסוטה משמע דלר׳ עקיבא דדריש אלפים מקראי דס״ל דהן דאורייתא דהא אמרינן התם בגמרא דלר״ע תחומין דאורייתא ועיין מה שאכתוב שם בס״ד:

מרובעות נשכר הזויות. עיין לקמן רפ״ה ומ״ד פ״ו דיומא:

ט **וזו היא שאמרו העני וכו׳.** אתאן לר״מ וכלומר בזו אמרו העני כו׳ אבל עיקר ערוב בפת והכי מפורׁש בגמ׳ וטעמיה דר״מ פי׳ הר״ר יונתן דכיון שמביא פת גילה דעתו וניכר שרצונו לשבות שם. אבל כשמערב ברגליו אמרי אינשי אם ת״ח הוא שמעתיה משכתיה. ואם ע״ה חמרו אתבד ליה והולך לבקרו שם ור׳ יהודה סובר כיון שטורח הוא בעצמו יש הכירא יותר. משׁשולח שם ובידו פת. ומ״ש הר״ב דשוים באומר שביתתי במקום פלוני כו׳. כלומר ופלוגתייהו באומר שביתתי במקומי ואינו עני שיש לו פת. ומ״ש הר״ב או בא בדרך שאין עמו פת הכי קאמר או בא בדרך אע״פ שיש עמו פת. הוי כמי שאין עמו פת. הואיל ובדרך הוא וחשכה לו כדמסיק שהיה צריך לרוץ. וכ״פ הרמב״ם בפירושו וחבורו וכן נראה בטור סי׳ ת״ט. ואם לא תפרש כן תקשה דידיה אדידיה דכתב אבל עשיר וכו׳ ש״מ דאפי׳ בא בדרך צריך העשיר שישלח פת וכו׳ והדר כתב האומר שביתתי כו׳ אא״כ יש שהות כו׳

ומשמע דלא בעינן שירוץ ויגיע שם אלא שיהיה שהות כל כך. ודוחק לומר דדוקא בעני או מי שאין לו פת קאמר להך. ועוד דא״כ בריש משנה ז׳ ה״ל להתנות בזה דדוקא במי שאין לו פת איירינן:

י **והחזירו חבירו כו׳.** פי׳ הר״ב שכיון שהחזיק בדרך כדי לקנות שביתה כו׳ כלומר דלא אמרינן נמלך הוא שלא לקנות שביתה אלא אמרינן דבדעתו עומד וזוהי דעת הרמב״ם. ויש דעות אחרות לפוסקים. ומ״ש דא״ל עת צינה כו׳. וחזר בו מללכת היום. אבל דעתו לילך למחר:

יא **שתים יכנס שלש לא יכנס.** פי׳ הר״ב אם עומד באמה השנייה כו׳ ודכוותיה שלש לא יכנס אם עומד באמה השלישית. והכי איתא בגמרא:

מי שהחשיך כו׳. כתב הרב דבמקומו לא קנה שביתה כו׳ הלכך אין לו אלא ד׳ אמות כו׳. קיצור לשון אני רואה בכאן וז״ל הרב רבינו יהונתן לא יכנס אם אמר שביתתי בעיר לא אמר כלום שהרי הוא חוץ למקום שסיים יותר מאלפים אמה ובמקומו נמי לא קנה שביתה כו׳ ע״כ. אבל דוחק הוא לפרש משנתינו באומר שביתתי כו׳ דוקא. ואם נאמר שמפני כן לא כתב כן הר״ב נבא לדוחק יותר גדול דאמאי לא קנה שביתה במקומו ויהיה לו אלפים אמה שהרי מבואר במ״ז שאין צריך שיאמר כו׳. ואפשר שהר״ב סובר דמתני׳ בהחשיך בדרך וסובר שיש לו רק אלפים מיירי ולמחר רואה סי׳ התחום והרי הוא אמה חוצה לה. והשתא סבירא ליה דהואיל וסבור היה שיש לו רק אלפים הוי כגלוי דעת שאינו רוצה לקנות שביתה במקומו וגם בזה יש דוחק לפרש כן מתני׳ דמיירי דוקא בטועה וסובר שיש לו רק אלפים לעיר. ועוד דלשון הר״ב שכתב שהרי גילה דעתו משמע דגלוי דעת ממש הוי הלכך יותר נכון לומר שנתכוון ללשון הרב רבינו יונתן וטעות נפל בהעתק. אבל הרמב״ם בחבורו פכ״ז מה״ש לא נכנס לא׳ מן הדחוקים הללו וכתב לא יכנס אלא מהלך ממקום שנכנס עליו השבת והוא עומד בו אלפים אמה בלבד וכ״כ הטור בסי׳ ת״ה:

עד חמש עשרה אמה. פירש הר״ב לאו דוקא. אלא כלומר לפי סברת האדם שיוכל לשער עד ט״ו אמה ולא יותר אבל אפשר לפחות ולשער שא״א שיטעו כל כך וזה לפי ענין המקום ההוא אם הוא מישור או שיש בו גאיות או הרים וכיוצא בזה ומה שכתב עוד ואית דמפרשי חמש עשרה דוקא ולא ידעתי לישבו יפה. לא ראה בזה דברי רש״י והר״ר יונתן שכתבו. וזה לשונם. אמרינן לקמן בפרק כיצד מעברין אין מודדין אלא בחבל של חמשים אמה ארבעים חבלים יש לאלפים וכל חבל וחבל מתמעט שתי אחיזות שזה תופס מכאן. וזה תופס מכאן. והאחיזה טפח וחצי אצבע. הרי פ׳ טפחים. וארבעים אצבעות העולין לעשר טפחים. הרי תשעים [טפחים] שהן ט״ו אמות. עכ״ל. ומ״ש הר״ב ולא מחמירין כו׳ עיין בסוף מכילתין:

המשוחות. פי׳ הר״ב מודדי התחומין כדמתרגמינן ומדותם מחוץ לעיר ומשחתון מברא לקרתא (במדבר ל״ה:ה׳):

פרק ה

א **היו שם גדודיות כו׳.** לשון הר״ב לאחת הקרנות וכן לשון רש״י. ואכולהו קאי ולאו דוקא בקרנות שהן קרן זויות אלא ה״ה באמצע. וכן נראה דעת הפוסקים. ושיעור ושירים דקאמר. ארבעה טפחים כמ״ש בפ״ב משנה ה׳. וצ״ל דלאו דוקא ועיין במשנה דלקמן:

וגשרים. לשון הר״ר יהונתן שהן מכוסין מלמעלה. ויש לו כותלים מד׳ רוחותיו אלא שהכיפה חלולה. ויש בכותלים פילוש שהמים יעברו תחתיו. או בני אדם. ויש תחתיו דירה למוכס ע״כ:

ועושין אותה כמין טבלא כו׳. גירסת הר״ב אותן וכן גירסת רש״י וקשיא לי לגירסתם דהא תנינא חדא זימנא בפרק דלעיל משנה ח׳ ודוחק לומר משום דסתם לן הכא כרבנן דלעיל ולומר דהלכה כמותם. דהוה מחלוקת ואח״כ סתם. דהא בלאו הכי יחיד ורבים הלכה כרבים. וכ״ש דחכמים מקילין והלכה כדברי המיקל בערוב. הלכך נראה יותר גרסת הסופר דגרס אותה. ופירש הרמב״ם וז״ל ר״ל כשתהיה המדינה עגולה שיעשו בה מרובע דבק לה ואז ימדדו חוץ למרובע אלפים אמה לכל רוח ומרויחים אנשי המדינה אותן התוספות שיוסיף המרובע על העגולה שבתוכו ע״כ:

כמין טבלא מרובעת. כתב רש״י בעיר מרובעת עסקינן שאין בה אלא אלפים על אלפים. דהוי נמי תחומין מרובעין. ואם אינה מרובעת כגון שהיא יתירה על אלפים לארכה או פחותה מאלפים. לא הוו מרובעים. דתחומין מרובעים לאו דוקא שיהא ארכן כרחבן. שהרי רחבן למדת העיר היא. אם קטנה אם גדולה. וארכן אלפים אלא מרובעים דקתני למעוטי עגולים ע״כ. ופירש הב״י סימן שצ״ט דהא דכתב אם קטנה ר״ל בת אלפים. דאי בפחות מאלפים היאך כתב שרחבן למדת העיר דודאי שהוא יותר מכן דלעולם יש לו אלפים לכל רוח מרוחות העיר דמי גרע ממי ששבת בבקעה דמ״ח פרק דלעיל:

כדי שיהא נשכר הזויות. כתב הרב ולא עגולים כו׳. ובצדדין מתמעטים כו׳ וכ״כ רש״י וכתב על זה בית יוסף אין לומר כפשוטה שהרי אם לצד אחד מהעיר אנו נותנין לו אלפים אמה כשנעגל כל סביבות העיר ממקום שכלו אותן אלפים אין ספק שלכל צדדי העיר יהיו אלפים אלא היינו לומר שכשאנו נותנין לו אלפים אמה לכל סביבות העיר עגולות הוא מפסיד הזויות וכשהן מרובעות נשכר הזויות דכל אמתא ברבוע אמתא ותרי חומשי באלכסון נמצא כשיוצא מהעיר כנגד הזויות ללכת באלכסון מהלך אלפים ות״ת ואם היו עגולות לא היה יכול להלך בשום צד יותר מאלפים. ע״כ. עיין משנה ד׳ פ״ו דיומא:

ב **קרפף**. לשון הרמב״ם הוא *)צלע מצלעות מרובעות מדתו בית סאתים והוא שבעים ושירים עכ״ל. עשאו שם משותף או מושאל. דלעיל משנה ג׳ פרק ב׳ פי׳ כדברי הר״ב שם. ונלמד מענינו:

אם יש לזו שבעים אמה ושירים כו׳. וכן במשנה דלקמן מאה וארבעים ואחד ושליש וכן העתיקו הרמב״ם בפ׳ כ״ח מה״ש והטור סימן שצ״ח וזה סותר לפסק הרמב״ם והר״ב בפרק ב׳ משנה ה׳ דפסקו דלא כר״ע דסבירא ליה הכי אלא כחכמים דסבירא להו עוד דבר מועט המשלים לבית סאתים ממש. ובתוספות פ״ב דף כ״ג ע״ב כתבו אמתניתין דמאה וארבעים ואחד ושליש דלקמן. דאתיא כר״ע א״נ לא חש לצמצם ע״כ. אך הרמב״ם בפט״ז מה״ש כתב לשיעור של בית סאתים שהוא ע׳ ושירים על ע׳ ושירים והיינו הא דר׳ עקיבא וכ״כ בטור סימן שצ״ח. נראה שחזר בו הרמב״ם ופסק כר׳ עקיבא משום דהנך סתמי דהכא משמע כוותיה:

ג **אם יש בין שנים החיצונים מאה וארבעים ואחד ושליש**. פירש הר״ב לא משולשים ממש וכו׳. ודקתני בין שנים החיצונים הכי קאמר אם יש אויר בין שני החיצונים כדי להתמלאות אמצעי ולעמוד אויר הנשאר בין אמצעי ולחיצונים מכאן ומכאן על קמ״א ושליש לכאן וקמ״א ושליש לכאן דהיינו ב׳ קרפיפות לשניהן רואין וכו׳ אבל אם רבה אויר יותר מכאן לא אמרינן רואין. ל׳ רש״י:

מאה וארבעים ואחד ושליש. עיין מ״ש במשנה דלעיל:

ד **של חמשים אמה**. בגמ׳ אסמכוהו אקרא דכתיב בחצר המשכן (שמות כז יח) ורוחב חמשים בחמשים ומדלא אמר חמשים חמשים ואמר חמשים בחמשים ילפינן מיניה תרתי. הך דהכא והא דמ״ה פ״ב:

והגיע לגיא או לגדר מבליעו. כ׳ הר״ב אם אינו רחב נ׳ אמה. וכן ל׳ רש״י והמכוון אם אינו רחב כי אם נ׳ אמה. וז״ל הרמב״ם מבליעו. וזה יתכן ר״ל שיהיה רחב הגיא נ׳ אמה או פחות שהוא שיעור החבל וכמו כן גובה הגדר ואם לא יתכן ימדוד אותו כאשר נפרש לקמן ע״כ. ומ״ש הר״ב אע״פ שיש במדרונו יותר מאלף וכן לשון הר״ר יונתן. וקשיא מספר אלף דנקטי. אלא שרוצה לומר עד אלפים. דהכי איתא בגמרא וכמה עומקו של גיא אמר רב יוסף עד אלפים. וכתב הר״ר יונתן ואם רצה לירד בשבת במדרון הגיא. יכול לירד שם ואח״כ יוצא משם ומשלים תחומו כאילו לא ירד בגיא. והר״ב לא פי׳ בהבלעת הגדר היאך ועיין בסמוך:

הגיע להר מבליעו. מסתבר דכמו שבהבלעת הגיא שהוא שעומדים על שני שפתי הגיא מזה ומזה שנמצא שנמדד השטח הרחב ולא השטח הקצר שהרי בכל גיא שהוא כמשולש יש בו שטח קצר והוא בתחתיתו ושטח רחב והוא בעליונו. ואנו מודדין בעליונו בשפתיו שהוא שטחו הרחב. ודכוותיה בהר כשמבליעו והרי הוא כמו כן כמשולש שיש בו שטח רחב ושטח קצר אלא שבהר שטחו הרחב בתחתיתו ומעמדו. ושטחו הקצר בעליונו. ואם להבליעו נמדדהו בשטחו הרחב כמו בהבלעת הגיא. דמאי שנא. כיצד נעשה. וזה ביארו התוספות והרא״ש והטור בסי׳ שצ״ט שזוקף עץ גבוה בשפתו מזה ועץ אחר כנגדו בשפתו מזה ומותח החבל מזה לזה ע״כ. ודלא כהר״ר יונתן שכתב בהבלעה דגדר שעולה זה על שפתו מכאן וזה על שפתו מכאן ומבליע באותו חבל ע״כ. דהשתא אין ההבלעה דגדר שוה להבלעה דגיא. וכתבו בתוס׳ דהא דלא כייל בהדי הדדי הגיע להר או לגדר מבליעו היינו משום סיפא דתני שמעתי שמקדרין בהרים לכך תני הר בפני עצמו אע״ג דקידור שייך נמי בגיא וגדר ע״כ ור״מ מה ששמע מרבו אמר ורבו לענין הרים נשאלה השאלה לפניו. ומ״ש הר״ב והוא שלא יהיה הר זקוף הרבה אלא משופע שבהלוך ה״א ממנו לא יגבה אלא י״ט. גמרא. וכתב הר״ר יונתן טעם בזה משום דניחא תשמישתיה לעלות במדרונו שהרי יש במדרונו ה׳ אמות שהם ל׳ טפחים קודם שיגבה ההר י׳ טפחים וכזה השיעור היה כבש המזבח שהיה ל׳ אמה לגובה ט׳ אמות של מזבח בלא קרנות המזבח והיו עולין בו במשא כבד עם איברי העולות והאימורים נמצא שכשיש במדרון ג׳ חלקים יותר על חלק הגבוה ניחא תשמישתיה. ע״כ. ואע״פ שג׳ פעמים ט׳ עולים רק כ״ז. ובכבש יש עוד ג׳ יתירים. לא קפיד. אבל בלאו הכי. אין הנדון דומה ממש לראיה שהביא. כי זה שאמר שהכבש ל׳ אמה זהו במשך שטחה על הארץ שהיה מחזיק ל׳ אמה מהעזרה עד המזבח וכדתנן בסוף מדות המזבח והכבש ס״ב. והיינו דמזבח עצמו מחזיק על הארץ ל״ב והכבש ל׳. אבל מדרון שפועו תנן התם בפ״ג שהוא ל״ב אמה. ואם נשוה המדות היה צריך שיהיה ג׳ חלקים ומחצה במדרון יותר מן הגובה כי ג״פ ט׳ עולים כ״ז נשארו עוד ה׳ לתשלום ל״ב שהוא מחצית הט׳ ויותר קצת. ומ״ש הר״ב שאם הוא זקוף יותר מזה אומדו כו׳ היינו טעמא לפי שקשה לעלות עליו ולמדדו על גבו כפירוש הר״ר יונתן. וכ״ש לפי׳ התוס׳ שהקילו בו ולאהטריחו להבליעו בחבל של נ׳ אמה ע״י קורות אלא אומדין אותו וכתב בטור דדוקא כשהאומד הוא עד נ׳ אמה שהוא דין הבלעה אבל אם יש בו יותר מנ׳ אמה מקדרין כדלקמן:

חוץ לתחום. פי׳ לתחומי הצדדין וכדמסיים הר״ב תחומים של צדי העיר:

אם אינו יכול להבליע. בחבל של נ׳ אמה. טור. וקאי נמי אגיא וגדר וכדכתבתי לעיל בשם התוספות דקידור שייך נמי בהו אע״ג דהא דאם אינו יכול פירשו תוספות בע״א ומיהו בגיא לא איכפת בין מתלקט י׳ מתוך ה׳ למתוך פחות כדכתב בטור:

בזו אמר רבי דוסתאי כו׳. כתב הר״ב למעוטי עיר מקלט וכו׳ וטעמא מפורש בגמ׳ מפני שהן של תורה ואע״ג דבמשנה ד׳ פ״ג כתבתי דר״מ ס״ל תחומין

דאורייתא. הא פריך לה בגמ׳ דלעיל דף ל״ה ע״ב ומשני דהא דלעיל דידיה והא דהכא דרביה ודיקא נמי דקתני שמעתי׳:

[*שמקדרין. פי׳ הר״ב נוקבין רואין כאלו נוקבין אותן ומודדין דרך הנקב כו׳ והוא לשון רש״י ובפרק בכל מערבין (עירובין דף ל״ה ע״ב) כתב רש״י וז״ל ולשון מקדרין כמו נוקבין דמשוה מדת ההר כאילו הוא נקוב במקום מעמד רגלי העליון. ונמצא לבו במקום שרגליו עומדות עכשיו. וכשנותן החבל עכשיו כנגד מרגלותיו הוה ליה כאילו נותן אותו כנגד לבו בקרקע חלקה כדרך כל המודדין עד כאן]:

ה **[*המומחה**. כתב הר״ב אדם הבקי במדידה וכ״פ הרמב״ם ובירושלמי אמתני׳ אמרינן ההדיוט שריבה אין שומעין לו משמע נמי כפירוש הר״ב והרמב״ם ותיובתא להגאון שמפרש בע״א]:

שלא אמרו חכמים כו׳. דמדאורייתא לא מתסרי מידי ואינהו גזור הלכך אזלינן בהו לקולא כן לשון רש״י בגמ׳. ומיהו איכא דסבירא ליה דעד ג׳ פרסאות מדאורייתא וכמ״ש פ׳ דלעיל משנה ח׳ ועיין ספ״ב דכתובות:

ו **אין מערבין את כולה**. כתב הר״ב שלא תשתכח תורת רשות הרבים דהכא בעיר שיש לה שני שערים שיכנסו בה בני אדם על האחת ויצאו על השניה כדכתב הרמב״ם בפירושו וז״ש הר״ב בסוף מתניתין ועיר שאין לה אלא פתח אחד כו׳. וכתב רש״י הטעם ואע״ג דעכשיו היא של יחיד הואיל ותחלתה של רבים דלמא הדרה ומתעבדת של רבים ואתו לערובי כולה:

כעיר חדשה. פירש הר״ב ששמה חדשה. הכי תניא ובס׳ יהושע (טו) היא כתובה בנחלת יהודה. תוספות. [*ובירושלמי כעיר חדשה שביהודה כגון צנן וחדשה ומגדל גד]:

ז **ואמר לבנו**. מבעוד יום. רש״י:

מותר לביתו. ודמיא לדתנן בפ״ב משנה ד׳ ולא דמי לדתנן בפ״ד מ״ז וכעין שחלקתי שם בין אותן המשניות בשם התוס׳ כ״כ רש״י בכאן וז״ש הר״ב ומסתמא בביתו ניחא ליה דכל שיודע ביתו ניחא לי׳ כו׳:

ולביתו יותר מכאן. ובגמ׳ פריך היכי משכחת לה שיהיה קרוב ממקום ערובו ויהיה רחוק יותר מביתו ומתרץ כגון דקאי ביתו באלכסונו שראובן עומד במזרח ביתו וערובו מושך למערב יותר מביתו ואעפ״כ פעמים שהאלכסון רב והוי ביתו רחוק ממנו יותר מערובו:

מה שנשכר. ל׳ הר״ב שמן הערוב לצד העיר כלומר למערב הערוב:

ח **מהלכין את כל עיר קטנה**. פי׳ הר״ב כד׳ אמות ומשלימין מדתן חוצה לה. כלומר על הד׳ אמות אלו משלים. דלא כהר״ר יונתן שכת׳ דאע״ג דאמרי׳ כד׳ אמות דמיא לא שנחשוב אותן כלל. אלא מדכתב ומשלימין ר״ל שנחשוב אותן הד׳ אמות. וכ״כ הרמב״ם והטור:

ט **ולמודד שאמרו**. במ״ד פרק ד׳:

פרק ו

א **שאינו מודה בערוב**. דדבר תורה מותר לטלטל בלא ערוב ושלמה ובית דינו תקנו דבר זה כדי שלא יטעו העם ויאמרו כשם שמותר להוציא מן החצירות לרחוב המדינה ושוקיה ולהכניס מהם לחצירות כך מותר להוציא מן המדינה לשדה ולהכניס כו׳ ויחשב שהשוקים והרחובות הואיל והן רשות לכל הרי הן כשדות ויאמרו שחצרות בלבד הן רשות היחיד וידמו שאין הוצאה מלאכה ושמותר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים לפיכך תיקן שכל רשות היחיד שתחלק בדיורין ויאחז כל אחד ואחד בה רשות לעצמו וישאר ממנו מקום ברשות כולן ויד כולן שוה בו כגון חצר לבתים שנחשוב אותו המקום כאילו הוא רשות לרבים ונחשוב כל מקום ומקום שאחז כל אחד מן השכנים וחלקו לעצמו שהוא בלבד רשות היחיד ויהיה אסור להוציא מרשות שחלק לעצמו לרשות שיד כולם שוה בו וכו׳ עד שיערבו מע״ש כלומר שכלנו מעורבים ואוכל אחד לכולנו וכמו שאנו שווים במקום זה שנשאר לכולנו כך כולנו שוים בכל מקום שאחז כל אחד לעצמו והרי כולנו רשות אחד ובמעשה זה לא יבואו לטעות ולדמות שמותר להוציא מרשות היחיד לרה״ר עכ״ד הרמב״ם פ״א מה״ע. ועיין מ״ש ר״פ דלקמן:

הרי זה אוסר. כתב הר״ב דאין ערוב ולא ביטול רשות מועיל כו׳ עד שישכיר והעכו״ם לא ישכיר דחייש לכשפים. בגמרא. ופירש הרב רבינו יונתן שיאמר בלבו אני רוצה לתת לו חלקי שבחצר מתנה ועם כל זה אינו רוצה לטלטל בו עד שאשכיר לו בפחות מש״פ בודאי לכשפים הוא מתכוין עכ״ל. ומ״ש הר״ב ושוכרה מן העובד כוכבים אפילו בפחות מש״פ. בגמ׳. וטעמא לפי שפחות מש״פ חשוב להם מחמת קמצנותם כדאמרי׳ דבן נח נהרג על פחות מש״פ משום דלא מחיל אפי׳ אפחות מש״פ והוי גזל לדידהו. וגזל מז׳ מצות בני נח ונהרגין עליהם וכן כתב הר״ר יונתן. והרמב״ם נתן טעם אחר

כבסמוך. ומה שכתב הר״ב ואפי׳ בשבת שהשכירות כבטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא היכר בלבד ולפיכך שוכרים ממנו אפי׳ בפחות מש״פ כן כתב הרמב״ם בפ״ב מה״ע. ומ״ש בדין ישראל שיכול לבטל וכו׳ עיין במשנה ד׳:

ב **שהיה דר עמנו במבוי**. וביטל לנו רשותו. רש״י ורמב״ם:

והוציאו את הכלים. והחזיקו בו ושוב אע״פ שיוציא הוא לא יוכל לחזור מבטולו כיון שכבר החזקתם בו. והכי איתא בהדיא בגמ׳. ואע״פ שאין זו החזקה כשאר חזקות שקרקע נקנה בה (כדתנן ומפורש במשנה ה׳ פ״ק דקדושין) אפילו הכי הקילו חכמים בה ותקנו כשאר חזקות כ״כ הר״ר יונתן. ולהכי אתי שפיר דבדברי ת״ק נקט והוציאו הכלים משום דלא בעינן אלא חזקה בעלמא משא״כ בדברי ר״י דגרס ועשו צרכיכם. דלדידיה כל צרכיהם הצריכו לעשות. והר״ב שכתב בדברי ת״ק ועשו צרכיכם שיטפא דלישנא נקטיה ולא דק. ובעצמו כתב בדברי ר״י שאמר לת״ק ולא עד שיוציא כליו כדקאמרת ש״מ דה״ג נמי בדברי ת״ק. ומ״ש הר״ב וחזר והוציא בין בשוגג וכו׳ רישא נקט וכמ״ש בס״ד לעיל ספ״ב:

רבי יהודה אומר כו׳ עד שלא יוציא. פי׳ הר״ב עד שלא יצא היום. בגמ׳ בברייתא עד שלא תחשך ופרכינן והא עד שלא יוציא תנן כלומר ופליג לומר דחזקה לא מהני ויוכל לבטל בטולו הראשון כשיוציא. ומשני אימא עד שלא יצא היום:

ג **ביתו אסור כו׳**. כתב הר״ב דסבר האי תנא כו׳ כלומר לאפוקי מדר׳ אילעי שאמר שמעתי מר״א דספ״ב. ופסק [*הר״ב וכן] הרמב״ם כהאי תנא דהכא:

שאחד נותן כו׳. גמרא הא תו למה לי ומשני משום שנים נותנים רשות דאיצטריך לאשמעי׳ דלא גזרינן דלמא יטלו נמי. ואין נוטלין רשות דמשנה יתירה היא שמעינן מינה דאע״ג דא״ל קני על מנת להקנות לשני דמהו דתימא שליח שוייה קמ״ל כיון דלא קנה איהו לאשתרויי לא מצי לאקנויי:

ד **ר״י אומר במזיד אוסר**. היינו בדלא החזיקו בו כבר שאם החזיקו והוציאו מבתיהם לחצר שוב אינו יכול לאסור כדפירש הר״ב במשנה ב׳ ואפילו לר״י [*דהתם]:

ה **אין צריכין לערב**. כתב הר״ב ודוקא שתופי מבואות כו׳. ופי׳ לערב לשתף. המגיד רפ״ה מה״ע וכיוצא בזה ספ״ט. ועיין מ״ש בס״ד פ״ז מ״י. ומ״ש הר״ב דערוב משום דירה הוא בפ״ה בגמ׳ דמ״ט וכלומ׳ לערב דירתן לעשותן אחת אבל שתופי מבואות אינו אלא לשתף רשות החצרות שבמבוי ולא רשות הבתים וחצר לאו בת דירה היא. רש״י. ומ״ש הר״ב אבל אם נשתתפו ביין כו׳ ואין סומכין על השתוף כדי שלא תשתכח תורת ערוב כו׳. ז״ל הרמב״ם בחבורו שהרי אין התינוקות מכירין מה נעשה במבוי לפיכך אם נשתתפו במבוי בפת סומכין עליו ואין צריך לערב בחצירות שהרי התינוקות מכירין בפת עכ״ל כלומר ויודעים שמשום השתוף של פת מטלטלין בחצרות ולא יבואו לטלטל בחצרות בלא שתוף הפת אבל ליין ושאר דברים אין לתינוקות הכירא כי אין משגיחין בדברים שנעשה בהם דבר מה כי אם אל הפת עיניהם תלויות ומשגיחין לדעת מה יעשה בו. וא״ת ותיפוק לי׳ בלא תשתכח כו׳ היאך נסמוך על שתוף מבואות שלא בפת במקום עירובי חצירות שאינו אלא בפת. הא מלתא ל״ק דהא איכא דס״ל בגמ׳ דאה״נ דסומכין על שתוף שלא בפת כו׳. וכתב רש״י ואע״ג דיין בחצר לא חזי מגו דחזי למלתיה בשתוף סמכינן עליה בחצר ע״כ. ומ״ש הר״ב והוא שיהיו כולן שותפים בכלי אחד. גמ׳ ודתני סיפא לזה ביין ולזה בשמן צריכין לערב ה״ה יין ויין בשני כלים אלא אורחא דמלתא נקט. ועוד דלא הוצרך התנא לפרש דסתם יין ושמן בשני כלים. תוספות:

ו **חמש חבורות ששבתו בטרקלין**. [*כתב הר״ב] וכולן יש להם פתח פתוח לחצר וכ״כ רש״י ובתוס׳ כתבו הטעם דאל״כ לא היו צריכין לתת ערוב אלא ב׳ הפנימים משום דאינך כולהו החיצונים הוו כבית שער שלהם ותנן במשנה ד׳ פ״ח דבית שער אינו אוסר. ומיהו אותו שלפני הפנימי לא מקרי בית שער כר״י דס״פ בגמ׳. ומ״ש עוד הר״ב וצריכין לערב עם שאר בני החצר משום דאל״ה שאין כאן עוד דיורין בחצר אינן צריכין ערוב כלל דע״כ לא אמרינן שהן חלוקין לב״ש כדאית ליה ולב״ה כדאית ליה אלא כשיש דיורין אחרים בחצר. וכן מסיק בטור סי׳ ש״ע. ועי׳ במשנה דלקמן דבעינן נמי שאין נותנין הערוב בטרקלין זה והכי תניא אמתני׳ דהכא:

ומודים בזמן שמקצתן שרויין בחדרים או בעליות. בגמ׳ מאי חדרים ומאי עליות אילימא חדרים ממש ועליות ממש. פירש״י שלא היו מחוברים מעולם. פשיטא. אלא לאו כעין חדרים כעין עליות ומאי ניהו מחיצות המגיעות לתקרה ש״מ דבמחיצות כאלו לא פליגי וכדכתב הר״ב:

ז **וישנים בבתיהם**. כתב הר״ב הואיל וחלוקים דיוריהן בלינה וגם אין אוכלין כו׳. משמע דתרתי בעינן שיהיו חלוקים בלינה ושלא יאכלו כו׳ ממש אבל אם חסר אחת משתיהן או שאוכלין משולחן אחד ממש אע״פ שחלוקים בלינה או שאין חלוקים בלינה אע״פ שאין אוכלין משלחן אחד ממש לעולם א״צ לערב הואיל ובדבר אחד אינן חלוקים או בלינה או בפת. ומשמע מיהת דכשאין חלוקים בלינה דבעי קבלת פרס וצריך טעם לחלק בין פת ללינה. ובגמ׳ פליגי אי מקום פיתא גורם אי מקום לינה גורם. ומשמע דלמ״ד דלינה גורם אין צריך כלל לקבלת פרס כמו שאין צריך שום שתוף בלינה למ״ד מקום פיתא גורם. ועוד כל הפוסקים פסקו דמקום פיתא גורם. ולהר״ב משמע דמקום לינה וקבלת פרס סגי. ובטור סימן ש״ע בתר דפסק כמ״ד מקום

פיתא גרים ולא אזלינן כלל בתר מקום לינה כתב הלכך האחין שאוכלין בבית אביהם וישנים בבתיהם אינן אוסרין ואם נותן להם פרס ואוכלין בבתיהם אוסרין וכו׳ ע״כ. והוא משנתינו זאת ולמדנו מדבריו דהא דתנן וישנים בבתיהם לאו למימרא דמקום לינה מעכב אלא משום דמסתמא בבית שישנים שם הם אוכלין הלכך תני וישנים בבתיהם לגלויי ולפרושי דהא דתני שהיו אוכלין על שלחן אביהם דלאו משולחן ממש הוא שהרי ישנים בבתיהם ומסתמא שם אוכלין אלא דמקבלין פרס הן. והשתא עיקרא דמלתא הואיל ואינם אוכלין על שלחן אביהם ממש אלא אוכלין בבתיהם הלכך צריכין ערוב וקבלת פרס זה מהני להו בסיפא דמתניתין דאבל אם היה ערוב כו׳ וכך הוי ליה להר״ב לכתוב הואיל והן חלוקים דיוריהן בלינה והלכך אין אוכלין כו׳:

ח **מותרין כאן וכאן**. כתב הר״ב דטעמא מאי אין סומכין כו׳ ומיירי בנשתתפו ביין דאילו בפת סומכין לעולם כדפי׳ הר״ב לעיל במשנה ה׳:

מבני מבוי ולא נשתתף כו׳. ואסורין במבוי ואין אומרים שיועיל הערוב במקום שתוף כיון שהרוב נשתתפו. דהכא טעמא אחרינא איכא מה שאין סומכין על ערוב במקום שתוף ולא משום שלא תשתכח כו׳ אלא כדכתב ב״י סי׳ שפ״ז דלא שייך למימר שנסמוך על הערוב במקום שתוף דערוב שעירב כל חצר לעצמו (דבהכי איירינן הכא במתני׳ דהא לא תנן פתוחות זו לזו)היאך יתיר לטלטל במבוי והרי אפי׳ מחצר לחצר שלא דרך מבוי אסור לטלטל עכ״ל. ובתוס׳ דף ע״א נדחקו מאד בזה עיין שם. והר״ר יונתן פי׳ אחד מבני מבוי כו׳. כלומר ששכחו כל בני חצר אחת ולא נתנו חלק ביין השתוף אבל בערוב הפת נתנו חלקן אסורים במבוי דאין סומכין כו׳. אבל אם לא שכחו כל בני החצר להשתתף אלא אחד לבדו היה מותר גם השוכח במבוי כדאמרינן בערוב דתו לא אתי לאשתכוחי שתוף כיון דרובא שתפו ע״כ. ועיין מזה בפרק ז׳ משנה ט׳ מ״ש שם בס״ד:

שהמבוי לחצרות כחצר לבתים. פירש הר״ב כשם כו׳ ולא תימא לא דמי כו׳ וכ״כ רש״י ונטר לה עד הכא אע״ג דכולה מתניתין ה׳ דלעיל מתנייה לענין שתוף מבואות ותנן נמי רפ״ג בכל מערבין ומשתתפין. מכל מקום מבואות בהדיא לא תנן עד הכא:

י **שכח אחד מן החיצונה כו׳**. משנה שאינה צריכה היא דהא תנא ליה רישא פנימית ולא חיצונה פנימית מותרת. וכן שכח אחד מן הפנימית כו׳ נמי משנה שאינה צריכה היא. וי״ל דפסק הלכתא כדברי האומר דרגל האסורה אוסרת ושאינה אסורה אינה אוסרת הר״ר יונתן:

נתנו ערובן במקום אחד. פי׳ הר״ב בחיצונה כו׳ אבל בפנימית כו׳ דהא אחדא לדשא ומשתמשא ואין לעכב בידה מחמת שנשתתפה עם בני החיצונה דיכולה לומר להן לתקוני שתפותיך ולא לעוותי גמ׳:

ואם היו של יחידים. ל׳ הר״ב שאין בפנימית אלא אחד ובחיצונה אחד וכ״כ רש״י ומסיים ואם היו שנים אפילו בחיצונה גזרינן דלמא אתי למשרי שנים בפנימית ואחד בחיצונה ע״כ. ובפי׳ אחד כ׳ הרמב״ם בפי׳ ר״ל הוא וכל אנשי ביתו שהם כמו אדם אחד כמו שבארנו ע״כ:

פרק ז

א **בתוך עשרה**. פי׳ הר״ב שיהא קצת ממנו כו׳. דמש״ה הדר תני פחות מד׳ על ד׳ או למעלה מי׳ והא מרישא שמעי׳ לה אלא לאשמעינן דאפי׳ קצת כו׳ גמ׳:

למעלה מי׳ מערבין שנים. פי׳ הר״ב ודוקא בחצר כו׳ אבל בבית המקורה אפי׳ למעלה מי׳ וכו׳ הכי איתא בגמ׳. ונראה מזה. דשני בתים בלא חצר נמי אינן יכולין לטלטל מזה לזה בלא ערוב וכן מוכח רפ״ט דלכ״ע אפי׳ לר״ש דמיקל בגגות חצרות וקרפיפות שא״צ לערב. משמע דדיורין שתחת הגגות דהיינו הבתים שצריכין ערוב. וכן כתב שם הרמב״ם בפירושו לר׳ שמעון דמיקל מכולהו שאומר כי החלוק וההפרש במקום הדירה בלבד אבל חצרות והגגות וכו׳ אבל מה שהוא אסור להוציא דבר ממה שיש בבית אל הבית האחר כו׳ אלא אם עשו ערוב בין שני הבתים עכ״ל הרי דלר׳ שמעון דמיקל מכולהו אפי׳ הכי ס״ל דבבתים צריכין לערב ולא התנה שיהא שם חצר. וזה ממה שיקשה על דברי הרמב״ם שהעתקתי בר״פ דלעיל דמוכח שלא תקנו שלמה וב״ד אלא כשיש דיורין חלוקים אצל מקום שיד כולן שוות בו דהוו הדיורין רשות היחיד והמקום שיד כולן שוות בו כעין רשות הרבים דאיכא למיגזר דלמא יחליפו בין אלו הרשויות לרשות היחיד ורשות הרבים ממש כדאיתא התם. אבל שתי רשויות ששתיהן כל אחד רשות היחיד ממש אין נראה מדבריו שגזרו עליו שלמה וב״ד. ואולי שזה שכתב לעיל היינו גזירת שלמה ובית דינו. והך דהכא מגזירת חכמים:

ב **ובלבד שלא יורידו למטה**. פירש הר״ב בבתים אבל בחצר שרי כדר״ש ריש פרק ט׳ דהלכתא כוותיה והכי מוקים בגמרא. ולפי זה הא דכתב דכשהוא רוחב פחות מד׳ דמותרים להוריד היינו אפילו לבתים כמו שכתב הרמב״ם:

נפרצה הכותל עד עשר אמות. ונשאר מן הכותל משהו מכאן ומשהו מכאן או מצד אחד לבדו שהרי לא נפרצה במלואה ואותה פירצה אינה נחשבת אלא כפתח. הר״ר יונתן:

ג [*ורחב ארבעה*) גרסינן. וכן פירש רש״י ורחב ד׳ טפחים]:

אפילו מלא קש ותבן. פירש הר״ב דסופו ליטלו. ופירשו התוספות דבקש ותבן הניטלין בשבת איירי לאפוקי שהקצוהו ללבן בו לבנים או לגבל בו טיט דאין ניטלין בשבת ועיין משנה ה׳:

מלא עפר כו׳. שסתם עפר וצרורות בחריץ מבוטלין הן. גמ׳. ועי׳ באהלות פרק ט״ו משנה ז׳ [*ופרק ד׳ דמקואות משנה ג׳]. והך מלא סגי במשך ד׳ טפחים לרוחב במכ״ש דנסר דבסמוך. ב״י סי׳ שע״ב:

ד [*מערבין שנים. שמשני צדי הנסר הוא חריץ כמ״ש הר״ר יונתן בפירושו. ומה שתמהו התוספות על פירש״י בגזוזטרא והוא פי׳ הר״ב כתבתי ישוב בספר מעדני מלך בס״ד]:

ה **מאכילין**. כתב הר״ב מניחין בהמתן כו׳ אבל בידים לא כדאיתא בגמ׳ ומפרש רש״י דאי משקיל בידים חיישינן דשקיל טובא וממעיט וכו׳ אבל בהמה לא תמעיט באכילתה [כ״כ] בשבת אחד וכדכתב הר״ב. וקשה דלקמן פ״ט משנה ג׳ מפרש דמחיצה שנפרצה בשבת לא בטיל עירוב כו׳ כדפי׳ שם הר״ב. ומצאתי בהרא״ש שמפני קושיא זו מפרש למתניתין דבחול קאמר ואסור בידים דלמא ממעט ליה בערב שבת המוך לחשכה ולאו אדעתיה ומטלטל בשבת בחצר האסורה וכן מוכח לשנא דמתני׳ דנתמעט דמיירי בחול כדפי׳ הר״ב. ובגמרא פריך ממתני׳ דהכא דחשיב למתבן למחיצה אדלעיל מתני׳ ג׳ דמלא קש ותבן לא חיישינן ומשני לענין מחיצה חשבינן ליה למחיצה (מידי דהוה אעביט ואוכפות וכלי בהמה דפ״ק משנה ח׳) אבל לענין חציצה לחוץ מפני אויר החריץ ולדון כסתום דמשוית ליה כארעא אי בטליה בהדיא אין אי לא לא. ועיין מ״ג פ״ח:

ו **ומזכה**. כתב הר״ב והזוכה מגביה העירוב בידו טפח. גמ׳. ועיין מ״ש במ״ד פ״ק דקדושין ומשנה ג׳ פ״ג דב״ק:

ומזכה לו ע״י בנו ובתו הגדולים כו׳. הכא לא פירש הר״ב והרמב״ם כדפי׳ במשנה ה׳ פ״ק דמציעא. דגדולים שאינן סמוכין על שלחן אביהם ואפילו קטנים כו׳ דשאני התם דלענין מציאה דטעמא דהאב זוכה במציאת בנו אינו אלא משום איבה והלכך תלוי בסמוך על שלחנו דאיכא איבה אבל מה שהאב רוצה לזכות לאחרים ע״י בניו זוכים הם לאחרים כאיניש דעלמא כן מסיק בב״י סימן שס״ו בשם תשובת הרמב״ן סי׳ ריי״ג דאפי׳ ר׳ יוחנן דמפרש במציאה כמו שכתבתי סבירא ליה הכא קטן קטן ממש מהטעם שהתבאר כ״כ התוספות במכילתין רפ״ח דף פ״ב ע״ב לענין אחר דמודה רבי יוחנן:

ושפחתו העבריים. בפ״ק דקידושין משנה ב׳ תנן דאמה העבריה קנה את עצמה בסימנין. והשתא לא משכחת לה שפחה עבריה אלא קטנה והכי מוקי לה בגמרא פ״ו דגיטין דף ס״ז ע״ב. ובשתופי מבואות דרבנן אמרו שתזכה אפי׳ לאחרים ושאני שפחה מבתו הקטנה דאפי׳ תימא ידו כידה [נ״ל שצ״ל ידה כידו] היינו כיד אביה אבל לא כיד רבה שאין קנינו בה קנין גמור. והכי נמי מסיק בגמרא פ״ק דמציעא דף י״ב. דהא דתנן התם מציאת שפחה עבריה שלה היינו של אביה לאפוקי של רבה דלא:

ועל ידי אשתו. בפרק בתרא דנדרים משנה ח׳ תנן סתמא כר״מ דיד אשה כיד בעלה כמו שכתבתי שם. ומשום הכי מסיק הרא״ש דהכא כשאינו זנה ולפיכך מעשה ידיה שלה ואין ידה כידו אבל הרמב״ם העתיק המשנה כצורתה בפרק א׳ מה״ע. וכתב הכסף משנה דטעמו דאנן קיי״ל דלא כר״מ אלא כרבנן דסברי דיש קנין לאשה בלא בעלה ע״כ. ותמיהני דהא מבואר שהרמב״ם פוסק כר״מ בנדרים כמו שכתבתי שם בס״ד דאי סבירא ליה כרבנן לא היה מצריך התם לומר שתי לשונות על מנת שאין לבעליך רשות בהן ומה שתרצי בה עשי אלא בחדא לסגי. ואין לומר לחלק בנדרים לשאר דברים שכן פסק בהדיא בסוף פ״ג מהל׳ זכייה ועוד סתם וכתב בפ׳ ט׳ מהלכות נזירות שמתנה שאין לבעלה רשות בהן שיאמר על מנת שאין כו׳ אלא מה שתרצי תעשי בהן. ואע״פ ששם בגמ׳ לא הוזכר אלא על מנת שאין לבעליך רשות בהן. ועוד תימה דאפילו לרבנן אין קנין לאשה בלא בעלה אלא באומר ע״מ שאין לבעליך רשות בהן מיהת. ולפי מ״ש בנדרים להרמב״ם לא מהני לרבנן אלא באומר ג״כ ומה שתרצי בהן תעשי. וכן עיין מ״ש במ״ג פ״ג דקידושין. ומ״ש במ״ב פ״ח דפסחים:

מפני שידן כידו. ולקמן ריש פ״ח [בברייתא בגמ׳] איתא מערב ע״י עבדו וכו׳ פירוש בשביל וע״י בנו ובתו כו׳. מפני שידן וכו׳ וכתבו התוספות [אעבדו ושפחתו קאי] כדאמרינן בריש הזורק בגיטין דיד עבד קני ליה רביה. ע״כ. ונראה דה״נ לא קאי אלא אעבדו כו׳ וטעמא דבנו ובתו הקטנים אע״ג דיש להן יד לזכות כשהגיע לכלל אגוז ונטלו. צרור וזורקו כדאיתא בגיטין. ופסקו הרמב״ם פ״ד מהל׳ זכייה וטור ח״מ סימן רמ״ג. ומסתמא בהכי מיירי דאלת״ה שפחה העבריה דקטנה היא ואם לא הגיע לכלל זה למה תזכה וכ״ש לאחרים. אלא היינו טעמא דהכא דלענין עירוב כיון שיכול לערב בשבילם שהן סמוכים עליו כדלקמן בגמרא הלכך אמרו שאין יכול לזכות על ידיהם. ולענין כנעני נמי הוה סגי בהאי טעמא אלא נקט טעם מרווח טפי. ועי״ל דודאי לגבי עבדים כנענים ידן כידו ממש. מיהו לגבי הקטנים אע״ג דלאו כידו ממש הוא מ״מ כיון שאין הקטנים יכולים לזכות לאחרים הרי כאילו העירוב עדיין ביד המזכה. וכלפי הא הוי כידו ולהכי כלליהו לגבי הא מלתא דידן כידו:

ז **נתמעט האוכל**. מע״ש השני. הר״ר יונתן:

מוסיף ומזכה כו׳. כתב הר״ב כיון שנשאר כו׳ אינו נראה כמערב מתחלה. דכל המערב לאחרים בתחלה צריך להודיע משום דלמא חובה הוא לו כדמפרש הר״ב בסיפא:

[וצריך להודיע. כתב הר״ב ודוקא בזמן שיש לחצר שני פתחים לשני מבואות שכשעושה כו׳ אסור כו׳ והיא אוקימתא בגמרא בסוף פרקין דמתניתין דהכא בחצר שבין ב׳ מבואות ומפרש הרמב״ם כמ״ש הר״ב והשיגו הראב״ד בפ״ה מה״ע דאיזו חובה היא לו שהרי יוכל להשתתף גם עם האחרת למאי דפסקינן הלכה כר״ש בג׳ חצרות שבפ״ד מ״ו ותירץ המגיד דאה״נ דלא משום שיהא אסור באחרת נגעו בה אלא דחובה לו ואינו רוצה להשתתף בשתיהן וכמ״ש לשונו לקמן בסוף הפרק בס״ד]:

ח **וכמה הוא שיעורו**. לכאורה אשתופי מבואות קאי דביה אנן קיימין. וכן פי׳ הר״ר יהונתן וכתב דהוא הדין לעירובי חצרות והר״ב כתב שתי דעות בעירובי חצרות במשנה י׳ ועיין נמי במשנה דלקמן:

מרובין. פירש הר״ב י״ח בני אדם. לישנא דגמרא נקט. ופירש הר״ר יונתן י״ח בעלי חצירות למבוי או בעלי בתים לחצר ולא קפדינן אגולגלתא דכל בני בית של כל אחד ע״כ. כלומר אלא למתחייבים לתת חלק לעירוב:

מזון שתי סעודות. כתב הר״ר יונתן כיון דדבר חשוב הוא סגי להו בהכי ע״כ. ונ״ל דמזון ב׳ סעודות להכי הוי דבר חשוב שכן עיקרי סעודות שבת שתים הן כמו שאפרש במשנה ב׳ פרק דלקמן [*ועל מ״ש הר״ב שהן י״ח גרוגרות כתבתי בזה בפרק י״ז דכלים משנה י״א]:

ט **אמר ר׳ יוסי כו׳**. כתב הר״ב דאין הלכה כר׳ יוסי וכ״פ הרמב״ם ואם כן חלוקין עליו חביריו דהלכה מכלל דפליגי. וכן נראה דתנא דמתניתין ז׳ הוא דפליג דלר״י אין אנו צריכין להוסיף ואין לומר דר״י מיירי שנתמעט קודם שנכנס שבת ראשון דהא ודאי שאם עדיין לא בא שבת שלא נעשה בו מצותו שלא יקרא שיור. וכן פי׳ הר״ר יונתן בהדיא בדר׳ יוסי שנתמעט משעורו משנכנס שבת ראשון. ואין צריך להוסיף עליו אפילו לשבת הבאה. ולעיל פי׳ נמי הכי וכמ״ש שם. ולא קשיא לישנא דאר״י ולא ר׳ יוסי אומר דלפי האמת הרי הוא חולק ות״ק לא ס״ל כותיה. מ״מ איהו דקאמר בד״א כו׳ בלשון פירוש הוא אומר כאילו הוא בא לפרש ולא לחלוק וזה לפי שסבור הוא דת״ק יודה לו לפירוש זה שבדבריו. וכאומר דבריך בכך אמורים הלכך תני ליה המסדר נמי בלישנא דלאו לאפלוגי ולא רבי יוסי אומר אבל לפי האמת פליגי ועיין בסוף פירקין. [*ובמשנה ו׳ פ״ח דעדיות] ובטור סי׳ שס״ח פוסק כר״י ונראה דסבירא ליה דלפרושי אתא ולא לאפלוגי כדתנן אר״י. אבל קשה דלמאי תנן לעיל דמוסיף דלמאי ירצה להוסיף. וי״ל דירצה להוסיף כדי שאם יכלה גם זה הנשאר שיהיה לתוספת זה דין עירוב כבראשונה. וקמ״ל דרשאי להוסיף ודינו דין עירוב הראשון וא״צ להודיע:

ולא אמרו כו׳. כתב הר״ב הלכך מקילינן כו׳. וכ״כ רש״י והיינו דשעורו דתנן קאי אתרווייהו אמבואות ואחצרות וכדפירשתי לעיל בשם הר״ר יונתן. וכתב עוד הרר״י וה״ה בשיורי שיתוף כשהעירוב קיים ע״כ. ולטעמיה אזיל דס״ל דטעמא דאין סומכין על עירוב במקום שתוף נמי משום שלא תשתכח הוא וכמ״ש בשמו פרק דלעיל משנה ח׳. אבל לפירוש הב״י שכתבתי שם דוקא קאמר ר׳ יוסי בעירובי חצירות אבל לא בשיורי שתוף והיינו דנקט עירוב והא אנן בשתוף קיימינן אע״ג דהוא הדין לעירוב מ״מ עיקר משנתינו בשתוף. אלא דבשתוף אין הדין כן הלכך איצטריך למנקט מאי דמייתינן בה״ה ועיין במשנה דלקמן מה שאכתוב שם בס״ד:

י **בכל מערבין כו׳**. עיין ריש פ״ג מ״ש שם:

ככר באיסר כו׳. רש״י פי׳ כמדת איסר. וכן נראה פירוש הרמב״ם שהביא הר״ב ובלשון פירושו כתב ואפילו תהיה שעור מועט. ועיין מה שכתבתי פ״ד משנה ג׳ במסכת מעשר שני. ומ״ש הר״ב שנותנין אותו עם שאר ככרות כו׳ ובלבד כו׳ וכן דעת רש״י והיינו דסבירא ליה דהא דתנן לעיל בשיעור קאי גם אעירובי חצרות וכמ״ש לעיל. אבל להרמב״ם הא דלעיל לא קאי אלא אשתוף. וא״כ ר׳ יוסי דלעיל לא קאי אלא אשתוף דהא עד השתא לא איירי בעירובי חצרות כלל. והיאך יאמר בד״א ולא קשיא דקרי ליה עירוב דהכי נמי משכחת לה בפ״ו מ״ה ובסוף פ״ט. אבל קשה הא דקאמר ולא אמרו לערב בחצרות כו׳ דהוי ליה למנקט ולא אמרו לערב במבואות. [*ומיהו בפרק ד׳ דף מ״ו ע״ב מפרש רש״י דבשלא תשתכח תורת עירוב תחומין קאמר ולפ״ז דעתו נמי דבשתוף מבואות קאמר ר״י וכן הסכימו התוס׳ שם בשם ר״י וכתבו דקרי שתוף מבוי עירובי חצרות בכמה דוכתי. ולעיל מינה באותו דבור כתבו ראיה לפירש״י דהכא. הברייתא שכתב הר״ב בפ״ו מ״ה] ועוד שמ״ש בפ׳ דלעיל מ״ח בשם ב״י הכי מסיק להרמב״ם ושתוף מבואות לית ביה האי טעמא דשלא תשתכח כו׳. ונראה לי דלהרמב״ם הא דתנן לעיל ולא אמרו כו׳ לאו טעמיה דר״י הוא כפירש״י והר״ב. אלא מלתא באפי נפשה היא. דהשתא דסליק משיעורא דשתוף מבואות ובעי למימר שיעורא דעירובי חצירות מקדים התנא ושונה דאע״פ שישתתפו צריכין לעירוב חצירות אבל לא אמרו כו׳ ובגמרא ורי״ף לא גרסי׳ ולא בוי״ו וניחא טפי ואי נמי גרסי׳ אתי שפיר. ועיין מ״ש לקמן במשנה הסמוכה בשם הרא״ש:

יא נותן אדם מעה כו׳. בגמרא פריך מאי טעמא דר״א הא לא משך ומשני עשאו כארבעה פרקים בשנה דתנן (בפרק ה׳ דחולין משנה ד׳) שהעמידו דבריהם על דין תורה שמעות קונות כמו שפי׳ הר״ב שם. הכא נמי מפני תקון שבת העמידו דבריהם על דין תורה:

[*ולנחתום. והר״ב העתיק או לנחתום וכן בפירש״י וכן הגירסא במשנה שבסדר ירושלמי]:

לא זכו לו מעותיו כו׳. כתב הר״ש ואפילו עירב כו׳ וזכה גם לזה כו׳. בדברי רש״י כתוב וזיכה ביו״ד וכן משמע דר״ל שזיכה לו ע״י אחר ממה שכתב שהרי לא נתכוין לזכות לו במתנת חנם כשאר המזכים ואי איתא דלא זיכהו ע״י אחר מאי קאמר שלא נתכוין. שלא זיכה הל״ל דלאו כוונה חסריה אלא מעשה הוא דחסריה. הלכך מסתבר דזיכה ע״י אחר קאמר ואפ״ה לא מהני ליה לפי שזה שזיכה לו ע״י אחר לא כיון לזכותו במתנת חנם כדרך המזכין. אלא כונתו היתה שיקנה במעות ומעות אינן קונות. ומה שזיכה ע״י אחר היה זה בשביל אחרים שאליהם נתכוין בחנם כדרך המזכין. אבל לפי זה כי לא עירב החנוני לאחרים אלא לזה לבדו וזיכה ע״י אחר משמע דמהני. וקשה דמדנקט ואפילו עירב זה החנוני לכל האחרים דמשמע וכ״ש אם עירב לזה לבדו. וי״ל דהא דנקט אפילו כו׳ משום וזיכה הוא דנקט הכי. וה״ק לא מיבעיא כשלא עירב הוא בשביל האחרים אלא כל אחד הביא עירובו דהשתא ודאי אינו מזכה העירוב בשביל זה שנתן המעה אלא מניח חלקו ומערב עם האחרים. דפשיטא דלא זכה בעירוב משום דמעות אינן קונות. אלא אפילו עירב בשביל האחרים דהשתא ודאי שזיכה ע״י אחר בשבילם שהם לא נתנו לו כלום ונמצא שכל העירוב שהניח בשביל האחרים ובשביל זה שנתן המעה שזיכה ע״י אחר דמסתמא כיון שבא לכלל זכייה ע״י אחר שמזכהו לכל העירוב דלמה יזכה הרוב ויניח המעט. אפ״ה קאמר דלא מהני לזה שנתן המעה משום דאע״ג דזיכה ע״י אחר לא נתכוין כו׳ אלא שיקנה במעה. ואע״ג דודאי דבעלמא לא בעינן לקונה במשיכה שימשוך הוא דוקא אלא שלוחו כמותו ומהני כשימשוך ע״י שליח. וזה פשוט. מ״מ הכא לא עשאו בעל המעה שליח לזה האחר שעל ידו מזכה בעל החנוני אלא כל כוונתו לקנות מהחנוני במעות. וזהו שפירש״י והר״ב לקמן בדיבור שאין מערבין כו׳ שלא נתכוין אלא לקנות וכו׳ ולא סמך עליו שיעשה שלוחו. כלומר שיעשה לזה שמזכה על ידו שיהיה שלוחו. והואיל ולא נתכוין שיהיה זה הזוכה שלוחו. וגם החנוני לא נתכוין כו׳ א״כ במה יקנה במעות ומעות אינן קונות. כך נראה בעיני דעת רש״י ז״ל. ודלא כמו שכתבו התוספות דבחנם פירש״י שלא נתכוין כו׳ דאפילו זיכה ע״י אחר או קנה מן השוק כיון שהנותן מעה נתכוין לקנות במעה מהחנוני ומעות אינן קונות כל הזכיות שעשה החנוני שלא מדעת בעל הבית קעביד ואין מערבין אלא מדעתו וכתבו דלשון הקונטרס דלקמן נמי מוכיח כן. ור״ל זה הלשון שהבאתי בסמוך. ובאמת שמוכח מתוכו דבכוונת הנותן תלי רש״י אבל על הדרך שכתבתי דמיירי שזיכה ע״י אחר ולכך אם היתה כוונת הנותן שיזכה ע״י האחר. ושהאחר יזכה לו הוי מהני דהוי כאילו עשאו הוא שליח לקבלה כלומר למשוך. דאטו מי שמקנה חפץ לחבירו במעות שנותן לו ואח״כ נותן החפץ ליד הקונה בלא כוונה שימשוך כדי לקנות. וזה זכה ומשכו מי לא הוי משיכה מעלייתא דכיון שמושך בפניו אין צריך שיאמר לו לך משוך וקני כמו שכתוב בטור ח״מ סי׳ קצ״ז. וכתבתי ג״כ במשנה ד׳ פ״ק דקדושין והכא נמי אי הוה זה הזוכה כשלוחו של זה הנותן מעה היה זוכה בשבילו אע״פ שזה לא נתכוון כדרך המזכין. מכל מקום זכה זה מפני הדברים שאמרנו. וזהו שהוצרך רש״י להוציא ג״כ מכוונת הנותן מעה שלא היתה על סמך שיעשה שלוחו וכדפירשתי אבל מ״מ לא לחנם כתב מתחלה שלא נתכוין החנוני כו׳ אלא בכוונה מכוונת כתב כן לפי דאיירינן בשזיכה ע״י אחר וכדפירשתי. ואילו נתכוין החנוני ככל חקת העירוב וכמשפטו גם לזה למה יגרע ואע״פ שהנותן מעה לא בקש למתנת חנם כאחרים אלא נתן לו מעה מכל מקום לא מפני כן נאמר שהיא מתנה בעל כרחו ושלא רצה לקבל במתנה ושמפני כן לא יזכה בעירוב ולפיכך הוצרך לומר שלא נתכוון החנוני כו׳ דתרווייהו בעינן שלא יתכוין החנוני וכן הנותן. דאילו נתכוין החנוני זכה זה ככל שאר הזוכים ולא גרע מעה שנתן. ואילו נתכוון הנותן מעה לזכות ככל חקת העירוב וכמשפטו אע״פ שהחנוני לא נתכוין מכל מקום היה קונה במשיכת שלוחו וכדכתבתי. אבל התוס׳ נוסחאותם בפירש״י היתה וזכה בלא יו״ד כמו שהעתיקו וכנראה מלשונם שכתבו. ובחנם פירש כן דאפילו מתכוין להקנות לו בחנם ואפילו זיכה לו ע״י אחר עד כאן. ומדהדרו וכתבו ואפילו זיכה וכו׳. שמע מינה דהא דמתכוין להקנות בלא זיכה ע״י אחר מיירי ואם כן זה שכתב רש״י שלא נתכוין כו׳ מיירי בלא זיכה ע״י אחר. ומפני כן כתבו מה שכתבו. אבל לפי עניית דעתי הקלושה והרטושה. נראה להוכיח מלשון נתכוון שנוסחא העיקרית בדברי רש״י כנוסחאות ספרינו וזיכה ביו״ד. ועוד יש לי הוכחה גדולה מזו דלעיל מירי שהיה העירוב ע״י אחר שזיכה על ידו להאחרים ממה דמפרש לקמן כשאומר לחנוני ערב עלי קנה עירוב. ואי בלא שום זכייה ע״י אחר מאי עדיפא בלישנא דערב מלישנא דזכה דודאי דלא יקנה אלא ע״י זכייה דע״י אחר כמשפט המערב לאחרים. אבל אם נאמר דאיירינן שלהאחרים היתה זכייה ע״י אחר נוכל לומר שכיון שא״ל ערב עלי הרי בקש מידו זאת שיעשה עמו משפט העירוב ואמרינן שהזכייה שע״י אחר המועלת לאחרים מועלת גם לו וכמו שאפרש בס״ד בדבור דלקמן מכל זה [מוכח] שהנוסח וזיכה ביו״ד והב״י שהגיה בסימן שס״ט שצ״ל בדברי רש״י וזכה בלא י׳ וגם בטור הגיה כן. ואע״פ דלכאורה בטור יש מקום להגהתו לפי שהוא כתב אח״כ שאם זיכה לו הנחתום ע״י אחר שקנה עירוב. ומשמע לכאורה דעד השתא לאו בזיכה ע״י אחר איירינן. ואפילו לפי זה נראה בעיני שאין להגיה גם בדברי הטור מהטעם שאוכיח בדבור הסמוך לקמן. וזהו כדעת אביו הרא״ש ז״ל שאעתיקהו לקמן בסמוך וכל שכן בדברי רש״י עצמן דפשיטא שהנוסח ביו״ד

ממה שהתבאר וה׳ אלהים אמת ינחנו במעגלי צדק ואמת אמן:

ומודים בשאר כל אדם כו׳. פירש הר״ב דנעשה כאומר לו ערב עלי. כ״כ רש״י ומסיים וגבי חנוני גופיה אי א״ל ערב עלי אמרינן בגמרא דקני ע״כ וכבר מבואר טעמו מ״ש לעיל וזה לשון הטור שהרי עשאו שליח לערב לו בענין שיועיל וכיון שא״א להיות לו עירוב אלא אם כן יזכה לו כמו לאחרים הוי כאילו אומר לו שיזכה לו כמו לאחרים ע״כ. ועוד כתב וכן אם זיכה לו ע״י אחר קנה וכמ״ש לעיל בשמו. ואני שמעתי ולא אבין אילו היתה כוונת הטור דעד הכא לא איירינן שהיתה כאן שום זכייה ע״י אחר וכנראה מדבריו וכאשר פירשו הבית יוסף. א״כ אחרים נמי במה יזכו אלא על כרחך לומר שהאחרים נתנו עירובן בעצמם והוא עירב להם כלומר שהוא התעסק לקבץ עירובם ליחד. ואי הכי מאי אהני ליה אפילו יאמר לו בפירוש שיזכה לו כמו לאחרים אכתי במה יקנה זה העירוב שמניח זה בשבילו כיון שאין כאן אחר הזוכה בעבורו. ומפני כן הוצרך המגיד לכתוב דמיירי כשא״ל ערב עלי שקונה פת מאחר ומערב לו אבל בפת עצמו לא שאין שליח קונה ומקנה ע״כ. אבל אם נפרש כמ״ש אני בדברי רש״י דלעולם זיכה לאחרים על ידי אחר. אלא שלזה לא נתכוון בזכייה זו להקנות לו כיון שנתן מעה וסמך על המעה בדוקא. אתי ודאי שפיר דכשא״ל ערב עלי הוי כאילו א״ל שיזכה לו כמו לאחרים כלומר כמו שמזכה האחרים על ידי אחר. כן יזכה לו ע״י האחר ושתעלה לו זכייתו זאת כזכיית כל חקת משפט עירוב. ואם זאת היתה כוונת בעל הטורי׳ כנראה מלשונו זה שבא לבאר למה מהני לשון ערב עלי ולא הועילנו כלום אלא על הדרך שכתבתי. אף אני אומר שאין צריך הגהה בדבריו כלל אלא לעולם דבריו אמורים בשזיכה לאחרים על ידי אחר וכדברי רש״י. ומ״ש אח״כ או שיזכה לו הנחתום על ידי אחר. ר״ל או שיזכה לו על ידי אחר בכוונת זכייה כדין זכיית עירוב לא שלא במתכוון כדלעיל:

שאין מערבין כו׳. כתב הר״ב הלכך גבי חנוני כו׳ נמצא מערב לו שלא מדעתו. כל זה דברי רש״י. וביאור תחלת הלשון כתבתי למעלה בס״ד. אבל זה שכתב נמצא מערב לו שלא מדעתו קשיא דמידי הוא טעמא דשאין מערבין שלא מדעתו משום שאין חבין כו׳ כדתנן במתניתין. והכא שבקש מידו זאת לערב בעבורו היאך שייך לומר שהוא שלא מדעתו דבשלמא דמעות לא קנאו וזה לא נתכוון לזכות לו כ״א על ידי מעות כדפירש לעיל ומש״ה לא קנאו ניחא. אבל הך טעמא לא אתי שפיר. ומצאתי שהרא״ש תמה בזה על דברי רש״י אלא דתמה עוד על התוספות שכתבו דזיכה לו על ידי אחר לא מהני דאמאי לא. כיון שגילה בדעתו שחפץ בעירוב שהרי נתן מעות לחנוני ומאחר שאין קונה לו המעה וזיכה לו החנוני אמאי לא זכה. ומפני כן כתב דפירוש המשנה כמשמעה דאם נתן לו לחם בלא זיכוי לא זכו לו מעותיו דמעות אינן קונות ולא סבירא ליה כת״ק דהוי כמו בד׳ פרקים כו׳ כמ״ש לעיל אבל אם זיכה לו על ידי אחר מודו רבנן דהוי עירוב. והא דקתני שאין מערבין כו׳ מלתא באפי נפשה היא ולא קאי אנותן מעות לחנוני. והכי קאמר ואין מערבין כו׳ וכה״ג בפרק קמא דיום טוב (במבנה ב׳) שאפר כירה מוכן הוא תדע דאי קאי אנותן מעות לחנוני ה״ל למתניה קודם הך דתני ומודים חכמים עכ״ל. ולפי מ״ש אני לעיל תמיהתו השניה לא סלקא אלא טעמא רבה איכא דאע״ג שגילה בדעתו שחפץ בעירוב וזיכה לאחרים על ידי אחרים לא מהני לו כמו שהארכתי. מ״מ מפני תמיה הראשונה נכון לקיים פי׳ דשאין מערבין כו׳ מלתא באפי נפשה היא. וכהאי פי׳ צריכין ג״כ לומר בריש פ״ד דנדה ומשנה ה׳ פ״ה דפרה ועיין משנה ז׳ פ״ה דאהלות [*ומשנה ב׳ פ״ב דהוריות]:

אבל בעירובי חצירות כו׳. והא דתנן במשנה ז׳ צריך להודיע הוא בשתוף מבואות וכדפירש הר״ב בחצר שבין שתי מבואות והכי מוקים בגמרא ור״י לאו לאפלוגא אתא וא״נ פליג איפסק בגמרא הלכה כמותו להכי שפיר פירש לעיל דוקא בכה״ג. ובטעמא דת״ק דהכא כתב הרא״ש דאפילו במבוי אחד חשבינן ליה קצת חובה אולי יש קצת טעם למה אינו רוצה לערב ע״כ. ויש למצוא טעם על הדרך שכתב המגיד בפ״ה מה״ע דאפילו לדס״ל בחצר שבין שתי מבואות שיכולה להשתתף עם שתיהן אפ״ה אין אומרים זכות הוא לו דשמא אינה חפצה בשתוף שני מבואות דאוושי לה אינשי שבני המבואות יהיה להם מקום מיוחד יוכלו שניהם לשום בו כליהם ולהתחבר שם ביחד. ע״כ. וה״נ בחצר אחד בעצמו אפשר דלא ניחא ליה שיתערבו בני החצר משום אוושא דבני החצר עצמו. שאם לא יוכלו לטלטל כליהם בחצר ישבתו איש איש בביתוולא יהיה אוושי דאינשי בחצר. ולמאי דאמרן דפליג לא קשיא דקתני אמר ר״י ולא ר״י אומר כמו שכתבתי במשנה ט׳ בס״ד:

פרק ח

א מניח את החבית ואומר הרי זה לכל בני עירי. ואי משלו כדמשמע. צריך לזכות על ידי אחר וכדתנן משנה ו׳ פרק דלעיל. והכי אתי מסקנתא דגמרא לעיל דף פ׳ אמר רב נחמן אחד עירובי תחומים אחד עירובי חצרות אחד שתופי מבואות צריך לזכות:

לכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה. כתב הר״ב דמילי דמצוה נינהו. דלבית המשתה סתמא היינו כדאמר בעלמא למשתה בנו ור״ל משתה דחתן וכלה. ועיין משנה ז׳ פ״ג דפסחים. ומה שכתב וקי״ל אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה. לישנא דגמרא ומדקאמר אין מערבין שמע מינה דקפדינן שלא לערב. ומאי איסורא איכא בעירוב הכי הוה ליה למימר אין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה. אלא אית לן למימר משום דכשמערב חייב

לברך עליה כשם שמברכין על כל מצות דרבנן מלאו דלא תסור. והלכך קאמר אין מערבין כו׳ כדי שלא לברך ברכה לבטלה. וסייעתא להרמב״ם והטור שכתבו לברך. אבל רש״י פירש אין מערבין לא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום על ידי עירוב אלא לדבר מצוה עכ״ל. אפשר שדעתו כדעת הראב״ד סוף פרק ו׳ מהלכות עירובין שלא לברך על עירוב תחומין. דבשלמא עירובי חצרות ושתופי מבואות יש בהן היכר לשבת שלא להוציא לרשות הרבים אלא הכא קולא נפקא מינה לשבת ולא חומרא והמצוה שבשבילה מערבין אינה נוגעת לעירוב. והמגיד כתב דאדרבה יותר ראוי לברך על התחומין דמדאורייתא עד שלשה פרסאות וחכמים אסרו וקבעו תחומים אלפים אמה. ועל ידי עירוב עדיין גזרתן ומצותן קיימת שלא ללכת יותר מאלפים לכל רוח אלא שהעתיק שביתתו ממקומו למקום עירובו. ומה שנשכר מזה. מפסיד לצד האחר. ובעירובי חצרות ושתופי מבואות הותרה גזירתן לגמרי. מאי אמרת דוצונו היינו שכשנרצה לטלטל מבית לחצר ומחצר למבוי שנערב וכל שכן בתחומין דעדיין גזירתן קיימת כמו שאמרנו. והר״ב בריש פרק ב׳ דביצה כתב [ומברכין] על עירובי תבשילין כדרך שמברכין על עירובי חצרות אפשר דמשמע מזה דסבירא ליה כהראב״ד:

וכל שקבל עליו וכו׳. [*והר״ב העתיק וכל מי וכו׳. וכן הוא בסדר המשנה שבירושלמי] ומפרש הר״ב כשהודיעוהו ואפילו לא קיבל הכי מיפרשא בגמרא משום דקיימא לן יש ברירה בתחומין לפי שהן דרבנן וכדאיתא במשנה ה׳ פרק ג׳ והלכך כשהודיעוהו כשקבל משתחשך אמרינן הוברר למפרע אבל אם לא הודיעוהו מאי ברירה איכא הא לא ידע דאיכא עירוב דדעתיה עלויה:

ב **מזון שתי סעודות.** פירש הר״ב מזון שצריך לו לשבת. ואם תאמר דבמשנה ז׳ פרק ח׳ דפאה. וכן במשנה ב׳ פרק י״ו דשבת משמע בהדיא דחייב בשלש סעודות וכדכתב הר״ב הכא בדרבי יהודה ולימא מסייע להו לפוסקים שפסקו דיוצאים לסעודה שלישית במיני תרגימא ותיהוי תיובתא לאותן הפוסקים שפסקו דבעינן נמי פת. עיין עליהם בטור סי׳ רצ״א. ויש לומר דאע״ג דמצות שבת היא שצריכה שלש סעודות מכל מקום אכילת אדם דבר יום ביומו אינו אלא ב׳ סעודות. כדתנן בסוף פרק בתרא דפאה דהיינו בלילה אחת וביום אחד. ולא אמרו הדבר להחמיר אלא להקל כדמשכחת נמי בשיעורא לרבי שמעון כדפירש הר״ב לקמן. מידי דהוי לרבי מאיר דמשער מזונו לחול וכדי להקל. והכי נמי לא הצריכו סעודות יותר מבחול ולכולי עלמא:

רבי יהודה אומר לשבת. פירש הר״ב כיון דבשבת אכיל ג׳ סעודות כו׳. וכ״כ רש״י. ואע״ג דבשאר יומי כי אכיל ביום סעודת שחרית אוכל לערב סעודת ערבית. בשבת שאני שצריך שיאכל סעודת הערב שהיא השלישית מבעוד יום ולפיכך ממעט בשל שחרית כל שכן לר״ת שהנהיג שלא לאכול בשבת בין מנחה למעריב ע״פ המדרש שכל השותה מים בשבת בין השמשות כאילו גוזל מתים שאז צריך שיאכלנה קודם תפלת מנחה שהוא בעוד היום גדול. והר״ר יונתן כתב טעם אחר בדברי ר״י לפי שבשבת ממלא בטנו מתבשיל ומיני מתיקה וכ״כ הרמב״ם בפירושו למסכת כלים פי״ז משנה י״א וז״ל שבשבת יאכל פחות מפני מציאות המשתה והיין וירפה האסטומכא וימעיט האכילה:

רבי יוחנן בן ברוקה אומר מככר כו׳. אע״פ שמשנה זו בנויה על עירובי תחומין ביין כדקתני מניח את החבית פתח בחבית וסיים בפת. ונ״ל דלא תימא דבפת שהוא חשוב דלא הצריכו שיעור כל כך קמ״ל. ושיעור שאר דברים מפורש בברייתא בפרק בכל מערבין והביאה הרמב״ם בפ״א מהלכות עירובין והטור סימן שפ״ו:

מככר בפונדיון כו׳. ופסק הר״ב כמותו. וכן פסק הרמב״ם והכי סתם לן תנא בסוף פ׳ בתרא דפאה. ובכריתות פ״ג משנה ה׳ כתב הר״ב גם דעת רש״י דפסק כר״ש. אבל בנגעים פ׳ י״ג [*כתב דעת שניהם ועיין בריש פרה] ובפ״ק דטהרות וכלים פי״ז סתם כהרמב״ם:

[*ר״ש אומר שתי ידות כו׳. כתב הר״ב ה״מ בעירוב כו׳. אבל בכל שאר דוכתי ס״ל לר״ש שאין סעודה פחותה מחצי ככר כו׳. והקשה לי מהר״ר **יצחק מרלי הלוי דלאו כללא הוא דהא במשרה אשתו דפ׳ ה׳ דכתובות מ״ח אינו כן כמ״ש שם בס״ד.** ואומר אני דרש״י נשמר מזה שלא כתב אבל בכל שאר דוכתי וכתב אבל שיעור סעודה קים להו לרבנן הכי ובעי׳ שישהה בכדי אכילת חצי ככר זו והוא פרס כו׳. ע״כ. אם כן לא בא אלא לפרש פרס דאמרי׳ בכל דוכתי:

משלש לקב. ולא אמר מי״ח לסאה כדמפרש בן עזאי בריש פרק קמא דפרה]:

ג **ואנשי מרפסת.** פי׳ הר״ב שפתחי עליות פתוחין לה והדר התנה בדבור כל שגבוה כו׳ שלא תהא המרפסת גבוה י׳ מן העמוד כו׳. וצריכין אנו לפרש באחד מב׳ פנים. או שר״ל שהעליות הפתוחות למרפסת אינם גבוהים י׳ כו׳ והוי שריותא דלאותה גובה לכל בני העליות. או שז״ש שפתחי עליות כו׳ לאו למימרא שום שריותא לעליות אלא פירושי קא מפרש למרפסת מאי היא. ולעולם העליות גבוהות הרבה יותר מי׳ טפחים מן העמוד כו׳ כי כן דרך העליות להיות גבוהות הרבה ושריותא דמתני׳ לבני מרפסת עצמן ר״ל לאותן הדרים במרפסת כגון שהמרפסת עצמה מוקפת בבנין ודרין בה ואע״ג דפשטא דלישניה דהר״ב מוכח יותר כפי׳ קמא. מ״מ זה הפי׳ השני עולה יותר ע״פ שיטת הגמ׳ דסברה דמסתמא העליות גבוהות יותר מי׳ טפחים מהעמוד ומוקמינן [*דלאותם הדרים] במרפסת קאמרינן והכי נמי מפרש הרמב״ם בפירוש המשנה:

ששכחו ולא עירבו. קצת קשה דליתני בקצרה שלא עירבו ולמאי קתני ששכחו. ונראה לי דלמאי דמיירי דוקא שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן אלא שלא עירבו ביחד וכדכתב הר״ב אתי שפיר דמשום הכי קתני ששכחו לאשמועינן הא. דמיירי דוקא בכהאי גוונא שעירבו לעצמן דהשתא דעירבו לעצמן אלא שלא עירבו גם ביחד שייך לומר ששכחו כלומר שהיו עסוקים בענין עירוב ושכחו מלערב עוד גם ביחד. ואילו לא עירבו כלל לא הוה שייך למימר ששכחו. דמאי ששכחו שייכא כיון שלא נתעסקו כלל בדבר. דומה לזה שנאמר בכתוב (בראשית מ׳:כ״ג) ולא זכר שר המשקים וגו׳ וישכחהו. אמר שמתחלה לא זכרו כלל. ואח״כ כשזכרו הדר וישכחהו. וכן נאמר (דברים כ״ה:י״ז) זכור את אשר עשה לך עמלק וגו׳ אל תשכח. דפשוטו לומר שכשתזכור אל תשכח הרי ששכחה הוא מאמר על הדבר שהוא מוזכר ונשכח:

פחות מכאן לחצר. והוא הדין אם המרפסת גבוה עשרה טפחים מהעמוד דהשתא נמי לא ניחא תשמישתה דבני מרפסת. ומה שכתב הר״ב דלחצר אף לחצר הכי איתא בגמ׳ וטעמא דכיון דלשניהם תשמישן קשה ואין לזה נחת מזה הלכך שניהם אסורים. והא דאסורים פירש הרמב״ם והמגיד בפ״ד דלענין כלים ששבתו בבית הוא דאילו לכלים ששבתו בחצר אפילו לא עירבו כלל מותר לטלטל מן החצר למרפסת והרי הם בכלל גגות וחצירות דריש פרק דלקמן דהא הכל רשות אחת חוץ משני בתים וכמו שהעתקתי לשון הרמב״ם בזה בר״פ דלעיל:

חוליית הבור והסלע. פי׳ הר״ב והוא שיהיה הבור מלא כו׳. בגמ׳. דאי לאו הכי אלא בבור שדולין מים אפשר דחסר בשבת. ובגמ׳ ולמה לי למיתני בור ולמה לי למיתני סלע. צריכא דאי אשמעינן סלע דליכא למגזר אבל בור לגזור זמנין דמליא פירות הראוין לטלטל בשבת צריכא. וא״ת ומאי שנא ממשנה ה׳ דפרק ז׳ דלא חיישינן שיתמעט המתבן בשבת ומניחין לאכול ממנו. וי״ל דהתם מחיצה איכא ומבדלת וחולקת החצרות לשתים והלכך מערבין שנים ולא אחד ולא חיישינן לשמא יתמעט. אבל הכא דיד שניהם שוים להשתמש בבור זו אלא שאם הבור במלואה אז יד בני המרפסת נוחה יותר בתשמישה מבני החצר ואם תתמעט אז גם יד המרפסת לא תהיה נוחה בתשמישה יותר מבני החצר. אמרינן הואיל ולבני החצר ג״כ תשמיש בבור זו אלא שאינו נוח כמו למרפסת צריך שתשאר ניח זה לכל היום. ועיין משנה ז׳ פרק בתרא:

במה דברים אמורים. אריש נמי קאי כל שגבוה כו׳. דמאי שנא וכן כתב הרמב״ם פ״ד מהלכות עירובין וטור סי׳ שע״ה. וקצת קשה אמאי לא כייל התנא ותני כל שגבוה י׳ טפחים כגון חוליית הבור כו׳:

ד **בבית שער**. מסיק בבית יוסף סי׳ שע״ה דכל בית שער בין דיחיד בין דרבים כפשטא דמתניתין. ומיהו בהרבה בתים זה לפנים מזה בעינן שיהא דרבים כמו שכתבתי במ״ו פ״ו:

ומרפסת. צריכים לחלק בין מרפסת דהכא למרפסת דלעיל לפי הפירוש השני שכתבתי שם דהרי לעיל בעינן שבני המרפסת עירבו. אלא דלעיל מיירי במרפסת העשויה לדירה. והכא במרפסת שאינו עשוי לדירה אלא דבדרך ארעי אירע שדר שם:

תפיסת היד. פי׳ הר״ב שיש לבעל הבית מקום כו׳. וכן לשון רש״י ולפי זה מ״ש לקמן דאי בעי שקיל להו. וגם זה ל׳ רש״י צריך לפרש דמחמת איסור שבת שאין כאן הילכך אי בעי כו׳. אבל לא שיהא רשאי מן הדין להשליכם לחוץ. שהרי מקום יש לו למשכיר להניח שם חפציו. ואע״ג דלכאורה דוחק לפרש כן ולומר דאע״ג שמן הדין אינו רשאי להשליכם חוצה הואיל אי עבר והשליכם חוץ ויכול לעשות כן ואין איסור שבת מונעו דמשום הכי לא הוה תפיסת יד לבעל הבית אלא טפי מסתבר לפרש דאף מצד הדין רשאי להשליכם ובעינן נמי שלא יהא כאן איסור שבת אבל אי לא היה רשאי להוציא מצד הדין אעפ״י שמצד איסור שבת יכול הוא להוציא מכל מקום הואיל מצד הדין אי אפשר שיוציא מקרי ודאי תפיסת יד לבעל הבית. ומה שכתב שיש לבעל הבית מקום כו׳ היינו שעכשיו יש לו מקום לפי שעד עכשיו לא הקפיד עליו השוכר או השואל. כך היה נראה יותר לפרש אלא שראיתי בבית יוסף בל׳ מהר״ר יוסף קולן שהביא שכ׳ דשייר שיוכל להניח חפציו בפנה. וכן משמע מל׳ ב״י עצמו דתרתי בעינן שיהו כליו שם ושיהיה לו פנה מיוחדת. הלכך תפסתי עיקר פי׳ הראשון:

אינו אוסר עליו. וכתב הר״ב ודוקא כשאין שם דיורין אחרים כו׳ כ״כ הרר״י וכ׳ עוד דכשיש דיורין אחרים שאוסר היינו כשמוליכין עירובן אצל אחרים וכדתנן במ״ז פ״ו. ומה שכתב דיקא נמי דקתני אינו אוסר עליו כו׳. גם הוא מדברי הר״ר יונתן. וקשיא לי בגוה דאי הכי אם כן ברישא נמי בבית שער דתנן נמי אינו אוסר עליו דיקא מינה דאי איכא דיורין אחרים דאוסר. ובמ״ו פ״ו בחמשה ששבתו בטרקלין אחד כו׳ דפירש הר״ב דמיירי שיש דיורין אחרים בחצר. ופירש נמי שיש לכל אחד פתח לחצר דאי לאו הכי מלבד שנים הפנימים הוו כולהו החיצונים מהם כבית שער להם ופטורין כמו שכתבתי שם בשם התוספות. והשתא קשיא דהא הכא איכא למידק דעד כאן לא פטרינן בית שער אלא כל דעליו אינו אוסר הא איכא דיורין אחרים אוסר ואם כן התם אמאי בעינן שיש לכל אחד פתח בחצר. ועוד בגמ׳ דמוקים מתניתין לר״י בבית שער דרבים. לדידיה מאי עליו דקתני. אלא דלאו דוקא אם כן בסיפא נמי מנלן למידק [*ומה שכתב הר״ב דהלכה כר׳ יהודה וכן כתב הרמב״ם ומשום דאמוראי מפרשי למילתיה הכסף משנה פרק ד׳ מהל׳ עירובין:

ה **רבי שמעון אומר כו׳**. כתב הר״ב והלכה כר״ש. גמ׳:

ו **בין מלמעלה.** הכי גרסינן בספרים אחרים וכן גרס הר״ב וכן הועתק בסוגיא דפרק קמא דסוכה דף ט״ז. אכן בתוספות דהכא ודהתם מוכח דלא גרסינן [ליה] דפירשו דמתוך אוגנו [דת״ק] היינו מלמעלה דבדרבי שמעון בן גמליאל וכן הנוסח הכא במשנה דסוגיא]:

אוגנו. עי׳ הפי׳ שכתבתי במ״ב פ״ח דמסכת ברכות. ובפי׳ הרמב״ם שכתב חוליות הבור קאי אאוגנו וצריך להגיה מלת אוגנו קודם חוליות. כן נראה לי. ולא כמו בספרים אחרים שנדפס מלמטן בתחתיות הבור דלפי זה מאי והסמוך לו דקאמר. ולענין הלכה בין תנא קמא לרשב״ג עיין במשנה דלקמן:

ז **אמת המים.** פירש הר״ב אפילו ברשות היחיד כרמלית היא כיון שבאה מכח כרמלית דזהו הנהר שנמשכת ממנו. הר״ר יונתן:

אלא אם כן עשו לה מחיצה. פירש הר״ב בתוך אוגניה וכך כתבו רש״י והר״ר יונתן והיינו כתנא קמא דמתני׳ דלעיל אבל הרמב״ם בפרק ט״ו מהלכות שבת ופ״ג מהלכות עירובין והטור בסי׳ שע״ו ושע״ו פסקו כבית הלל אליביה דר״ש בן גמליאל. והכי מסתבר דהא קיי״ל כל מקום ששנה ר״ש בן גמליאל במשנתינו הלכה כמותו. ומיהו אמוראי נינהו דלית להו האי כללא כדאיתא בהדיא בגמ׳ שלהי פרק המדיר. וכן פסקו שם הרמב״ם והר״ב דלא כר״ש בן גמליאל ושם רב נחמן פסק דלא כר״ש בן גמליאל בשם רבי יוחנן ומשום דהלכה כרב נחמן בדינא כתב הרי״ף דאין הלכה כר״ש בן גמליאל. וכן מ״ד פי״א דכתובות פסקו הרמב״ם והר״ב דלא כרשב״ג. והרמב״ם עצמו וכן הר״ב לא פסקו כר״ש בן גמליאל ריש פי״ב דשבת. וכן בפרק י״ז ובמ״ו פרק ד׳ דגיטין ועוד במ״ו פרק ז׳ דגיטין ועי׳ שם מ״ד ובמ״ג פ״ב דפסחים. ומ״ז פרק ד׳ דתענית. [*ועוד רבים]. גם הרי״ף לא סבירא ליה האי כללא בדוקא כמו שכתב הרב רבינו אשר בשמו בפרק הפרה. ויש שם הוכחה בדברי הרא״ש דאיהו נמי לא סבירא ליה הכי ממה שכתב דמי ולדות שמין בשפחה. ואין להאריך. ועי׳ מ״ה פ״ד דפסחים מה שכתבתי שם בסייעתא דשמיא. [*ולמה שכתבתי לעיל דבאוגנו דבדברי תנא קמא היינו למעלה דר״ש בן גמליאל לא קשיא ולא מידי:

רבי יהודה אומר כותל שעל גבה כו׳. מתוך פירוש הר״ב דלקמן שכתב ור״י לטעמיה דפליג נמי אבור והוא מל׳ רש״י נשמעינהו דלא גרסינן הכא להא וכן נראה מדברי התוספות שאכתוב לקמן בסמוך וכן הרב רבינו אשר לא גרס במשנה ולא בברייתא ואף בסדר המשנה דירושלמי נמי ליתא:

אמר רבי יהודה מעשה כו׳. וכתבו התוספות אין זה מעשה לסתור דאמילתא דלעיל קאי דלא בעי מחיצה לשם מים עד כאן וכבר כתבתי לעיל דל״ג במתניתין דהכא רבי יהודה אומר כותל שעל גבה כו׳. אכן נ״ל דאפ״ה קושיא זו דמעשה לסתור לא קשיא ולא מידי ואע״ג דכיון דל״ג רי״א כותל כו׳. אם כן את״ק קאי והוה מעשה לסתור. דליתא דהשתא בלשון קושיא הוא דמקשה על הת״ק מהך מעשה ולא קא״ל בניחותא. ותדע דהא רבנן דהיינו תנא קמא מהדרו ליה וא״ל מפני שלא היה בה כשיעור]:

שלא היה בה כשיעור. כתב הר״ב שאין נעשין רשות לעצמן וכו׳ אא״כ וכו׳ ומסיים רש״י שאם עוברת ברשות הרבים הויין רה״ר כדתנן בפי״א דשבת משנה ד׳ רקק מים ורה״ר מהלכת בו חייב וכמה הוא רקק פחות מעשרה טפחים אלמא מים שאינן עמוקים עשרה אינן רשות לעצמן וכי הוו נמי בחצר הוו להו רה״י עכ״ל. ומשמע מיהו דאם אין בה כשיעור דמודו רבנן לרבי יהודה דכותל שעל גבה תדון משום מחיצה. וזה לשון הרמב״ם בפרק ט״ו מהלכות שבת ואם אין בגובהה עשרה או שאין ברחבה ד׳ ממלאין ממנה בלא מחיצה ע״כ. ולמאי דאמרן דכשאין בה כשיעור שיש להן הדין של המקום שהם עוברים בו. ואם כן כי באו מי האמה הזאת מכרמלית או ממבוי או מרשות הרבים אמאי תסגי לה בכותל שעל גבה טפי מבור שבין שתי חצירות דמתניתין דלעיל דאטו חמירא טלטול שמחצר לחצר מטלטול שממבוי לחצר וכל שכן מכרמלית ואין צריך לומר מרשות הרבים. וצריך עיון:

ח **אלא אם כן עשו לה מחיצה.** פי׳ הר״ב כל סביבות הגזוזטרא או סביב נקב ד׳ על ד׳ כו׳ כן כתב רש״י. והתנאי דד׳ על ד׳ קאי נמי אגזוזטרא עצמה. דמידי הוא טעמא דבעינן בנקב שיהא ד׳ על ד׳ הוא משום שצריך שיהא בחלל המחיצות ארבעה על ארבעה דבלאו הכי לא הוו מחיצות. כדפירש״י בגמרא דף פ״ו ע״א וה״נ בעשויה בגזוזטרא עצמה:

בין מלמטה. פירש הר״ב מחוברת לגזוזטרא מתחתיה כן פירש״י. ואע״ג דלהרמב״ם שכתב הר״ב דפירש מלמטה על המים הוי [*פירש דמלמעלה מתחת אותו נקב כדפי׳ רש״י בלמטה וכן הוא בהדיא בפירוש הרמב״ם ז״ל והוי הך דמלמעלה ומלמטה דהכא] דומיא דלעיל משנה ו׳ כתבו התוספות דרש״י ס״ל דנקב עשוי ד׳ על ד׳ אפי׳ במחיצות למעלה איכא היכר:

וכן ב׳ גזוזטראות. בדף פ״ד ע״ב כתב רש״י דל״ג וכן:

[*עשו לעליונה ולא עשו לתחתונה שתיהן אסורות וכו׳. וכו הגירסא בסדר המשנה שבירושלמי ולא נשנית הבבא השניה דעשו לתחתונה כו׳ כדכתב הר״ב ולשון הטור סי׳ שנ״ה וכ״ש עשו שתיהן לתחתונה שתיהן אסורות ופי׳ הב״י כלומר דכיון דתחתונה אעפ״י שאין יכולה להשתמש דרך עליונה אלא בזריקה שזורקים הדלי לה אפ״ה אסרה עלה וכ״ש עליונה שהיא משתמשת דרך תחתונה בנחת דאסרה עלה עכ״ל. ומה שפירש הר״ב] [*עשו לעליונה שנשתתפו בני התחתונה וכו׳ ואי עשתה גם בתחתונה לא כתב הר״ב מה דינן. [איתא] בגמ׳ דשרו אפי׳ לא עירבו דגלויי גליא דעת׳ דאנא בהדך לא ניחא לי נמצא שהתחתונה מסולקת מעליונה וכל אחת רשות לעצמה ויש לה מחיצה המתרת. ומ״ש הר״ב דאם שתיהן בתוך י׳ לעולם אוסרת. זהו

שיטת הרמב״ם בפ״ד מהלכות עירובין ויהיב טעמא מפני שהן כצוצרא אחת. ודומה לי סיוע לשיטת הרמב״ם בפירקין אוקימתא דאביי ד׳ פ״ד ע״ב ואין להאריך:

ט **אין שופכין לתוכה מים בשבת.** פי׳ הר״ב דבד״א וכו׳ נבלעים שם במקומם פחות כו׳ אין נבלעים ויוצאין לרה״ר. כלומר וכיון דאין ראויין להבלע הלכך כי שפיך בחצר ידע שיצאו לחוץ וכי יוצאים נתקיימה מחשבתו וגזרו על כחו ברשות הרבים דלמא אתי למשרי זריקה בהדיא לרה״ר. אבל כשנבלעים במקומן כי נמי נפקי לבר לא מקיימה מחשבתו. והא דתנן ד׳ אמות כתב רש״י דבאורך ורוחב משמע דאי לא יהיב שיעורא נמי לפותיא אין כאן שיעור מפורש כלום ומשמע אפי׳ רחבה משהו וליכא לאוקמי בה טעמא ע״כ. ומיהו אפי׳ היא שמונה על ב׳ או על תמונה אחרת. כל שיש בה כדי לרבע ד׳ על ד׳ הרי יש מקום לבלוע ושרי כדאיתא בגמ׳ אליבא הך אוקימתא דר׳ זירא וקאמר בגמ׳ דלהכי לא קתני חצר שאין בה ד׳ על ד׳ דאי תני הכי הוי אמינא דקפידא הוא שיהא מרובע והוא חצר חשוב והוי טעמא אחרינא דאמר רב שהוא ראוי לזלף ולכבד ולרבץ וכוונתו לזלף ולא שיצאו לחוץ דבחצר שהוא מרובע כזה משתמשין בו דרך כבוד. להכי תני שהיא פחותה מארבע דמשמע שחסר שיעורו הא יש שיעור ארבע על ארבע לא שנא ברבוע ולא שנא באריך וקטין שרי ועיין במשנה דלקמן:

מחזקת סאתים. ושיעור המקום כתב הרמב״ם בפט״ו מהלכות שבת שהוא חצי אמה על חצי אמה ברום שלש חומשי אמה. ע״כ. וכתב הר״ב מפני שאדם עשוי להסתפק כו׳. גמרא. וכי מסתפק טפי מלתא דלא שכיחא הוא ולא גזרינן ביה ב״י סי׳ שנ״ז בשם הריטב״א וכי מחזיק כך משמע דלעולם שרי בין הוא ריקן או יש בו ג״כ מהשופכים דמבעוד יום. ועי׳ בלשון רש״י שאעתיק במשנה דלקמן בס״ד שכיוצא בו כתב הר״ר יהונתן אדהכא. ועי׳ עוד במשנה י״ד:

בין מבחוץ כו׳. אלא שמבחוץ צריך לקמור. פי׳ הר״ב מבחוץ שעשאה ברשות הרבים. וז״ל הרמב״ם בחבורו ברשות הרבים בצד החצר כדי שיהיו המים נקבצים בתוכה ע״כ. וצריך לקמור פירש הר״ב כדי שתהא חלוקה מרשות הרבים והאי טעמא הרמב״ם כתבו בפירושו ובחבורו. וכתב הב״י לדבריו דהיינו משום דלא מיתסר אלא משום חשדא ע״כ. כלומר דאי לא הוה קמורה איכא חשדא. שהרואים עוקה מלאה מים בצד חצרו יאמרו שהוציאם מחצר ושפכם בעוקה זו שברשות הרבים. [*ובפירוש קמור עיין מ״ש ספ״ג דאהלות]:

י **ביב שהוא קמור ד׳ אמות.** כתב הר״ב דבד׳ אמות יש שיעור לבלוע כו׳ וכפירש״י וכתב הרא״ש דלפירושו נראה דמיירי בביב שיש לו ד׳ על ד׳ כמו בחצר דלעיל. וכתב רש״י דכשיש השיעור דתיימי מיא שופכים מים בשבת. ואי נמי לא תיימי דיש בו מים מבעוד יום כיון דרוב ימות השנה עשויין לבלוע ה״נ כי נפקי לבראי לאו להכי איכוון. וכיון דלא נתקיימה מחשבתו שרי דאפי׳ מתכוון לא איסורא דאורייתא איכא הכא דהא לאו ברה״ר זריק להו איהו גופיה אלא מאליהן יוצאין הלכך כי לא מיכוון שרי לכתחילה. ועי׳ במשנה י״א:

וחכמים אומרים אפי׳ גג או חצר מאה אמה כו׳. לשון הר״ב דכיון דבגויה שפיך מקלחי להדיא ונפקי לרה״ר והרואה אומר ששפכן סמוך ליציאתו לרה״ר וכ״כ רש״י ומסיים ובעי דליפקו. ע״כ. וכלומר ונתקיימה מחשבתו. ובלשון זה שאמרו מקלחי להדיא כו׳ ובדברי רש״י ובכח כל זה לחלק באו מה בין ביב לעוקה דעוקה העשויה ברשות הרבים אם היא קמורה דתיימי מיא לא פליגי רבנן במתניתין דלעיל והכא פליגי אלא היינו טעמא דעוקה שהיא גומא עמוקה כשנשפכים לשם דרך ירידה לגומא ואין יוצאין כלל. אבל בביב שהוא חריץ ארוך אע״ג דקמורה בד׳ אמות ובד׳ אמות הא אמרן דתיימי מיא מ״מ חכמים אוסרין משום דהכא השפיכה שבה היא מקלחת להדיא והמים הולכים ונזחלין דרך החריץ איכא טפי למיחש דלא תיימי ויצאו לרה״ר מכח שפיכתו והרואה יאמר כו׳. ודוקא בביב שהוא חריץ חיישי׳ להכי דמפני שהוא חריץ לא יוכלו המים להתפשט אנה ואנה ומקלחי להדיא אבל בלאו הכי לא הלכך במתני׳ דלעיל לא בעינן עוקה אלא בחצר הפחות מד׳ אבל כשיש בה ד׳ לא בעינן עוקה. ואע״ג דמים נשפכים על שטח קרקע החצר שלא כדרך ירידה לגומא. מ״מ הואיל ואין כאן חריץ יכולין המים להתפשט אנה ואנה ותיימי מיא קודם שיצאו לחוץ. כל זה ראיתי ונתון אל לבי כדי ליישב סתם מתני׳ דלעיל אליבא דחכמים. כ״ש שהר״ב והרמב״ם פסקו כחכמים ולא השגיחו למשנתו של ראב״י דקב ונקי כדאמרינן בפרק החולץ (יבמות דף מ״ט) משום דס״ל דלאו כללא הוא לכל מקום. וכן במ״ד פ״ט דסוטה פסקו הרמב״ם והר״ב דלא כראב״י לגבי ר״ע. ותדע דהא הרי״ף בפ״ק דמ״ק דפסק כראב״י יהיב טעמא משום דאמוראי כוותיה אזלי. והרא״ש נמי כתב כראב״י אע״ג דלרש״י לא אזלי כוותיה מ״מ הירושלמי מוכיח כן. ואי איתא דכללא הוא לא היו צריכין לראיה אחרת. והרז״ה פסק שם דלא כראב״י ולפיכך ראוי לפרש משנה דלעיל כרבנן. אבל כי דייקינן במלתא לא מתקיימה שפיר האי פירושא ומאי דקא מפליגינן בין ביב הקמור בד״א לחצר שהיא ד״א. דהא כתבינן לעיל בשם הרא״ש דביב נמי דקמור ד׳ על ד׳ הוא והכי ודאי מוכחא מלתא. והשתא כיון שהוא ד׳ על ד׳ כמו החצר הרי המים מתפשטין בתוך ד׳ על ד׳ ונבלעים. וממ״נ אם כל הד״א הם בשפוע א״כ יש כאן נמי כעין גומא ונבלעים כמו בעוקה ואם רק חריץ באמצעו הרי מ״מ יכולין להתפשט בביב עצמו שהוא ד׳ על ד׳ ונבלעים קודם צאתם לרה״ר כמו שנבלעים בחצר קודם צאתם לרה״ר דחריץ זה לא מעלה ולא מוריד כולי האי. אלא עיקרן של הדברים דלפום האי פירושא דפי׳

הר״ב במתני׳ דלעיל דשריותא תליא במקום שהוא שיעור לבלוע המים לא אתיא מתני׳ דלעיל כרבנן דהכא. דלרבנן דהכא לא שרו ליה משום שיעור מקום בליעת המים שהרי הכא דיש שיעור לביב כדאמרן ואפ״ה אסרי והכי מוקים בהדיא בגמ׳ דלהאי פירושא כולה מתני׳ ראב״י היא וחסורי מחסרא וה״ק חצר שהיא פחותה כו׳ הא ד״א שופכין שראב״י אומר ביב הקמור כו׳. ועל רש״י אין כאן מקום תלונה כלל דברישא לא פי׳ כלום אלא כתב כדמפרש בגמ׳. ואיכא פירושא אחרינא בגמ׳ כדבעינן למימר לקמן דסלקא מתני׳ דלעיל כרבנן. ועוד דרש״י שפירושו בסדר הגמ׳ לא הוצרך לפרש דרישא דלא כרבנן דבגמ׳ קחזית ליה. וגם על הרמב״ם אין מקום להתלונן דבפירושו למשנה דלעיל כתב כשיש בחצר פחות מד״א על ד״א ונתכוין בזה לטעמא דרב שבגמ׳ דמפרש דפחות מד׳ דתנן היינו פחותה מד׳ על ד׳ וכדתניא בהדיא בגמ׳ וכלומר כי פחותה מהריבוע כזה אע״ג שהוא ארוך ח׳ אמות ברוחב ב׳ שיש לרבע בה ד׳ על ד׳ כל שאין ברוחב גם כן ד׳ אין החצר ראוי להשתמש בו דרך כבוד לזולפו ולרבצו ולכבדו ונמצא שכל המים ששופכין שם אין דעתו לזלף החצר אלא שיצאו לחוץ וכי נפקא הא מתקיימת מחשבתו הלכך גזור רבנן עליה דלמא אתי למשרי זריקה בהדיא לרה״ר וע״י עוקה שרינן שהמים אינם מקלחים לרה״ר אלא מתקבצין בגומא אבל כשיש בו ד׳ על ד׳ ברבוע דרגילין לזלף מסתמא לזלף הוא שופך וכי נפיק לא מתקיימת מחשבתו וליכא למיגזר. ובביב סבירא להו רבנן דכיון ששופך ע״פ הביב מגלי דעתיה דשפיך ולא לדלוף ואיכא למגזר משום זריקה ברה״ר. ומיהו כי שופך על הגג עצמו או בחצר שלא על פי הביב דאין יורדין מכחו לרה״ר לא גזרו אבל כששופך ע״פ הביב שהמים אינם מתקבצים אלא נזחלים ויוצאים ומכחו יוצאים איכא למגזר אע״ג דיש כאן שיעור לבלוע הא אמרו דלפי׳ זה לא נפקא מינה מידי בשיעור הבליעה. אלא להר״ב דפוסק כחכמים ומפרש למתניתין דלעיל בטעמא דלא סלקא אליביה דרבנן ולא פירש דאתיא כראב״י יש מקום תלונה בדבריו. והטור מפרש מתניתין דלעיל כהר״ב. אבל פסק כראב״י משום דמשנתו קב ונקי׳:

[*אבל שופך מגג לגג. והטור סוף סי׳ שנ״ז כתב שופך על הגג. והב״י העתיק שופך הוא לגג ע״כ. ובמשנה שבסדר ירושלמי אבל שופך הוא על הגג]:

יא **וכן שתי דיוטאות.** הר״ר יונתן מפרש דכי גרסינן וכן דקאי אצירוף דתנן חצר ואכסדרא מצטרפין וקאמר דכמו כן שתי דיוטאות שלפני עליה ויש עליהן תקרה מעזיבה [רבה] (נ״א רכה) שמתבלע בהן מים כמו בחצר והן זו כנגד זו. ולא זה למעלה מזה ואינן רחוקות ד׳ טפחים זה מזה קאמר מתניתין דמצטרפין לד״א ושופכין בהן מים בשבת אבל אם אינן זו כנגד זו אלא זה למעלה מזה או רחוקות ד״ט זו מזו שאין תשמישן נוחין זה לזה חיישינן כשיצא אל הדיוטא האחת לשפוך שופכיו ויראה שמתקלקל בכאן לא יעבור אל האחרת לשפוך לה מפני הטורח וישפכם לרשות הרבים וצריכין לעוקה כגון עריבה מעץ או חבית שנשברה ועושין לעוקה ומחזקת סאתים. ומקצתן עשו עוקה כו׳ חוזר לחצר שהיא פחותה מד״א כו׳ עכ״ד. ולפי׳ הר״ב ל״ג וכן וכפירושו מפרשים רש״י והרמב״ם:

ואת שלא עשו עוקה אסורים. פירש הר״ב כל זמן שלא עירבו דאי שריית כו׳ אתו לאפוקי מאני כו׳. עם השופכים כו׳ כי יחוש על קלקול הדיוטא ולא ישפכם בדיוטא שיתגלגלו וירדו לעוקת חבירו אלא יוציאם עם הכלי כו׳ וכי תימא כי נמי ערבו אמאי שרי הרי נמצא ששני בעלי בתים שלכל אחד שיעור סאתים שופכין בעוקה אחת שאינה מחזקת רק סאתים הא מילתא מפרשא בגמ׳ דלא איכפת בנפישי דמיא וכדפרישית לעיל בשם רש״י דאפילו נתמלאת מבעוד יום לית לן בה. והלכך כששופך יותר מסאתים נמי לית לן בה דלא קבעו חכמים אלא שיהא כאן גומא המחזקת שיעור לבעל הבית אחד ליומא דהשתא כוונתו לשפוך בגומא ולא שילכו לרשות הרבים וכדפרישית לעיל. וכתבו התוספות ואי מיירי בלא עירבו תרוייהו ליתסרו. ויש לומר דאינם שופכים ממש בתוך העוקה שבחצר אלא שופכין על הדיוטא הן יורדין על העוקה הסמוכה לה. ואע״ג דהוי חצר שאינה מעורבת לא אסרו בה:

פרק ט

א **שלא יהא [גג] גבוה כו׳.** כתב הר״ב גזירה משום תל גבוה י׳ ורחב ד׳ ברשות הרבים. דהוי רשות היחיד כדפירש בריש פי״א דשבת. ומה שכתב הרמב״ם כגון עמוד כו׳ ברשות היחיד הוא שגזר ר״מ משום תל כו׳ ברשות הרבים. וה״ה לגגים דמתני׳ דהוי כמו עמוד כו׳ ברשות היחיד דגזרינן משום תל כו׳ ברשות הרבים:

גבוה עשרה או נמוך עשרה. אע״ג דהיינו הך דאם האחד גבוה מהשני עשרה. בהכרח השני נמוך ממנו עשרה וכן להפך. נקט הכי. משום דלפעמים שתי הבתים הסמוכין בגגותיהן אין שום אחד מהן גבוה יותר מחבירו. אלא שבית האחד נבנה בעמק לפי שאין קרקע שתי הבתים שוה ואז לא שייך לומר שזה גבוה. אלא שייך לומר שזה נמוך:

קרפיפות. פי׳ הר״ב שאינן יותר מבית סאתים. ובלא הוקף לדירה. וכר״ע בפ״ב מ״ה דהלכה כמותו. ואי הוקף לדירה אפי׳ ביתר נמי וכדאיתא בטור סימן שע״ב וכתב עוד דאפילו לא הוקף לדירה והוא יתר מבית סאתים אע״ג דאסור לטלטל בו יותר מד׳ אמות כדלעיל מכל מקום הוי לר״ש רשות אחת לגבי חבירו או לגבי חצר לטלטל ב׳ אמות בזה וב׳ אמות בזה להוציא ולהכניס מזה לזה כדפרש״י ריש פרק י״ט דשבת דף ק״ל:

לכלים ששבתו בתוכן. פי׳ הר״ב מוציאין מזה לזה מסיים הרמב״ם ובלבד שלא יכנס בכלי זה לבית מן הבתים אלא א״כ ערבו. פ״ג מה״ע:

ולא לכלים ששבתו בתוך הבית. פי׳ הר״ב והביאן לחצר על ידי שעירבו ואע״ג דהשתא שכיחי מאני דבתים בחצר אפ״ה כלים ששבתו לתוכן שרי לטלטולי ולא גזרינן דלמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר. וליכא למימר יאמרו שני כלים בחצר א׳ מותר וא׳ אסור דרבי שמעון לטעמי׳ דלא גזר בכי הא. במ״ו פ״ד. גמרא. [*ומה שכתב והלכה כר׳ שמעון. גמרא]:

ב גג גדול כו׳. פי׳ הרמב״ם כשיש כותל מקיף בגגות. וכן נראה דברי הר״ב. [*אלא שלא פי׳ בהדיא לפי שאין צריך להיות כותלים ממש. אלא אמרינן גוד אסיק מחיצתא. ומיהו דוקא כשאין הגג בולט מהכותל דמינכרא מחיצתא] וכדרב בגמ׳. ולדידיה מפרש בגמ׳. דלהכי תנא גג וחצר דגג דומיא דחצר מה חצר מינכרא מחיצתא אף גג מינכרא מחיצתא. דאי לא. לא אמרינן גוד אסיק. וגדול נמי אסור:

הגדול מותר. פי׳ הר״ב להוציא לו כלי בית שלמטה. דאילו כלים ששבתו [*בתוכן] מותרין בשתיהן. כדקי״ל לר״ש. ומ״ש הר״ב ושרי באותן גפופין. כלומר בשביל אותן גפופין שרי בכל הגג וכלישניה גבי חצר:

הגדולה מותרת. אם עירבה לעצמה רש״י. ועיין במשנה דלקמן:

והקטנה אסורה. כתב הר״ב דאם נפרצה בשבת כו׳. טעמא מפורש במשנה דלקמן:

חצר שנפרצה לרה״ר. אפילו בשבת. טור סי׳ שע״ד ועיין במשנה דלקמן:

וחכ״א מתוכה לרה״ר. וכתב רש״י וה״ה נמי מתוכה לרה״י. וקשיא אמאי לא קאמרי מתוכה לרה״י דמכדי לאפלוגי. אדר״א קאתי הל״ל בלישני׳. ולמסקנא דגמרא ניחא דמסקינן דבתוכה כ״ע לא פליגי דכרמלית היא. כי פליגי במקום מחיצה. דר״א סבר צדי רה״ר כרה״ר ומקום מחיצה זו צדי רה״ר היא ורבנן סברי דצדי רה״ר לאו כרה״ר. ור״א דקאמר מתוכה לאו דוקא אלא מתוך מקום מחיצתה קאמר. ומשום דרבנן נקטי מתוכה נקיט איהו נמי מתוכה. ורבנן ה״ק מי לא קא מודית לן היכא דטלטל מתוכה לרה״ר דפטור דכרמלית היא צדי נמי ל״ש. ור״א התם לא קדרסי לה רבים והכא דרסי לה רבים והשתא רבנן אמרו לר״א מתוכה לרה״ר קא מודית ומשום הכי קאמר ר״א נמי מתוכה והוא לא יכול לומר מתוכה לרה״ר חייב דלדידיה מתוכה מתוך מקום מחיצתה והוא רה״ר לדידיה. ומסדר המשנה הקדים דברי ר״א לחכמים שכך דרכו לשנות דברי חכמים באחרונה ועי׳ משנה ג׳ פ״ז דיומא ופ״ד דביצה מ״ו:

ג משתי רוחותיה. פי׳ הר״ב בקרן זוית. גמ׳. ועיין משנה דלקמן:

וכן בית שנפרץ. פי׳ הר״ב ואין התקרה פרושה ומתוחה על מקום הפרצה. אע״ג דלפנים במקום שכלתה הפרצה מהכתלים משם ואילך יש תקרה לא אמרי׳ יורד וסותם הואיל ובאלכסון הוא כזה תוספות. וא״ש דלא תנן בית גבי רוח אחת במתני׳ דלעיל דהכא מסתמא שנפרץ גם התקרה קמ״ל דבאלכסון לא אמרי׳ פי׳ [תקרה] יורד כו׳. ובפירוש הרמב״ם וזה הבית שאמרנו [שנפרץ משתי רוחותיו] הוא שנפגם סדרם ונהרס זוית מזויותיו ונפל קצת מזה הכותל ולא תהיה קורה פרוסה על מקום הפרצה אלא אשר יהיה מושב הקורות בקירותיו על זאת הצורה. ולפיכך הוא אסור. אבל כשנפרץ על זאת הצורה הרי הוא מותר כי העיקר אצלנו פי תיקרה יורד וסותם ע״כ ובחבורו ספי״ז מה ש כתב בית או חצר שנפרץ קרן זוית שלה כו׳ אין עושין פתח בקרן זוית ואם היתה שם קורה מלמעלה על אורך הפרצה וכו׳ מותר וכו׳ והוא שלא תהיה באלכסון. עכ״ל. והמגיד כתב שכוונתו אינה מבוארת ובכ״מ מדקדק מדלא כתב בקרן זוית וכתב קרן זוית שנראה שאינו מפורש שאוכל בשתי רוחות אלא שנפרץ מן הצד קרי לה קרן זוית ואמר שאם מונחת הקורה על אורך הפרצה אמרינן פי תקרה וכו׳. אבל אם הקורה מונחת לאורך הפרצה באלכסון לא אמרינן פי וכו׳ עכ״ד. וזהו כפירושו שבפירוש המשנה. ולהרמב״ם צ״ל דהכא תנן בית לאשמעינן דאף בבית אמרינן פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי:

וכן מבוי שנטלו קורותיו או לחייו. כתב רש״י דגרסינן שניטלה קורתו או לחיו. ע״כ. כלומר דהא הכשירו בלחי א׳ או קורה א׳ כדלעיל מ״ב פ״ק. והתוס׳ דף י״ז כתבו עוד דאע״ג דאליבא דר״י קיימינן ואשכח ליה לדידי׳ מבוי ניתר בב׳ קורות או שני לחיים [כמו במפולש] מ״מ למה לי למנקט קורותיו כיון דבקורה אחת או בלחי אחד נאסר המבוי ע״כ. [*וכגירסת רש״י הוא במשנה שבסדר הירושלמי]:

ר״י אומר אם מותרין כו׳. פי׳ הר״ב כלומר כשם שאסורין וכו׳ בגמ׳. וכתב הר״ר יונתן ואע״פ שמצינו כהאי גוונא מותר לשבת אחרת כגון שיורי עירוב (ולר׳ יוסי עצמו פ״ז מ״ט) שאפילו לשבת אחרת מועיל בכל שהוא. אע״ג דלכתחילה בעינן שיעור. ע״כ:

אסורים לאותה שבת. כתב הר״ב ולא אמרינן הותרה כו׳ כלומר דלעיל בקטנה שנפרצה לגדולה אמרינן דהותרה כו׳ ומסתמא לאו בחצר שאין בה אלא אחד מיירי אלא בסתם חצר שיש בה דיורין הרבה אלא שערבו ולזה נתכוון רש״י ז״ל כמו שכתבתי לעיל בשמו דהא דגדולה מותרת כשעירבה לעצמה ומאי קא משמע לן פשיטא דאי בלא עירבה היאך תהא מותרת אלא משום דבגמרא מוקמינין למתניתין דלעיל שנפרצה מע״ש וכדכתב הר״ב. ושאם נפרצה בשבת אף הקטנה מותרת. להכי נקט שעירבה. לומר דמתניתין בעירבה כל אחת לעצמה מיירי וטעמא דקטנה אסורה משום שנפרצה מערב שבת

אבל כשנפרצה בשבת אף הקטנה מותרת הואיל ועירבה. וקא משמע לן דאין צריך שתהא של יחיד. וקאמר הר״ב דאפילו הכי לא דמי הכא לדלעיל. ודבריו דברי הרמב״ם הן בפירושו. והב״י שכתב בסימן שע״ד וז״ל שאני התם שלא נפרץ אלא לחצר אחר שהוא רה״י כמוהו ואין ביניהם אלא שזה של יחיד אחד הוא וזה של יחיד אחר אבל כשנפרץ לרשות אחרת ממש דהיינו לרשות הרבים או לכרמלית לא אמרינן הואיל וכו׳ ע״כ. צריך לפרש דבריו ג״כ דמ״ש של יחיד היינו אף אם ע״י עירוב נעשה כשל יחיד ותדע דאל״כ אדמחלק בסיפא ברה״ר וכרמלית לחלק בחצר עצמה שיש בה דיורין הרבה. ומתוך מה שכתבנו אתה למד טוב טעם למה שכתבתי לעיל בשם הטור בחצר שנפרצה לר״ה דמיירי אפי׳ בשבת. דהתם נמי לאו לענין עירוב הוה כמתניתין דהכא:

ד **וחכמים אוסרים**. הואיל ומפולש לא אמרי׳ פי תקרה יורד וסותם (ול״ק מהכא אפירש״י בגמרא באכסדרה בבקעה. דהכא מפולש לרה״ר והתם בבקעה דכרמלית. תוס׳ דסוכה ד׳ י״ח) וא״ת במתני׳ דלעיל דמוקמינן בקרן זוית לוקמה בב׳ רוחות זו כנגד זו דהוה מפולש וכרבנן. כתבו התוס׳ בד׳ צ״ד סד״ה משתי רוחות. דניחא ליה לאוקמיה בכל ענין. ע״כ:

ועוד אמר ר״י. כלומר ועוד זו מתיר אע״ג דליכא פי תקרה. גמ׳. ומכלל הא כ״ש הך דלעיל דאיכא נמי פי תקרה. אלא דאמר ר״י להא דלעיל דקסבר דרבנן יודו לו בההוא [*ועי׳ מ״ש בס״ד פ״ד]:

מערבין. כלומר משתתפין. הר״ר יונתן. וכבר ראית כיוצא בזה פ״ו מ״ה:

פרק י

א **המוצא תפילין וכו׳**. הך פירקא במסכת שבת הוה ליה למיתני גבי הוצאות אלא משום דקתני (במשנה ב׳) ר״א כו׳ ואפי׳ חוץ לתחום ועוד משום דקתני בס״פ רש״א מקום שהתירו כו׳ ומפרשי׳ דקאי אס״פ [מי שהוציאוהו]. תוס׳:

המוצא תפילין. פי׳ הר״ב בשדה במקום שאין משתמרין ר״ל ויש לחוש שיתבזו וכדכתב בדבור בישנות ואסור להניחן במקום בזיון. וכן אוכיח מדברי רש״י בסוף המשנה (מ״ש רש״י בכאן במקום שנאבדים לשון אבוד וכלייה הוא תדע דלא כתב שיגנבו דמשום גנבי לא התירו וכן כתבו התוס׳ בסוף פ״ק דביצה. ולשון הטור סי׳ ש״א בבזיון במקום שאין משתמרין הכי נמי קאמר בבזיון דהיינו במקום כו׳ שיש לחוש לבזיון ואפילו דעד עכשיו לא נתבזו. [*ושם תפילין פירשתי ברפ״ד דמנחות]:

מכניסן זוג זוג. פי׳ הר״ב קסבר שבת זמן תפילין הוא. והכי מסקנא דגמ׳ דמחוורתא כדשנינן דבהא פליגי תנא קמא ורבן גמליאל. ותימא דהכא פסק הר״ב וכל הפוסקים כת״ק דזוג זוג מכניסן. וא״כ סבירא לן דשבת זמן תפילין. ובמשנה ג׳ פ״ג דברכות מפרש הר״ב דשבת לאו זמן תפילין וכן הסכמת כל הפוסקים. ונמצאו שתי הלכות פסוקות דסתרן אהדדי. ואפי׳ אם נתרץ דברי הפוסקים ונאמר דהך מחוורתא דקאמר בגמרא היינו לשנויי מאי דס״ד דפליגי בדרב שמואל בר רב יצחק דאמר מקום יש בראש שראוי להניח בו שני תפילין וכו׳ דת״ק לית ליה דרב שמואל בר ר״י ור״ג אית ליה ומשני דכ״ע אית להו ובשבת זמן תפילין פליגי וקאמרי׳ תו ואב״א כו׳ ואב״א כו׳ ולדחות כל הני שנויי אמרינן מחוורתא כו׳ אבל אה״נ דלפי האמת האי שנויא גופיא שנויא בעלמא היא. ופלוגתייהו בדרב שמואל בר רב יצחק ולכ״ע שבת לאו זמן תפילין הוא. הנה מלבד דכל זה דוחק ואין זה במשמע. גם בתוס׳ בדף צ״ו ע״ב בד״ה לא ס״ד. נראה מדבריהם דאין סברא לומר כן דתנא קמא לית ליה דרב שמואל. ואפי׳ כי נימא הכי אכתי קשיא לי מתיר אע״ג דליכא פי תקרה. גמ׳. ומכלל הא כ״ש הך דלעיל דאיכא נמי פי תקרה. אלא דאמר ר״י להא דלעיל דקסבר דרבנן יודו לו בההוא [*ועי׳ מ״ש בס״ד פ״ד]:

מערבין. כלומר משתתפין. הר״ר יונתן. וכבר ראית כיוצא בזה פ״ו מ״ה: הלכה פסוקה אחרת מהרא״ש שהביא בטור א״ח סי׳ ל״ד דפסק להא דרב שמואל שיוכל להניח ב׳ זוגות חד דרש״י וחד דר״ת והא הכא פסקינן כת״ק דלית ליה דרב שמואל וצ״ע ועוד נשאר ג״כ בתימה מה שהקשיתי על הטור במשנה ב׳ פ״ו דשבת. ועיין סוף פ״ק דביצה:

בישנות. פי׳ הר״ב שניכר הקשר כו׳ ואע״ג דהשתא אין בו קשר רשאי ללובשו דאפ״ה הוי דרך מלבוש א״נ דעונבו. תוספות:

אבל בחדשות פטור. פי׳ הר״ב אין מחללין דאיסור נמי איכא והכי תניא בברייתא דף נ״ז ר״י אוסר בחדשות וכ״כ בתוספות:

ובסכנה מכסן והולך לו. פי׳ הר״ב בסכנה של שמד ופירש״י אכולה מתני׳ קאי בין מעט בין צבתים מכסן בטליתו (והר״ר יונתן כתב בקש ותבן וניחא טפי דאין כאן הרגש) שלא יוטלו כל כך בבזיון ומניחן שם והולך ולא [יזיזם] משם שמא ירגישו בו ויתחייב למלכות אבל סכנה דלסטים נכרים קאי אמחשיך דאי איכא סכנה להחשיך מפני הלסטים מוליכן וכו׳ ולא יניחם שם שלא יזלזלו בהם הלסטים. וינהגו בהם מנהג בזיון ע״כ. דקדק רש״י לכתוב לסטים נכרים משום דבסוף פ״ק דביצה אמרינן דלסטים ישראל לא אתי לזלזולי בהו והרי לא התירו אלא משום חשש בזיון כמ״ש לעיל. ומ״ש הר״ב

דחסורי מחסרא והכי קתני. גמ׳. ומשום ר״ש דפליג במשנה דלקמן איצטרך למחסרא. [*ונ״ל דרבינו הקדוש הוכרח להחסיר למשנתינו דהא חכמי המשנה לא רצו לגלות הא דפחות פחות מד׳ אמות כמ״ש בר״פ אחרון דמסכת שבת]:

ב **רבי שמעון אומר נותנן לחבירו וכו׳ ות״ק סבר פחות מד׳ אמות עדיף דאי אמרת נותנו לחבירו וחבירו לחבירו אוושא מלתא דשבת.** גמרא. פי׳ הר״ר יהונתן ויש חילול השם בעיני עמי הארץ השומעים. שסוברים דאיכא חילול שבת. וטעמא דר״ש בגמ׳. כדכתב הר״ב והרמב״ם. ושמעת מהך דפליגי. ותימה על הרמב״ם דמזכי שטרי לבי תרי דפסק כרבי שמעון וכדכתב הר״ב. וכתב ג״כ שמותר להוליך [פחות] פחות מד״א. וכן בחיבורו פרק י״ט מהלכות שבת וכן קשה בטור ס״ס ש״א ואם נוכל לפרש דבריהם דלצדדין קאמרי ניחא. דזה שאמר מוליכו פחות [פחות] מד״א באין עמו חברים. וכך כתבו התוס׳ דמודה ר״ש בכך דלא גרע מכיס דריש פ׳ בתרא דשבת כמו שכתבתי שם. וזה שאמר נותנו לחבירו בשיש שם חברים. והשתא כולה פסקא כר״ש. ולפי פסק זה. גבי כיס נמי נותנו לחבירו כו׳ דהא הכי עדיפא ליה. וכן כתבו התוס׳. וזה היה להרמב״ם ולטור לפרש בפ״ו מהלכות שבת וסי׳ רס״ו ואולי שסמכו על מה שכתבו לדר״ש במקומו. ודין הכיס העתיקו כמוזכר במקומו בגמ׳:

וכן בנו. דאיכא נמי דבר מצוה דצריך הוא להרחיצו ולסוכו ביום הולדו ואליבא דת״ק שרי בהולכת פחות [פחות] מד״א. הר״ר יונתן:

אפילו מאה. דאע״ג דקשיא ליה ידא כלומר מה שמטלטלין אותו מיד ליד. אפילו הכי הא עדיפא משיוליכנה פחות [פחות] מד״א גזירה וכו׳. גמרא:

אפילו חוץ לתחום. פי׳ הר״ב בחבית של הפקר. גמ׳. ופירשו בתוס׳ [ל״ז ע״ב ד״ה הכא בחבית] דחוץ לתחום דחבית אבל לא מחוץ לתחום של הזוכה בו כדתנן משנה ה׳ פרק בתרא דביצה דכרגלי הממלא. א״נ שלא נתכוון שום אחד שיזכה לא לו ולא לאחרים אלא כל אחד למה ששותה. ומ״ש הר״ב הא קיל״ן הבהמה וכו׳ במשנה ג׳ פרק הנזכר. ופסק הר״ב כר״י וכן פי׳ הרמב״ם ולכאורה היינו לאפוקי מדא״ל. אבל במאי דפליג אר״ש ומתיר אפילו לדבר הרשות לית הלכתא כר״י אלא כר״ש וכתנא קמא דלא התירו אלא לדבר מצוה ואין זה כנגד הכלל דר״י ור״ש הלכה כר״י דהכא תנא קמא סבירא ליה בזה כר״ש ונמצא דר׳ יהודה עם סתם משנה הוא חולק וההוכחה שכן הוא. דאי אמרי׳ דפסק כר׳ יהודה דשרי אף לדבר הרשות אם כן הלכה כר״ש דקאמרי. למאי מיבעי להו כלל. אלא שראיתי להרמב״ם בפי״ב מה״ש דפסק כר׳ יהודה אפי׳ לדבר הרשות וכן פסק בטור ס״ס ש״א. וצ״ע למאי כתב כלל הלכה כר״ש. ואפשר משום בנו דאע״ג דקשה ליה ידא מותר באוושא ולא בהולכה דבהא לא איירי רבי יהודה ומיהו הר״ב אפשר שסובר כהרמב״ן שהביא ב״י והמגיד דס״ל דלא פסקינן הלכתא כר״י אלא לגבי דא״ל וכמו שכתבתי:

א״ל. פי׳ הר״ב ריב״ן הוא דשמעינן ליה לעיל בפ״ד משנה ה׳:

ג **גוללו אצלו.** פי׳ הר״ב הואיל וראשו אחד בידו. דאף ע״ג דמרשות הרבים לכרמלית לאו איסור דאורייתא איכא. מיהא הכא בנח ברשות הרבים מיירי ואיכא משום שבות ורישא ר״י היא:

משהגיע לי׳ וכו׳. מ״ש הר״ב ובגמ׳ פריך והא לא נח. כלומר וקי״ל רפי״א דשבת דקלוטה לאו כמי שהונחה דמיא. ומ״ש דנח על הכותל הוי כאילו נח [ברה״ר] הכי תנן לה במשנה ג׳ פרק הנזכר:

ד **[*נותנין עליו.** פירש הר״ב בני עליה והוא מלשון רש״י ז״ל. ותמיהני מי שייך עליה לכאן שאין חלון סמוך לקרקע עליה ואף אם היה כן מי שכיח בית שאינו גבוה רק י׳ טפחים ומי דחקו לפרש כן. והרמב״ם לא הזכיר בני עליה ולשון הטור סי׳ שנ״ג וחלון הבית פתוח לו. ומ״ש הר״ב ודווקא כלים הנשברים כו׳ עיין מה שכתבתי בס״ד בסוף מ״ו פ״ג דב״ב:

ומטלטל ברשות הרבים. עי׳ במשנה דלקמן]:

ובלבד שלא יוציא כו׳. אעומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברה״ר קאי ועיין מ״ו. [*והרבה דקדוקים יש לי בבבא זו בספר מעדני מלך פרק עושין פסין סי׳ ב׳ ואין להאריך בכאן]:

ה **לא יעמוד כו׳ וישתין כו׳.** פי׳ הר״ב דשתן ורוק הוו כמונחין במקום ד׳ על ד׳. בגמ׳ דמחשבתו שהוא צריך לכך משויא ליה מקום ועי׳ רפ״ק דשבת לענין ידו:

משנתלש רוקו. [*והר״ב העתיק שנתלש אולי גירסתו היתה כמו שהיא במשנה שבסדר ירוש׳ מי שנתלש וכן נראה שהיתה גירסת הרמב״ם שכתב בפירושו כי משנתלש וכו׳] ומה ש(א)פירש הר״ב והוא שנתעגל ונתהפך בפיו וכ״פ הרמב״ם וכגירסת מתניתין דכלים פ״ח משנהי׳ רבי יהודה אומר אם היפך וכו׳ וכדאיתא בגמ׳ ופירשו למשנתינו כדבריו דהתם אע״ג דהכא לא חילק כמו התם ובגמ׳ מסקי׳ דקשיין אהדדי. סברי להו דשיטתו דהתם עיקרית. ומדהכא הוא דחזר בו ופירשו לפי האמת ולא לפי משמעות המשנה אבל רש״י פי׳ כמשמעה וכתב משנתעגל ונאסף לצאת ועי׳ עוד מזה במס׳ כלים בס״ד:

ו **לא יעמוד אדם ברה״י וישתה ברה״ר**. פירש הר״ב בכלים דהם צריכין לו הכי איתא בגמ׳ לא תקשה מסתמא דמשנה ד׳ דמותר לעמוד ברה״י ולטלטל [ברה״ר] אלא דלעיל בכלים שאינן צריכין לו והכא בצריכין לו. וכתב רש״י והא ליכא למימר דשתיית המים תיהוי הכנסה כמשתין ורוק דלא דמי דהתם קא עקר מרשות זו וקעביד הנחה לרשות זו אבל שותה עביד עקירה והנחה בחד רשות דהא ברשות שהוא שותה בה פיו עומד ובפיו נחין מיד ע״כ. וכתב הרא״ש ואע״פ שהן חוזרין ונבלעים במעיו אין חשש הואיל ונחו בפיו שהוא מקום פטור ע״כ:

וכן בגת. עי׳ במשנה ד׳ פ״ד דמעשרות:

למטה מי״ט. פי׳ הר״ב וה״ק עומד כו׳ וקולט בכלי למטה מי׳ טפחים מן המים היורדים מן המזחילה. לשון מסורס הוא דמ״ש למטה מי״ט קאי אמזחילה דמסיים. וסרסהו פרשהו כך. וקולט בכלי מן המים היורדים מן המזחילה שהיא ולמטה מי״ט. וכתב רש״י דהה״נ אם המזחילה למעלה מעשרה דשרי לקלוט כל שאינו מצרף ומחבר הכלי והא דתני במתניתין למטה משום שריותא דצינור במצרף כמ״ש לקמן בסמוך. ומ״ש הר״ב אבל יצרף כו׳ למזחילה שהוא בפחות מג׳ כו׳ כלומר דבהכי עסקינן דסתם מזחילה היא בפחות מג׳. ומ״ש הר״ב ואע״פ שהיא למטה מי׳. כלומר דאילו למעלה מי׳ לא משכחת שום צד היתר בצירוף כמ״ש לקמן בסמוך:

ומן הצינור מ״מ שותה. כתב הר״ב כלומר בין קולט בין מצרף משום דצינור לעולם בולט הוא כו׳. כלומר ג׳ טפחים דלא הוי כלבוד לגג. ומשום דסתם צינור כן הוא הלכך נקט תנא דמתניתין הך שריותא בצינור אבל ה״ה למזחילה הבולטת ג״ט דדינא הכי. ומ״ש דכשאין בה ד׳ על ד׳ כו׳ דאע״ג דמתניתין בלמטה מי׳ ולבוד נמי ליכא כדאמרן אפ״ה ד׳ על ד׳ למטה מי׳ כרמלית הוי [כדפי׳ ברפי״א דשבת] ומפיק מכרמלית לרה״ר כן פירש״י. ומש״ה נמי לא שרינן צירוף אע״ג דאין בה ד׳ על ד׳ ולא לבוד אלא בלמטה מי׳ משום דאי למעלה מי׳ אף על גב דאין בה ד׳ על ד׳ ולא לבוד אסור לצרף גזירה משום דיש בה ד׳ על ד׳ דהוי רשות היחיד כשהוא למעלה מעשרה כזיז דמשנה ד׳ כדפי׳ הר״ב שם אבל למטה מעשרה ליכא למגזר דאי נמי הוי ארבע על ארבע אכתי כרמלית היא נמצאת למד דאין בין מזחילה לצנור אלא שדברו חכמים בהווה:

ז **ממלאין הימנו בשבת**. כתב הר״ב ואפילו הבור מופלגת מן הכותל של חלון ארבעה טפחים. בגמ׳. דאי בסמוכה בפחות מארבעה למה לי חולייתו גבוהה עשרה דבור גופה רה״י דעמוקה עשרה ואין כאן רה״ר מפסקת דכיון שאין ד״ט מן החוליא לכותל הבית לא דרסי ליה רבים כלל והוי מקום פטור ומינה שמעת דכשהיא סמוכה דא״צ שתהא חולייתו י׳ וזהו פירוש השני שכתב הרמב״ם למתניתין דקמ״ל דבור וחולייתו מצטרפין לי׳ ובסמוכה וגם זה בגמ׳. [*ואע״ג דכבר תנן לה במסכת שבת בפי״א כמ״ש בפי׳ הר״ב דהתם סוף משנה ב׳. תירצו התוס׳ שם דרגילות כך וכמ״ש כבר בשמם בריש מסכת ברכות. עוד תירצו דהתם קמ״ל צירוף ד׳ כשהחוליא עצמה גבוהה י׳ והניח דף עליה ובפרק חלון (עירובין דף ע״ח) מסיימי ואי לאו דהכא. מדשבת לא הוי יליף מידי דדלמא חוליא נקט אגב סלע דבכל דוכתא רגיל להזכיר חוליא בהדי סלע ע״כ. והתירוץ הב׳ מוכח בהדיא בסוגיא דפ׳ חלון] והא דמשנה ג׳ פ״ח דבעינן שתהא הבור מלאה לא דמי להכא דהתם אין מקום פטור ביניהם אלא מקום שלא עירבו בו:

[*שופכין. מל׳ הר״ב שכתב ודוקא באשפה של רבים וכו׳ אבל באשפה של יחיד אין זורקין לה וכו׳. משמע שגרסתו במשנה זורקין וה״נ מייתי לה בפ״ק דף ח׳ וכתבו עלה התוספות וז״ל זורקין לה בשבת משמע שהאשפה רחוקה מן הכותל ודרך למעלה מי׳ זורקים לה דהוי מקום פטור. ואית דגרסי שופכין ע״כ לשונם]:

ח **מטלטלין תחתיו**. כתב הר״ב דכיון וכו׳ ונמצאו כמחיצות וכמ״ש בטור א״ח סי׳ שס״ב ועקרן במקום שמחוברין לאילן גבוה עשרה ע״כ. וז״ש רש״י והרי יש כאן מחיצה י׳ ע״כ משום דמסתמא נופי׳ מחוברין לעיקרן בגובה י״ט. ומ״ש הר״ב ומכל מקום צריך למלאות וכו׳ שבין הנוף לארץ וכו׳ מלתא דתמיהה הוא דכל לבוד דאמרינן בכולי דוכתי לא אשכחן שיהא ממולא ול׳ הרמב״ם בפירושו שימלא חלל הענפים ובפרק ט״ז מה״ש ממלא בין בדיו ועליו וכתב וקושרן בארץ עד שיעמוד ברוח מצויה ולא הבינותי היאך קושרן בארץ ואולי שמלשון הזה יצא לו להר״ב מ״ש שבין הנוף לארץ ורוצה לומר דדברי הרמב״ם שממלא בין בדיו ועליו וקושרן עם מה שמילא מתחתיהן ולארץ דאז לא ישב הרוח אפילו מתחת. וכל זה דוחק. גם הר״ב בעצמו לא פי׳ כן במשנה ד׳ פ״ב דסוכה ומשם למדו למשנתינו דהכא ובהלכות סוכה פרק ד׳ כתב הרמב״ם וקושר אותן. ולכן נ״ל כי מלת בארץ שכתב הוא ט״ס וצ״ל כאחת וטעות כזה מצוי שהיה כתוב כאחת והחליף כ״ף בבי״ת וחי״ת ברי״ש. ומ״ש הר״ב כשיעור בית סאתים עי׳ במשנה ה׳ פ״ב:

שרשיו. שיוצאין שרשיו מן הקרקע ונראין כמו באילנות הזקנים. ר׳ יונתן:

שבמוקצה. עי׳ במ״ג פ״ב:

וחדקים. פי׳ הר״ב קוצים ומסיים הרמב״ם כמו כמשוכת חדק (משלי טו):

אין נועלין בהן. ואי קשיא לך הא דפסקינן במ״ז פי״ז דשבת דפקק החלון שרי משום דתוספת אהל עראי שרי בשבת התם בחלון הוי אהל עראי שעשוי לפתוח ולסגור תמיד. אבל הכא במוקצה ופרצה קבע הוא שאין עשוי לפתוח אלא לזמנים רחוקים לפי שאין דרך כניסתו ויציאתו עליהם. ואם היה פתח

קבוע לכנס ולצאת דרך שם. אע״פ שאין גבוהין מן הארץ נועלין בהם כן כתב הרא״ש בשם הראב״ד. ומיהו [*אם היה בו ציר] צריך שלא יחזור הציר למקומה משום שמא יתקע. כתנא קמא דמשנה י״ב:

גבוהים מן הארץ. באיזה שיעור שיהיה. הרמב״ם. והכי תנא בגמ׳ אפי׳ מלא נימא. ובפי׳ הר״ר יונתן שלשה טפחים וטעות הוא כמו בטור א״ח סי׳ שי״ג כדכתב שם בב״י:

ט **אא״כ עשו מחיצה גבוהה עשרה טפחים**. רש״י פירש דאסיפא קאי. והר״ר יונתן פירש דבין אסיפא בין אירישא קאי. שאם יעשה מחיצה סמוך לפתח מבחוץ מרה״י לרה״י קא מטלטל:

דברי רבי מאיר. וסתם מ״ד דעומד כו׳ ומטלטל דלא כר״מ כדאיתא התם בגמ׳ ואע״ג דבמשנה ו׳ פירש הר״ב דבחפצים הצריכים לו אסור לטלטלן וכמ״ש שם הך מפתח נמי אינו צריך אליו באותו רשות שהוא עומד בו בטור סי׳ ש״ן וכפי הר״י:

שהיה בירושלים. פי׳ הר״ב דכרמלית היא כיון שדלתותיה נעולות בלילה לא מקריא רה״ר דעיר של רבים היא שאוכלוסין הרבה באין לה. אבל עכשיו דדלתותיה נעולות לאו רה״ר שאינה כדגלי מדבר שהוא דרך פתוח כל שעה כדפירש רש״י בגמ׳. והאי כרמלית לאו דוקא כרמלית אלא כדין כרמלית שאסור לטלטל ממנו לרה״י ומרה״י לה. דהוי עיר של רבים שאסור לערב וכו׳ וכמ״ש הרמב״ם לפי שהיא עיר של רבים וכו׳. לא היתה מעורבת וכו׳. ועל העיקרים שבארנו בפרק ה׳ מ״ו. ורש״י שפירש דמערבין כולה אלא שלא עירבו. היינו לפי פירושו בפ״ה דמפרש עיר של רבים דרבים בוקעים בה. ואם דלתותיה נעולות מערבין כולה. ודוחק לומר שאם היתה ירושלים יכולה לערב כולה שלא עירבו כולה. ולהרמב״ם ניחא דאינו יכולה להתערב כולה. ובסוף פ״ה דפסחים נמי משמע הכי. דתנן יצתה כת הראשונה וישבה לה בהר הבית לפי שלא היו יכולין להוליך פסחיהם בשבת כדפירש רש״י בעצמו. ואמאי לא עירבו מערב שבת כדי שיוכלו להוליך. אלא ודאי שא״א לערב כולה ומפני כן אפשר שלא עירבו כלל. כדי שלא יבואו להוליך אפילו במקום שאינו מעורב וע״ש רפ״ו. ומעתה מפירוש הרמב״ם עצמו מתיישב מה שהקשה כ״מ פי״ד וב״י סי׳ שמ״ה. אמאי קרי לירושלים כרמלית:

רבי יוסי אומר. ולא פליג ר״י וא״ל אלא שניהם חולקים עם רבי מאיר. הר״ר יונתן:

י **ורבי יוסי מתיר**. כיון שיש לו תורת כלי עליו ואע״פ שמלאכתו לאיסור. לצורך גופו שרי לטלטל. כדפי׳ הר״ב משנה ד׳ פי״ז דשבת ועי׳ עוד במשנה דלקמן:

יא **נגר הנגרר**. כתב הר״ב שאין בראשו גלוסטרא דאי יש הא שרי ליה רבי יוסי לעיל כלומר והכא רבי יהודה דנמי הלכה כמותו. לא התיר אלא בנגרר ולא ניחא ליה לפרש דלעיל נמי לא התיר רבי יוסי אלא בנגרר ור״א דפליג בעי קשור ותלוי כדפי׳ הר״ב שם. דס״ל דהואיל ור׳ יוסי משום דיש עליו תורת כלי מתיר לא איכפת לן אפי׳ אם אינו קשור כלל. וזו היא סברת הרמב״ם גם הטור סי׳ שי״ג לנוסח שכתב הב״י:

והנגרר אף במדינה. פי׳ הר״ב הואיל וקשור אע״פ שאינו תלוי והלכה כר״י. ולא קשיא הלכתא אהלכתא דבמשנה ז׳ פי״ז דשבת פסק כחכמים דפקק החלון אפי׳ אינו קשור ותלוי פוקקים בו. דנגר שאני שהוא בריח שתוחבין בו כדפי׳ הר״ב משנה י׳ דומה טפי לבנין והלכך בעי קשירה מיהת. כ״כ הטור. והמגיד בפכ״ו מה״ש מדקדק מל׳ הרמב״ם דמחלק דפקק החלון שהוא מתוקן ומוכן לכך מאתמול ויש לו תורת כלי עליו:

יב **מחזירין ציר התחתון כו׳**. הר״ב סתם וכתב של דלת ואיכא למטעי דדלת בית וכל המחובר כמו בור ודות נמי בכלל. וליתא וכדמפרש טעמא דר״י דס״ל דאין בנין בכלי ש״מ דלאו בדלת שבדבר המחובר מיירי והכי תניא בגמ׳ ציר דלת שידה תיבה ומגדל במקדש מחזירין כו׳ ואל תטעה בלשון רש״י שכתב ציר התחתון של דלת חלון שידה תיבה כו׳. דהכי פירושו חלון של שידה וכו׳. לפי שאין פתח לשידה וכו׳ דפתח שם הונח לפתיחה המשמשת לכניסה ויציאה להכי אסברא וקרי לה חלון. וציר כ׳ הרמב״ם מגזרת תסוב על צירה (משלי כ״ו:י״ד):

אבל לא במדינה. פי׳ הר״ב גזרה שמא יתקע מסיים רש״י בגרזן או במקבת דהוי מלאכה וברפי״ז דשבת כתב דהוא גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש ע״כ:

והעליון כאן וכאן אסור. פירש הר״ב דה״ל כבונה ומסיים רש״י וקסבר יש בנין בכלים ומלאכה. הותרה אפי׳ במקדש ע״כ. ועי׳ במשנה י״ד מ״ש שם בס״ד. ומ״ש הוה כבונה הקשו ע״ז התוס׳ מב״ה דמשנה ו׳ פ״א דביצה דס״ל דאין בנין בכלים [והר״ב פוסק הכא כת״ק] ופירשו דהכא טעמא משום דשבות גדולה כזו לא התירו במקדש וטובא אשכחן דלא התירו כגון סדור קנים וכו׳ דמשנה ו׳ פי״א דמנחות ע״כ. [*ועי׳ עוד שם] וכן במי״ג וט״ו דפירקין ומשנה ח׳ וט׳ דפ״ה דפסחים. ועיין במ״ה פ״ק דביצה. [*ובירושלמי אמתניתין דלקמן אר״י בר בון לא כל שבות התירו במקדש]:

יג **מחזירין רטיה במקדש**. פירש הר״ב כהן שהוצרך וכו׳ כדי שלא תהא חוצצת כו׳. ומסיים רש״י דחציצה פוסלת בה דבעינן ולקח הכהן וכיון דחייץ לא הוי לקיחה בכהן. ומ״ש הר״ב דאי לא שריית ליה כו׳ הכי איתא בגמ׳ פ״ק דביצה דף י״א ע״ב דטעמא לאו משום שאין שבות במקדש ואפי׳ כהן דלאו

בר עבודה. אלא דוקא כהן דבר עבודה הוא שהתירו לו סופו משום תחילתו ולפיכך אני תמה על מ״ש הרמב״ם בפכ״א מה״ש ומחזירין רטיה כו׳ שאין איסור שבות במקדש:

אבל לא במדינה. פי׳ הר״ב גזירה שמא ימרח וכפירש״י. ופירש שיחליק גומות שברטייה ע״כ. אבל לשחיקת סממנים ליכא למיחש כיון דמאתמול הוי עליה. והא דמ״ה פ״ו דשבת טעמא אחרינא כמ״ש שם תוס׳. ומיהו רש״י בביצה מפרש משום שחיקת סממנים. ופירושו דהכא עיקר. כי כאן מקום המשנה:

ואם בתחלה כו׳. פי׳ הר״ב שלא היתה קשורה מבעוד יום וכהן זה לא סלקה כו׳ וכ״כ רש״י. דס״ל דאי סלקה משום עבודה אע״ג דמאתמול הוא דסלקה מ״מ הואיל משום עבודה הוא שסלקה אי לא שריית ליה כו׳:

קושרין נימא במקדש. פי׳ הר״ב דקסבר מכשירי מצוה כו׳ ודוקא שנפסק באמצע כו׳ אבל כו׳ דהוי קשר של קיימא אסור. וכן כתב הר״ר יונתן. ותמיהני דכיון דס״ל דמכשירי מצוה שא״א לעשותן מע״ש דוחין מה לי שאינו של קיימא מה לי של קיימא דכיון דאדחייה אדחייה דהא הכי איתא לר״א דס״ל הכי כדאיתא בשבת פי״ט. וכ״ש למ״ש הר״ר יונתן דקסבר האי תנא עיקר שירה בכלי. ורש״י מפרש במשנה דקושרין ואע״פ דקשר אב מלאכה היא ורש״י ס״ל עיקר שירה בכלי כמו שאוכיח בר״פ בתרא דקידושין [ועי׳ במשנה דלקמן לתרץ מהכא אדלעיל ואדלקמן] והא דמפלגינן בגמ׳ בין באמצע למן הצד מפרש רש״י באמצע כשנפסקה באמצע קושרה שאלמלא עונבה לא תשמע קולה וכשנפסקה מן הצד דשם אינה צריכה חזוק כל כך עונבה ועי׳ בסוף פירקין. ומדברי הרמב״ם בפ״י מה״ש נראה דס״ל דמיירי דקשר שאינו של קיימא דסמיך להך מתניתין דהכא להההוא דסוף מסכת שבת דמדבריהם למדנו וכו׳ שקושרין ובאינו של קיימא. ונראה דלטעמיה אזיל דס״ל אין עיקר שירה אלא בפה כדפסק בפ״ג מהלכות כלי המקדש. וכן משמע דעת הר״ב במשנה ד׳ פ״ב דערכין ועי׳ ברפ״ה דסוכה. ומפירוש הר״ב דהכא שמענו ודאי דס״ל נמי דלא הותר קשר שאינו של קיימא שלא במקום מצוה. ואפי׳ לדברי רש״י למדנו דס״ל דלא הותר וכו׳ דהא מן הצד דעונבו משמע נמי דלא הותר אלא במקדש דאמקדש תנא לה בברייתא. מסייעין למ״ש בסוף מסכת שבת דלכ״ע לא הותרה קשירה שאינו של קיימא שלא לדבר מצוה:

חותכין יבלת במקדש. ברפ״ו דפסחים מפרש הר״ב דדוקא ביבשה דמפרך פרכה. ופי׳ נמי דבכלי אסור משום שאפשר לעשות מערב שבת:

יבלת. כתב הר״ב שנאמר או יבלת ואע״פ שלפי לשון המקרא מלת יבלת שם תואר הוא לבהמה שבה המום כמו שהתחיל עורת או שבור ולא אמר עורון או שבר שיהיה שם דבר מ״מ בלשון המשנה אי אפשר לומר כן דהיאך יאמר שיחתוך הבהמה המתוארת ונקראת יבלת ולא פי׳ מה יחתוך. אלא שבלשון המשנה יבלת שם דבר לאותו מום והוא נקרא בלשון אשכנ״ז ווארי״ץ וקאמר שיחתכנה. כ״פ רש״י. ולא ישתנה משקלו כי נמצא שם דבר על זה המשקל כמו אדרת צמרת יבשת. ואל תתמה כי לשון חכמים לחוד ולשון מקרא לחוד. ועי׳ מה שכתבתי בריש מסכת תרומות. [*ובפ״ק דפסחים משנה ב׳]:

יד כורך עליו גמי. [וא״ת] והא הויא חציצה ולעיל מפרש דלא תהא חציצה. מוקים בגמ׳ דהכא בשמאל דעבודת כהן בימין כדתנן בריש פרק שני דזבחים וא״נ בימין שלא במקום עבודה ופירש רש״י כגון על גב האצבע:

ואם להוציא דם וכו׳. לשון הר״ב אסור דהוה ליה חובל כו׳ וקשה דתיפוק לי׳ שאין זה צורך עבודה. וז״ל רש״י אסור שאין זה צורך עבודה. ועוד דהוה ליה חובל וכו׳ ע״כ. והא דלא שרינן הכא אב מלאכה כמו גבי קשירת נימא לפירש״י דלעיל משום דאפי׳ כי תימא דצורך עבודה הוא כדי שלא יצא הדם ממנו בשעת עבודה ולאו אורח ארעא כו׳ ולכך ירצה להוציא קודם לכן. מ״מ הואיל ואין זה אלא משום דלאו אורח ארעא כו׳ לא הוי צורך עבודה כולי האי ולא התירו אב מלאכה וכ״ש שמתיישב ג״כ הא דמשנה י״ב מה שכתבתי שם בשם רש״י:

בוזקין. פי׳ הר״ב לשון כתיתה ומסיים רש״י כדאמר ברפ״ב דיומא ממאי דהאי ויפקדם בבזק (שמואל י׳ יא) מידי דמיבזק הוא ועוד כמראה הבזק (יחזקאל א) מפרש בחגיגה כאור היוצא מן החרסים שצורפים בהם זהב והם נקובים וסדוקים ולהב היוצא בנקב יש בו כמראה ירקרק או אדמדם:

על גבי כבש. והא דתנן ברפ״ב דזבחים שלא יעמוד ברגליו על גבי כלי כו׳ משום חציצה. מפרש בגמ׳ דהכא דלא הוי להך בזיקה כי אם בהולכת עצים למערכה דלא הוי עבודה. ומ״ש הר״ב אבל לא במדינה מפני שהוא מתקן לשון הר״ר יהונתן כמתקן חצירו כדי להלך בו והרי הוא כבונה:

מבור הגולה ומבור הגדול. פירש הר״ב כך שמם ושניהם היו בלשכת העזרה. בסוף מדות תנן לשכת הגולה שבו בור וע״ש בפירוש הר״ב ומ״ש עליו בס״ד. וכתב הר״ר יונתן דבור הגדול לא מצינו לו עיקר בעזרה חוץ ממקום זה ואפשר שבו היו משקעין את מי הכיור כדתנן ביומא [מ״י פ״ג] ולפי שלא יתכן לשקעו אלא בבור ארוך מאד אפשר לומר שבזה בור הגדול היו משקעין. ועי׳ שם ביומא:

בגלגל. כתב הר״ב אבל בשאר בורות אסור גזירה שמא ימלא לגנתו או לחורבתו. פירוש וחייב משום זורע שכמו שהזורע כוונתו להצמיח הפרי כן כוונת המשקה צמחים ואילנות כדפסק הרמב״ם בפ׳ ח׳ מהל׳ שבת. ומ״ש הר״ב במקום דליכא למגזר. להרמב״ם אפי׳ בחצר כל שאין שם גינה. ולר״ת דוקא בגלגל קטן כאותן שבבתים. טור א״ח סי׳ של״ח:

ומבאר הקר. כתב הר״ב על שם שהיה באר מים חיים קורא לו בור הקר. הכי מפרש בגמ׳ וכולהו בורות הנובעים מים חיים נמי נקראים כך. ולא זהו היתרו משום שהיה קר אלא היתרו מפני הצורך היה כדמפרש ואזיל:

טו שרץ שנמצא במקדש. כלומר שמצאוהו מת. הר״ר יהונתן:

המיינו. פי׳ הר״ב באבנטו. תרגום אבנט המיינא. הרמב״ם:

ומבין האולם ולמזבח. דמשם ולהלן קדושה יתירה משל עזרה כדתנן לה בסוף פ״ק דכלים. ובמשנה ה׳ פ״ה דתמיד פי׳ הר״ב דעל שבות כזה גזרו ואפי׳ במקדש. ועי׳ לעיל משנה י״ב:

ושאר כל המקומות. סתמא דמתניתין למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. רש״י. וכן פירש הר״ב בדברי בן ננס:

פסכתר. פירש הר״ב סיר וכו׳ ועי׳ במשנה ה׳ פ״ה דתמיד:

ר״ש אומר. כתב הר״ב ר״ש פליג את״ק דלעיל דאמר קושרין נימא כו׳ והא דנטר עד הכא משום דבעי לאסוקי מילי דבמקדש אבל לא במדינה. תוספות. ומ״ש הר״ב אבל לא קושרין בקשר שאפשר לבא בו לידי חיובא דאורייתא. כפירושו דלעיל שם דלת״ק עצמו לא התירו אלא שאינו של קיימא. וכדכתב לקמן בסמוך שלא התירו במקדש כו׳ לא חיובא דאורייתא. ורש״י מפרש כאן דאתיא לידי חיוב חטאת במדינה כפירושו דלעיל דאפילו אב מלאכה הותרה במקדש במכשירין דא״א לעשותן מערב שבת. ומ״ש הר״ב וא״ל ר״ש לת״ק אל תתמה וכו׳ וגבי תחומין אני מיקל טפי. זה לשון הר״ר יונתן דתחומין איכא מ״ד דאית בה דררא דאיסור דאורייתא. דכתיב (שמות ט״ז:כ״ט) אל יצא איש ממקומו וכתיב (ישעיה נט) אם תשיב משבת רגלך. וכאן שאנו מחמירין דאפי׳ שבות הקל אין מתירין במדינה. ר״ש מחמיר יותר מהם שאפי׳ במקדש אינו מתיר שבות שאפשר לבא בו לידי חיוב חטאת ע״כ. ומ״ש הר״ב דאפי יצא חוץ לתחום. כפירוש הרמב״ם הוא. ולעיל בסוף פ״ד לא פירש כן. אלא דמתיר דוקא במחשיך דאנוס הוא. והן דברי הר״ר יהונתן שלשם:

סליקא לה מסכת עירובין.